حیات ادبیه

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PL 216 K48
Kestelli, Raif Necdet
Hayat-i edebiye

4007
18/586

№ 329

رائف نجدت

حيات ادبيه

۱۹۰۹ - ۱۹۲۲

طابعی
اقبال کتابخانه‌سی صاحبی :
حسین

استانبول ـ اورخانیه مطبعه‌سی

۱۹۲۲

رائف نجدت

Demir Baş
8945
No.

حیات ادبیه

۱۹۰۹ — ۱۹۲۲

Kestelli, Raif Necdet

Hayāt-ı edebiye

طابعی
اقبال کتبخانه‌سی صاحبی حسین

استانبول — اورخانیه مطبعه‌سی
۱۹۲۲

PL
216
K48

محررك دیکر اثرلری

حسلر و فکرلر:	موجودی یوقدر .
افول	موجودی یوقدر .
تیراژه	پیه‌س ، مشترك تألیف
فکری واخلاقی مکتوبلر	ایکنجی طبع
بر ازدواجك رومانی	« تولستوی » دن مترجم
آننا قاره‌نین	« تولستوی »دن مشترك ترجمه [دورت جلد]

طبع ایدیله‌جكلر :

ضیا و سودا	منثوره‌لر و حکایه‌لر
حیات و مکتوبلر	ایکی جلد
ادبی قرائت	دورت جلد

LIBRARY
JUL 17 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

Demir Baş
No. 3915

حیات ادبیه

— دارالفنون ودیکر مکاتب عالیه طلبه‌سنه اتحاف —

برقاچ سوز

حیات ادبیه عنوانی ویردیکم بو اثر ، انقلابك دالغەلری و حربك صرعەلری ایله کچن شو صوڭ اون اوچ سنەلك فاجعەلی دورك تاریخ ادبیاتی ماهیتندە کبیدر . اویلە بسیط و مختصر بر تاریخ ادبیات کە بلکە استقبالك ادبی مورخلرینە طراوتسز بر منبع ، سونوك بر شعلە خدمتنی کورەبیلیر ...

حیات ادبیه اوچ قسمە آیریلمشدر. « رسملی کتاب مصاحبەلری » نامنی طاشییان برنجی قسم ، وقتیلە هر آی منتظماً ـ بعضی ضروری فاصلەلر مستثنی ـ رسملی کتاب مجموعەسنە یازدیغم مصاحبەلردن متشکلدر کە اوفاق توفك تهذیبلر ، علاوەلر و حاشیەلرلە توسیع قیلینمشدر. بیك دوقوزیوز دوقوز أیلولندن بیك دوقوز یوز اون دورت مارتنە قادار دورت بش سنە دوام ایدن بو مصاحبەلردە مملکتمزدەکی ادبی اثرلر ، صنعت و ادبیات حقندە بسلەدیکم فکرلرە و تلقیلرە کورە ، صمیمی بر سربستی ایله تدقیق ایدیلمش؛ عینی زماندە اوروپادە، خصوصیلە فرانسەدە منتشر و متموج شایان دقت کتابلرە و حرکتلرەدە، ناچیز و محترز بر ضربۀ تتبع ایله ، تماس اولونمشدر . بو قسمك بر خصوصیتی و نجە بر قیمتی وارسە اودە صنعتی ، ادبیاتی ـ بالطبع کوزللکنە ، جاذبە و طراوتنە خلل کلمەمك شرطیلە ـ وطن و انسانلق ایچون مفید و مهیج بر عامل ، مسعود و نوآور بر آلت اولارق قوللانمق فکرینی حرارتلی بر طرزدە مدافعە ایتمەسیدر کە شئون زمان و اخیراً تبلّر ایدن ملی و انسانی جریان ، بوکون کتابمك بو برنجی قسمنە واضح بر حق ویرمشدر .

« بش سنه صوکرا » عنوانلی آلان ایکنجی قسم ، تام بش ییللق بر فاصله‌دن صوکرا یازیلمش ایکی یکی مصاحبه‌دن ، حرب ومتارکه سنه‌لرنده‌کی حیات ادبیه‌مزی انجق عمومی خطلر وسیلیك ارتساملرله کوسته‌رن براجمالدن عبارتدر .

اوچنجی قسم ایسه ، شیمدی‌یه قادار بزده همان هیچ تماس ایدیلمه‌مش باکر بر موضوعه عائد « حرب عمومی وادبیات » اسملی اوزون بر تدقیق ادبی‌درکه جهان حربنك ادبیات عالم اوزرنده‌کی مهم ومهیب تأثیرلرینی ، بش آلتی سنه‌در فرانسه‌ده انتشار ایدن نفیس ومهیج اثرلره استناداً ، مثاللر ونمونه‌لرله ارائه وتصویر أیله‌مکده‌در .

شو ناچیز اثرمده مطلقا بر صفت فارقه ، برخاصهٔ ممیزه آرانمق لازم کلیرسه کمال جسارتله دییه‌بیلیرم‌که وجدانمك ، معین و ثابت مسلکمك خلافنده ــ سائقهٔ منفعت ایله ــ بر سطر یازی‌یه تصادف ایدیله‌مه‌مسی‌در . ایشته عالم تحریرده محور افتخارم !..

وطنك ، انسانلغك واستقبالك فجر امیدی اولان دارالفنون ایله دیکر مکاتب عالیه طلبه‌سنه اتحاف ایتدیکم بوقیمتسز تألیفمله شبابمزه ، حیات ادبیه وفکریه‌مزه ــ ولوکه بر آزاولسون ــ خدمت ایده‌بیلمه‌مسه کندیمی سعیمك وصفوت قلبمك مکافاتنی تماماً اقتطاف ایتمش عد أیلیه‌جکم ..

۱۹۲۲ ، مارت   رائف نجدت

رسملی کتاب مصاحبه‌لری

— برنجی قسم —

١

١٩٠٩ ٥ ايلول

« رسملی کتاب » ڭ اون ایکنجی نومرودن اعتباراً اصلاح مندرجاتنه؛ ملتك، خصوصیله شبابك احتیاجنه بحق جواب ویره جك جدی ، جیّد ومفید اثرلره واسطهٔ انتشار اولماسنه قرار ویرلدیکی زمان هرنسخه یه بر آیلق حادثات وجریانات ادبیه دن باحث بر مصاحبه یازلماسی وظیفه سی ده بکا تکلیف ایدیلمشدی... وظیفه نك آغیرلغنی، اهمیتنی تماميله تقدیر ایله دیکم ایچین ایدیلن تکلیفی درحال رد ایله مشدم. فقط حقمده او قادار لایق اولمادیغم توجهلر کوستریلدی ، او قادار صمیمی و متمادی اصرارلرده دوام ایدیلدی که اك نهایت قبوله مجبور اولدم... نیچون سویله مه یه یم، بووظیفه یی قبول ایتدیکم دقیقه ده هویت معنویه مك آغیر ومجهول بر اندیشه آلتنده ازیلیر کبی اولدیغنی حس ایتدم... مع مافیه ، دماغمك قدرت ومنوریتی دکیل، فقط وجدانمك صفوت وصمیمیتی بووظیفهٔ مشکله یی ایفا ایتمکده بکا حقیقی بر معاون اولا بیله جکدر، ظن ایدییوردم؛ وبوظن ایله مطمئن ومتسلی اولیوردم...

یازاجغم یازیلرك، درمیان ایده جکم فکرلرك، مطالعه لرك هیچ بر وقت « حقیقت » اولدیغنی ادعا ایتمه یه جکم . . . یالکز وجدانمجه حقیقت عد ایتدیکم فکرلری ده ، خاطر و کوکله باقمقسزین ، بی پروا

سويله‌مكدن چكينمه‌يه‌جكم... آرتيق شونى بيلملى ، اعتراف ايتمليزكه ؛ هردورلو اغراض منفوره‌دن وطرفگيرلك شائبه‌سندن مبرا اولمق شرطيله — بر اثرى بكنمه‌مك ، ياخود خطالرينى سويله‌مك هيچ بر زمان صاحب اثرى تزييف واستخفاف ايتمك دكيلدر . . . بوحقيقت تماميله آكلاشيله‌جق اولورسه بزده‌ده تدقيقات وتنقيدات ادبيه حقيقى برفيض وانشراح آلير؛ وبوفيوضاتدن بالطبع صنعت‌ده مستفيداولور.

بزده وقتيله تنقيدات ادبيه‌نك نه‌شكللر آلارق، نه صفحه‌لر گچيره‌رك نه طرزده بيتديكنى دوشونوب‌ده شديد بر رعشهٔ عذاب ونفرت ايله تيتره‌مه‌مك غير قابل... شيمدى مادام‌كه وطنمزده بويوك بر انقلاب سياسى وقوع بولدى ؛ هويت معنويه‌مزده‌ده بر انقلاب دماغى ووجدانى حصوله كلملى‌در ... آرتيق اسكى اعتيادلرى ، بنلكلرى ، غرورلرى، عظمتلرى، عنعنات پرستلكلرى آوزريمزدن سيلكمه‌لى‌يز. هركسك — اثرينه اولمايابيلير — فقط شخصنه، حقوقنه حرمت ايتملى‌يز. حسدك اك منفور وصاحبى ايچين اك مضر بر حس اولديغنى هيچ اونوتماماليز . فكراً ، حساً ضد ومخالف اولسه‌ق بيله بربريمزى سوملى‌يز . هيچ بر وقت خاطرمزدن چيقارماماليزكه بربريمزى سومك ديمك وطنى سومك ديمك ، انسانلغى سومك ديمكدر. مظهر اولديغمز تجدد سياسى ايله متناسب بر تجدد، ان‌شاالله، بوندن صوكره مناقشات ادبيه‌مزده‌ده كوزوكورر...

اولا شونى عرض ايده‌يم‌كه بن شو صحيفه‌لرده يازه‌جغم مصاحبه‌لره هيچ بروقت برمعناى تنقيدى حائز اولمايه‌جقدر... منقد اولمق ايچين لازم كلن اوصاف ومزايا ايله مجهز اولماديغمى هركسدن زياده بيلديكم

تقدير ايده‌رم.. يالكز حسلرمی، اجتهادلرمی، كنديمجه بر آز حقيقت ظن ايتديكم فكرلرمی يازه‌جغم.. بوتون بوناچيز يازيلردن، «ادبيات»ی ناصيل تلقی ايتديكم ترشح ايله‌يه‌جك .. معنای فضيلتك بيله انقلابانه اوغراديغی شو عصرده ادبياتك رولی ، خدمتی ، غايه‌سی نه اولماسی لازم كله‌جكی آكلاشيله‌جق ...

هيچ بر زمان حكملرمی قطعی بر اداء، رياضی بر شدتله سويله‌مه‌يه‌جكم... « حقيقت » ك نسبی اولديغنه الك زياده قانع اولانلردنم ... دهاسنه آثار معظمه‌لری برر شاهد بلند اولان ايكی بويوك آدام كورور - سيكزكه ايكيسی‌ده صوك شاهقهٔ ذكا وعرفانه صعود ايتدكلری حالده فكرلرنده ، مسلكلرنده عميق بر اختلاف ، املاسی غير قابل بر اوچوروم واردر . او حالده بريسنك فكری دوغرو ايسه ديكرينك بهمه‌حال ياكليش اولماسی ايجاب ايده‌جك ... و صوكره‌ده فكری ياكليش اولانك داهی اولماسی لازم كله‌جك ... حالبوكه ايكيسی‌ده داهی‌در !...

مثلا ايشته سزه ايكی بويوك فيله‌سوف : سپنسر ، تولستوئی .. اونه‌كی بوتون شدتيله سوسياليزمك عليهنده .. بريكی ايسه بوتون قوتيله لهنده .. فقط بو ايكی بويوك آدام آره‌سنده‌كی بو بويوك اختلاف مسلك ، هيچ بر زمان اونلره بويوكلكلرندن بر شی غايب ايتديرميور...

بنم بو مصاحبه‌لری يازاركن الك زياده دقت ايده‌جكم نقطه ، هر دورلو حسيات خودكامانه‌دن تجرد ايده‌رك ، بی‌طرف وسرآزاد ، « حقيقت » ه دوغرو قوشمق ، ممكن مرتبه اوكا ياقلاشمغه چاليشمق ومملكته ، شبابه - ولوكه ناچيز اولسون - بر خدمت عرض ايده‌بيلمك‌در ...

« ادبيات » ى وطنه ، انسانيته ، عرفانه خدمت ايده‌بيلمك ايچين اك كوزل ، اك جاذب بر آلت عد ايتديكمدن بوتون مطالعاتم بو « پرنسيب » اطرافنده دور ايده‌جكدر .

عقب انقلابمزده ، ايلك دفعه اولارق، يازديغم « انقلاب وادبياتلر» عنوانلى مصاحبهٔ ادبيه‌ده : « ... ١٣١٧ سنهٔ روميه‌سى اواخرندن ١٣٢٤ تموزينك اونجى كوننه‌قادار دوام ايدن آلتى يدى سنه‌لك دورهٔ ظلمت تاريخ ادبيات عثمانيه‌ده [فاصلهٔ ادبيات] ناميله معروف اولسه كركدر ... شيمدى بو يدى سنه‌لك فاصلهٔ ادبياتك بريكديرديكى برفيضان تحسر واشتياق ايله هرحالده ساحهٔ ادبياتمز پك كوزل ، پك جدى اثرلرله تزين ايده‌جكدر.. اميد ايده‌رزكه فاصلهٔ ادبيات زماننده يتيشن كنجلرمزده شو دقيقه‌يى ، شو نكته‌يى هيچ بر زمان پيش دقت و اهميتدن دور طوتمازلر : خصوصيله بولنديغمز شويكرمنجى عصرده علم وعرفان ايله پرورشياب اولمايان، حقيقتده ايله ، فلسفه ايله ، حتى علوم اجتماعيه وتاريخيه ايله علاقه‌دار بولونمايان آثار ادبيه‌نك عمرلرى پك قيصه‌در .. بعضاً پاشامالرى ايله اولمه‌لرى همان بركيبى اولور.. يالكز ايى حس ايديلمش ، جداً كوزل وصنعتكارانه يازيلمش ممتاز « ليريك » شعرلر - بر درجه‌يه قادار - مستثنى ا... ادبيلرمز ، شاعرلرمز فيوضات علم وعرفاندن بهره‌دار اولدقچه ميدانه چيقاجق آثار ادبيه‌ده بهمه‌حال باشقه برفيض، باشقه برروح ، غايهٔ املى تأمينه خادم باشقه برقوت وحقيقت موجود اوله‌جقدر. اثرلرمزده آز چوق برنخبهٔ اجتماعيه وفلسفيه بولونمالى ، احتوا ايده‌جكى ضيالرله ظلمتلرى تنوير ايلمه‌لى‌در ... » ديمشدم .

فقط مع التأسف، آچى وصميمى براعتراف اولمق اوزره سويليورم، كنجلرمزده ، فاصلهٔ ادبيات زماننده يتيشن كنجلرمزك اثرلرنده بويوك برانقلاب سياسى كچيرمش برملتك ناثر وشاعرلرنده بولونماسى لازم كلن هيجان وطنپرورانه‌نك آتشين رشاشه‌لرى حس ايديلمه‌ديكى كيبى برنخبهٔ اجتماعيه وفلسفيه‌ده استشمام اولونمايور... ساده عشق ...

ساده قادین ترنمانی ... بوخصوصده یالکز امین بلند وحمدالله صبحی بکلر، اوده بردرجه‌یه قادار ، مستثنی ...

اوتوز اوچ سنه‌در مدهش بر نجهٔ استبداد آلتنده ایکله‌ین ، معارفسزلکدن ، ادبیاتسزلقدن ، ظلمت و اسارتدن فریاد ایله‌ین برملتك عقب انقلابده هوای ادبیاتی هپ عشق، هپ قادین‌وشهوت ترانه‌لریمی دولدوراجقدی ؟... سنه‌لردن بری بیریکن بر طوفان خواهش واشتیاقه مقابل بوبرسنه‌لك حیات ادبیه‌مز بوقادار سونوك بوقادارغلیانسزمی اولاجقدی؟... دیکرطرفدن اساتذهٔ ادبا وشعرانك بوبرسنه‌لك حیات ادبیه ایچین روا کوردکلری‌اهمال‌ولاقیدی نه‌دن ؟.. بوخسته حیاته ابذال شفقت وحذاقت ایدیله‌مسی نیچون؟.. حامدلرمز، اکرملرمز نره‌ده ؟... فکرتلرمز ، جنابلرمز نه اولدی ؟ ... خالد ضیانی آرتیق ابدیاًمی غایب ایتدك ؟.. محمد امین نیچون سکوت ایدییور ؟.. ادبیات جدیده‌نك اك بر امید بر سیماسی اولان جاهدی ساده سیاسی برمحرر اولارقمی کوره‌جکدك ؟.. نه‌در بوانحطاط ادبی؟ نه‌در بوسقوط آمال ؟.. نه‌در بو خیال منهزم ؟ !.. بوبوکلرمز هجرهٔ انزوالرنده .. کنجلرمز ساده عشق ، قادین ترنماتنده ...

بوندن تخمیناً اون دورت ، اون بش‌سنه اول ثروت فنونك آفاق محاقنده ، برشفق وبرامید ، بر ادبیات جدیده طلوع ایتدیکی زمان بوادبیاتك شاعر وناثرلری مجبوراً یالکز عشقی ، یالکز طبیعی ترنم ایدییورلردی ... بو، الیم برمجبوریتدی ... مع‌مافیه بو مجبوریت الیمه‌یه رغماً بوناثرلرك بعضیلرنده ، خصوصیله بویوك فکرتك رقیق شعرلرنده انسانیت ، عدالت ، آلام بشریه ایچین برفریاد ؛ ظلمه ، لوثه ، ریایه قارشی برعصیان حس ایدیلیردی ...

شيمدی ايسه ، ايچنده بولونديغمز دورهٔ سربستی يه رغماً ، نه بو اديب وشاعرلرك هيجانات اجتماعيه وفلسفيه ايله لرزشدار آثار بديعه لرينی اوقويورز ؛ نه ده يكی يتيشن كنجلرمزك استقبال ادبيمزه قوتلی اميدلر ويره بيله جك محصولات ادبيه لرينی ...

اعتراف ايتملی دركه نسل اخيرك ناثر وشاعرلری آراسنده شايان دقت بر استعداده مالك ذكالر اكسيك دكيل ... فقط بو محترم كنجلر استعدادلرينی علم وعرفان ايله ، فلسفه و تاريخ ايله ، تتبعات جديه واجتماعيه ايله - آز چوق - تزيينه صرف مساعی ايتمه دكجه مع التأسف ادبياتمز بو ذكالردن لازم اولديغی قادار استفاده ايده ميه جكدر .

بوكون ادبيات ؛ حيات اجتماعيه نك - صنعتكارانه بر طرزده - فوطوغرافی آلمق ؛ بی نهايه اضطرابلر وسفالتلر ايچنده بويان بشريته بر نفخهٔ سكون وتسلی ، بر رشاشهٔ اعتماد وامنيت نثر ايتمك هنريدر ؛ ديه تعريف ايديلمه لی در . . يوقسه ادبياتی حالا كل - بلبل . . . می - نی . . عشق - شهوت ترانه لرندن عبارتدر ظن ايدرسه ك پك بويوك بر غفلتده بولنمش اولورز .. عادات وافكاری دكيشديرمكده ، خرافات وعنعنانه ضربهٔ انقلاب وورمقده بويوك بر رول اوينايان ادبيات ، آرتيق بزده ده لازم ولايق اولديغی كبی تلقی ايديلمه يه باشلانمالی در ...

فرضا براثر ، بر حكايه قلمه آليورز ... نيچين ؟.. ساده حسياتمزی ، خصوصيله خودبين وشهوی احتراصاتمزی ، منحصراً كنديمزه عائد امللرمزی ، انديشه لرمزی افاده ايچين می ؟ ... خاير ... بيك كره خاير ... كوچوك بر حكايه يازاركن بيله آز چوق بر مقصد ، بر فلسفه

دوشوندیرجی، اثری غدای ضیا ایله بسـلەمەلی‌در . بر حالده‌که قاری بو حکایه‌یی بیتیردیکی زمان دماغنده نورلی بر انتباه، روحنده بدیعی بر هیجان دویمالی؛ و بو هیجان و انتباه، اثر بیتر بیتمز افول ایده‌جك درجه‌ده سونوك وسیلیك اولمامالی‌در.

آوروپانك مقتدر و فیـاض ادباسی، حکایه نویسلری یازدقلری پیه‌سلر، رومانلرله بر چوق سقیم وعقیم افکار واعتیاداتی تاصیل تارمار ایتمشلر، تاصیل مهم انقلابات فکریه واجتماعیه وجوده کتیرمشلردر. دور استبدادده بویله جدی، وطنی، اجتماعی و انسانی آثار معظمه میدانه کله‌مزدی؛ فقط شیمدی ...

شبانمز فرانسه‌نك هوا پرست، مبتلای ذوق واحتراس، لاابالی، عریان و «اغونیست» محررین وشعراسنی دکیل؛ صمیمی، نزیه، حقیقت بین، فضیلت وعداله مجلوب متفکر شـاعرلرینی وفیله‌سوف ادیبلرینی تقدیر وتقلید ایتمه‌لی‌در.. اونه کیلرك آثارنده منفعتپرستلك، خودبینلك، غرور ونخوت، اذواق شهوانیه لکه‌لری... بریکیلرنده ایسه انسانیت وحقیقت، فلسفه ومعرفت، دیکربینلك وعدالت نشانه‌لری موجوددر...

مثلا فرانسه شاعرلری آراسنده بر «سوللی پرودوم» واردرکه بوتون شاعرلرمز ایچین مودل اتخاذ ایدیلمه‌یه لایق‌در.. بو بویوك شاعرك نجیب بر وسوسهٔ صنعت وفلسفه ایله تترەین هویت اشعارنده اویله پاك وعفیف، اویله رقیق وشفاف بر منبع فضیلت واردرکه هرآن حال فیضانده‌در... سفالتلرك، اضطرابلرك، فقرلرك و دوشمشلرك شاعری اولان «فرانسوا قوپه» ده عینی درجه‌ده مزیت وصنعته صاحب برشاعردر. وفرانسه‌ده بویله شاعرلر آزدکیلدر...اعتقادمجه برشاعر هرشیدن اول ایی

بزه انسان » اولمالی‌در... ایی بر انسان اولمایان، لکه‌سز، انسانیت ایچین اهتزاز ایدر صاف وشفیق بر قلبه مالك اولمایان شاعرلرك ترانه‌لری ساخته، روحلری ماسکه‌لی‌در...

انسانلری داها آز محترص ومنفعت پرست، داها آز مغرور وحسود، داها آز خودبین ومفترس، داها آز کندی منفعت وامللری ایچین دیکرلرینی اضرار ایدر بر حالده بولوندورمق وبوتون بشریتی بر شفق و اعتلا پرور بر هاله‌ٔ اخوت و صمیمیت ایچنده صارمق ایچین شاعرلر، هرزمان سویله‌دم، سوللی پرودوم کبی برقلبه مالك اولمالی ویا اولمایه چالیشمالی‌در...

سوللی پرودوم نزیه، رقیق، ولوله‌سز بر شاعر، بر راهب انسانیت وشفقت ایدی.. جذب ایتمك، شهرت قازانمق ایچین دکیل، بشریته خدمت ایده‌بیلمك، انسانلغك جریحه‌لرینی صاره‌بیلمك ایچین یازی یازاردی... سفالتلرمزه قارشی کندیسنده شدید، صمیمی بر مرحمت واردی... برمنکشه قادارمتواضع ومنزوی اولان، عدالته حربتی‌یه واستقلاله صوك درجه مفتون بولونان بو فیلسوف شاعرك طاتلی نظرلری ساعات مستقبله‌نك مظفریتنه اعتماد ایله صانکه دولو ایدی... وجدانی جداً صاف و بیاض ایدی... وشاعری بویوك یاپان ده بو بویوك وجدانی ایدی...

شاعر فکرمجه، بو خشین حیات ایچین نرمین بر تسلی، بر نوازش، بر شفا وضیا اولمالی‌در... ادیب، ولوکه ضمنی اولسون، بزه حیاتله مظفرانه چارپیشمق اصولنی کوسترملی؛ حقیقت نه‌در، فضیلت نه‌در، معنای حیات نه‌در، عناصر حقیقیهٔ سعادت نه‌لردن عبارتدر، بوتون وثائق فلسفیه وادبیه‌سیله بزه ارائه وتشهیر ایتملی‌در.

اکر هر شاعر وادیب منحصراً کندی احتراصاتندن ، آماللندن، عشقندن بحث ایده‌جك وانسانیت دنیلن بر هیئت معظمهٔ معنویه ایچین چالیشمق مجبوریت وجدانیه‌سنده بولندیغندن غفلت ایلیه‌جك اولورسه اوزمان ترقی ، مدنیت ، انسانیت وفضیلت کلمه‌لری بوش وبی‌معنا بر رلفظدن عبارت قالمازمی؟... وادبیاتك حیاتمز واخلاقمز اوزرنده‌کی تأثیری پك شدید ایکن و بونك بویله اولدیغنی بیلیرکن حیاتمزی زهرله‌یه‌جك ، اخلاقمزه ، متانتمزه تشوشلر ، ضعفلر سرپه‌جك اثرلر میدانه کتیرمك برجنایت اجتماعیه عد ایدلمزمی؟...

فرانسزجه آنال مجموعهٔ ادبیه‌سنده تفرقه ایدیلن وصوك درجه مظهر تقدیر ورغبت اولان « Salutaire orgueil » عنوانلی رومانی، که محرری « نیومت پروست » نامنده جداً کزیده بر قادیندر ، وقتیله تعقیب ایدرکن نظر دقتمی صید ایله‌ین شو دوغرو سوزلر الآن خاطره‌مده نقشکیردر:

« اکثر شاعرلر، محررلر بزم محرم خیالمزه نفوذ ایدرلر. سکونمزی، ثبات وصبرمزی تخریب ، اثرلرینك تأثیر مشئومی ایله حیات اخلاقیه‌مزی تشویش ایلرلر ؛ بزی بر بحران دائمی ایچنده بولوندیررلر .. برانسان برکتاب تألیف ایدرسه قلبك بوتون صمیمیتیله یازمالی‌در . بر روحی مضطرب ایده‌بیله‌جك هیچ بر کلمه قوللانماق ایچین صوك درجه دقت ایتملی؛ بالعکس متردد بر متانتی تقویه ، منکسر بر قلبی تسلیه ایده بیله‌جك بر صورتده شعرلرده ، رومانلرده ادارهٔ قلم ایتملی‌در .. حاصلی محرر قارئرینی مجادلهٔ حیاته حاضرلامالی ؛ لازم کلن قوت ، متانت وتسلیتی بخش ایتمه‌لی‌در . سرد ایدیلن فکرلر انسانیته قارشی برمعاون لطفکار اولمالی ، صارصیلمه‌ین مستمد برمتانت وفعالیتی بوس بوتون خراب ایتمکه چالیشمامیلیدر ...» [*]

[*] مدید بر دورهٔ سکوتدن صوکره بو محترم ومنور محرره‌نك کچنده Les Belles Vies Manquées عنوانلی یکی بر رومانی انتشار ایتمشدر . ۱۹۲۲، شباط

بزم كبي مدت مديده استبداد واسارت ، ظلمت وجهالت آلتنده ايكله‌ين، برچوق ترقيات مدنيه‌دن محروم قالان برملتك شعر وادبياتي، هر وقت سويله‌ديكم كبي ينه تكرار ايديورم ، شامپانيا كبي ذوق بخش دكيل ، فقط أت صويي كبي مغذى ومقوى اولمالى‌در ... فرانسه‌نك شكل حاضر ادبيسنى تماماً تقليد ايده‌بيلمك ايچين فرانسه‌نك كچيرديكى انقلابلرى ، تكامللرى ، هيچ اولمازسه قسماً اولسون، كچيرمكلكمز لازم ... يكى يتيشن صنعتكارنا تر وشاعرلرمزك بو نقطه‌يه نظردقتلرينى جلب ايده‌رم ...

كنج برشاعرك حسيات قلبيه‌سندن ، عشقندن بحث ايتمه‌مسى ، اعماق قلبنده اهتزاز ايدن نشائد آمالى ترنم ايتمه‌مسى غير طبيعى اولديغى قادار غير قابلدر ... الك جدى، الك فيلسوف شاعرلر بيله كنجلكلرنده عشقلرينى ، امللرينى ترنم ايتمشلردر . فقط بونده بى لزوم برافراط كوسته‌رلمه‌مسى ، اوتوز اوچ سنه‌دن ، داها دوغروسى ، عصرلردن برى ظلم وظلمته مستغرق وطنمزك نه قادار نوره وعدله محتاج اولديغى درپيش تأمل ايدلمه‌سى لازمدر ... وايجه دوشونمه‌لى‌دركه يكرمنجى عصرده — بلا قيد وشرط — « صنعت صنعت ايچين‌در . » نظريه‌سنه متعصبانه باغلانمق هيچ ده موافق دكيلدر ... آثار ادبيه يالكز كوزل وپرسودا دكيل ، عينى زمانده مفيد وپر ضياده اولمالى‌در ... خصوصيله بزم كبي ترقى ومدنيتده كيرى قالان مملكتلرك آثار ادبيه‌سى ...

باقيكز، فرضا فرانسه‌ده بر «ره‌نه بازه‌ن» چيقيور؛ «Le blé qui lève» نامنده جدى واجتماعى بر رومان يازيور ... بونده ايالتلرك حياتنى ، كويليلرك احتياجاتنى درين بر حس شفقتله تصوير ايديور .. كوز

باشلرینی کوسترمکدن چکینمیور ؛ فقط بوتون او یاره‌لره شفا بخش اولمق ایستیور . . رومانده وقعه، کاملاً ولایتلرده کچمش ومحررمهم بر مسأله‌یی ، مسأله‌ٔ زراعیه‌یی موضوع بحث ایله‌مشدر . . . عمله‌لرك ، چیفتجیلرك حقوق و منافعنی حرارتله مدافعه ایدن بو اثردن منقد « ژول بووا » بحث ایدرکن : « تشوش اخلاق ایله حمالی بر حیات کچیرن پاریسدن بحث ایده‌جکلرینه محررولر بر آزده داها آز حمالی ، فقط داها چوق صاف وفداکار ولایتلردن بحث ایتملی‌در...» دیور!... بزم ایچون نه معنیدار بر ضربهٔ اخطار وایقاظ !...

*
* *

کویلیلردن، ولایتلردن بحث ایدرکن‌ده موقرات شاعرمز محمدامین بکی دوشونمه‌مك وکندیلرینی دوشونورکن‌ده بو آیك حادثات ادبیه‌سندن اولان وداها شیمدیدن برچوق مصاحبات ومناقشاته [*] مجرا آچان تصفیهٔ لسان مسأله‌سنی تأمل وملاحظه ایتمه‌مك غیر قابل اولاجق ...

فکر ناچیزانه‌مجه تصفیهٔ لسان مسأله‌سی بزم ایچین بر مسألهٔ ادبیه اولمقدن زیاده بر مسألهٔ اجتماعیه وسیاسیه ، بر مسألهٔ حیاتیه‌در ؛ واویله اولمالی‌در ... چونکه بزم کبی اك زیاده جهل وظلمت ایچنده قالمش بر ملتی ارشاد وایقاظ ، تربیه وتنویر ایچین ارباب قلممزك یازاجقلری مقاله‌لرك ، اثرلرك ، شعرلرك قارئلری ممکن مرتبه چوق اولماسی الزمدر . بو لزوم تقدیر ایدیلدکدن وذاتاً لسانك ، خصوصیله ادبیات جدیده‌نك تشکلندن بری ، ساده‌لکه دوغرو ایلرولمکده

[*] ان شا الله بومصاحبات ومناقشات ، دورجدیدك فیوضاتندن مستفید اولورده آداب مناظره‌یه موافق برطرز نزاهت پرورانه‌ده ختام بولور !...

اولدیغی تسلیم اولوندقدن صوکره تصفیهٔ لسان علیهنده سوز سویله‌مك خطادر ... بن اویله ظن ایدیورم که استقبال ـ نه دیئیلیرسه دینلسین ـ لسانمزی داها ساده، داها قولای تحصیل ایدیله‌بیلیر برحاله ارجاع ایده‌جك، وبونی احتیاج، احتیاج سیاسی واجتماعیمز تعجیل ایله‌یه‌جکدر... آرتیق بیلملی‌یز، آکلامالی‌یز که بزسوسدن، تووالتدن، فانتازیه‌دن زیاده وجودمزی تأثیرات خارجیه‌دن صاقلایه‌جق لباسه محتاجز ..

برده لسانمزك ساده‌لشمه‌سی دیمك صرف تورکجه کلمه‌لردن متشکل اولماسی دیمك دکیلدر . . تورکجه کلمه‌لرله اك رقیق حسلری، اك کزیده فکرلری، حتی اك معظم مسائل اجتماعیه واخلاقیه‌یی احساس وتبلیغ ایتمك خصوصنده شایان حیرت برموفقیت کوسته‌رن محمدامین بك بیله احتیاج حس ایتدکجه عربی وفارسی کلمه‌لرقوللانمقدن چکینمیور.. وبویله احتیاج حس ایدلدکجه استعمال اولونان عربی وفارسی کلمه‌لرله ادامه ایدیلن ساده‌لك، هیچ بر زمان تورکجه شعرلری لطیف ومؤثر اولمقدن محروم ایتمیور ... [*] امید ایدیورم که امین بکك آثار غیر مطبوعه‌سی نشر ایدیلدیکی کون ادبیاتمز اوزرندن بر رعشهٔ انقلاب کچه‌جکدر .

حاصلی بن وطنك احتیاجی، منفعتی نامنه لسانمزك، قابل اولابیلدیکی

---

[*] مؤخراً بوساده‌لك‌ده مفرط احتراصلرله سوء استعماله اوغرادی. لسانی ساده‌لشدیره‌جکز دیه غیر اصیل وغیر مأنوس بر طاقیم کهنه وصوغوق کلمه‌لری لسانمزه صوقمق ایسته‌دیلر. توران ذهنیتیله یاپیلان بوغیرمدنی ساده‌لکك علیهنده اولدیغمی سویله‌مه‌یه لزوم کورویورم . ۱۹۲۲ شباط

قادار ساده‌لشدیریلمه‌سی طرفداری‌یم ... وبو انقلاب اساس، لازم وضروری‌در ... بز نه‌قادار بوساده‌لکك علیهنده بولونسه‌ق «زمان» و «احتیاج» . قارشی کله‌میه‌جکمزی دوشونمه‌لی‌یز ..

کندیمجه حقیقت ظن ایتدیکم فکرلری سویله‌مکدن چکینمه‌یه‌جکمی اولجه بیلدیردیکم ایچین حقلرنده پك بویوك بر حرمت ومحبت بسله‌دیکم ابوالضیا توفیق ، سلیمان نظیف وعلی نصرت بك‌افندیلرك مقاله‌لرنده کورمکده اولدیغم بعضی - روح ویسی‌یی شاد ایده‌جك درجه‌ده مطنطن ومسلسل - ترکیبلرك آرتیق یکرمنجی عصر ادبیاتنده - ولوکه او ادبیات عثمانلی ادبیاتی اولسون - یاشایامیه‌جغنی عرضه جسارت ایله‌رم ... [*]

ادبیاتمز شکل جهتندن ناصل تحوله محتاج ایسه اساس ، معنی جهتندن‌ده او قادار انقلابه مفتقردر ... آرتیق ترکیبلرله ، کلمه‌لرله اوینامایالم ، بر قافیه‌نك آرقه‌سی صیره قوشمایالم ... آرتیق اثرلرمزك موضوعلری‌بر بیغین هیچدن، بولوطدن‌عبارت قالمالی... وصوکره‌ده امین اولمالی‌که حیات ، ساده عشقدن عبارت دکیلدر ... حیاتده بوندن داها طاتلی، داها مهیج و داها مقدس وظائف واردر ... بیلملی‌درکه « موسسه » کبی ، « فضولی » کبی « آه ، واه ... » ایله وقت کچیره‌جك بر عصرده بولنمیورز ... ادبیاتی اك جدی ونافع بر

[*] پك بلند ، پك ناموسکار بر سیمای عرفان اولان ابوالضیا بك ۱۹۱۳ سنه‌سی کانون‌ثانیسنك اون‌آلتنجی کونی ارتحال ایلمشدر. محررلرمز آراسنده نزاهت وجدیتیله تمایز ایدن علی نصرت بك‌ده وفات ایتمشدر .

سلیمان نظیف بکك نثری بوکون بدیعی بر نفاست وسلاست ایچنده نسبی بر ساده‌لکه دوغرو یورویور . ۱۹۲۲ ، شباط

ساحهٔ تدقیقات وتتبعات عد ایتملی یز ... اوگمزده تدقیق وتعمیقه لایق بر چوق مسائل اجتماعیه واخلاقیه وار ... اوگمزده ایشیغه محتاج قارا گلقلر وار ... بونلره قارشی لاقیدقالمق .وطنه ، انسانیته قارشی لاقیدقالمق دیمکدر... وطنی برچوق ورطه‌لردن، خیانات ارتجاعیه‌دن، مضر ونابمحل تعصبلردن، ظلمدن وظلمتدن قورتارمق ایچین «ادبیات»ی مسعود بر آلت اولارق استعمال ایتمك زمانی حلول ایتدی ... ادبیاتدن بونقطهٔ نظردن استفاده ایتمه‌مك بویوك بر قصور ، بر غفلتدر .. بز یالکز کندیمزی دوشونور و ملی تشکیل ایدن کتلهٔ جسیمه‌یه اهمیت ویرمه‌مکده دوام ایدرسه‌ك ، قوجه وطنی یالکز کندیمزدن عبارت صانارق ادبیاتك نورلرندن عوامی مستفید ایتمه‌مکده اصرار ایلرسه‌ك حاکمیت عوامك ، معنای ادبیاتك نه دیمك اولدیغنی آکلامادیغمزی کوسترمش اولورز ...

ایشته بونك ایچیندرکه محمد امین بکك شعرلرینی شکل جهتندن زیاده اساس ، معنی ، موضوع جهتندن تقدیر وتبجیل ایده‌رم ...

*
* *

تقدیر ایدیله‌جك بر اثرده «ادبیات» عنوانی آلتنده کچن آی انتشار ایتدی . سلیمان فهمی بکك بو تألیفی بویوك بر احتیاجمزی تطمین ایلدی ... اثرك هر درلو نواقصدن بری اولدیغنی ادعا ایده‌مم... هرحالده ایلریده داهامکمللری یاپیلابیلیر... فقط شیمدی شو صیراده بوندن کوزل ، بوندن مفید بر « ادبیات » کتابی اولامازدی . شو موفقیتلرندن دولایی سلیمان فهمی بکی تبریك ایتمكی کندیمجه بر وظیفه عد ایله‌رم ...

كتابك برنجى قسم ايكنجى فصلنى تشكيل ايدوب [صنعتده وبالخاصه ادبياتده اخلاق] و [صنعت اخلاق ايله اشتغال ايتمكه مجبورميدر؟] سرنامه‌لرى آلتنده يازيلان پرلانطه‌لر بوتون شعشعهٔ نجيبه‌سيله فضيلتكار روحلرى تهزيز ايتمشدر ... شباب متفكره بو قيمتدار سطرلرى دقتله اوقومه‌لرينى توصيه ايدرم ... بو توصيه ايله برابر بر قاچ جمله‌يى شورايه نقل ايتمكدن منع نفس ايده‌مه‌دم :

« جمعيت بشريه صنعتدن واز كچه‌بيلير ، فقط اخلاقدن اصلا ... مفسد اخلاق فكرلرى ، حسلرى تبليغ ايدنلر بحق بر مجرم ادب كبى تلقى اولونور . فنالقلرى كسوهٔ دلفريب شعره صوقه‌رق سه‌ويملى كوسترمك برقباحت ، هم ده پك بويوك قباحتدر ؛ مقدس اولان شعرى فنالقلرى ، اخلاقسزلقلرى ترويج يولنده استعمال ايتمك عفو ايديلير بر قصورميدر ؟... »

*
* *

رسملى كتابده تفرقه ايديلن «چيقمازسوقاق» عنوانلى بر پيه‌سدن هيچ بحث ايتمه‌مك بو مصاحبهٔ ادبيه‌مز ايچين ، ظن ايده‌رم ، برقصور اولابيلير ... شهاب‌الدين سليمان بكك بو اثرى ، كنديسنك فرانسه‌نك «پيه‌روولف» كبى بعضى صوك تياترو محررلرى ايله تماسده بولنديغنى وتياترويه پك بويوك بر مراقى و استعدادى اولديغنى كوستريور .. وعينى زمانده پيه‌س ، بعض قصورلرى ، مفرط وبى‌لزوم يكيلكلرى ايله برابر صاحبنك ايلروده ــ جدى تتبعات ومساعيده بولنمق شرطيله ــ مقتدر بر تياترو محررى اوله‌بيله‌جكنى اشراب ايديور .

اثر حقنده ، صاف وصميمى بر سربستق ايله ، خلاصه اولارق شونلرى سويليه‌جكم : پيه‌سده شايان دقت بر «تز» وار . فقط موضوع ، اخلاق نقطهٔ نظرندن صوك درجه مضر وقورقونجدر ... همان ايلك

حله‌ده حریتك ویردیکی فرصتدن بو وجه ایله استفاده ایتمك ، بعضی قادینلرمزك چیركین وملوث بر اعتیادلرینی بی پروا تشهیر ایله‌مك ، وبویله بر لوندن خبردار اولمایان ، بویله بر لونك موجودیتنی احتمال صوك دقیقهٔ حیاتیه‌سنه قادار ایشیتمك احتمالی بولونمایان بر چوق صاف، اصیل وبوتون وسعت معناسیله پاك قیزلرمزك انظار معصومانه‌لرینی بو مستكرهات ایله رنجیده ایتمك هیچ ده موافق اولماسه كرك... واقعا اوروپاده ادبای حقیقیون لونیات اخلاقیه‌یی تصویردن پك چكینمزلر... وبزم اثرلرمزده‌ده بعض مساوی اخلاق ـ مفید بر درس عبرت وانتباه حاصل ایتمك فكریله ـ تصویر ایدیله‌بیلیر... فقط «سه‌ویجیلك» كبی غیر طبیعی بر لونی بر پیه‌س حالنده ابراز ایتمك جاهل وحقائقدن غافل قادینلرمز اوزرنده پك مضر بر تأثیر حصوله كتیرمكدن باشقه بر شیئه خدمت ایلیه‌مز .. بزم كبی مدت مدیده مظلم بر جهالت ، عمیق بر تشوش اخلاقی ایچنده بویان اولان بر ملتك محتاج اولدیغی اثرلرك هر حالده بو كبی پیه‌سلردن عبارت اولماماسی لازم كلیر ... بو مذموم وغیر طبیعی اعتیاد اویله پیس ، مستكره بر حالدركه انسان بو «ملوث» ی ابراز وتشهیر ایتمك دكیل، طوپراق ایله اورتمك ایستر... وبو، تیاترو صحنه‌لرنده تشهیر ایدلمكله آزالماز ، بلكه چوغالیر.. قادینلر جنسی بویله بر لونه سوروكلمكدن قورتاراجق قوت ، آنجق معارف صحیحه واشتغالات مفیده‌در ...

سلیمان فهمی بكك ادبیات كتابنده دیفیلدیكی كبی هیئت بشریه صنعتسیز یاشایابیلیر ... فقط اخلاقسز اصلا... آنك ایچین اثرلرمزده « صنعت » ه ویردیكمز اهمیت درجه‌سنده، بلكه داها زیاده « اخلاق » هده اهمیت ویرمه‌لی یز ..

شيمدي‌يه قادار سرد ايتديكم افكار ومطالعاتدن احتمال «صنعت» ، قارشى لاقيد قالديغم آڭلاشيلير ... بويله يا گليش بر ذهابه ميدان ويرمه‌مك ايچين همان سويليه‌يم‌كه صنعته اولان حرمت ومحبتم الڭ آتشين مشتاقين صنعتدن هيچ‌ده آز دگلدر ... شوقادار واركه بوحرمت ومحبت، بنى وطنمڭ احتياجات اخلاقيه وفكريه‌سنى شديد بر تعصب و هيجانله دوشـونمكدن ، منافع انسـانيتى هردورلو اذواق وآماله ترجيح ايله‌مكدن منع ايده‌ميور ... بنم «صنعت» حقنده‌كى شو نقطهٔ نظرم تحوله اوغرايه‌بيلمك ايچين هيچ اولمازسه وطنمزڭ جدى واساسلى بر دورهٔ تكامل گچيرمه‌سى لازم‌در ... و فكرمجه بشريتڭ غايهٔ آمالى يالڭيزسعادت دگيل، عينى‌زمانده‌فضيلت اولمالى‌در ...

پيه‌سڭ طرز تحريرينه گلنجه : بعض مكالمه‌لر ، جمله‌لر طبيعى و گوزل ... پيه‌سڭ بعضى طورلرنده معقول بر تجدده موجود ... انسان اوقوركن بعضاً ذوق وهيجان دويويور ... بعضى‌فكرلرقارئڭ دماغنده مثبت بر تأثير حصوله گتيريور ... فقط هيئت مجموعه ختام بولوبده «أولدى» ، «أولدوردم» ، «أولدوردى» ترانه‌لريله‌نا گهان پيـه‌س بيتديكى زمان قارئڭ دماغنده هيچ بر هيجان جانلانميور .. واولجه حاصل اولان تأثيرلرده گونشه معروض قالمش بوز قطره‌لرى كبى بردن أريبور . حالبوكه، ظن ايده‌رم، ايى اثرلر بيتيرلديكى زمان انسانى بر مدت دوشـونديرن ، دماغ قارئى او اثرڭ تأثيرى آلتنده متحسس ومتهيج ايدنلردر. ايشته بونقطهٔ نظردن‌بوگنج تماشانويسڭ پيه‌سنده اهمال ايديله‌مه‌يه‌جك بر قصور وار ... مع مافيه ايلك اثرى بولنمق حيثيتله بوقصورى يكده اعظام ايتمه‌مك لازمدر .

ايشته ناچيز فقط صميمى فكرلرم، مطالعه‌لرم... احتمال فكرلرم يا كليشدر؛ دوغرو دكيلدر... واثرظن وحس ايتديكمدن داها كوزل، داها قصورسزدر.. فقط بنم بويله حس ايديشم، حقيقى بويله كوروشم بر قباحت دكيلدر ... بن حقيقى بويله كورديكم حالده فضله و مضر بر جمله اظهار ايتمك مقصديله بو اثر پك كوزل ، پك امثالسزدر ؛ شـويله‌در ، بويله‌در ديه‌جك اولورسـه‌م، ايشته او وقت صميميتدن اوزاقلاشمش، وظيفه‌مى ايفا ايتمه‌مش عدايديلير، مطالعات وملاحظاتمى بر « ره‌قلام » دركه‌سنه ايندرمش بولونورم.

هرحالده شهاب‌الدين سليمان بكى ، تياترو سـاحه‌سنده جدى ومتين خطوه‌لرله ايلروله‌مسى ايچين، تشويق وتشجيع ايتمكى بروظيفهٔ وجدانيه عد ايله‌رم... [*]

---

[*] شهاب‌الدين سليمان بك حرب عمومى زماننده اسويچره‌ده وفات ايتمشدر. كنج ياشنده وفاتى شـايان تأثردر . اخلاقه قارشى لاابالى اولمقله برابر هيچ اولمازسه ريا كار دكيل‌دى. يازديغم شو اوفاق تنقيددن دولايى ساخته برعظمت و غرورله كين و انفعال اظهارينه قالقيشمادى . بالعكس هر تصادفده بكا : « ادبيات عالمنده بنى ايلك دفعه اولارق سن طانيتدك، شهرتمى سكا مديونم..» دير و بويوك بر صميميت كوستردى .

١٩٢٢ شباط

٢

١٩٠٩ ، تشرین اول

عالم ادبیاتمز بو آی‌ده سکون ایله کچدی ، دینیله‌بیلیر ... وقتیله دور حریت ایچین تخیل ایتدیکمز فیوضات ادبیه‌یی مع‌التأسف الآن کوره‌میورز .. ادبیاته پرستش ایدنلر ایچین اعتراف ایتمه‌لی‌درکه بو ، مدهش بر انهزام خیالدر .

اوّلجه ، استبدادك اومظلم وذلیل دقیقه‌لرنده بعضاً قلبم، بیلنه‌مز ناصیل بر نفخهٔ لاهوتی ایچنده ، پرشفق بر آتی‌نك هالهٔ دلفریبیله نورلانیرکن طاتلی ، صمیمی، پرآتش وپرشباب برهیجان ادبی ایله :
— آه استقبال ، آه حریت ، دیردم ، کیم بیلیر بزه نه بدیع ، نه محتشم ، نه پر حیات آثار معظمهٔ ادبیه اهدا ایده‌جك ... هویت اجتماعیه واخلاقیه‌مزی ارائه و تحلیل ایدن نه جانلی صحنه‌لر ، دماغ ملته حقیقتلر، خیاللر سرپن نه نوار حکایه‌لر کوسته‌ره‌جك ... بوکون، بو بیك دورلو ظلمت قیودات آلتنده بیله آزچوق بویله کوزل، نفیس، روح و فکری تهزیز و تربیه ایدن اثرلره مالك اولدقدن صوکره ، سربستیٔ تحریر کیم بیلیر بزه ناصیل نفیسه‌لر ویره‌جك ، صولمش هویتمزی ناصیل علوی نفخه‌لر ، هیجانلرله جانلاندیراجق !..

فقط شيمدى بوبر ، بربچق سنه‌لك حيات ادبيه ايله آ كلايورم‌كه اميد وخيالده پك افراطه وارميشم ...

وقتيله ثروت فنون صحيفه‌لرنده جاهد بك رباب شكسته‌دن ، بوجداً نفيس ومستثنى مجموعهٔ اشعارك قيمت اجتماعيه و اخلاقيه‌سندن بحث ايدركن : « ... الك ابتدا سويله‌مك لازم‌كه بو كتابلرى ، محررلرينك بوتون قابليتلرينه تماميله معكس وظيفه‌سنى ايفا ايديبور عد ايتمك بر خطادر. او قابليتلرك تماميله ، بحق‌انكشافى ايچين باشقه شرائطك وجودى لازم‌كلير.. شيمديلك برر تجارب قلميه‌دن عبارت اولان بو اثرلر محررلرينك داها نه‌لر يازابيله‌جكلرينه ، نه‌لره قادر اوله‌جقلرينه دائر بزه بر فكر ويره‌بيلير .... » ديوردى . وبو سوز پك دوغرو ايدى .. أوت ، او قابليتلرك بحق انكشافى ايچين باشقه شرائط ايستردى .. وايشته برسنه‌دن زياده‌دركه ايسته‌نيلان شرائط حصول بولدى ، سربستىٔ تحرير تأمين ايديلدى.. لكن « توفيق فكرت » امضاى بلنديته حسرت و اشتياقمز الآن باقى.. شباب متفكرك مجلوب ومشتاق اولديغى كزيده واستاد امضالر، بيلنمز نه كيبى تأثيرلرك محصله‌سيله ، ينه ساكت ... او حالده ديمك اوليوركه بوتون اميدلرمز نسل اخيره قاليور ...

فى‌الحقيقه بو برسنه‌لك حيات ادبيه‌ده اك زياده فعاليت كوسته‌رن عنصر ، نسل اخيرى تشكيل ايدن كنج ناثر و شاعرلرمز اولدى . شبابه مخصوص بر شتاب زنده ايله بوتون ادبى مجموعه‌لرمز همان كنج و يكى امضالرله دوليوردى ..

بو كنج امضالرى طاشيان اثرلرك قسم اعظمى نفيس بر اعتناى صنعت و ظرافت ايله يازيليوردى .. شو قادار واركه آثار ادبيه‌يى يالكز شكل و صنعت نقطهٔ نظرندن دكيل ، احتوا ايتديكى

فکر و موضوع اعتباریله‌ده تدقیق ایله‌مك لازم کلدیکنه کوره بوقسماً کوزل و ظریف اثرلردن یوکسك تفکرلر ، اجتماعی و فلسفی تهیجلر چیقاریلامیور؛ یاخود بوتفکر وتهیجلر وارده لزومی قادار اولمادیغی ایچین دماغی تطمین واغنا ایده‌میوردی ..

ادبیاتی صرف کوزللکدن، ذوقدن وهوائیاتدن عبارت عدایدن بعض آرقاداشلرمدن ، ظن ایده‌رم ، بورادہ بر آز آیریلیورم . ایشته مجادله‌ٔ فکریه‌نك نقطهٔ حرکتی ...

اجتهادمجه بر اثر ادبیده ، خصوصیله پیه‌سلرده ، رومانلرده وکوچوك حکایه‌لرده‌آزچوق بر رنك‌علمی اولمالی؛ برحقیقت‌اجتماعیه، بر فلسفهٔ اخلاقیه ، بر نکتهٔ روحیه (پسیقولوژی) موجود بولو- نمالی‌در. بوکون آرتیق عموماً تصدیق‌ایدیلمشدرکه براثرده کوسته‌ریلن خاصهٔ اساسیه نه قادار حقیقته یاقین ؛ ایلکه ، خیره ، اخلاقه مقارن ایسه او اثر او درجه قیمتداردر .

صرف صنعتك مستی بخش غازهٔ شعر و خیالنه تسلیم موجودیت ایده‌رك ادبیاتی یالکز بر ذوق ، بر اکلنجه عد ایتمك ، وطنلری یکرمنجی عصرده بیله هردرلو فیوضات مدنیه وترقیات فنیه‌دن‌محروم اولان بزم کبی ملتلر ایچین ، ظن ایده‌رم ، غیر قابل عفو بر خطای ملی واجتماعی‌در ... بو کون علوم وفنون ایله ادبیات شدید، صمیمی رابطه‌لرله بربرینه باغلی‌در. بوکون فلسفه‌سز، تاریخسز، علوم‌اجتماعیه واخلاقیه‌سز ، حتی حقوقسز ، حتی سیاسیاتسز ادبیات اولاماز ... ادبیات ، جمعیات بشریه‌یی تحولات و انقلاباته دوغرو سوروکله‌ین عناصرك اك مهملرندن بری‌در . . حیات جمعیت اوزرنده بویوك بر

تأثیری اولان قوتك ایسه هر حالده اخلاق ایله مناسبتی اولماسی ایجاب ایدر .

ادبیاتی اسکی و محدود معناسیله تلقی ایلر، عصر حاضرك ترقیات مهیبهٔ مدنیه‌سنی نظر دقت وانتباهه آلماز ایسه‌ك پك بیوك بر غفلتده بولونمش اولورز . مدنیتده ، شرائط حیات ومعاشرتده حصوله کلن انقلابات ، معنای ادبیاته شدید بر ضربهٔ تحول وورەبیلمك ایچین کفایت ایتمشدر . حیات مدنیه ادبیاتی دکیشدیردیکی کبی ادبیات‌ده حیات مدنیه‌یی ، او حیاتك استناد ایتدیکی قانونلری دکیشدیرمشدر. فرانسه انقلاب کبیری ایللك کوکارینی اون سکزنجی عصر متفکرین ادباسندن ژان‌ژاق‌روسو ایله وولترك اثرلرندن آلمامشمیدر؟ هوغونك اعدام علیهنده یازدیغی مقاله‌لر ، رومانلرله افکار عمومیه‌ده بویوك ، شایان دقت بر تبدل حصوله کلمه‌مشمیدر ؟. زولا او معظم اثرلریله عمله‌لك حیاتنده مهم بر تحول ، بر انتباه میدانه کتیرمه‌مش ، دەموقراسی‌نك توسع وانکشافنه خدمت ایله‌مه‌مشمیدر؟.. رومانلر، تیاترولر سایه‌سنده بو کون فرانسه قوانیننه طلاق حقنده بر فصل مهم علاوه اولونمامشمیدر ؟

مدنی ، مترقی ملتلرده ادبیات بویله حیات ملیه و اجتماعیه اوزرنده مسعود تأثیرلر ، انتباهلر حصوله کتیرمك ایچین بر آلت اولارق قوللانیلیر ، ادبیات اجتماعی وفکری بر شکل آلیرسه آرتیق بزم کبی مدنیتده کیری قالمش ملتلرك ادبیاتی ناصیل اولماسی لازم کلیر ؟ انصاف ایله دوشونه‌لی ...

هرادبیاتك شکلی ، اوادبیاتك عائد اولدیغی ملتك « احتیاج » ی

تعیین وترسیم ایتملی‌در .. بونك ایچین ، بزم ادبیاتمز محاط اولدیغمز بونجه شدید ومتنوع احتیاجاته جواب ویره‌بیله‌جك برشکل وماهیتده اولمالی‌در. شیمدی بزم بولوندیغمزدور، شاطر ولاقید برآریستوقراسی هواسی ایچنده شوخ وجاذب قادینلرله اذواق حیاتی ترنم ایتمکه هیچ ده مساعد دکیلدر .. اکر بز بویله نازك بر دورهٔ احتیاج و انتباهده‌ده ظلمتلره نور سره‌جك وطنی ، اجتماعی وانسانی آثار میدانه کتیرمه‌یه چالیشمزسه‌ق پك بویوك برکناه ملی ایشله‌مش اولورز ..

اکر بوتون بومطالعه‌لره مقابل مغرور وخودبین برحب صنعتله :— « صنعتکار تماماً سربستدر ، قید آلتنه آلینه‌ماز .. » دینیلیرسه بوکا ویریله‌جك جواب‌ده حاضردر :

— صنعتکار هرشیدن اول انساندر .. هیچ برانسان شو دنیاده سربست دکیلدرکه صنعتکار سربست اولسون .. حریت ، باشقه‌سنی اضرار ایتمه‌مك شرطیله، برانسانك سربستیسی معناسنه تلقی ایدیلیورمی؟.. بو بویوك ، سلامت عمومیه‌یی تأمین ایدن بو مهم شرطدن صنعتکار ناصل معاف اولا بیلیر ... بر صنعتکار ، بر فرد اجتماعی اولمق حیثیتیله انسانیته ، ایچنده یاشادیغی جمعیته ایراث مضرت ایده‌جك ، اخلاق عمومیه‌یه ضعفلر ، تشوشلر سره‌جك آثار میدانه کتیرمه‌مکه وجداناً مجبوردر ... آنك ایچین هیچ برشاعر ویا ادیب ، بر وظیفهٔ ملیه واجتماعیه‌یه مالك اولدیغنی اونوتمامالی‌در.. بناءً علیه مدنی برانسان بلاقید وشرط حر اولاماز .. سیاسیات واجتماعیاتده قابل اولامایان حریت مطلقه‌یی صنعتدن نیچین طلب ایتملی ؟ . . صنعتکار خودبین اولمامالی ، صنعتنده کوسته‌ره‌جکی کوزللکی ایيلك ایله مزج وتألیف

ایتمه‌یه چالیشمالی‌در . . احتمال بونده صنعت بعضاً بر آز زیان ایدر؛ فقط انسانیت چوق قازانیر! . بر انسانك بلا قید وشرط سربست اولماسی‌ده انسانیتك رفاه وسعادتی ایچین دکلمیدر؟.. کندی ذوقی ، اکلنجه‌سی، منفعتی ایچین منفعت عمومیه‌یی پایمال ایدنلر، ایی بر صنعتکار اولسه‌لربیله هیچ برزمان ایی انسان اوله‌مازلر.. حالبوکه اعصار ماضیه‌نك اولدیغی کبی یکرمنجی عصرك‌ده ایی انسانلره چوق ، آما پك چوق احتیاجی واردر !..

ایشته بوندن دولابی‌در که « تەئوفیل غوتیه » نك « صنعت صنعت ایچین » نظریه‌سی کیتدکجه اسکی قوتنی غایب ایدیور .. قاتول منده‌سك قائم پدری شیمدی حیاتده اولوبده نظریه‌سنك بو تزلزلنی کورمش اولسیدی ، ظن ایده‌رم ، متأثر اولمازدی ، بلکه جریان زمانك محصولی اولان بوحالی پك طبیعی بولوردی ...

صوکره بر نقطه داها وار .. بر ادیب ویا شاعرك دماغنه اندیشهٔ اخلاقیه واجتماعیه حاکم اولمقله او ادیب ویا شاعرك آثارنده صنعتك کوزللکلری، ظرافتلری، شعریتلری، اینجه‌لکلری موجود اولمامسیمی لازم کلیر ؟.. ایشته رباب شکسته : یکانه بر مجموعهٔ نفیسهٔ صنعت ... فقط عین زمانده‌ده اخلاقی ، اجتماعی ، حتی سیاسی معنالرله مالی‌رقیق ونزیه بر کتاب شفقت وفضیلت ...

امین بکك شعرلری‌ده محروم صنعتدر دیه ادعا ایدیله‌بیلیرمی ؟.. رسملی کتابك نجن نسخه‌سنده مندرج « بیلیکنز که ای غدارلر » بدیعه‌سی دقتله اوقونسون : کوریله‌جکدرکه بو کوزل ومکمل شعرده معنی نه قادار زنکین ایسه صنعت‌ده اوقادار نفیس ورنکین‌در ..

احتياج هرشيئى دكيشديرر.. حق ادبياتىده ؛ حق صنعقده .. فرانسهده كيتدكجه چوغالان موراليست ، سوسيولوغ مؤلفلردن ، رومانجيلردن ، تماشانويسلردن عبرت آلمالى يز .. آه ، بزم ظلمت وضجرت ايله آلوده حيات فكريه واجتماعيه مزه نورلر ، ضيالر سربه جك اوقادار جدى آثار ادبيه و تماشائيه يه احتياجمز واركه بو احتياجه قارشى مع التأسف كوروان لاقيديدن متأثر ومنفعل اولمامق غير قابلدر .

فرانسهده انقلاب دورهسنده ادبياتك شرائطى تماميله دكيشمش ، يكى بر نفخه تيازوده وزان اولمه يه ، وقايع عصريه صحنه لرده كورونمكه باشلامشدى . حريت شاعرلره ، آرتيستلره ، عالملره يكى بر «ايده آل» عرض ايتمشدى . حسيات وطنپرورانه يى كوسترر شعرلر ، اثرلر ميدانه كلمش ، «مارسه ييه ز» ديدكلرى مشهور ملى شرقى ده بو صيراده وجود بولمشدى .. «مارسه ييه ز» ك فرانسه نك دماغنده نه مهيج ، نه مسعود تأثيرلر ، انقلابلر حصوله كتيرديكى انكار اولونا بيليرمى ؟.. موسيقى وطنه ، أيلكه قارشى دماغ بشرده بوقادار شديد بر هيجان محبت ، بر عصبيت پرستش حصوله كتيرسه ادبيات نه لر ياپماز ؟..

حاصلى ادبياتك موضوعنى يالكز عشق وشهوت تشكيل ايتمهسى ، اوكا عمومى وتماماً بشريتى شامل بر معنى ويرلمهسى بر ملتك ترقيات فكريه وسلامت آتيهسى نقطهٔ نظرندن صوك درجه مضردر . بواطراد ويكنسقىٔ موضوعدن دولايى حركات ادبيه يه طبيعى بر دورغونلغك عارض اولماماسى ممكن دكيلدر.. كذلك بر محرر وياشاعرك اثرلرنده دائماً ، آما دائما عشقدن بحث ايتمهسى ، هركسى اوصاندرديغندن صرف نظر ، كنديسى ايچين ده بر مانعهٔ ترقى تشكيل ايدر .. اقادهمى اعضاسندن

و فرانسه‌نك اك بنام حكايه نويسلرندن و پسيقولوغلرندن اولان پول بورژه بيله منقد شهير «ژول لومتر» ك شوحقلى اعتراضنه اوغرامشدر: «پول بورژه آرتيق قوهٔ تحليليه‌سنى عشقدن باشقه احتراصاته تطبيق ايتمه‌لى؛ بزه رومانلرنده بر آز ده حيات اجتماعيه‌يى ارائه‌يه چاليشمالى در...»

يالكيز سياسى انقلاب، معلومدركه، بر ملتى مسعود ومترقى ايده‌مز.. انقلاب سياسى ايله آهنكدار بر انقلاب اجتماعى واخلاقى وطنك هر كوشه‌سنده آثارينى كوسترمه‌لى در. ادبيات، خصوصيله رومانلر، تياترولر بو انقلاب مسعودى حصوله كتيرن قوتلرك اك مهملرندن در. تياترونك اخلاق ايله، تنوير وارشاد ايله داها صميمى رابطه ومناسبتى واردر. بو كون آثار تماشائيه ايچنده اك زياده حائز اهميت اولان دراملر اجتماعى وفكرى درامل‌ردر. بزم صوك درجه نازك موقعمز بويله پيه‌سلره صوك درجه عرض احتياج ايتمكده‌در. وولتزك ديديكى كبى، ايى پيه‌سلر جمعيتلرى تربيه‌يه اك برنجى واسطه اولديغى قادارونا تياترولرده اخلاق عموميه‌يى قولايلقله بوزا بيليرلر..

هيأت اجتماعيه‌نك جاذبه‌دار تاريخى ديمك اولان ادبياتده حسيات وطن پرورانه‌يى بوس بوتون بى‌لزوم كورمك ايسته‌ينلره قارشى، بويوك بر منقد اولديغى درجه‌ده جسور بر سوسيولوغ اولان «اميل فاكه» نك ـ كه عين زمانده صنعت حقنده محبت وحرمتى پك بويوكدر ـ بر قاچ سنه اول انتشار ايدن «Le Pacifisme» عنوانلى اثرندن، وطن حقنده‌كى اجتهادينى بيلديرن شو سوزلرى بورايه نقل ايتمك ايچين بر مجبوريت وجدانيه حس ايتدم:

«حسيات وطن پرورانه فداكارلق، وظيفه‌شناسلق، منسوب اولديغى

واعضاسندن بولونمقله مفتخر بولوندیغی ماتنه قارشی یارارلق کبی مزایای عالیه‌یی تولید ایدوب انسانی‌دائماًمقبول ومشروع بر«منفعتپرستلك» دائره‌سنده بولندررر ... وحیاتك قوانین طبیعیه‌سی‌ده بوندن عبارتدر .. حیاتده‌ایده‌آل بودر ؛ فیلسوف نیچه دیورکه: «تهلکه موجود اولدیغی‌حالده یاشامالی‌در...» نه‌درین وبویوك سوز .. ذاتاً انسان آنجق تهلکه اولمق شرطیله یاشایه بیلیر .. اکر حیاتده تهلکه موجود اولمازسه اوحیات هیچ‌در ، أولودر . انسان اویله بر مخلوقدرکه یاشامه‌سی ایچین فداکارلق ایتمه‌یه ، أولومی قبول ایلمه‌یه ، دائما أوله‌جکی بیلمه‌یه مجبوردر . اکر دیکر انسانلری نظر دقته آلارق حیاتی ایچین بوفراغت نجیبه‌یی کوسترمز ، یالکز نفسنی ، منفعتنی ، شخصنك محافظه‌سنی دوشونورسه اوآدام هیچ بر شیئه یاراماز .. نه‌عائله تشکیل ایده‌بیلیر ، نه‌انسانیته خدمت ایلیه بیلیر ... وبویله برآدام‌ده موتدن باشقه برشی دکلدر .. حیات اجتماعیه‌یی تشکیل ایدن انسانلرك کافه‌سی بویله اولدیغی وقت ، امین اولمالی‌که جهان‌ده محو اولمش ، بیتمشدر ...

« برملتی سفیل وبی‌قدرت یاپان شرائط ، بر انسانی ذلیل وعلیل یاپان شرائطك عینی‌در . وطنپرورلك ، حیاتك یکانه شرطی اولان ویاشایه بیلمك ایچین آندن باشقه برچاره بولونامایان مجادلهٔ حیات‌قانون طبیعیسنك اك‌ساده، اك قطعی ، اك سالم ، اك آلداتماز برشکلندن عبارتدر . دائما تهلکه موجود اولدیغی حالده یاشامق ازمنهٔ ابتدائیه‌ده اولدیغی قادار حال حاضرده‌ده حیات ایچین برشرط مطلق‌در . بناءً علیه «پاتریوتیزم » ، ساده‌جه ، حیاتی اولدیغی کبی قبول ایتمکدن باشقه برشی دکلدر ، وپك طبیعی‌در ... » [*]

وطنه خدمت ایتمك ــ که دولایسیله انسانیته خدمت ایتمك دیمکدر ــ اك نجیب برفضیلت مدنیه‌در. ایشته ادبیاتمزده، خصوصیله

---

[*] معمافیه عین زمانده شونی علاوه ایتمك لازمدرکه بعضاً ملتلرك بومعصوم حسیاتندن دیپلوماتلر ، پاترونلر پك ظالمانه وشیطنتکارانه برطرزده استفاده ایدیورلر . بوکا صوك فجیع وقورقونج برمثالمی ایسته‌یورسکز؟ اویله ایسه ایشته حرب عمومی دینیلن مقاتلهٔ جهان !..

شباط ۱۹۲۲،

بولوندیغمز شونلرك دوره‌ده، بوفضیلت مدنیه طبیعت اساسیه‌یی، شخصیت غالبه‌یی تشکیل ایله‌مه‌لی‌در. بودوره‌ده آثار ادبیه‌یه شهوت، قادین، هوا، بولوط مفهوملری دکیل؛ ملی، اجتماعی، اخلاقی وفلسفی موضوعلر حکمدار اولمالی‌در. بالطبع ادبیاتی بوس بوتون عشقدن، حس وخیالدن تجرید ومحروم ایتمك دیمك اولمایان بویله بر حاکمیتك وجودینه شدیداً محتاج اولدیغمزه ایمان ایله‌مك بر کناه ادبی اولماسه کرك!...

*
* *

کچن آی «ظلال الهام» عنوانیله انتشار ایدن مجموعهٔ اشعارده حاکمیت، ظن ایده‌رم، جدی موضوعلرده قالیور.. علی اکرم بکك أسکی ویکی شعرلرندن تشکل ایدن «ظلال الهام» عین زمانده سنه‌لرك برشاعرك قلم ودماغنده ناصیل تکامللر، انقلابلر حصوله کتیرمکده اولدیغنی کوستر بر وثیقه ماهیتنی حائزدر.

أسکی شعرلرده کرك شکل، کرك معنی جهتندن باقی ونفعی‌یه عائد برشمه حس ایدیلدیکی حالده یکیلرنده هم اسلوب، هم موضوع اعتباریله یکرمنجی عصره لایق بر حیات وزندکی دویولیور..

فکریمجه بوبلند مجموعهٔ اشعارده اك زیاده موفق اولونمش شعرلر شونلردر: عثمانلی عسکرینه، توغو، بر آنجکمه، وصیت، بادسحر، غیرکه‌تمیه، قایقجی، کوفه‌جی چوجق، صوك بوسه، پارس مشهر عمومیسی، ساعت، کوزلمیدر، کوپریلی، ارطغرل...

جدی، کوزل ومفید موضوعلر انتخاب ایتمك خصوصنده اکرم بکك پارلاق برموفقیت ومهارتلری وار. آثار کزیده‌لرینی بر آز

داها تکالف الفاظدن آزاده بر صورتده یازاجق اولورلرسه بوکوزل ومفید موضـوعلری دماغ قارئین ، داها درین بر ذوق‌سهولتله مص ایده‌جکدر ..

بوقحط ادبیده بویله نفیس بر « مجموعهٔ اشـعار » اهدا بویور - دقلری ایچین محترم استاده تشکر ایتمکی وجیبه‌دن عد أیله‌رم ...

٣

۹ تشرین ثانی ۱۹۰۹

بزده دکیل تنقید ، حق صمیمی بر بی طرفلقله بر مصاحبۀ ادبیه بیله یازمق مع التأسف الآن غیر ممکن !.. تربیۀ مدنیه‌مزك نقطۀ نظرندن أبی بر نشانه اولمایان بو عدم امکان ، نصیبه‌دار وجدان و عرفان ذواتی جداً متأثر ایتسه‌یری واردر.. بیلمم آداب مناظره‌نك معنای مدنیسنی تمامیله نه وقت ادراك واحاطه ایده‌جکز ..

بن ، شو دور تجدد وانتباهده ، آرتیق هر دورلو مباحثات ومناقشاتك ولولۀ اغراض واحتراصدن آزاده بر سکونت منطقیه ، بر اصالت فکریه ایله اجرا ایدیله‌جکنی امید ایدییوردم . فقط ، افسوس که ، بو کون شو معزز امیدك عدم تحققنی کورمکله متأثرم ... مع مافیه بو تأثر ، هیچ بر زمان بنی بدبین یاپاماز ، جسارت ومتانتمی قیراماز !.. چونکه بو جسارت ومتانت ، دماغی سعادت وطن اندیشه‌سیله متهیج ، وجدانی وظیفه حسی ایله متحسس بر انسانك عزم قویسندن باشقه بر شی دکلدر ...

تاریخ ، بر ملتك انقراضنه سبب اولان قوتلرك اك مهم و مدهشی «اخلاقسزلق» اولدیغنی قولاقلرمزه بر فریاد انتباه آمیز ایله هایقیرر کن ... وبزی‌ده شیمدی‌یه قادار استبداد آلتنده ایکله‌تن ، انقراضه دوغرو

سوروکله‌ین مؤثرك اساسی اخلاقسزلقدن باشقه بر شی دکیل ایکن « شو نازك دورۀ تجددده فضیلتمزی رنجیده، اخلاقمزی افساد ایده‌جك آثار میدانه کتیرمه‌یه‌لم .. ادبیاتی صرف ذوقدن ، اکلنجه‌دن عبارت تلقی ایله‌مه‌یه‌لم . . انسانیتك ، ایچنده یاشادیغمز هیئت اجتماعیه‌نك منافعنی‌ده دوشونه‌لم . . » کبی صمیمی رجالره ، ندالره قارشی حالا تمرد ایدلمسی وطنه، انسانیت وفضیلته پرستش ایدنلری جداً دلخون ایده‌جك بر منظره‌در .

نه‌در بو بزده‌کی دوشونجه‌سزلك ، اخلاقسزلغه قارشی بو اشتیاق ؟!. بیلمم بزده تجدد کوسترمك ایچین تصویبکارانه تصویرلوثیات الك قولای وکسدیرمه بر یول می ظن ایدیلیور؟. بولوندیغی محیطك شرائط ملیه واجتماعیه‌سندن ؛ اقوامی اداره، احیا وامحا ایدن قوا ومؤثراتك ماهیتندن ، علمدن ، تاریخدن ، هر شیدن بی خبر بر آدام ناصیل اولویورده بر قطعیت ریاضیه‌ایله ، ادبیات واخلاق بیننده هیچ بر ذرۀ مناسبتك موجود بولنمادیغنه حکم ایدیور !.. وصوکره‌ده بو خفت حکم ایله احتیاج تجددا وغرابت ممنون وتطمین ایدلمیورمش کبی وجدان « مونغولفیه » بالوننه بکزه‌تیلیور ! [*] زاواللی

[*] او زمانلر وجدانی « مونغولفیه » بالوننه بکزه‌تن وفضیلتله استهزایی بیوك بر ملعبۀ صنعت ظن ایدن ذات محترم ، یعقوب قدری بکدی . . او یعقوب قدری بك که بوکون یازیلریله جوشقون بر درویش، عزیز بر مجذوب کبی متمادیاً، آما متمادیاً وجداندن، فضیلتدن، ملی جوششدن، وطندن وانسانلقدن بحث ایدییور . دیمك که کزیده نامرله ، اون سنه‌لك بر مسافۀ زماندن صوکرا ، برلشه‌بیلدك !. یالکز کوکل چوق ارزو ایدرکه « نور بابا » محرری بویکی تلقیلرنده صمیمی وثبات‌کار اولسون !... ١٩٢٢ ، شباط

وجدان .. زواللی فضیلت ... سز اك نهایت بربالون، براویونجاقمی اولاجقدیکز !!...

نه‌دن یارب!. بز حالا ژاپونلردن عبرت آلمیورز؛ آنلر کبی آوروپا مدنیتنك فضائلنی آلوب مساویسنی آلمیورز ؟.. سیآت نه‌دن بزه بوقادار مونس وجاذب کورونویور ؟. هر شیده ، خصوصیله ادبیانده تقلید ایتدیکمز فرانسه‌نك نه‌دن جدی ، حکیم ، انسانیت پرور ادبا وشعراسنی مشق اتخاذ ایده‌رك وطنه ، انسانیته نافع آثار معظمهٔ ادبیه میدانه کتیرمك آرزو ایتمیورزده همان ذوقه ، سفاهته ، مساوی‌یه صاپیورز.. کویا شو ایچنده بولندیغمز دور ، بویله اثرلره صوك درجه عرض افتقار ایدیورمش کبی همان ، عائله‌لرك حریم عصمتنه کیرمسی بلکه بر جنایت اولان بعض اثرلر میدانه کتیریورز... نه‌در بزی مص وتسخیر ایدن بو مرض اجتماعی و اخلاقی ... بو غفلتی ، بو بزی بیتیرن کابوسی نه وقت اوزریمزدن آتاجغز .. نه وقت ملتك، شبابك محتاج اولدیغی پیه‌سلری، حکایه‌لری یازمغه باشلایه‌جغز .. اك مترقی، اك متمدن مملکتلرده بیله اخلاقی افساد ایدن اثرلرك مطالعه‌سی عائله‌لرجه تحت ممنوعیته آلینمقده اولدیغنی نه وقت عبرت وانتباهله ادراك ایده‌جکز .. نه وقت ؟..

بیلیورم ، بوتون بو حقیقتلری سویله‌مکله بر چوق دشمنلر قازانیورم .. فقط ، نه یاپه‌یم ، مملکته ، انسانیته خدمت ایتمك مقصد صمیمیسیله قازاندیغم دشمنلر تبصبص و ریا ایله ، تنقیدات ادبیه‌یی رقلام درکه‌سنه ایندیرمکله مالك اوله‌جغم دوستلردن زیاده وجدانمی انشراح ایچنده بولوندیریور ...

ايلك مصاحبه‌مده ديديكم گبی كنديمجه « حقيقت » اولديغنه اعتقاد ايتديكم فكرلری، وطنك وانسانلغك منافعنه موافق اولديغنه هيچ شبهه ايله‌مديكم مطالعه‌لری ، بی طرف وسر آزاد ، سويله‌مكدن واز گچميه‌جكم .. خسيس ، جبين وخودبين آمال وحسياته قاپيلمامغه چاليشه‌جغم ... معارضلرمده مزيت ادبيه، فضيلت فكريه كورورسه‌م، ممنون وپرستشكار ، تقدير وحرمتدن گيری دورميه‌جغم گبی الك سوديكم ، الك زياده هم افكار بولنديغم دوستلرم حقنده‌ده بی طرفلغك ويرديكی بر قدرت وصميميتله حقيقتی سويله‌مكدن چكينميه‌جكم . . . مناقشات ادبيه‌يی الآن اغراض وشخصيات ايله آلوده كهنه بر « ديدی قودی » ورقه‌سی ظن ايدن آداب مناظره‌دن بی خبر كمسه‌لر بندن ، دوداقلرمده مرحمت افشا ايدن بر خط تبسمدن باشقه بر شی بكله‌مه‌سينلر ...

بزم گبی صفحات انحطاطك صوك قدمه‌سنه قادار اينمش ، روما گبی ، يونان قديم گبی اخلاقسزلقدن دركهٔ اضمحلاله پك زياده ياقلاشمش و شيمدی نفخهٔ حريت ايله جانلانمغه باشلامش ملتلرك ادبياتی زنده، پاك ونوار اولمالی ؛ خصوصيله بويله ملتلرسياتی تقليددن ، بنيهٔ اجتماعيه‌سنك هضم ايده‌ميه‌جكی اثرلری ميدانه كتيرمكدن شديداً صاقينمالی‌در ، ديمك ؛ نه‌دن بر جنايت اولويور ، بر دورلو آكلاياميورم ...

تصوير افكارك (١٦٢) نومرولو نسخه‌سنده « شرق وغرب مدنيتی » عنوانی آلتنده جداً واقفانه يازلمش مهم بر مقاله‌نك انتباه صاحان شو مهم سطرلرينی بورايه نقل ايتمك ايچين كنديمده شديد بر

مجبوریت حس ایتدم ... محترم قارء و قارئه‌لرم ، خصوصیله ، محترم شباب ، شو سطرلری دقتله اوقویوکز .. هر خصوصده اخلاق وفضیلتی استخفاف ایتمکله تجدد ! کوسترمك ایسته‌ینلرك ناصیل بر کریوه‌یه صاپدقلرینی تماماً آکلارسکز :

« ژاپونیالیلر یارم عصرده آوروپا ملل متمدنه‌سی درجه‌سنی بولمشلرکن بزم برعصردر او تمدن وترقیدن بودرجه بی‌نصیب قالمه‌مزك سببی میدانده‌در. ژاپونیالیلر سلم ومتین بر اصول انتخابی ایله مدنیتی اقتباس ایتدیلر ، بز ایسه کریه براتخابسزلقله طوپدن تقلیده قالقیشدق !

ژاپونیالیلر ، بو اصول مستحسن سایه‌سنده اوروپا مدنیتنك آثار جلیله‌ٔ صناعیه وفکریه‌سنی اقتباس‌ایده‌رك ، هرشیئك برطورطوسی اوله‌بیله‌جکی کبی، اوروپامدنیتنده دخی‌وجودی محقق‌اولان متعفن‌رسوباتی‌مملکتلرینه صوقمادیلر!

بز ایسه بواصوله طبان طبـانه ضد بر صورتله حرکت ایده‌رك ترسبات متعفنه وملوثه ایچنده چیرپینوب قالدق !

بواصول ایله یتیشن آدملرمز ، ذاتاً انحطاط ومساوی ایله مذبذب‌اولان اخلاق عمومیه‌یی برقات دهاآلودهٔ مساوی ایتمکدن باشقه نه‌یه موفق‌اولدیلر؟ ایشته بر عصرلق تاریخمز !

بواصول‌مکروه بزی بك‌چوق ضایعات‌ملکیه‌یه اوغراتدی ، برعصردر، مغلوبیتدن مغلوبیته ، زیاندن زیانه دوشدك .

لکن الك بویوك ضایعاتمز بونلرمیدر؟ اکر معنوی واخلاقی ضررلرمزی کوز اوکنه کتیرمك جسارتنه مالك ایسه‌ك ، بو خسارك عظمتی اوکنده موجودیت ملیه‌مز ایچون تیتره‌مه‌مز لازمدر .

عادی ومنحوس بر تقلید نتیجه‌سنده عقل وشرعك منع ایتدیکی نه قدر مهالك اجتماعیه واخلاقیه وارسه مقتضیات مدنیه صاندق و بونلری محاکمهٔ احواله مقتدر اولمیان افراد ملته دخی بویله‌جه بلاتمکه چالیشدق .

بزده‌کی مدنیت سطحی معلومات ، استحقار دین وملیت ، استخفاف اخلاق وفضیلت شکلنده منجلی اولدی .

حاشا ! بو ، مدنیت دکیل، مدنیتك آتیله‌جق قسمی ، رسوبات متعفنه وملوثه‌سیدر .....»

ادبيـات ايله علوم اجتماعيه بيننده‌كى روابطك صميميتنى ادراك ايله‌ينلر، شو حقيقتلرك ادبياتمزه اولان قابليت شمولنى تقدير ايدرلر.

*
* *

حرمتله تقدير ايديله‌جك مهم براثر ادبى كچن آى «حج يولنده» عنوانيله انتشار ايله‌دى .. جداً نفيس ويرحيـات مكتوبلردن تشكل ايدن بو كتاب، هر مشتاق شعروادبك پرستشله، منت وحرمتله مطالعه ايده‌جكى بديعى برتأليفدر مملكتمزك الك بيوك برناثر وشاعرى اولان جناب شهاب الدين بكك دهاى ادبيسى، قدرت فكريه وحسيه‌سى بو محتشم اثرده تماماً منجلى در .

اثرده فكرايله حس، اسلوب تسخيركارايله فيوضات معنى بربريله موازى اولارق كديور؛ وقارئى مست وتسـخير ايده‌رك مستفيد ومستفيض ايديور .. بويله نجيب و بلنـد بر قدرت صنعتكارانه ايله دماغمزه نورلر، ضيـالر .. قلبمزه جذبه‌لر، كوزللكلر سرپن اديب حكيمه اهدا بويوردقلرى بواثر نفيسدن دولايى تشكر ايدر؛ مملكتمزى، شبابى تنوير ايده‌جك يكى اثرلرينه طـاتلى، صبرسز بر هيجـان ايله انتظار ايله‌رز ...

كچن آى بوتأليف كزيندن باشقه «بياض كولكه‌لر»، «نجبه» ناملريله ايكى اثر داها انتشار ايتدى ...

جلال ساهر بكك شعرلرندن تشكل ايدن «بياض كولكه‌لر»، بو حساس شاعرك هويت ادبيه‌سنى ترسيم ايدن رقيق چيزكيلردر ... دائما عشقى، قادينلغى ترنم ايدن بوتزيه فقط مريض شـاعرك موفق اولونمش شـعرلرى آز دكيلدر . شـعرلرينك قسم اعظمى انجه‌لك

وكوزللك، آهنك ونزاهت ايچنده يوزرلر. مع مافيه دار ، مطرد برافق ايچنده محدود بر وازلرله يالكز قادينلغى ترنم ايله‌ين بو سويملى كنج شاعر، مع التأسف كنج توركيانك ويكرمنجى عصرك آرادينى شاعرلردن دكيلدر.

بعضاً ساهر بك بويكنسقى موضوعك هواى عذابنى كنديسى ده حس ايلر ، وبر قانات ضربه‌سيله ساحۀ پروازنى كنيشلتمك ايستر . بو آرزو ايله بزه فرضا «آلتون» كبى جداً كوزل ونفيس بر شعر هديه ايدر .. فقط بر آز صوكره ، بو بر آز معتاددن فضله سياحتدن منظومۀ عصبيه‌سى‌او قادار يورغون دوشر ، بردن افقى كنيش وبى پايان كورمكدن اوقادار كوزلرى قاماشيركه همان رجعت باشلار .. كندى صميمى ساحۀ تحسساتنه ، ساحۀ پروازينه عودت ايدر ... شيمدى عشقى ، قادينلغى داها شديد ، داها متراكم بر هيجان روح ايله ترنم ايليور كبى‌در.. كنديلرنجه شعر: قادين وقادين: شعردر .. حياتده قادين وشعردن باشقه برشى دكيلدر.. وبو نظريه‌سنه اوقادار قوى بر اطمئنانله باغلى‌دركه نه جريان زمانك انقلاباتى، نه ده صفحات حياتيه‌نك تحولاتى بوقناعتى خللدار ايده‌مز.. مع مافيه «بياض كولـكه‌لر» مفتون شعر و خيال اولانلرجه ذوق ايله اوقونابيله‌جك رقيق و نفيس براثر ادبى‌در .

بنم جداً بى طرف وهر دورلو تأثيردن خالى اولان شو مختصر وناچيز تحليلمه ، صميمى اولديغى ايچين، جلال ساهر بك كوجنمزلر ، اميد ايده‌رم ..

بواميدى « نجه » محررى محمد رؤف بكدن ده بكله‌رم .

ايشته دائما ، آما دائما ـ كاه مأيوس ومفتور برانين روح ايله ،

گاه پرشتاب پر احتراص آتشین ایله ـ قادینلغی ترنم ایدن ، یالگز ادبیاتی دگیل ، بوتون حیاتی‌ده قادیندن عبارت تلقی ایله‌ین ، شعرده جلال ساهر بکه مقابل ، نثرده محمد رؤف بك !... یالگز آرالرنده بر فرق وارسه ساهر بك یازیلرنده اکثریا نزاهته رعایت ایدر .. رؤف بك ایسه بوخصوصده مدهش برلاقیددر.

بنم بوگون صوك نشر ایدیلن اثرندن بحث ایتمه‌یه مجبور اولدیغم ادیب ، الك زیاده سودیکم ، قبل‌الانقلاب نشر ایدیلن آثار نفیسه‌سنی سوه سوه، شتاب وتهالکله اوقودیغم محترم رسامی صنعت‌در. مع‌مافیه بوحرمت ومحبت ، حقیقتی سویله‌مکلکمه ممانعت ایتمه‌یه‌جکدر...

وقتیله « ایلول » انتشار ایتدیکی زمان اونده‌کی صنعته ، اونده‌کی قدرت تحلیلیه‌یه تماماً نفوذ ایده‌مه‌ین بعض آرقاداشلرمله بوگوزل رومانی مدافعةً ایتدیکم مناقشه‌لری دوشونیورم‌ده بوگون عین محررك اثری اولان وفضله اولارق سربست برقلمله یازیلان « بنجه » پیه‌سی حقنده‌کی نظر وفکرمك تبدلنه هم آجیور ، هم شاشیورم . بوتحولك برآز سببی بنم دماغمك اوغرادیغی انقلابده .. فقط اصل دیگر مهم سببی، « ایلول » ایله « بنجه » آراسنده‌کی مسافهٔ مدهشه‌ده !.. فی‌الحقیقه ، دوغرو سویله‌مك لازم‌گلیرسه، دیه‌بیلیرکه محمد رؤف بك « ایلول »ده نه‌قادار یوکسلمش ایسه « بنجه »ده اوقادار سقوط ایتمشدر .

استبدادك مزعج ومشئوم زنجیرلری آلتنده بزه بو درجه نفیس اثرلر اهدا ایدن محمد رؤف بکدن ، دوغروسی ، بودورهٔ سربستیده « بنجه » گبی برپیه‌س هیچ امید ایتمز وبکله‌مزدم. بر دفعه « بنجه » اخلاق نقطهٔ نظرندن او قادار مضردرکه بر عائله کتبخانه‌سنده یاشایاماز، موقع

طوناماز . اخلاقه مغایر آثاری تمدن و ترقیده جداً مهم خطوه‌لر آتمش ملتلر بیله عائله‌لرینه اوقوتمازلرسه آرتیق بزم بوخصوصده نه‌یاپمقلغمز لازم کلیر ، انصافله دوشونمه‌لی!

اثرده بومضرت اخلاقیه‌یه مقابل ، انسانی جذب وتسخیر ایده‌بیله‌جك بر صنعت بولونسه‌یدی بر آز رؤف بکی معذور کورمك ایچین جبر نفس ایده‌جکدم. فقط مع الاسف پیه‌س صنعت، خصوصیله تیاترو صنعتی نقطهٔ نظرتدنده برخرابه زاردر. « تیراد » لرك، جمله‌لرك تحملسوز اوزونلغی ، تیاترو لسانه یابانجی قالیشی انسانه مزعج بر حیرت القا ایدیور .. وصوکره‌ده « کومس نشین عطالت » کبی هیچ برمنطقه، هیچ بر قاعده‌یه استنادایده‌مه‌ین وهیچ بر شیله‌تأویلی قابل اولامایان تراکیب غریبه وعجیبه بوحس حیرتی آرتدیرییور .

اثرده‌کی بوصنعتسزلغه مقابل منظور اولان مضرت اخلاقیه ایسه مدهشدر . لمان درجه‌سنده عادی و رذیل بر قادین تشهیر ایتمکده وصوکره او قادینه اعتراف اولونامیه‌جق شناعتلری بی پروا اجرا ایتدیرمکده نه کبی بر جاذبهٔ صنعت ملحوظ اولدیغنی بر دورلو آکلایامیوردم...

بزم بولوندیغمز شونازك دور تجدد وانتباه ، همان بویله اثرلره‌می عرض احتیاج ایدیوردی . . بز دهامزی ، صنعتمزی ، هنرمزی کوسترمك واثبات ایده بیلمك ایچین هپ بویله موضوعلره‌می مراجعت ایده‌جکدك.. آرتیق دنیاده‌یازیلاجق موضوعلر افلاس‌می ایتدی؟... لمان ایله بشیر آراسنده‌کی او لوث مظلم تشهیر ایدیلمه‌سه‌یدی ، ذاتاً پیه‌سده موجود اولمایان صنعت ، بوندن نه غایب ایدردی ؟... بز

احتیاجمزی، وطنمزك احتیاجنی نظر دقت و انتباهه آلسه‌ق ده بویولده اثرلر یازمه‌سه‌ق نه اولور ؟... صنعتده بدیعه‌لر کوسترمك ایچین مطلقا لونیات وسیأتی‌می تصویر ایتمك لازم ؟. روحمزی نجیب هیجانلرله تیتره‌تن؛ دماغمزه ضیالر، نورلر سرپن جدی اثرلر یازیلیرسه ابراز هنر وصنعت ایدیله‌مزمی؟ . ادبیات وتماشانك یالکز براکلنجه، برذوق اولمایوب عین زمانده ترقیات فکریه و اجتماعیه‌یه‌ده خدمت ایدر مهم بر آلت اولدیغی آکلایه‌بیلمك ایچین نوروچ داهیسی « ایبسه‌ن » ك فرانسه تماشاسی اوزرنده بویوك برتأثیر حاصل ایدن پیه‌سلرینی دوشونمك کفایت ایله‌مزمی ؟.. اك قوتلی ، اك حر ومدنی ملتلر ادبیات وتماشایی یالکز ذوقدن عبارت عد ایله‌مزلرسه بز ، شوحالمزله ، ناصیل عد ایله‌رز ... بز ، بزکه ...

بن دوشونیورم ، دوشونیورم‌ده اك نهایت حکم ایتمکه مجبور اولویورم‌که بویله مغایر اخلاق موضوعلری انتخاب ایتمك خصوصنده برنشئه وبرشتاب اولانلر ، یالکز یکیلك کوسترمك ، یکیلکده تقدم ایله‌مك مقصدیله بوکریوه‌یی اختیار ایدیورلر؛ بوکردابه دوشیورلر.. فرضا اك اولا بزده (....) ه دائر برپیه‌س یازان فلان بکدر.. بزده ایلك اوجه تیاتروده (.....)دن بحث ایدن فلان محرردر، دینیلسین دیه بویله مضر وبی‌لزوم موضوعلر انتخاب ایدیلیور.. بن بوندن باشقه حقیقی ومنطقی بر سبب بولامیورم .. فقط هیچ اولمازسه « ایلول » محرر محترمی بوطفلانه اندیشه‌لره قارشی لاقید قالمالیدی ...

شاعرلروادیبلر، برفرد اجتماعی اولمق حیثیتیله، برآزده وطنلرینك،

ایچنده یاشادقلری هیئت اجتماعیه‌نك منفعتلرینی، احتیاجلرینی نظردقته آلمق وظیفه‌سیله مكلف اولمالیدرلر، ظن ایدرم..

*
* *

كچن آی رسملی كتابی اوقویانلرك نظر دقتنی «دیلنجی» نامنده‌كی منظوم بر پرده‌لك پیه‌س مطلقا جلب ایتمش اولمالی‌در .. كنجلرمز آراسنده موفقیتله ایلك منظوم پیه‌س یازمق شرفی همان همانم . رؤف بكه توجه ایتسه كركدر. [*]

بو پیه‌س كرك احتوا ایتدیكی فكر ، كرك طرز تبلیغ اعتباریله جداً متین و خوش . . فی‌الحقیقه موضوع مؤثر ، انسانی ، هیجان بخش.. قافیه‌لر آهنكدار، سامعه نواز.. اثرك بر قصوری وارسه اوده لزومندن فضله خیال آمیز، رومانتیك اولماسی وچابوق بیتمه‌سی‌در.. بر آز داها آز رومانتیك اولسایدی واثر بر آز داها موفقیتله اوزاتیلسه‌یدی هرحالده رؤف بك كوزل ، یكی وجدی بر اثر صاحبی اولابیله‌جكدی. یالكز رؤف بكدن بر شی رجا ایده‌جكم.. استعمالنده هیچ بر فائده ولطافت تصوری ممكن اولمایان « جكر سوخته » كبی اسكی وصوغوق تركیبلر قوللانماسینلر !...

[*] م. رؤف بك حرب عمومینك صوك سنه‌سنده لكه‌لی حمادن وفات ایتمشدر. رؤف بكك وفاتیله كنجلك الك منور، الك متفكر وفضیلتكار بر ركننی غایب ایتمش اولدی..   ۱۹۲۲ ، شباط

٤

١٩٠٩ ، كانون اول

برايكى آيدن برى عالم ادبياتمزده ولوله‌لرله دوام أيله‌ين « صنعت ـ اخلاق » مباحثه‌سى مع التاسف آداب مناظره‌يه موافق بر طرزده جريان ايده‌مه‌ديكندن هيچ بر نتيجهٔ مفيده حاصل ايده‌مه‌مش ، اساس بحث ـ ماضى‌يه صادق قالاق بر عنعنهٔ اعتياديله ـ تحقيرات و مشاتمات آراسنده غايب اولمشدى ... حالبوكه مسأله منفعت وطن ايله ، ملتك مقدرات آتيه‌سيله شديداً علاقه‌دار بولونديغندن « حقيقت » ك انكشافنه چاليشمق بر وجيبهٔ مليه واجتماعيه‌در .. آنجق ، مغرور ونجيب برادای تاريخى ايله طلوع وانكشاف ايده‌جك اولان بو شـفق حقيقت ايله قارا گلقلره نور سرپيله‌جك ، ادبياتمزه ، شبانمزه خدمت اولونابيله‌ جكدر . حقيقته ياقلاشه بيلمك ايچين ، ايديلن تحقيرلره مقابله ايله‌مك كوچوكلكندن تخليص نفس ايتمه‌يه چاليشه جغم ...

اولا بن ديورم كه : ادبيات صرف ذوقدن ، اكلنجه‌دن ، عشقدن ، هوائياتدن عبارت دكيلدر .. ادبيـاتك آفاقى ظن اولونديغندن پك چوق كنيشدر . ادبى اثرلرله يالكز صنعته دكيل ، عين زمانده ترقيات فكريه واجتماعيه‌يه ، تعاليات مليه‌وانسانيه‌يه‌ده خدمت ايديليلر .. اويله اعتقاد ايديورم كه شعرلرده ، خصوصيله حكايه وپيه‌سـلرده داها مهم

ومفید ، داها علوی وانسانی موضوعلر بولونور... کچیرمکده اولدیغمز دورهٔ انقلابک نزاکت واهمیتنی ـ سیاسیاتده اولدیغی کبی ـ ادبیاتده‌ده اصلا اونوتمامالی یز.. آنجق بوصورتله‌در که ادبیاتمز زنده وپرحیات اولاجق، بزه متین ونوار براستقبال حاضرلایه‌جقدر ... ادبیاتلرك انقلابات فکریه واجتماعیه‌یی تولید خصوصنده نه معظم بر رول ایفا ایتدیکنی تسلیم ایله‌مك ایچین صحنهٔ تاریخه برکره عطف نظر کافیدر.. درین دوشـونن دماغلر ، بزم ـ متـین وتدریجی اولمق شرطیله ـ فکری واجتماعی داها بر چوق انقلاب دوره‌لری کچیرمکه محتـاج اولدیغمزی تصدیقده تردد ایتمزلر ... اوحالده کمال صمیمیتله اعتراف ایدیله‌مه‌لیدر که ادبیـاتمزك روش حاضرنده ، ملتك محاط اولدیغی بی‌پایان احتیاجلره جواب ویره‌بیله‌جك برآهنك ، برفعالیت یوق ! ..

صـوکره‌ده بن ادعا ایدیورم که : بو ملت حریت قلمیه یی ، ره‌آلیزمك معناسنی یك یا کلیش آکلامش برقاچ لاقیدوهوائی دماغك صحائف مطبوعاته لوثیات وشهوانیات صاچه‌سی ایچین ایسته‌مه‌مشدر ! ادبیات، صنعت هیچ برزمان ـ خصوصیله تصویبکارانه ! ـ تصویر لوثیات وشهوانیات دیمك دکیلدر.. غرامیات باشقه، شهویات ینه باشقه‌در.. احتیاج صنعت، آتشین برحمای هذیان واحتراص ایچنده ملوث ومستکره لوحه‌لر تصویریله دکیل ، روح قارئی معالیانه دوغرو یوکسلته‌جك ، فکره مسعود انتباهلر سرپه‌جك اثرلرله تطمین ایدیلیر ... اخلاق ایله صنعت وادبیـات بیننده‌کی روابط ازلیه وابدیه‌یی « طبیعت » و « احتیـاج » تأسیس وادامه ایله‌مشـدر . . طبیعته ، احتیاجه قارشی عصیان ایتمك ـ کرك فرد، کرك جمعیت ایچین ـ برانتحاردر... بن یکرمنجی عصرك

دماغیله معنای وسیع ادبیاتی تدقیق وتعمیق ایدیور ، واك نهایت بویوك ،لایتزلزل برقناعت فکریه ایله دیورم که: صنعت هم کوزل ، هم مفید اولمالیدر . وطنك بولوندیغی سویهٔ مدنیه واجتماعیه ایسه ، بوایمان ادبی‌یی ترصین وتحکیم ایتمکده هر کون باشقه برتأثیر اجرا ایلیور .. انسانیتك ،حقیقی مدنیتك منافعنه موافق اولان بونظریهٔ ادبیه عین زمانده‌ده جریان اعصارك برمحصولی، طبیعت وحیاتك برایجابی‌در. بعض آوروپا ادباسی بونظریه‌نك علیهنده بولونا بیلیر .. فقط بوحال ، بنم قناعت دماغیه ووجدانیه‌می صارصه بیلمك ایچین مطلقا مهم برقوت تشکیل ایده‌مز . فکرمجه ، تصویراتیله قارئلرینك قلبلرنده احتساسات نزیهه ، هیجانات معالی پرورانه تولید ایده‌مه‌ین ، آثاریله دکیل یالکز منسوب اولدیغی قومك ، حتی بوتون انسانیتك سویهٔ عرفان ووجدانی اعلا ایلیه‌مه‌ین شاعرلر ، ادیبلر درجه‌درجه شایان تنقید ومؤاخذه اولمقدن قورتولامازلر ... هله اوشاعر وادیبلرك منسوب اولدقلری ملت ، بزم کبی جداً محتاج ترقی وانتباه برحالده بولونیور ایسه ...

صنعته پرستش ایده‌رم .. فکراً زنکین آثارك ، صنعتکارانه یازیلمامش ایسه، ذوقی، فیضی، تأثیری محدوددر .. فقط قارئه برفکر، برفلسفه ، برضیاء برمعنا ویره‌مه‌ین دومان کبی هوائی آثارده نه‌قادار صنعتکارانه یازیلیرسه یازیلسین بربولوط ، بر هیچ اولمق ماهیتندن قولای قولای قورتولاماز .. واکر اواثر صنعت، فضله اولارق حس انسانیت وفضلتی‌ده رنجیده‌ایدیورسه اوزمان‌هوای اجتماعی‌یی زهرله‌ین بر « میاسما » درکهٔ مضرتنه سقوط ایدر ... حاصلی آثار ادبیه صنعتکارانه یازیلمالی ، فقط عین زمانده‌ده فیاض و نوار اولمالیدر .

كوزللك تأمين ايدركن أيلكدن برذره غايب ايتمه‌ين اثرلردركه لايموت آبدات ادبيه‌دن‌در .

بزده « زولا » برهوس طفلانه ايله اوقادار ياكليش، اوقادار مضر، اوقادار عجمى برصورتده تقليد ايديلمك ايسته‌نيلبوركه بوزاواللى بويوك آدامك شعشعهٔ شهرتنه بوقدرتسز تقليدلرله لكه‌لر سرپيلمه‌مك غير قابل اولويور . زولا واقعا اثرلرنده برچوق لوثيات تصوير ايتمش ، وحتى بعضاً بونده افراطده كوسترمشدر .. مع مافيه نه شايان دقت وانتباهدركه زولا بوافراطنك جزاسنى ـ فرانسه كبى برمملكتده‌ده ـ كورمش ، پك آغير تنقيدانه هدف اولمشدر !.. حالبوكه زولانك فكرى بوس‌بوتون باشقه ايدى ... او ، لوثياتى برحقيقت فنيه‌يى اثبات ايده بيلمك ايچين تصوير ايديوردى . وياز يلرنده لوثياته قارشى بر امارهٔ تصويب حس ايديلميوردى . بوبويوك دماغك اثرلرنده تعقيب ايتديكى ايده‌آل پك بويوك ايدى: انسانيت وعدالت!. دائما بوكنيش ومنور هاله ايله اثرلرى پارليور وبوكسليور ايدى . آثارنده لوثيات اكثريتله حس انسانيت وعدالتى غليانه كتيرمك ايچين تصويرايدلمش ايدى .. «ژرمينال» ده‌كى اوقدرت تصويريه، اوحس آتشين انسانيت نه‌بلند، نه‌پرمعنادر .. انكار اولونا بيليرمى كه بواثرايله زولا فرانسه‌ده عمله‌لك حياتنه بررفاه، بركنيشلك ويره‌مه‌مش، ده‌موقراسينك برقات داها غليان وانكشافنه خدمت ايله‌مه‌مشدر ؟.. زولا كبى برقهرمان انسانيت وحقيقت بوقادار فناوسفيل برصورتده‌مى تقليد ايدلمه‌لى ايدى؟ . لوثيات تصاويرينه قارشى فرانسه‌ده بيله كوستريلن آثارتنفر وعصيان عبرت وانتباهله تماشا اولونماملى ميدى ؟ . .

بن‌ده اعتراف ایده‌رم ، اوله‌جه‌ده سویله‌رم . صنعته اخلاق قیوداتی کیررسه صنعت بعضاً کوزللکندن بر پارچه غایب ایده‌بیلیر .. فقط فدا ایدیلن او بر پارچه کوزللك ایيلك تأمینی ایچین اختیار ایدیلمش ایسه تلافیٔ مافات ایدیلمش اولمازمی ؟.. وأیيلك‌ده کوزللك دیمك دکیلمیدر ؟..

صنعتك اخلاق هیچ علاقه‌دار اولمادیغنی فرض ایدیلسین .. پك اعلا .. او حالده صنعتده بز اخلاقسزلغی نه‌درجه‌یه قدر واردیره بیله‌جکز .. بو ، تعیین اولوناجقمی ؟ . تعیین اولوندیغی تقدیرده ایشته طبیعتیله صنعت تحدید ایدیلیور ، صنعته اخلاقك قیوداتی کیریور ، دیمکدر .. صنعتده اخلاقسزلق ایچین بر حدود تعیین ایدیلمه‌دیکی ، بعض معارضلرك دیدیکی کبی صنعتك مطلق بر صورتده سربست اولدیغی قبول اولوندیغی تقدیرده داها زیاده مضر اخلاق ، عفت و نجابته قارشی داها واضح و کنیش بر صورتده عصیان ایدن بر اثر یازابیله‌جکمی‌یز ؟.. أوت ، صنعتك خاطری ایچین ، بی‌پروا اك شنیع احوالی تصویر ایده‌بیله‌جکمی‌یز ؟.. داها مهمی اولمق اوزره ، بوتون بر ملتی زهرله‌ین ، فرضا بر مأمورك خیرسزلغی ، ویا کارلغی ، خفیه‌لکنی مشروع کوستەرن . حاصلی احتوا ایتدیکی افکار وحسیاتیله جمعیت بشریه ایچین بر بلا ، بر آفت کسیلن بر اثر صوك درجه صنعتکارانه یازیلمش‌در ، دیه مظهر تقدیر اولاجق ، آلقیشلانه‌جق ، بوتون بر هیجان پرستشله ملته تقدیم و توصیه ایدیله‌جکمی‌در ؟.

ایشته بو رالرینی آکلامق ایستیورم .. بو دوشوندکلرمك یا کلیش اولدیغنی بکا لسان ادبله اثبات ایده‌جك ، دماغمی تطمین واقناع ایله‌یه‌جك

ذواته شمديدن تشكر ايدر، وبحثى غايب ايتمكله افتخار ايله‌رم ...

بوتون بومطالعه‌لر بنم قناعت فكريه ووجدانيه‌مك خلاصه‌سى.. برده دوربين تدقيقمزى اعاظمه دوغرو چه‌ويره‌لم .. تن ، فردينانك برونتيه‌ر، ژول لومتر ، غاستون‌ده شان ، هانوتو، پول دومر، ريبو، ئيوكيو، ده‌مولن كبى فرانسه‌نك اك جدى وحكيم دماغلرى بومملكتك صنعتدن باشقه هرخصوصده انكلتره وآلمانيادن كيرى قالدقلرينى وبوكا سبب اولان مؤثرات ميانده « اخلاقسزلق » ك بويوك بر رول ايفا ايتديككنى سويليورلر ...

جدى انكليزلر ايسه، اخلاقسزلغه خفيف بر تمايلى حس ايديلن اثرلرى بيله شوكمنغ ديه‌رك اللرندن آتيورلر . . . ذاتاً نا خلقت آدمدن بوآنه قدر نشرايديلن آثار ادبيه‌نك يوزده دوقساننك مضر اخلاق اولمامسى ايله‌ده صنعتك اخلاق ايله مقيد اولديغى آكلاشيلير.. ايشته شكسپيرك، لامارتينك، غوته‌نك، شيللرك، هوغونك، برودومك، قوپه‌نك، روستانك آثارى... ايشته رفائلك، ژه‌رومك تابلولرى !..

شيمدى مهم برنقطه‌داها وار.. سز اوكزده صنعتكارانه‌ياپيلمش عريان بر قادين لوحه‌سنى بولونديره‌بيليرسيكز.. بونده هيچ بر مضرت اولمايابيلير .. فقط بوعريانلقدن بوس بوتون باشقه ، سفيل ومستكره بر منظره ارائه ايدن بر تابلويى بيلمم ديواركزه تعليق‌ايدرميسكز.. هايدى ديه‌لم‌كه تعليق ايتديكز .. ضرر محدوددر .. يالكز سزه ، اوكزه عائددر.. لكن بويله ملوث تابلولرى ، هيئت اجتماعيه‌نك‌منافع حقيقيه‌سنه طبان طبانه ضد حكايه وپيه‌سلرى انظار عموميه‌يه عرض ايده‌جك اولورسه‌كز ، ايشته او زمان مسأله دكيشير، ضرر عمومى

اولور.. واونك ايچين‌ده اخلاقه قارشى اختيار ايديلن شو لاقيدى، عفو اولونماز بر جنايت اجتماعيه شكلنى آلير... بوكون اك جدى، اك انسانيت پرور حكما متفقاً تسليم وتصديق ايله مشلردركه آثاريله افكارى اضلال ايدن محررلر حضور انسانيتده برر متهم اولمق صفتندن تجرد ايده‌مزلر. . خصوصيله تياترو محررلرى بو نقطهٔ نظردن داها نازك ومهم بر موقعده بولونورلر.. تماشا مؤلفلرى، قلبلرى بر آز حسيات فضيلتله چارپيورسه، يازاركن ـ ممكن اولديغى قادار ـ منفعت عموميه‌يى دوشونمكده غايت طبيعى اولارق بر مجبوريت وجدانيه حس ايدرلر..

آثار صنعتك قدر وقيمتى حاوى اولديغى افكار عاليه وحسيات انسانيه‌نك درجه‌سيله مبسوطاً متناسب اولديغنه قانع اولان محررلردركه بشريتك تجيلنه مظهر اولورلر، عصرلرك سينهٔ احترامنده مؤبداً ياشارلر..

ادبيات حقنده‌كى سوزلرى برر وثيقه عد ايديله‌بيله‌جك درجه‌ده حائز قيمت اولان معلم شهير « لانسون » ده [فرانسه تاريخ ادبياتى] ناميله يازديغى بر اثر معظمده ديوركه : « صوك زمانلرده تياترولرك، رومانلرك ، شعرلرك موضوعلرينى انتخاب خصوصنده باشقه بر تقيد كورلمكه باشلاندى .. بو تقيد ، ادبانك ـ او بيتمز توكنمز قادين خيانتلريله، لوثلرله، ناموسسزلقلرله توغلدن صرف نظر ايدرك ـ انسانى واجتماعى موضوعلر انتخابنه پك زياده تمايل كوسترمه‌لرينى موجب اولمشدر .. »

ايشته فرانسه‌نك اك بويوك ادبيات معلمنك سوزلرى... عبرت ودقتله تحليل ايديلسين.. نافذ نظرلر، هيچ شبهه يوق كه، فرانسه‌ده شو صوك زمانلرده آثار ادبيه‌ده اخلاقه دوغرو وقوع بولمقده اولان آثار انقباهى حس ايده‌بيليرلر..

بزم اڭ مقتدر ومتفكر محررلرمزدن محمود صادق بك‌ده گچن هفته «شورای امت» ده انتشار ایدن مقاله‌لرنده تیاترویه عائد شو حقیقتلری سویلیوردی:

«... تیاترولر تربیهٔ مدنیه‌نك لازم‌غیر مفارقی‌در.. تیاترولری برمکتب ادب فرض ایدنلر، تیاترویه کیدنلرك پاره ویروب عبرت آلاجقلرینی ادعا ایده‌بیلنلر آلدانیورلر.. فکرلرمز کورلشدی.. محاکمه‌مز دارلاشدی.. فضائل ملیه‌مز اویوشدی، قالدی.. مع‌التأسف اخلاق ملیه‌مزده بوزولدی.. ابتدا بونلری تعمیر واصلاح ایتمه‌نك چاره‌سنی بولالم. محدودیت فکریه‌دن قورتولاماز، فضائلمزی نشو ونمالندیراماز، اخلاقمزی تصفیه وتصحیحه قدرت بولامازسه‌ق غافله امیدلره دوشوب‌ده حالده، استقبالده بویوك بویوك موفقیتلر تخیل ایتمه‌یه‌لم...»

بیلمم حالا بوحقیقتلره قارشی تعند ایدیله‌جکمی؟... حالا موداسی گچمش تحقیرلر، ملعبه‌لرله توخافلقلر کوستریله‌جك، ینه اساس مسأله غایب ایدیله‌جکمی؟..

بن قارشیمده، اجتهاداتمك سقامتنی اثبات ایده‌بیله‌جك وثائق علمیه وادبیه ایله مجهز، سعادت مملکت وانسانیت مواجهه‌سنده اڭ معزز امللرینی فدا ایله‌یه‌جك درجه‌ده جدی وصمیمی برانسان کورمك ایستیورم.. اویله برانسان که بکا خطالرمی، یا کلشلرمی کوسترسین.. مسلکمك دوغرو اولمادیغنی دلائل واضحه ایله اثبات ایده‌رك دماغمی تطمین واقناع أیله‌سین... اعتراضلرینی، دوشونجه‌لرینی طرفگیرلکدن، هردورلو خسیس منفعتلردن آزاده بر طور نجابتله سویله‌سین... بویله شهرانه تنقیدات ومناقشانده عین صمیمیتله، عین انسانیتکار حسلرله ایلرولنسین. .وصوکره، تاقارشیده‌کی افقدن، نجیب ومغرور، حقیقتك طلوعنی کورور کورمز تزیه برهیجان روح ایله یکدیکرمزك اللرینی

صيقارق : ــ ايشته ، حقيقةً يافلاشدق ، وظيفه‌مزى يابدق . آرتيق بر قارداش كبى آيريلابيليرز ، ديه‌بيلسين ...

اكر قارشيمده بويله برسويهٔ وقار وجديتده برمعارض بولونمازسه ــ امثاليله ، هله اوتوز اوتوز بش سنه‌دن برى ادبيات عثمانيه تاريخنك صحيفه‌لرنده آچيلان ومع التأسف هپ تزييفات وتحقيرات ايله خاتمه بولان برچوق مباحثه‌لرله ثابت ــ ينه اساس بحث حقارتلر، مشاتمه‌لر آراسنده اورتادن غايب اولاجق، مناقشات وتنقيدات ادبيه‌دن بكله‌نيلن استفاده‌ده عقيم قالاجق! ..

قوهٔ الستيقيه‌يى حائز اولان حقارت، مباحثه ومناقشه‌يه قابليتلرى اولمايانلرك يكانه مراجعت ايتدكلرى بر كوچوكلكدر . حساسيت وجدانيه‌سى اولانلر بووادیده غلبه ايتمه‌مكله مفتخردرلر ... بيلمم آرتيق بوحقيقتلرى آكلامايان هيچ كيمسه قالمشميدر؟...

اكر حقيقت تحقيرات ايله ، اسنادات و تزويرات ايله اعدام ايديله بيلمش اولسايدى تاريخ بويله بلند وفياض بر حيات مؤبدله ناصيل ياشايابيليردى ؟...

٥

۱۹۱۰ ، کانون ثانی

بو سنه‌ده قیش موسمی فرانسه حیات تماشائیه‌سنه بویوك بر حرارت وفعالیت بخش ایله‌مکده ، مشاهیر ادبا طرفندن قلمه آلینمش حسی ، اجتماعی وتاریخی پیه‌سلر پارسك مختلف صحنه‌لرنده ، سویهٔ فکریه واجتماعیه‌لری یوکسك برخلق حضورنده ، متوالیاً موقع تماشایه وضع ایدلمکده‌در .

ترقی وتعالی ایچین هردورلو اسباب ووسائطه ، هردورلو مؤسسات عرفانه مالك اولان متمدن ملتلر بیله فیوضات تماشائیه‌یه شتاب وتهالکله تسلیم هویت ایتمکدن وارسته قالامیور . چونکه بوکون تیاترولر مدنیت حاضره‌نك اك بویوك بر احتیاجی ، اك مسعود وفیضناك بر قوتی ، بر مکتبی شکلنی آلمشدر . بونك ایچین‌ده بو مکتبك معلملری اولان تماشامؤلفلری مهم بر ر عامل اجتماعی واخلاقی ماهیتنی اکتساب ایتمشدر . مملکتمزده تیاترونك بو بویوك قدرتنی بحق تقدیر ایده‌جك دماغلرك تعددینی ایسته‌دیکم قادار پیه‌س محررلرینك‌ده نه عظیم وظائفله مقید اولدقلرینی تمامیله تقدیر ایله‌مه‌لرینی آرزو ایدرم .

مکتبلر ثمرات بدیعه ومفیده ویره‌بیلمك ایچین ناصیل جدی ، فضیلتپرور معلملره محتاج ایسه ، بوتون معناسیله فنا معلملر طرفندن

اداره ایدیلن برمکتب جمعیت ایچین ناصل بر عنصر ظلمت وفلاکت ایسه .. افکار واخلاق عمومیه‌یی تنویر وتربیه ، موازنه‌سزلکی ایله حیات ملیه واجتماعیه‌یی تشویش واغلاق ایدن مسائل وقوانینی حل وتعدیل خصوصنده بر مؤثر مهیب اولان تیاترووده فنا مؤلفلرله مشئوم برقوت اولابیلیر .

تماشا ، ادبیاتك اك مهم ، اك زنده ، اك فیاض برقسمیدر.. تیاترو مؤلفلکی هیچ بر محررلکله قابل قیاس دکیلدر.. « آدولف بریسون » ك دیدیکی کبی حقیقی بردرام مؤلفی عالم ادبیاتك قرالی ، حکمداری مثابه‌سنده‌در . آنك ایچین حیات اجتماعیه‌مزی ، احتیاجات ملیه‌مزی بحق آکلامش وقور ومنور برصنعتکار .. وجدانی عشق انسانیت وصنعت ایله لرزشدار هیجان ، دماغی تتبعات علمیه وادبیه ایله پر غلیان بر درام مؤلفی ، بو نازك دورهٔ تجدد وترقیده ، سعادت ملیه واجتماعیه‌مزه ، تعالیات فکریه واخلاقیه‌مزه پك مهم ، پك قیمتدار خدمتلر ایفا ایده‌بیلیر .

بن ادعا ایده‌بیلیرم که ، او زمانه کوره تیاترو صنعتنه پك موافق اولمامقله برابر داهیٔ وطنپرور کمال مرحومك « وطن » پیه‌سی انقلابمزك حصولنده استصغار ایدیله‌میه‌جك برتأثیر کوسترمشدر. اوحالده بوکون صنعت تماشانك تکامل حاضرینه موافق برطرزده جدی تتبعات علمیه نتیجه‌سی اولارق یازیلان اجتماعی وتاریخی پیه‌سلر بزده پك انسانی ووطنی هیجانلر ، پك مدنی واجتماعی انتباهلر حصوله کتیره‌بیلیر .. سنه‌لردن بری اعماق دماغمزده کوکلشمش قالمش - ترقیاتمزه انکل - اعتیادات وخرافات سقیمه‌یی سینهٔ هویتمزدن سوکوب آثار . . هر

تشبثمزی عقیم بیراقان فقدان عزم و ثباتمزی ، فقدان اراده‌مزی شفایاب ایدر .

هرکس نه دیرسه دیسین ، بن بو ملتك تكاملات دماغیه‌سنك حصولنده نزیه وفیاض بر استعداد صنعته مالك ، فضیلت روحیه‌سی قدرت فكریه‌سیله هم آهنك جدی وهنرلی درام مؤلفلرینك پك مهم تأثیرلری اوله‌جغی اعتقادنده‌یم . ذاتاً آوروپانك تاریخ ترقیات فكریه‌سنه اوفاق برنظر عطف ایدیله‌جك اولورسه بو ترقیاتك وجود پذیر اولماسنده تماشانك اساسلی بررول ایفا ایتدیكی آكلاشیلا بیلیر. ایشته آنك ایچیندر كه بر ملتك ادبیات وتماشاسی ایله ترقیات مدنیه وفكریه‌سی آراسنده صمیمی برمناسبت ورابطه موجوددر . هیچ شبهه یوق كه ، تماشا ترقیات فكریه واجتماعیه‌یی تسریع ایتدیكی كبی تكاملات مدنیه‌ده ، تماشایی ، تماشانك استناد ایتدیكی اساسات واحتیاجاتی ده كیشدیرمشدر . قلاسیك پیه‌سلر موضوعلرینی اعصار قدیمه‌دن ، خیالات بعیده‌دن التقاط ایدرلردی . شیمدیكی تماشالر ایسه حیات اجتماعیه‌دن ، حقایق حاضره‌دن استحصال مأل ایلیورلر.. بو تحول، تكامل فكری و اجتماعینك نتیجهٔ طبیعیه‌سندن باشقه برشی دكلدر .

ادبیاتی ترقیات فنیه و مدنیه ایله علاقه‌دار عد ایتمه‌ین ، یالكز روحه عائد احتساساتك تصویرندن عبارت ظن ایله‌ین زاواللیلر اكر بو عصرده‌ده موجود ایسه ، امین اولمالی كه بونلر « غفلت » ایله مؤبد برقونغلوراتو عقد ایتمشلر ، دیمكدر .

آثار ادبیه وتماشائیه‌ده ـ آز چوق ـ پسیقولوژی وسوسیولوژی

نشانه‌لری موجود اولمالی‌در . بونشـانه‌لردن کلیاً محروم اولان آثار صنعتی عصر حاضر استثقال ایتمکده‌در . مشاهیرك حکایه و پیه‌سلرنده بهمه‌حال بوایکی علمك تأثیرات فیاضـانه‌سی آیری آیری ویا ممزوجاً موجوددر . فرانسـه‌ده سوسیولوژی علمنی او بلند ومحتشم دهـای عرفانیله تماميله رومانه تطبیق ایدن « زولا » اولمشـدر . حکایه‌لره وسعت و موفقیتله پسـیقولوژیی ادخال ایدن‌ده « پول بورژه » در . یکرمنجی عصرك ترقیات مهیبه‌سنه رغماً ادبیاتی حالا مستقل برصنعت حالنده قیاس ایدنلره ، هیچ برعلم ایله حائز رابطه اولمادیغنه قناعت ایله‌ینلره هم حیرت ، هم تأسف ایدرم .

*
* *

آثارنده دائما تشریحات وتحلیلات روحیه ایله اوغراشـان وبو خصوصده استاد یکانه عد ایدیلن بورژه‌نك کچنلرده پارسده « وودویل » تیاتروسنده « Barricade » اسـمنده اجتماعی بر پیه‌سی موقع تماشـایه قونولمشدر. بورژه بویکی پیه‌سله برمسـأله‌ٔ اجتماعیه واقتصادیه‌یی حل ایتمك ایسـتیور . . دینله‌بیـلیرکه بو ، بورژه‌نك همان ایلك اجتماعی پیه‌سیدر. دائما پسیقولوژی ایله اشتغال ایدن بومقتدر ادیبك مملکتنك حال حاضر اجتماعیسنی نظردقته آلارق کندی اعتقادات اجتماعیه‌سنی کوسته‌رر بویله سوسیولوژیك برپیه‌س یازماسی محررلرك، تماشانویسلرك عین زمانده ایچنده یاشادقلری هیئت‌اجتماعیه‌نك احتیاجلرینی، اوهیئتی اشغال ایدن مسائل حیاتیه واقتصادیه‌یی تعقیبه ونظر دقته آلمغه مجبور اولدقلرینی کوستردیکی ایچین شایان دقت وعبرتدر .

ایلك دفعه اولارق موقع تماشـایه وضع ایدیلن بوپیه‌س پارس

مطبوعاتنده پك چوق ولوله ومناقشه‌يي موجب اولمشدر . بورژه بواثرنده عمله‌لرك اتفاقنه ، هردورلو آرزولريني تأمين واستحصال ايچين يايدقلری غيرتلره مقابل سرمايه‌دارلرك‌ده اتحاد ايده‌رك بونلرك آمالنه قارشی بر باريقاد ، بر سد سديد تشكيل ايتمه‌لريني پك مناسب كورويور . پيه‌سك اساسی ، روحی هپ بودائرۀ تصويب اطرافنده دور ايديور . بوتون ديكر وقايع وحادثات ، مؤلفك بوفكريني اجرا ، يعنی سرمايه‌دارلرك عمله‌لره تفوقنی استحصال ايچين احضار اولونمشدر .

فرانسه افكار عموميه‌سنی اوته‌دن بری اشغال ايدن بومسألۀ اجتماعيه واقتصاديه‌يي حل ايتمك خصوصنده مع التأسف بورژه بی طرف وصميمی حركت ايده‌مه‌مش ، شايان دقت بر صورتده حقيقتدن اوزاقلاشمشدر . پول بورژه تماشاكرانك دماغلرنده عمله عليهنده بر جريان حصوله كتيره‌بيلمك ايچين اشخاص وقايعه بی طرفلغك ويرديكی بر حس نصفت ومساوات ايله تقسيم سيآت ومزيات ايتمه‌مشدر . فرضا سرمايه‌دار « برمشار » ی هردورلو فكری واخلاقی مزيتلرله سوسله‌ديكی ، پيش پرستشمزه حيات حقيقيه صحنه‌سنده تصادف ايديله‌مه‌سی پكده ممكن اولمايان ملك خصلت بر مؤسسۀ تجاريه مديری سيماسنی ترسيم ايتديكی حالده معيتنده‌كی عمله‌لری همان بلا استثنا هردورلو مساوی ايله آلوده اولارق تصوير ايله‌يور ...

بيلنمز نه‌دن ، بومشهور اديبك ، بومقتدر پسيقولوغك روحنده اوته‌دن بری ده‌موقراسی‌يه قارشی ائتلاف قبول ايتمز بر برودت ، سكون بولمامز بر كين وغيظ واردر . ده‌موقراسی‌يه دوغرو عصر حاضرك روحنده غليان ايدن تمايل وپرستشدن بورژه‌نك آريستوقرات

دماغی الآن غير متحسس كورونيور .. عجبا بورژه حقيقی آريستو-قراتلرك فكراً وروحاً دەموقرات اولان آريستوقراتلر اولديغی‌نه‌دن آكلامق ايستەميور ؟.. آريستوقراسی‌نك دەموقراسی‌يه غلبەسی ديمك اولان بويبەس فرانسەنك دەموقراسی عالمنده پك بويوك بر غيظ وحدت، پك شديد بر جريان اجتماعی حصوله كتيرمش، عين زمانده‌ده هم سرمايه‌دارلری ، هم عمله‌لری ايقاظ وتهييج ايلمشدر.

بورژه‌نك فكری يا كليش اولسەده هر حالده يازديغی بو اجتماعی پيەسله بر قدرت ادبيه وفكريه كوسترمش ، موضوع بحث ايتديكی مسأله اجتماعيه واقتصاديه‌يی حل ايتمك ايچون اوغراشانلرك دماغلرينه مفيد بر هيجان سرپمشدر ..

هيچ شبهه يوق ، زولا صاغ اولوبده بو مسأله‌يه دائر بر پيەس قلمه آلمش اولسايدی نتيجه‌يی سرمايه‌دارلرك اضمحلاليله بيتيرر ، دريغوس مسألهٔ اجتماعيه‌سنده بو ايكی بويوك محرر آراسنده كورولن افكار وحسيات اوچورومی طبيعی بو مسأله‌ده‌ده بوتون وضوحيله نظر دقته چارپاردی .. نته‌كيم Travail رومانند‌ه زولا آتشين بر قلمله عمله‌لرك حقوقنی مدافعه ايتمش ، افعال وحركاتنی مظفريتله تتويج ايلەمشدر .

حاصلی بو كبی مسائل مهمه‌نك حكايه وپيەسلرده تزاولارق انتخاب ايدلمه‌سی ميلی — فن ومدنيتك ترقيسيله مبسوطاً متناسب بر صورتده-تزايد ايتمكده‌در. تياترولر، حكايه‌لر شيمدی عشق، شهوت احتراصاتندن زياده بويله جدی مسائل اجتماعيه ايله مشغول اولمق ايستيور .. چونكه ، چونكه آرتيق آكلاشيلدی كه مكتبك ، كتابك ، غزته‌نك حق قانونك پايه‌مدينی بر قوتی ، بر تأثيری بعضاً بر پيەس پاپه‌بيليور !..

بونك ایچین ، بزده‌ده بویله مسائل اجتماعیه واقتصادیه ایله علاقه‌دار جدی پیه‌سلرك یازیلماسنی وموقع تماشایه قونولماسنی اوته‌دن بری بوتون روحمله تمنی ایتمکده‌یم .. اویله پیه‌سلر که تماشا کرانك دماغلرنده نزیه تحسسلر ، مسعود و پرنور تفکرلر حاصل ایتسین .. اویله پیه‌سلر که تماشا ایدیلدکدن صوکره خلق آراسنده مفید مباحثات اجتماعیه ومناقشات اخلاقیه‌یه سبب اولسون .. انشاءالله بویله پیه‌سلری یاقین بر استقبالده بزده کورمکله مفتخر اولورز !..

*
* *

کچنلرده بر مجموعه‌ده هیچ انتظار ایدیلمه‌ین بر مقالهٔ اعتراضیه کوردم . اعتراض ، نسبةً آداب مناظره‌یه موافق بر طرزده اجرا ایدیلدیکندن مقاله‌یی جوابسز براقمق ایسته‌مه‌دم :

بعض حقائقی ، حقائق الیمه‌یی احتوا ایتدیکی ایچین برچوق بوش وبی‌معنا باطیرتیلره ، پك چوق سوء تفهمه‌ده اوغرادیغی ایچین حقسز انفعاللره سببیت ویرن ایلك مصاحبه‌مه ـ آرادن درت بش آی کچدیکی حالده ـ بیلنمز نه‌دن ، الآن اعتراض قیرینتیلری سرپلمك ایسته‌نیلیور.. فقط شوراسی توخاف، شوراسی قلب بشردن برمضحکه که بو کره معترض اولان ذات [*] اساساً یازدیغم مصاحبه‌نك اك مهم

[*] محترم معارض، کوپریلی زاده فؤاد بك‌در . او کوپریلی زاده فؤاد بك که معزز صنعتی ـ نم خاطر وخیالمه کلیه‌جك برطرزده ـ پروپاغاندا وپولتیقه آلتی درکه‌سنه ایندیرن ضیا کوك آلپك سلطنت فکریه‌سی زماننده « باقراچ »لی منظومه‌لر یازمشدر.. ینه او عینی فؤاد بك که حرب عمومی زماننده آفوروز ایتدیکی معصوم وکناهکار ترکیبلره متارکه‌یی متعاقب همان عودت ایلمشدر . شوراجقده سعینه وتتبعات علمیه‌سنه چوق حرمت ایتدیکم فؤاد بکه، صمیمی برحسله، فکرلرنده ثبات توصیه‌سنه جرأت ایتسه‌م بیلمم رنجیده اولورلرمی ؟ ..
شباط ۱۹۲۲

اقساميله هم فكر ايكن بونى بللى ايتمەمكه اوغراشەرق. اوغراشدقجه داها زياده بللى ايدەرك يالكز بر نقطه‌يه توجيه و تكشيف اعتراض ايديور: « ادبيات، حيات بشريه‌نك فوطوغرافنى آلمقدر.» تعريفنه!.. چونكه، چونكه « بو كبى متفكرين جديده‌نك خطيات علميه‌لرينى تصحيح ايتمك لازم اولوب اولماديغنى محترم قارئلرينك پاك و صميمى وجدانلرينه حواله ايله‌ين» معترض محترم «وجداناً بونلرك لزوم تصحيحنه قانع» ايمش!.. ايشته بوقناعتك ويرديكى برغرورايله خطالرك تصحيحنه باشلانيليور!.. و كوياه‌تن‌ه‌دن ايكى صحيفه‌اوقومق همان اعتراضه حق قازانمق ايچين كافى برقوت ايمش كبى صنعت وتقليد حقنده هركسك بيلديكى بربيغين مطالعه‌لرله بيهوده تسويد صحائف ايديليور.. هرسطرنده عدم صميميت، عدم بى‌طرفى، عدم منطق آثارى استشمام ايديلن بومقاله ايله همان آكلاشيليوركه محرر محضى اعتراض ايتمش اولمق ايچين اعتراض ايتمش... و « آكليورميسكز، بن‌ده وارم .. بن‌ده اهمال ايديله‌جك برقوت دكيلم!... » ديمك ايسته‌ين برهوس‌له ميدانه آتيلمش ... فقط هيچ دوشونولمه‌مش كه بر شيئه اعتراض ايده‌بيلمك ايچين اولا اعتراض ايديله‌جك ماده‌يى تماميله تدقيق وتحليل ايتمك لازم .. حالبوكه معارضمك طرزاعتراضندن بنم ادبيات تعريفنى ايى تدقيق ايتمه‌ديكى آكلاشيليور.. وصوكره‌ده، بيلنمز نه كبى بر حكمته مبنى، تعريف يا كلش ونقصان ضبط ايديليور.. چونكه بن ادبياتى ساده‌جه «حيات بشريه‌نك فوطوغرافنى آلمقدر.» ديه تعريف ايتمه‌مشدم.

بن: « بوكون ادبيات: حيات اجتماعيه‌نك فوطوغرافنى آلمق؛ بى‌نهايه اضطرابلر، سفالتلر، محروميتلر ايچنده بويان اولان بشريته

بر نفخهٔ سکون وتسلی، بر رشاشهٔ اعتماد وامنیت سرپمك صنعق‌در؛ دیه تعریف ایدیله‌لی‌در ......» دیمشدم ..

دیمك كه بو تعریفدن، بی‌پایان سفالتلر ایچنده یوپان اولان بشریته بر نفخهٔ سکون وتسلی ، بر رشاشهٔ اعتمادوامنیت سرپمك شرطیله حیات اجتماعیه‌نك ـ هم دقت ایدیلسین ، حیات انسانیه‌نك دکیل ـ فوطو- غرافنی آلمق لازم کله‌جکنی قصد ایتمشم .. اساساً فوطوغراف « ره‌توش » ایله بعض خفیف تعدیلاته اوغرادیغی کبی حیات اجتماعیه‌نك فوطوغرافنی آلمق ایسته‌ین بر رومانجی ده ذوق صنعتی، منافع انسانیتی نظر دقته آلارق بعض خفیف تعدیلاتله اثرنده «ره‌توش» یاپابیلیر ... هم حیات اجتماعیه‌نك فوطوغرافنی آلمق تعبیرندن نه‌دن حیات اجتماعیه‌یی صحت وسلامتله ، حقیقی برصورتده تصویر ایله‌مك معناسی آ کلاشیلمامالی؟.. زولا حیات اجتماعیه‌نك فوطوغرافیسنی آلمامشمیدر؟. یعنی بو بویوك آدام حکایه‌لریله حقائق اجتماعیه‌یی، اولدیغی کبی، تصویر أیله‌مه‌مشمیدر؟. شیمدی زولایه صنعتکار دکیلدرمی دیه‌جکمز ؟. « حیات اجتماعیه‌نك فوطوغرافنی » آلمق تعبیرینه اعتراض ایده‌بیلمك ایچین ، حال حاضره انقلابنده زولانك پك بویوك بر تأثیری کورولن ادبیاتك بوکونکی موقعندن خبردار اولمامق لازم ... « ایپولیت‌تن » ك [ادبیات ، هیئت اجتماعیه‌نك افاده‌سی‌در .] تعبیر مشهور و مجملندن‌ده باشقه نه آ کلاشیلا بیلیر ؟..

یالکز صنعتکارك ، ادیبك بر وظیفهٔ مهمه‌سی واردرکه اوده حیات اجتماعیه‌نك صفحات حقیقیه‌سنی تصویر وترسیم ایدرکن .. فنا وملوث دماغلرك فوطوغرافیسنی آلمق احتیاجنی حس أیلرکن فضیلق،

حس انسانيتی مغلوب ورنجيده، لونی، ظلمی تصويب وتشويق ايتمه‌لی؛ بالعكس فنالقلردن ، اخلاقسزلقلردن ، عدالتسزلكلردن ، انسانيتی كوچولتن باياغيلقلردن قارئلرينی ايكرنديرمه‌لی، تيكسينديرمه‌لی واثرينی، طبيعيلكی اخلال ايتمه‌مك شرطيله ، مفيد بر نتيجهٔ اخلاقيه‌يه ربط ايله‌مكه چاليشمالی‌در . بشريتك امتباهنه ، هيئت اجتماعيه‌نك منافع حقيقيه‌سنه خادم پارلاق بر «حقيقت» ه مواصلت ايده‌بيلمك مقصديله تصوير سيآت باشقه ... ايكرنج، مستكره تصويرلر ، لونياتی تصويب ايدن احتراصلرله علوياته قارشی عصيان وهجوم ايتمك، آثاريله فضيلتدن انتقام آلمغه، ايبلكی يوق ايتمكه چاليشمق ينه باشقه!..

بر كلمه ، بر تركيب اوزونده ـ هيچ لزومی اولماديغی حالده ـ بوقادار اوزون اوزادی‌يه يورويه‌رك ترله‌مك ، قارشيسنده‌كی آدامی ـ اساساً بك چوق نقاطده هم فكر بولنديغی حالده ـ تجهيل ايتمكه‌يلتنمك بيلمم ناصل بر لزوم وجدانی‌يه استناد ايده‌بيلير؟.. مقاله‌نك هر سطری، معارضك صميمی وبی‌طرف اولماديغنی، بر فكر مخصوصله تسويد صحائفه ايله‌ديكنی قارئلرينه افشا ايتمك ايچين صانكه مسابقه ايديور . اكر اعتراضلرنده صميمی وبی طرف اولسه‌يديلر كنديلريله نه مفيد ، نه كوزل ، نه نمونه اولابيله‌جك مناقشه‌لرله اوزلاشه بيله‌جكدك ..

برده معارضمز: « شاعرلرك ، اديبلرك علوم اجتماعيه وفلسفيه ايله مشغول اولمادقلرندن دولايی كنديلرينی هيچ بر وقت تخطئه ايده‌مين. اونلر يالكز اقاليم خولياده دولاشمغه محكوم‌درلر .. فلسفه وعلوم اجتماعيه ايله مشغول اولاجق اولانلر يالكز عالملردر ، متفكرلردر. اديبلر ، شاعرلر دكيل ... » ديمك ايستيورلر . بو جداً خطا آلود

ـسوزلريله ادبياتك شيمدى يه قادار تعقيب ايتديكى محرك تكاملدن وبوكون واصـل اولديغى نقطهٔ كمالدن غفلت كوسترمش اولويورلر . بن ده كمال اطمئنان قلبله دبور وادعا ايديورم كه: شاعرلر ، خصوصيله اديبلر وطنه ، انسانيته ، عرفان عموميه يه خدمت ايتمك، بحق تكمل وتعالى ايله‌مك ايسـتيورلرسه مطلقا عين زمانده متفكر اولمايه ، جديات ايله اشتغال ايتمكه مجبوردرلر . [*] جدى ومتفكر بر شاعر ويا اديبه هيچ برزمان هوائى ولاقيد بر شـاعر ويا اديب ترجيح ايديله‌مز .. نته‌كيم هيچ برزمان سـوللى پرودومه فرضـا ورلن ترجيح ايديله‌مديكى كبى .. امين اولمـالى كه بو عصر ترقى وحقيقتده يالـكـز، آما يالـكـز اقاليم خولياواشتهاده دولاشان شاعرلره ، اديبلره اعصار مستقبله احتمال اوفاق بر « ره‌وه‌رانس » بيله ياپمايه‌جقدر ! .

معارض محترم كبى كنجلرمز آراسـنده تتبعات علميـه ايله مشغول كورونن بر شاعرك ــ محضـا اعتراض ايتمش اولمق ايچين ــ اعتقادى خلافنه بيان افكار ايله‌مه‌سى جداً شايان تعجب وتأسفدر !.

هيچ شبهه يوق كه ، بيهوده تمديحات وغرور ايله بربرمزى آلداتمغه چاليشه‌جغمزه برحس صاف قلبى ايله يكديكرمزك خطالرينى سويليه‌رك بربرمزى سـعيه ، تتبعات جديه‌يه تشـويق ايله‌سه‌ك داها اصيلانه ووطنپرورانه حركت ايتمش اولورز. خطالرمزى سويله‌ينلره قارشى كوبورمك ، كنديمزى ديو آيينه‌سـنده كورمك ، دائما

[*] صوك سنه‌لرده فؤاد بكلك بو فكرى تصويب ايدر مقاله‌لرينه چوق تصادف ايتدم ، ظن ايديورم !..

شباط ۱۹۲۲

هر يردن و هر كسدن آلقيش بكلەمك جدى ووقور دماغلر ايچين هيچ موافق اولماسه كرك . بن، ايچندە كنديمده داخل اولديغم نسل اخير ادبنك هر خصوصده تكامل وتعاليسنى ، وطنه واستقباله نافع برعنصر اولمسنى صميميت روحمله آرزو ايتديكم ايچون، كنديجه دوغرو اولديغنه قناعت حاصل ايتديكم فكرلرى بى پروا سويلەمك خصوصنده بر مجبوريت حس ايديورم ..

دائما شوكا مطمئن اولمالى كه « حقيقت » ه حرمت واطاعت ايتمكى بيلمەين برملت ، هيچ بر خصوصده تعاليات صحيحه كوسترەمز ...

خاصه . — محمد نورالدين بكه : مكتوبكزى آلدم . صوك مصاحبەده درميان ايتديكم فكرلرك پك صحيح ، پك دوغرو اولديغنى سويليور ، وصوكره ده حمايەسنى درعهده ايتديككز محررى مدافعه ايتمش اولمق ايچون « بر محرر هر دورلو كتاب نشر ايتمكده حردر .. » ديەرك برچوق اعتراضاتده بولونيورسكز . بنده سزه شوراده مختصراً سويليەيم كه جمعيته مضر اثرلر يازان محررلر هيچ بر يرده شايان مؤاخذه اولمقدن قورتولامازلر .. بعض آوروپا محررلرينك مضر ، مفسد اخلاق اثرلر يازمەلرى بزده كيلرينى معذور كوسترمك ايچون برسبب تشكيل ايدەمز . فنا يمكلر معدەيى بوزدينى كبى فنا اثرلرده دماغى برباد ايدر .. فنا يمكلردن اك زياده معدەسى ضعيف اولانلر متضرر اولدينى كبى فنا اثرلردنده اك زياده ضرر كورەجكلر بزم كبى سويهٔ فكريه واجتماعيەسى دون مرتبەده اولان ملتلردر .. برجنايتك سببنى كشف ايچون يالكز قاتلن يارەنى دكيل ، عين زمانده كتاب يارەسنىده آرامق لازم كلديكنى سويلەين حكيم ، پك اصابت ايتمشدر .. آدرسكزى ، هويت وشخصيتكزى بيلديرمش اولسايديكز داها صميمى وبى طرف اولديغكزى كوسترمش اولورديكز !..

٦

۱۹۱۰ ، شباط

یالکیز فرانسه‌نك دکیل ، بوتون جهان عرفانك مدت مدیده‌دن بری بویوك بر هیجان ادبی ایله بکله‌دیکی معلا ومستثنی بر پیه‌س الك نهایت کچنلرده پارسده « پورت ـ سن ـ مارتن » تیاتروسنده موقع تماشایه وضع ایدیلمشدر.

عصر حاضرك الك بلند وفیاض شاعرلرندن، فرانسه‌اقاده‌میسنك الك محتشم ومطنطن اعضاسندن « ادمون روستان » ك [شانت‌قلر] Chantecler اسمنده‌کی بومنظوم پیه‌سی‌ پك غریب بر ماجرایه‌مالکدر...

روستان « شانت قلر » ی ۱۹۰۲ده یازمغه باشلامشدی . بر کون مشهور آرتیست « قوکلن ئه‌نه » یه بر تلغراف چکمش، آمریقایه‌سیاحته حاضرلانان قوکلن ایسه همان روستانك « قامبو » ده‌کی صیفیه‌سنه‌شتاب أیله‌مشدی. متبسمانه قوکلنی استقبال ایدن روستان:ـ ایشته ، دیمشدی، سکا بر پیه‌س یازیورم‌که اشخاص وقایع هپ حیوانلاندن متشکل ... ناصیل خروس رولنی قبول ایدرمیسك؟...

قوکلن ئه‌نه بوتکلیفك غرابتی قارشیسنده‌متحیر نظرلرله روستانه باقیوردی ... روستان اونی تطمین ایدیوردی .. باق ، دیوردی ، بوغریب فکر بکا نره‌دن ملهم اولدی.. بر قاچ هفته اول تنزه‌ایدرکن

بر فنجان سود ایچمك مقصدیله جوارده بر چفتلکه کیرمشدم. چفتلکده بر منظره یکدن نظر دقتمی جلب ایتدی. بر طاقم حیوانلر، سربست ومونس، بر آراده ا کلنیورلر، استراحت ایدیورلردی. بوراده طاووقلر، اوردکلر، بر کدی، بر کوپك، بر هندی و بر ده قره طاووق واردی. بر آز صوکره بو مخلوقلرك آراسنه وقور بر ادا ، شاهانه بر غرور ایله بر خروس کیردی.. خروسك ورودی درحال مجلسده بر جریان احترام حاصل ایتدی. بوتون نظرلر ، عمیق بر سکوت احترامکارانه ایچنده ، کلن خروسده تمرکز ایتمشدی. کوپك صریح بر اثر محبت کوستردی. اوردکلر حرمتله ممزوج بر لرزش خشیت ایله تیتره‌دیلر.. اوتن قره طـاووق صوصدی . دیکر طاووقلر ، مطیع ومحبتکار ، ایلروله‌دیلر . . وبر قهرمان سـلاملار کبی خروسی سلاملادیلر . . بو حیوانلر طورلریله ، حاللریله، صانکه خروسك موقع تفوق وتحکمنی تصدیق ایتمش اولویورلردی.. بو حالی تدقیق ایدرکن، کندی کندیمه، نیچین دیدم ، شیمدی بو خروس بر قومه‌دینك قهرمانی اولماسین .. دیکر حیوانات‌ده نیچین پیه‌سك اشخاص وقایعنی تشـکیل ایتمه‌سین .. ایشته بویله بر پیه‌س یازمق فکری بکا بورادن کلدی.. ناصیل بو پیه‌سی اوینامق ایسترمیسك؟.

قوکلن روسـتانك تکلیفنه ، چیلغین بر شطارت ایله ، موافقت کوستردی.. خروس رولنی قبول ایتدی. سنه‌لردن بری پرووالر دوام ایلیوردی.. بوتون پارس بو اسرار انکیز پیه‌سك زمان تماشاسنی عصبی بر هیجان انتظار ایچنده بکلیوردی.. قوکلن ثـُنه تکمیل موجودیت صنعتکارانه‌سیله خروس رولنه چالیشیور ، شعرلرینی ازبرلیوردی ..

بو پیه‌سك موقع تماشایه وضعی کندیسی ایچین بر عید صنعت اولاجقدی.. فقط قدرك حزین بر جلوه‌سیله قوکلن کچن سنه وفات ایتمشدی. روستان بو هیچ امید ایدلمه‌ین افولدن صوك درجه متأثر اولدی؛ واویونك زمان تماشاسی بو سببله ینه تأخیر ایدیلدی. حاصلی یدی سنه‌لك بر انتظاردن صوکره بو غریب پیه‌س اك نهایت کچنلرده پورت-سن-مارتن تیاتروسنده، کزیده بر پارس مواجهه‌سنده، موقع تماشایه قونولارق شدید آلقیشلره مظهر اولدی. فرانسه تاریخ ادبیاتنده مهم بر صحیفه اشغال ایده‌جك اولان بو حادثهٔ تماشائیه بوتون غزته‌لرده، مجموعه‌لرده اوزون ستونلر اشغال ایتدی. صحائف مطبوعات، حتی صحائف مطبوعات جهان هپ ادمون روستانك ترجمهٔ حالیله، بو یکی وعجائب پیه‌سك خاطرات وتنقیداتیله دولدی..

پیه‌سی تزیین وتتویج ایله‌ین شعرلر ادمون روستاندن بکله‌نیله‌جك درجه‌ده محتشم، مطنطن وپر آهنك.. فرضا شانت‌قلرك [خروس] ایراد ایتدیکی شعرلرده اویله بر آهنك موسیقی وارمش که بر خروسك، صدای تیز طنیندارینی آکدیریورمش... اثرك لفظ، حس، حشمت، تصویر، شعر نقاط نظرندن مستثنی بر قیمت بدیعیه‌یه مالك بولندیغی، فقط عین زمانده‌ده لزومندن فضله اوزون وحق بر آز جان صیقیجی اولدیغی بعض فرانسز منقدلری سویلیورلر.. هرحالده «شانت‌قلر» سیرانو برژه‌راقك، أغلونك مظهر اولدیغی شعشعهٔ تقدیر سویه‌سنه یك یوکسه‌له‌مه‌دی.. فکرمجه، بو پیه‌س بر «فانته‌زی» اولمقدن، صنعت تماشاده شیمدی‌یه قادار کورولمه‌مش غریب بر یکیلك کوسترمکدن باشقه جالب دقت برمزیته مالك اولماسه کرك.. شوقدرکه اثرك ادمون

روستان کبی بویوك بر شاعر قلمندن چیقماسی پیه‌سی یوکسلتیور ..

شو پیه‌سدن‌ده آکلاشیلیورکه آثار صنعت یالکیز شیقلنی ایله ، کوزللکی ایله یکرمنجی عصرك حقیقت وفلسفه‌یه، ضیایه‌ونوره مشتاق دماغلرینی تماماً اغنا ایده‌میور .. بوتون بو کوزللکرله برابر برروح، بر معنی ، بر فلسفه درکه دماغ تماشاکری بحق تطمین ایده‌بیله‌جکدر. بن ، کندی حسابمه، بر «سیرانو برژه‌راق»ی ، بر «اغلون»ی یوز «شانت‌قلر»ه دکیشه‌مم .. مع‌مافیه فرانسه کبی بر مملکتده اغلون کبی ، سیرانو بر ژه‌راق کبی وطنی وتاریخی آثار معظمه یازیلدقدن صوکره فانته‌زی قبیلندن اولمق اوزره بر شانت قلر موقع تماشایه وضع ایدیله‌بیلیر.. فقط بزم ایچین، آه بزم ایچین...

متوفی قوکان مه‌نه‌نك یرینه شانت‌قلر رولنی « لوسیه‌ن کیتری » Guitry، « لابول فه‌زان» [طاووق] رولنی‌ده مادام‌سیمون‌ایفا ایتمشدر. قوکان مه‌نه‌نك اوغلی ژان قوکان‌ده کوپك رولنی تمثیل ایله‌مشدر .

ادمون روستان ایلك اثرینی یکرمی یاشنده یازمشدر . بو اثر « Musasdises» عنوانلی بر مجموعهٔ اشعاردر . روستان هرشیدن اول بر تیاترو مؤلفی اولارق یاراتیلمش اولدیغندن دیکر آثارینی هپ تألیفات تماشائیه تشکیل ایدر . « Samaritaine » نامنده‌کی پیه‌سی شهرتنی تأسیس ، سیرانو برژه‌راق ایسه اعلا ایله‌مشدر ... بو مشهور ومحتشم پیه‌س ۱۸۹۷ کانون اولنك یکرمی سکزنده موقع تماشایه قونمش،تصور ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده آلقیشلره مظهراولمشدر. بوندن صوکره یازدیغی « اغلون » پیه‌سیله‌ده ادمون روستان بودنیاده نه قادار ممکن ایسه او قادار یوکسلمشدر . بو داهی تماشا نویس

آتشین بر حساسیته ، بی‌پایان بر منبع خیاله مالك اولوب کندیسنده موجود موهبهٔ شاعریت فوق‌العاده‌در. حله تماشا تحریرنده‌کی استعدادی هیچ بر محرره نصیب اولمایه‌جق درجه‌ده پارلاقدر.. حساسیتی نجیب، نافذ و عمیق‌در. روستانك ایکی اوغلی اولوب بویوك اوغلی موریس روستانك ایلك مجموعهٔ اشـعاری نشر ایدملك اوزره‌در . بو ، پدری ووالده‌سی کبی خلقةً شاعر..[*] کوچوك اوغلی ایسه فنه، خصوصیله تاریخ طبیعی‌یه مجلوب...

*
* *

شعره مجلوب اولانلر بوآی انتشار ایدن نفیس بر مجموعهٔ اشعارك حضور رقت ونزاهتنده مست ذوق اولمشلردر . ادبیـات جدیده‌نك اك نزیه ، اك رقیق شاعرلرندن حسین سیرت بکك « لیال کریزان»ی اصیل، حساس بر روحك تحسسات وتألماتنه معکس اولمق حیثیتیله جداً برخزینهٔ قیمتداردر. لیال کریزانك احتوا ایتدیکی شعرلرك قسم اعظمنده الفاظك سامعه‌یه ویردیکی موسیقی ایله دماغه بخش أیله‌دیکی معنی آراسنده پك کوزل برتوافق ، پك جاذب برآهنك وار.. فکرمجه سیرت بکك طنطنهٔ الفاظه بوغولمایان شعرلری داها صمیمی ، داها غریزی بناءً علیه داها زنده اولویور . . شاعرك کثرتله استعمال ایتدیکی بعض کلمه وترکیبلر وارکه هانـکی شعرده موجود ایسه‌لر اوراده حرارت وغریزیتدن بر پارچه‌غصب ایدیورلر.. [احلام، بیدرنك، کواه، ترحیب، محو] کبی کهنه

[*] صوك زمانلرده موریس روستان « شرف » عنوانلی منظوم بر پیه‌س یازمشدر . کنج روستان فرانسه‌ده أپی مهم بر موقع ادبی اشغال ایتمه‌یه موفق اولمشدر.« أغلون » شاعر لایموتی اوچ سنه‌اول وفات ایتمشدی. ۱۹۲۲ شباط

كلمه‌لر ايسـه ، ظن ايدرم ، كرك لفظ وكرك معنى اعتباريله هيچ بر مزيته ، خصوصيله هيچ بر مزيت موسيقيه‌يه مالك دكيلدر . بو كبى كلمه‌لرك بعدما عثمانلى ادبياتنده محافظهٔ حيـات ايده‌ميه‌جكلرينى قوياً مأمول ايديبورم ..

لفظه عائد بو كبى بعض اوفاق توفك نقائص ومسامحاندن صرف نظر ايديله‌جك اولورسـه « ليال كريزان » فكرجه نفيس ، رقيق ، نزيه شعرلردن تشكل ايتمش رايحه‌دار بردمت‌در. بن بو كبار ورايحه‌دار دمتدن الك زياده شـو چيچكلرى قوقلادم : « سفـر » ، « بلبل ميسلك » ، « رؤياى ازدواج » ، « جواد لانه‌كده » ، « قومرو ايله رباب » ، « عاشـه جلك » ، « كيجه يارپلرنده » ، « نواى هجرانه » ، « اولومندنه صوكره » ، « مرمره‌يه قارشى » ، « اولو حيات » « فضيلت » ...

هامش .— محمدفؤاد بكه : مشهور وغيرمشهور ، لزوملى وبى‌لزوم برچوق فرانسز ، انكليز ، آلمان فيله‌سوفلرينك اسملريله خنجاخنج دولدورولمش مفصل مقالهٔ جوابيه‌كزى اوقودم . اساس مقصددن اوزاق بر چوق تفصيلات وايضـاحات زائده ايله مالامال مقـاله‌كز مع‌التأسف فكرمى ذره قادار تعديل ايده‌مه‌دى . غايت بسيط وساده بر مسـأله‌يى ـ تتبعات علميه‌كزى اظهاره وسيله اتخاذ ايتمش اولمق ايچين ـ بالالتزام تشويش واغلاق ايده‌رك بى‌لزوم ونمايشكار تفصيلاته كيريشمه‌كز ، عفوكزه مغروراً سـويليورم ، جديت افكاركزله پك قابل تأليف اولماسه كرك ..

سزه تكرار صوريبورم : حيات اجتماعيه‌نك فوطوغرافنى آلمق

تصيرندن ، حيات اجتماعيه‌يى ـ غير شخصى وناطقه ، وثائق علميه وفنيه‌يه استناد ايده‌رك ـ صحت و سلامتله تصوير ايله‌مك معناسى آكلاشيلمازمى ؟. بن شو اوزون جمله‌دن ترشح ايدن فكرى تك بر كلمه ايله افاده ايده‌بيلمك ايچين « فوطوغراف » كلمه‌سنى قوللاندم . فوطوغراف كلمه‌سندن مقصدك فوطوغراف ماكنه‌سى ديمك اولماديغنى سزك كبى تتبعات علميه و فلسفيه ايله مشغول بر شاعرك الآن آكلايامامه‌سى جداً شايان حيرت !. فرضا « فلان محرر فلان منظره ويا حياتى اوقادار كوزل، اوقادار جانلى تصوير ايتمش كه صانكه فوطوغرافيسنى آلمش... » ديمزمى؟. فوطوغراف كلمه‌سندن بودرجه توحش كوسترمه‌كزك سببى نه ؟... عين زمانده هيچ دوشونميورميسكز كه برفوطوغرافجى [فوطوغراف ماكنه‌سى دكيل] بر منظره وياشخصك فوطوغرافنى چكركن ، رەتوش ياپاركن برصنعتكاردن باشقه برشى دكيلدر . اكمال ايتديكى فوطوغرافده‌ده ، آز چوق ، كندى روحندن بر شمه واردر.. اويله اولماسه دنيانك بوتون فوطوغرافجيلرى عين سويه صنعت ومهارتده اولمالرى لازم كلمزمى ؟

امين اولمالى كه « ناتوراليزم » دن غايه بر فوطوغراف صداقتيله حياتى ، اشباح ومناظرى تصويردر. فقط شوكاده دقت ايتمه‌لى‌دركه بويله برتصوير ايله محررك اثره روحندن برپارچه قويماسى لازم كلمز.. مع مافيه موپاسان كبى اثرلرينى تكمل ايتمش برغيرشخصيت ايله يازانلر، اثرلرينه روحلرينى ويرمه‌ينلرده يوق دكيلدر . حاصلى محرر اثرينه كرك كندى روحندن برپارچه ويرسين، كركسه ويرمه‌سين ، اثر غير شخصى وناطق ايله ناتوراليزم مسلكنه موافق برطرزده وجود بولديمى

محرر برفوطوغراف آلمشـدر، دینیله‌بیلیر .. بونی بویله سویله‌مه‌مکده تعصب کوسترمك پك بی‌معنادر .

بن ناتورالیست برمحررك اثرینه کندی روحندن برچوق شـیلر قویابیله‌جکنی هیـچ انکار ایتمم .. فقط شدتله‌ده ظن ایدرم که موپاسان، بالزاق کبی ناتورالیزم مسلکنده بویوك بر دهـای ثبات وموفقیت کوسترمش محررلر، اثرلرنده همان تمامیله غایب اولابیلمشلردر. بوکبی مسائل صنعتی برقطعیت ریاضیه ایله حل ایتمکه اوغراشمق پك طفلانه برحرکت اولور .

اثرده مؤلفك روحنی کوسترمه‌مسی ، ناتورالیزم مسلکنك غایهٔ آمالی‌در. بونده تمامیله موفق اولامامق مسأله‌سی باشقه .. بن بوکبی مسائلده هیـچ‌ده قطعی حکم ویرمك طرفداری دکیلم .. « حقیقت » مسائل ادبیه وفلسفیه‌ده او قادار سیال ، او قادار فراری ، او قادار نسبی‌درکه ... فرضا پول بورژه ، آناطول فرانس کبی فرانسـه‌نك اك کزیده ادیبلری غیرشخصیت مسـلکنی قبول ایتمزلر .. مؤلفك روحنی کیزله‌میـه‌جکنی سـویلرلر .. وبوفکر ، محتملدرکه دوغرو اولابیلسین .. فقط عین زمانده برکوستاو فلوبر ، بربالزاق، برزولا، خصوصیله مشهور منقدلردن بر فردیناند بروتنیه‌رده : انسانلر آرزو ایتدیکی زمان تماماً ترك شخصیت ایده‌بیلیرلر، ادعاسنده‌در . بو بویوك آداملرك ادعالرینه نظر لاقیدی‌ایله باقمق طبیعی هیـچ بر زمان دوغرو اولاماز . . شـعیب بك فلوبردن بحث ایدرکن « مناظر طبیعیه‌سی ، فوطوغرافیا ایله آلینمش برتصویرقادار حقیقی وقطعی‌در. » و«فلوبرده اویله برصنعت وارکه هم تصویر ، هم حك ایدیور. » دیور.. شیمدی

بز بو بویوك ادیبه فوطوغرافجی ویا حکاك‌می دیه‌جکز ؟!...

ادبیاتده ناتورالیزم [غیر شخصیت] قبول ایدیلدیکی تقدیرده ، غیرشخصیتك قدرت وتکملی ایله آثار ادبیه‌نك بر فوطوغراف کبی حقیقی تصویرلردن عبارت اولابیله‌جکنی‌ده قبول ایله‌مك پك ضروری وطبیعی‌در. آنك ایچین عصر حاضرده ـ سقولاستیك دورنده دکیل ـ ادبیات، حیات اجتماعیه‌نك فوطوغرافی آلمقدر دیه تعریف ایدیلیرسه ، امین اولوکز فؤاد بك ، هیچ برزمان غیرقابل عفو برخطا یاپیلمش اولماز .. بر اثر حقیقیده مطلقا خیـال بولونماملق لازم کلمز .. فقط بوخیال‌ده اواثرك حقیقی اولماسنه ، حتی بعض صفحاتنك فوطوغرافله آلینمش کبی زنده وجانلی بولونماسنه مانع اولماز .. بونك بویله اولدیغنه زولانك، فلوبرك، موپاسانك، غونقورلرك اثرلری الك بلیغ برشاهددر.

ایشته سزك مفصل وتفصیلات زائده ایله مالامال مقالهٔ علمیه‌کزه مقابل بنم مختصر وصوك جوابم ..

٧

۱۹۱۰، مارت

اسارت فکریه وقلمیه‌نك شـدتله حکمران اولدیغی بر زمانده ـ عالم ادبیاتمزده شایان دقت بر انقلاب یاپه‌رق ـ تأسس ایدن ادبیات جدیده کتبخانه‌سی، بوآی پارلاق بر جلد ایله زنکینلشدی ...

فی‌الحقیقه حسین جاهد بکك « حیات حقیقیه صحنه‌لری » نده اویله نجیب حسلرله عصیان ایدن یوکسك فکرلر، اویله نفیس وبرحیات تصـویرلر، حکایه‌لر وارکه بر ادبیات کتبخانه‌سنه بویوك بر رونق وشرف ویره‌بیلیر ..

تأثرله، صمیمیتله اعتراف ایدیلمه‌لیدرکه ـ بعض نادر استثنالردن صرف نظر ـ بزم آثار ادبیه‌مز، اوتمه‌دن بری، غیرمتوازن بر ثروت حس وخیاله مقابل شدید بر فقر فکر وحقیقت ایله معلولدر. بومعلولیتی تداوی ایتمك ایچین شو دورهٔ سربستی بزه یار اولمازسه پك یازیق!..

فکرمجه جاهد بکك اثرلری بو ارثی معلولیتـدن اك آز حصه‌دار اولمقله قیمتداردر. حیات حقیقیه صحنه‌لرنده حسـدن زیاده فکر، قلبدن زیاده دماغ، خیـالدن زیاده حقیقت، شعردن زیاده فلسـفه واردر.. ایشته بز ـ خصوصیله بولوندیغمز شونازك دورهٔ تجددده ـ بویله انتباه وحقیقت صاچان اثرلره محتاجز .. آرتیق آکلامالی‌یز،

تماميله ادراك ايتمه‌لی‌يز كه بزم كبی فكری ، اجتماعی، اخلاقی انقلابلره جداً مفتقر اولان برملته معلول،هوائی،دائماعشقی وشهوتی،دائما احتراصی و«أغوئيزم» ی ترنم ايدن برادبيات مريضه دكيل؛زنده، جدی، نورعرفان وانتباه ايله شعشعه‌دار بر ادبيات حقيقيه لازمدر . ادبياتمزك محركنی «احتياج» من ترسيم ايتمزسه هيچ برزمان ملتك سويۀ حسيه وفكريه‌سنی اعلا ايده‌جك فيضكار ونوار بر ادبيـاته مالك اولاميه‌جغمزه امين اولماليز .. بوراده ـ استطراد قبيلندن ـ شونی‌ده سويله‌مكدن منع نفس ايده‌ميه‌جكم كه جاهد بك كبی ادبياتمزه حيـات وزندكی بخش ايده‌بيله‌جك صنعتكار ذكالرك صرف سياسياتله مشغول اولمالری ادبياتمز ايچين جداً اليم بر محروميت اولويور . [*]

« حيات حقيقيه صحنه‌لری» محرر محترمنك اك بويوك مزيت ادبيه‌سی اثرلرنده دائما ـ جوال وذی حيات اسلوبنك فوقنده ـ فلسفی واجتماعی معنـالر بولونماسی ، يكدن دماغ قارئه صيچرايان انتبـاه شراره‌لری موجود اولماسی‌در ..

ادبياتك يالـكيز عشقدن عبارت اولماديغنه تماماً قانع اولان «حيات تخيل» محررينی « حيات حقيقيه صحنه‌لری » نده حدود ادبياتی مسعودانه وغالبانه توسيع ايتمش كورويورز .. مع مافيه شونی‌ده سـويله‌مه‌لی كه ادبيات جديده‌نك بوصوك جلدی حريت قلميه‌ايله يازيلمش يكی براثر ادبی دكيلدر .. برمخلدۀ ظفرده دكيلدر .. شودورۀ سربستيده ادبيات

---

[*] فی الحقيقه جاهد بكك انقلابی متعـاقب سياستك مشـئوم جاذبه‌لرينه وموجه‌لرينه طاقيلارق حيات ادبيه وفكريه‌يی بوس بوتون اهمال ايديشنی تاريخ، ظن ايدرم ، چوق تنقيد وتخطئه ايليه‌جكدر.
۱۹۲۲ ، شباط

جدیده ارکان محترمه سندن بکله مکده حقلی اولدیغمز آثار معظمهٔ ادبیه‌دن بری‌ده دکیلدر. فقط ادبیاتك یالکز هوائیاتندن، مالایعنیاتندن عبارت اولمادیغنی، ادبی اثرلرله ترقیات فکریه واجتماعیه‌یه، تربیهٔ حسیه واخلاقیه‌یه ـ برکلمه ایله ـ «انتباه» ه خدمت ایدیله بیله‌جکنی کوستره‌ره ـ بیلدیکی ایچین صوك درجه قیمتدار و ادبیاتمزك حال حاضرینه کوره صوك درجه معندار براثردر.

حیات حقیقیه صحنه‌لرنده نظر دقتمی بر نقطه داها جذب ایتدی: اثرده ده‌موقراسی‌یه دوغرو بر میلان موجود .. کتابك برنجی قسمنده فقره، ضعفه قارشی عمیق برحس شفقت، طبیعتك ومحیط اجتماعینك ظالمانه حصوله کتیرمکده اولدیغی مساواتسزلق علیهنده عصبی برعصیان محسوس... فی‌الحقیقه خسته‌چوجوق، بایرام صباحی، آتشجینك اوغلی، ازیك پالاموط، صیجاق چوربا، تبدیل هوا، سرخوش، دوقتورك اوداسنده، قایقجی، آبدال .. بوتون بوجانلی صحنه‌لرده سفالت بشریه‌یه، آلام اجتماعیه‌یه، حقسزلغه و عدالتسزلکه قارشی دزین برفریاد وار..

اثرك ایکنجی قسمنی تشکیل ایدن [صمیمی تأثرلر] دن پك نفیس، پك صنعتکار براسلوب آتشین ایله یازیلان: الله اکبر، آقشام تفکرلری، بالقجیلری سیر ایدرکن، کلیسادن عودتده، کوپرودن کچرکن، تونلده، انسانلر آراسنده .. عنوانلی پارچه‌لر جداً زنکین، علوی معنالرله متوج بر ر مینی مینی «شه‌دوور» Chef - d'œvres در. ایشته سزه «کلیساده‌ن عودتده» عنوانلی معنالی و خیالی اثردن بر ایکی جمله:

« ... انسانلری دین ایشته بویله بربرلرندن قطعیاً آییرمشدی.. کونا کون معبدلر، کونا کون آیینلر .. بونون بونلر هپ انطفا بولماز بر مرض شدیده تبعاً بوغاز بوغازه کلمك ایچین ... یوزلرجه عصرلر سینهٔ بشریتده عصرلردن بری حزن انکیز برنهر خونین آقوب دوروپوردی ... قارداش قانلرندن طوپلانان بو سیلابهٔ مشئومی قوروتاجق ، شیمدی الی الابد دشمن کبی قارشی قارشی‌یه اخذ موقع ایدن بو مختلف عالملری بربرینه آکلانه‌جق هیچ برواسطه یوقمیدی ؟. علم وفنی تخطر ایتدم . فقط اونكده تازه شعاعلرنده‌کی قوت حیات هنوز بویله کوی کلیسالرینك ایچنه کیره‌جك، اوراده پارلایان آویزه‌لری سوندوره‌جك قدر جانلی دکیلدی ......»

کوچوك حکایه‌لردن تشکل ایدن اوچنجی قسم ایسه اثرك قیمت ادبیه‌سنی برقات داها اعلا ایدیور .. وبو اجتماعی ، حسی حکایه‌لر آراسندن : پسیقولوژی ایله مالامال « طوپال » .. حقسزلغه ، ثروته ، آریستو ـ قراسی‌یه قارشی عصیانلر پوسکورن « معلم » . . بویوك برموفقیت صنعتله خطوط حیات وهویتی ، اولدیغی کبی ، ترسیم ایدیلمش « شانتوز » .. خنده‌خانه قومپانیه‌لرنده‌کی آقتورلرك سفالت حیاتنی برفوطوغراف صداقتیله تصویر ایله‌ین « برتیاتروخاطره‌سی » .. بزده‌کی حیات تأهلك جریحه‌لرنی ، محق ومشروع سببلرله اجرا ایدیله‌ین طلاقلرك مضرتلرنی کوسته‌رن « چوجوقلرك حقی » .. داهاصوکرا « کوردیلنجی » اعلان ممتازیت ایدیور .

بویوك بر ذوق دماغی ایچنده اثری اوقویوب بیتیردیکم زمان وجدانمده یالکز برسؤال جانلاندی : — عجبا جاهد بك کندیسندن انتظار ایدیلن اصل بویوك اثرینی نه وقت یازه‌جق ، نه وقت نشر ایده‌جك ؟...

*
* *

بو آی ایلك دفعه اولارق ، نسل اخیر ادبی یه منسوب ایکی کنجك ایکی اثری نشر ایدیلدی : تمثال عشق ، روح بی قید ..

آثارادبیه‌یی، خصوصیله یکی یتیشن ویا یتیشمکده اولان ادیبلرك، شاعرلرك آثارینی مملکتنك جداً تعالیسنی ایسته‌ین بی طرف بر وجدان، حقیقته هرشیئك فوقنده حرمت و پرستش ایدن بر دماغ ، هردورلو انتریقه‌لره ، تأثیرلره قارشی وقار جامدانه‌سنی محافظه ایله‌ین حر بر جبهه ایله تدقیق وتحلیل ایتمه‌لی ، تألیفات منتشره‌یی اولدیغی کبی کوستر- ملی درکه انکشافات ادبیه‌یه خدمت ایدیله بیلسین ..

اکر هرایلك اثرینی نشر ایدن بر محرر ویا شاعر ، بعض مکتبه یکی باشـلامش چوجوقلره یاپیلان مراسـمی آکدیرر بر دبدبه ایله کوکلره چیقاریلیر، اثرك برمحصول دهاأولدیغی ـ آمریقا رقلاجیلرینی لال ومبهوت بیراقه‌جق برطنطنهٔ فسونکارایله ـ اعلان ایدیلیر، حقیقت برطاقم آمال واحتراصات ادبیه آلتنده پایمال اولونورسه، امین اولمالی که، شو حالدن هم ادبیات، هم محررلر متضرراولور.. آرتیق سیاسیاتمزده اولدیغی کبی ادبیاتمزده‌ده جدی ، وقور، متین وحر برمسلك تعقیب ایتمك زمانی کلدی ، ظن ایده‌رم ..

بزده شیمدی یه‌قادار ـ برقاچ استثنا بلکه بولونابیلیرـ هیچ براثرادبی، صمیمی بر بی طرفلقله، اولدیغی کبی کوسترلمه‌مشدر.. اثر یاغرضکارلغك، کین وحسـدك .. أوت بوایکی بیلانك صفیر غیظ واحتراصی آلتنده لایق اولمادیغی برصرصر هزیمته اوغراتیلمق ایسته‌نیلمشدر؛ یاخودده آرقاداشلغه، منفعته، طرفکیرلکه فرط رعایتدن متولد برمبالغهٔ مضرت انکیز ایله « حقیقت » فدا ایدیله‌رك ، تألیف هیچ بر زمان استحقاق

پیدا ایتمه‌دیکی تقدیرلره، ستایشلره و آلایشلره غرق ایدلمشدر.

ادبیاتده بزم اك‌زیاده تقلید وتعقیبه محتاج اولدیغمز برشی وارسه اوده آوروپا ادبیاتنك انتقادات ومناقشاتده کوستردیکی جدیت وفضیلتدر. مثلا برمنقد براثری ـ طبیعی حقیقته حرمت واطاعت ایتمك شرطیله ـ برباد ایلرده صاحب اثر بو اضمحلال الیم مواجهه‌سنده منقده قارشی قلبنده اوفاق برکین پرورده ایتمه‌یی کندیسی ایچین بویوك برذل عد ایدر. اوخ .. بونه تربیهٔ حسیه، نه نجابت دماغیه‌درکه بوقدر مشحون اصالت ومدنیتدر. تنقیدات ومناقشانده‌کی شو اصالت، شو تکامل بالطبع مدید سنه‌لرك محصولی اولان بر انکشاف اجتماعی و فکرینك ثمره‌سی‌در.

تمثال عشق ... جمیل سلیمان بکك کوچوك حکایه‌لردن تشکل ایدن بواثرنده یکدن نظردقته چارپان مزیت اسلوبدر. خالد ضیابکی تقلید ایدن اسلوبنده ثابت برکوزللك، بر ظرافت، بر شوخلق واردر .. طرز افاده مزعج برمبذولیتله استعمال ایدیلن «بی‌شبهه» عظیم» کبی کلمه‌لره رغماً، بر نهر لطیف‌الجریان کبی سلاست ونفاستله آقوب کیدیور .. تمثال عشق محرری مانی‌وسیاه‌مؤلف محترمنك اك صمیمی، اك‌زیاده‌موفق‌اولمش برمعقبی‌در .. ذاتاً بنم فکرمجه‌نسل اخیر، اساسات ادبیه‌سی ـ اهمیتسز بعض تفرعات مستثنی اولابیلیر ـ ادبیات جدیده مکتبنك ارشادات ودساتیریله پرور شباب اولمش بر کتلهٔ متحسسهٔ شبابدن باشقه برشی دکیلدر.. بویله آشکار برحقیقت ایکن بعضیلرینك غیر مشروع بر غرور وتعظمه قاپیلارق خالد ضیالری، فکرتلری،

جنابلری، جاهدلری استخفافه جسارت ایله‌مه‌سی ارباب جدیت عندنده بیلمم ناصیل تلقی ایدیلمك لازم کلیر؟..

جمیل بکك اسلوبندن صوکره نظر تقدیره چارپان دیکر مزیتی ده حکایه‌لرنده پسیقولوژی نشانه‌لری موجود اولماسی‌در. بو کنج رومانجی، بر روحك، خصوصیله بر قادین روحنك انقلاباتنی، صفحات تالماتنی، آنات تحسساتنی کوسترمك خصوصنده بعضاً شایان دقت بر موفقیت ابراز ایدیور. تمثال عشقده احتوا ایتدیکی پسیقولوژی ایله اعلان تمایز ایدن حکایه‌لر [فردای زفاف، قادین انتقامی، اونوتولمش بر سیما، درت سنه صوکره] در.

تمثال عشقك اسلوب وحس اعتباریله حائز اولدیغی شو مزیتلره مقابل موضوع وفکر جهتندن نظر تدقیق وتحلیله بویوك بر فقر، ملال آور بر اطراد ویکنسقی چارپار.. یالکز نزاهت قلمیه‌سیله دکیل، نجابت اطواری، جدیت اخلاقیه‌سیله‌ده تمایز ایدن جمیل سلیمان بکك او کوزل اسلوبیله داها نه‌مفید، نه پر حیات منظره‌لر وموضوعلر تصویر ایدیله بیلیردی..

حکایه‌لرمزده حیات وحرکتله، ضیا و حقیقتله متموج ومتهیج موضوعلر بولملی.. ادبیاته یالکز حس دکیل، بر آزده فکر، بر آزده علم سریلمك لازم کلدیکنی آرتیق اعتراف ایتمه‌لی‌یز. فکرمجه بر مملکتده انتشار ایدن رومانلر، حکایه‌لر او مملکتك حیات اجتماعیه‌سنی، حالت روحیه‌سنی، اخلاق وافکارینی، اعتیادات وعنعناتنی کوستر‌ر بر وثیقهٔ تاریخیه حکمنده اولمالی‌در. چونکه رومان، حیات اجتماعیه‌نك تاریخندن باشقه بر شی دکیلدر. آرتیق محدود و مطرد موضوعلردن صییرلمالی -

یز.. ادبیاته بویله «موده‌رن» Moderne بر کوزلکله باقیلدقجه صرف ترجمهٔ حسیات ایدن «شخصی» Personnel شعرلرك، حکایه‌لرك أسکیلکی کندیلکندن تظاهر ایدر .. احتمال بو کنج حکایه نویسدن أستقبالده تتبعات جدیه واجتماعیه محصولی اثرلر آلابیلیرز..

روح بی‌قید .. بر مجموعهٔ اشعار .. اثری تدقیقه اولا اسمندن باشلایه‌جغم.. برشاعر، خصوصیله قادینلغه، بدایعه، محیطات طبیعیه‌یه قارشی آتشین بر حس غرام وابتلا ایله متحسس کورونن بر شاعر، ناصیل لاقید بر روحه مالك اولابیلیر، بر دورلو آکلایامادم. دیمك که بوتون او مجموعه‌یی دولدوران پرستشلر، مجلوبیتلر، وجد واستغراقلر، تمنیلر، خسرانلر، بدیعه پرورلکلر هپ ظاهری، هپ جعلی، هپ غیر صمیمی .. فی‌الحقیقه «روح بی‌قید» ده حس ایدیلمه‌یه‌رك یازیلمش پك چوق صنعی ونمایشکار شعرلر موجود .. سوسلی کلمه‌لر، سوسلی تشبیهلر، ده‌قولته نظملرله قادینلغی، قمری، دکیزی ترنم ایدن تحسین ناهید بکك صمیمیت وغریزیتله یازدیغی شعرلر ــ مع‌التأسف که ــ پك آز.. [*] بن بوتون بومجموعهٔ اشعارده ایی حس ایدیله‌رك بر درجه‌یه قادار موفقیتله یازیلا بیلمش آنجق شو شعرلری بولابیلیورم .. قیش کیجه‌سی، زهره، ایده‌آل، عشقمك اك کوزل دقیقه‌لرندن بعض

---

[*] تحسین ناهید بك ایکی اوچ سنه اول وفات ایتدی. حیاتنك صوك سنه‌لرنده تیاترووده ـ ولوکه آداپته طرزنده اولسون ـ موفقیت کوستره‌یه باشلایان ناهید بکك کنج یاشنده افولی تأثره شایاندر . فرانسزجه‌دن نقل و تطبیق ایدیلمش «بر چیچك ایکی بوجك» و «رقیبه» عنوانلی پیه‌سلری رغبت عمومیه‌یه مظهر اولمشدی .   شباط ، ۱۹۲۲

پارچەلر ... مجموعەیی دولدوران دیکر شعرلرك همان هپسی درجه درجه بیچاره، معلول...

(و)لرك هیچ برلزوم واحتیاجه استناد ایتمەین کثرت استعمالی، بعض معین کلمەلرك همان هرشعرده تکرر مزعجی ، « که » یرینه « کی » قوللانمق درجەسنده لسانه قارشی کوستریلن غفلت ، « موقت » ایله « ابدیت »ی « عصبی » ایله « فجاعق » ، « بویله » ایله « طبیعتمه» کلمەلرینی یکدیکرینه تقفیه ایدەجك درجەده ـ هیچ بر نقطهٔ نظردن معذور کورولەمەین ـ مبالاتسزلقلر ، بوش بر استقباله مالك اولان سربست نظم طرزنده یازیلمش« قمرك بر حکایهٔ عشقی » کبی اوزون،اوبوتیجی بی آهنك شعرلر « روح بی قید »ی بوتون شعر وادبیات مجلوبلرینه قارشی اپی بیقید براقیور...

مع مافیه بوکنج شاعرك شهرتنه ، صنعت وشعره فرط ابتلاسی یاقین بر استقبالده بزه « روح بیقید » فوقنده بر مجموعهٔ اشعار احضار ایلیەبیلەجکنی امید ایتدیریر...

٨

١٩١٠ ، نیسان

دنیانك بوتون ادبیاتلری منبعلرینی ، قوتلرینی عائد بولندقلری حیات اجتماعیه‌نك سینه‌سندن آلیرلر. ملتلرك شرائط حیاتیه واجتماعیه‌لری بربرینه تماماً بكزه‌مه‌دیكی كبی هرملت مختلف زمانلرده مختلف اشكال اجتماعیه ومدنیه عرض ایدرلر. اوحالده هرمدنیتك، هرزمانك كندینه كوره برادبیاتی وار، دیمك اولور.. مع‌مافیه مختلف عرقلره مخصوص مدنیتلرك ناصیل بعض اساسات مشتركه‌سی وارسه مختلف ملتلره مخصوص‌ادبیاتلركده برلشدكلری نقاط اتحاد موجوددر. فقط شونی‌ده اونوتماملی‌درکه بواشتراك‌واتحاد، هرادبیاتك « قاراقته‌ریستیك» برحالی ، برعلامت فارقهٔ ملیه‌سی بولونماسنه مانع اولاماز . . علوم وفنونك وطنی یوقدر. او ، هریرده بردر .. لكن عادات ، اخلاق، عنعنات هرقومده برد كیلدر. حالبوكه ادبیاتك علوم وفنون ایله حائز اولدیغی رابطه ومناسبت‌قادار عادات وعنعنات ایله‌ده علاقه‌سی‌واردر. بناءً علیه ادبیاتلر ، علوم وفنونك تأثیرات حاضرهٔ مهیبه‌سی نظر دقته آلنه‌رق « جهانی » برشكل آلمقده اولدیغی سویله‌نه‌بیلمكله برابر، عین زمانده‌ده ادبیاتلر ، ایچنده یتیشدیكی هیئت اجتماعیه‌لرك اخلاق وافكارندن ، عادات وعنعناتندن متأثر اولدیغندن ملی بر شكلی‌ده

حائزدر، دینیله بیلیر.. اوحالده ادبیاتلر جهانی اولمق صفتیله «انسانیت» ی، ملی اولمق حیثیتیله‌ده «وطن» ی تمثیل وتغذیه ایدییورلر، دیمکدر.

کیری قالمش، تماماً تنور ایده‌مه‌مش ملتلرك ادبیات ملیه‌یه اولان احتیاجلری، مترقی ملتلره نظراً، داها شدیددر. بویله ملتلر اصلا قوف وبی‌اساس کوره‌نکلره، جاذبه‌لره قاپیلمامالی، پك جدی‌ودور اندیش اولمالی، زنده وسفاهت حسیه وفکریه‌دن آزاده براد بیات‌ایله ضعف وتشوشلری، تردد ومسکنتلری تداوی، ظلمتلری تنویر ایله‌مه‌لی؛ مشتاق حقیقت برشباب متفکر یتیشدیرمه‌لی‌در.

مختلف ملتلرك ادبیاتلری بویله عوامل اجتماعیه وعنعنات ملیه تأثیراتی ایله ـ آز چوق ـ بربرلرندن ناصیل آیریلیورسه مختلف زمانلرك ادبیاتلری‌ده، داها شایان دقت فرقلرله، یکدیکرندن اوزاقلاشیرلر. هردورك شکل مدنیتی بر دکیلدر.. معارف وصنایعك ترقیاتی حیات اجتماعیه‌یی، احتیاجات مدنیه‌یی دائما دکیشدیرمکده‌در. بناءً علیه حیات اجتماعیه ومدنیه ایله شدیداً علاقه‌دار اولان ادبیات‌ده بالضروره انقلابه، تحوله اوغرایور.. هریرده اولدیغی کبی بزده‌ده ادبیاتمزك کچیردیکی صفحات ایله مدنیتمزك اوغرادیغی تحولات بیننده غایت صمیمی بررابطه واردر. برهیأت اجتماعیه‌ده برتحول مدنی حصوله کلدیمی اوهیئت اجتماعیه‌نك ادبیاتنده‌ده بهمه‌حال بر تجدد حاصل اولور.. آنك ایچین ادبیات جدیده‌مزك اساسلرینی، منبعلرینی کلخانه خط همایونیله مملکتمزده تجدده دوغرو برخطوه آتیلدیغی، حیات اجتماعیه‌مزده شایان دقت بر تحول مدنی حصوله کلمکه باشلادیغی زمانلرده آرامالی‌در.

شیمدی‌ده یاپدیغی مهم بر انقلاب سیاسی ایله بوس بوتون یکی برحیات‌مدنیه‌یه ، حیات مشروطیته داخل اولان ملتمزك قابلمیدرکه ادبیاتنده برتحول ، برتجدد ، بر انقلاب اولماسین .. قابلمیدرکه فرضا بزم ادبیاتمز بوندن صوکره‌ده یالکیز ، آما یالکیز « آه أولویورم ، سویورم ... » ترانه‌لریله دولسون ؟ دولسون‌ده شوقله ، هیجانله اوقونسون وآلقیشلانسین .. بو ، قابلمی ؟ کمال ممنونیتله کورولیورکه تورك کنجلری شیمدی ادبیاتدن داها جدی ، داها مفید وانسانی ترانه‌لر بکلیور .. شباب متفکر ادبیاتدن عرفان ، حقیقت ، انتباه ایستیور .. دماغنی تطمین ایته‌ین ، روحنی بسله‌مه‌ین شیلره یکده تبسم ایتمیور .. شووقورانه حال ، شباب حاضره‌کی ـ ولو خفیف اولسون ـ شو تحول فکری ، وطنمزك استقبال عرفانی نامنه ، جداً شایان افتخار برمنظرۀ املنواز تشکیل ایتسه کرك ..

حاصلی برهیئت‌اجتماعیه ایچین ثابت برادبیات‌اولاماز.. هرزمانك، هردوره‌نك کندیسنه مخصوص بر ادبیاتی واردر . وفکرمجه کرك ملت ، کرك زمان اعتباریله اك صحیح ، اك سالم ادبیات ، عائد اولدیغی هیأت اجتماعیه‌نك احتیاجاتنه ، منسوب اولدیغی « زمان » ك ایجاباتنه بحق جواب‌ویرن برادبیات‌در.. شوحالده شیمدی بزم‌ناصیل بر ادبیاته مالك اولملغمز لازم کله‌جکی کندیلکندن تظاهر ایدر. لزومندن فضله عصبی ، خیالی‌وسفاهت‌حسیه ایله مالی اولان ادبیاتمز بوندن‌صوکره، ظن‌ایدرم ، هیچ‌اولمازسه برآز،عضلی، حقیقی،فکری وحیاتی‌اولمالی‌در؛واولاجقدر.. هردورلو ترقیات فکریه وعلمیه‌ده بزه رهبر اولماسی لازم کلن آوروپانك تمایز ایدن وممالکتلرینه خدمت ایله‌ین

ادیبلری ، شاعرلری ، حکایه نویسلری صنعتی فلسفه ایله ، حقائق علمیه واجتماعیه ایله مزج ایدنلر اولدیغی درپیش تأمل ایتمك ناصیل برانقلاب ادبی‌یه محتاج اولدیغمزی آکلامق ایچین کفایت ایدر .

ادبیاتمزك الآن لزومی قادار ترقی ایتمه‌مه‌سنه ، فکراً یوکسلمه‌مسنه سبب اولارق ، « صنعت ایچین صنعت » نظریه‌سنك بزده پك فضله جای تطبیق بولماسنی کوستره‌بیلیرم .. بونظریه « تئوفیل غوتیه » زماننك تمایلات ادبیه‌سی نتیجه‌سی‌ایدی .. بو ، موقت بردوره ایچین ایدی .. ذاتاً هانکی نظریه‌نك، هانکی تمایلك شودنیاده برعمر ابدیسی واردر؟. هانکی تمایله متحکم برضربهٔ نذیت ایله تمغای ابدیت وورولابیلیر؟.. هرشی کبی بونظریه‌ده اسکیمش ، پختیلاشمش ، حق اولمشدر .. بنم ناچیز فکرمجه ـ خصوصیله بزم کبی محتاج انتباه ملتلر ایچین ـ صنعت: انسانیت ، انتباه ، حقیقت ، حیات ، ایيلك ، ایيلکله مترافق کوزللك ایچین اولمالی‌در.. « زولا » وقتیله ، صرف خیال اوزرینه مستند آثار صنعتك جدی وپایدار برمحصول صنعت اولارق قبول ایدیله‌میه‌جکنی فریاد ایده‌رك آکلاتمادیمی ؟.

ادبیات جدیده مکتبنك مؤسسلری ادبیاتمزده صنعته ، شکله ، حس وخیاله‌عائد جداً پك بویوك ، پك شایان تقدیر برتجدد وانقلاب حصوله کتیردی .. تاریخ ادبیات ، بومحترم وکزیده ذواتك شو خدمت وموفقیتلرینی شبهه یوق‌که ، دائما تعزیز و تبجیل ایده‌جکدر . بو حقیقتی انکار ایتمك ، بو تبجیلده قصور کوسترمك مدهش بر نانکورلکدن باشقه‌برشی‌ایله تفسیراولوناماز .. ادبیاتمز صنعت جهتندن محتاج اولدیغی تجدده [خالد ضیا ـ توفیق فکرت] مکتبی سایه‌سنده

تماماً موفق اولدی .. شیمدی ادبیاتمز ، فکر و فلسفه نقطهٔ نظرندن ترقی وانقلابه محتاج ... عجبا بو انقلابی کیم یاپاجق ؟..

وقتیله بو انقلاب فکری و فلسـفی‌یی یاپامدقلری ایچین ادبیات جدیده ارکانی هیچ بر زمان تنقید و مؤاخذه ایتمك صلاحیتنه مالك اولامایز .. چونکه ایچنده یاشادقلری محیط استبداد ، بویله بر ادبیات فکریه واجتماعیه‌نك فیض تأسـس و تجلیسنه ظالم بر مانعه تشـکیل ایدییوردی ... بویله اولمقله برابر بو اثرلرك هپسی اجتماعی ، فلسـفی معنالردن عاری‌ده دکلدی .. فرضا « رباب شکسته » ده دماغه نورلر سرپن حقیقتلر .. ایلـکلر ، شـفقتلر الهام ایدن فکرلر .. عادیات و لوثیاتدن ، حتی ظلم و ظلمتـدن وجدانی ایکرندیرن اخلاقی و اجتماعی معنالر یوق‌دکلدی .. أوت ، بو نزیه ادبیات حسیه بر ادبیات فکریه ابداع ایتمك اوزره ایدی .. فقط حیفا که حسدن صوکره فکر کله‌جکنی آکلایان استبداد ، بش آلتی سنه‌لك ممتاز و نزیه بر حیات تجدد و صنعت یاشایان ادبیات جدیده‌یی محکوم ممات أیله‌مشدی !..

☆

بو آی ، بعض یکی علاوه‌لرله یکی طبعی انتشار ایدن « رباب شکسته »ده محکوم ممات شـعرلر هیـچ یوق دکلدر .. حتی بر قاچی رنکسزلك وحیاتسزلغیله ، شیمدیکی احتیاجی تطمین ایده‌مه‌ین اسکیلکیله أولمشدر بیله ... فقط عین زمانده بو جداً نفیس و سلیس مجموعهٔ اشعارده ، بو مبجل و کزیده کتاب شفقت واصالتده اویله قیمتدار ، اویله یوکسك وپر مزیت شـعرلر واردر که اثری‌ده ، مؤثری‌ده ــ ظن ایده‌رم ــ

ابدیت قدر یاشایابیله جکدر.. فکر بحه، ادبیات جدیده ارکانی آراسنده، صنعت ایله برابر فکر وفلسفه‌یه‌ده حرمت ایدن، ادبیات ایله ظلمتلری تنویر ایتمك مقصـد معززینی اك زیاده تعقیب ایله‌ین ذوات: شعرده فکرت، نثرده جاهد بکلردر..

تاریخ ادبیـات عثمانیه‌ده مهم بر موقع اشـغال ایده‌جك اولان «رباب شکسته» احتوا ایتدیکی نزیه تصویرلر، انجه حسـلر، نجیب فکرلر، اجتماعی و اخلاقی معنالرله معظم بر مجلهٔ صنعتدر. شـباب متفکرك احتیاج دماغی تطـمین ایدن بو کتابده اخلاقه مغایر تك بر کلمه‌یه، حسـیات فضیلتی رنجیده ایده‌جك اوفاق بر فکره تصـادف ایدیله‌مز.. بوتون بو شعرلر وجدانی تمیز حسـلر، دماغی انسانیت ووطن ایچین مفید فکرلرله تزیین وتنویر ایچین صانکه مسابقه ایدرلر..

سیس، همشیره‌م ایچین، حیات، بر لحظهٔ تأخر، ملت شرقیسی، خلوقلك بایرامی ... عنوانلی انجیلر برنجی درجه‌ده نظر پرستشی صید ایدیور .. سـیس؛ بر زمرهٔ متفکرك دور اسـتبدادده اصـیل بر هیجانله ازبرله‌دیکی مهیب، مطنطن، پر معنی و پر آهنك بر شعر نفیس.. دقت ایدیلیرسه کورولورکه محیط ظلم و استبدادك تضـییق عنیفی آلتنده ناکهان بر فوران نجیب ایله عصـیان ایدن بر دماغك محصول هیجانات وتفکراتی اولان بوشعرغراده‌کی حیات و حرارت، آهنك و عظمت «رجوع» ده بك یوق ... بوده بك طبیعی اولسه کرك.. سـنه‌لردن بری آتشـین بر تهالکله بکله‌نیلن بر املك بردن حصولی، مطلق قلبده‌کی هیجان مترا کمدن مهم بر پارچه غصب ایدر.. ناصیل که وصال، حرارت عشقه ـ آزچوق ـ بوزلر سرپر ...

قادینلغك صمیمی وابدی اشتکالرینی ترنم ایدن « همشیره‌م ایچون » عنوانلی شعر کزین جداً پك نفیس وحزین‌در . بو شعرده فضیلتکار زوجه‌لری قطره قطره أولدوره‌رك الك نهایت مزاره کونده‌رن جانی قوجه‌لره قارشی محق ، شدید بر فریاد لعنت وار :

بر جنایت‌که قوانین ، ادیان
قویمامش اسمنی ؛ لکن وجدان
او بویوك حاکم ، او قانون مبین
ویریور حکمنی : لعنت ! نفرین !
بو لعنتیله فقط مضطربمی وجدانك ؟
صورك فضیلتی تحقیر ایدن اسافلدن ،
صورك طبیعتی تذلیل ایدن اراذلدن ،
بو لعنتیله ، أوت ، مضطربمی وجدانك ؟
صورك شو عصمتی تسمیم ایدن او قاتلدن .

فکرت بکك شعرلرنده آلام و اضطرابات بشریه‌یه قارشی عمیق بر حس مرحمت و شفقت حس ایدیلدیکی قادار فنا ، عادی انسانلره ، لونیات وسیاآت اجتماعیه‌یه قارشی‌ده بویوك بر غیظ و نفرت استشمام اولونور . احتوا ایتدیکی معنای رقیق شفقت ایله « خلوقك بایرامی » عنوانلی شعرك شوقسمی نه‌قادار کوزل ، نه قادار انسانیت پروردر :

چیقار او سوسلری آرتیق سوینديکك یتیشیر ؛
چیقار ، بر آزده شو اوکسوز کینسین ، اکلنسین ،
بر آز کوزللنسین
شو رویِ زرد سفالت ... اوت ، مسرتدر
چوجوقلرك بابی ، لکن سنك سوینجکله
سوینیور شو یتیم ، آغلیور .. خلوق ، دیکله !

« ملت شرقيسى » اك نائم بر قلبى ظلمه ، حقسزلغه قارشى عصيان ايتديره‌جك بر قدرت فكريه وحسيه ايله لرزشدار هيجان... شو پارچه‌لر چوق مهيج وعلوى :

ظلمك طوپى وار ؟ كله‌سى وار ، قلعه‌سى وارسه .
حقك‌ده بوكولمز قولى ، دونمز يوزى واردر .

*

دنياده شرفدر ياشاتان ملتى ، فردى ،
سيلكين ، شو مذلت توزى اوچسون اوزركدن .

*

انسانلغى پامال ايدن آلچاقلغى ييق ، أز ؛
بالله ياشاق برده سورونمكه دكمز .

*

حقسزلغك انواعنى كوردك ... بومى قانون ؟
اك غملى سفالتلره دوشدك ... بومى دولت ؟
دولت‌ده ، قانونسه‌ده ، آرتيق يتر اولسون ؛
آرتيق يتر اولسون بو دنى ظلم و جهالت ...

اعتراف ايتمه‌لى‌دركه ملتمزك بويله حسيات انسانيه‌يى ، هيجانات وطنپرورانه‌يى تحريك ايده‌جك ، ظلم و جهالته عصيانلر ، قارا كلقلره نورلر صاچه‌جق فكرى واخلاقى شعرلره بويوك بر احتياجى واردر. كوكل آرزو ايدركه فكرت بك بويله نوار شعرلرله مزين يكى بر مجموعهٔ اشعار داها نشر ايتسين ...

رباب شكسته‌ده احتوا ايتديكى اجتماعى ، فلسفى و اخلاقى معنالرله تمايز ايدن داها بر چوق شعرلر واردركه باشلوجه‌لرى : بالقجيلر ،

خسته چوجوق . حسنك غزاسی ، کنعان ، ویرکزوالللیلره ، رمضان صدقه‌سی ، بر عیاشك قارشیسنده ، سرخوش ، یارین ، عسکر کچرکن ، قیلنج ، قهقهۀ یأس ، قطبه دوغرو ، دون کیجه ، صباح اولورسه ، پردۀ تسلی ، شهیدلکده ... در . بوندن ماعدا برلکده ، سن اولماسه‌ك ، لادانس سرپانتین ، سهاو پروین ، ســوس ، زوررشته ، بر ید امید ، مائی دکیز ، خلوقك سسی ، موسه ایچون ... کبی حسی ، جداً کوزل شعرلرده موجوددر .

٩

١٩١٠ ، مايس

أولجه‌ده سویله‌دیکم کبی ، حریت و عدالت اساسلرینه مستند بر انقلاب سیاسی سعادت ملیه ووطنیه‌یی ، او یوکسک و مقدس «ایده‌آل» ی تأمین وتسخیر ایده‌بیلمك ایچون مطلقا حقیقی برانقلاب اجتماعی ، جدی برانتباه فکری ایله هم آهنك اولمالیدر .

بو انقلاب فکری واجتماعی‌یی حصوله کتیرمکده «ادبیات» ك ایفا ایتدیکی رول پك بویوك ، پك مهم ومحتشم‌در . بونك بویله اولدیغنی آکلامق ایچین آوروپالك تاریخ ترقیات فکریه‌سنه مجمل فقط نافذ برنظر تدقیق عطف ایله‌مك کفایت ایدر .

حالبوکه مع‌التأسف بزده بدایت انقلابدن بری اك زیاده اهمال ولاقیدی‌یه معروض قالان ، عین زمانده‌ده ، اك‌مضر ومشوش بردورهٔ بحران وعقامت کچیرن مسلك ادبیات اولمشدر . بزم اولجه بوکون ایچین تصور وتخیل ایتدیکمز محتشم ومسعود ، پاك‌وزنده ، برحقیقت وبرانتباه عثمانلی ادبیاتی ایله ، علامت فارقه‌سی ضعف وهزال اولان بوکونکی ادبیات بیننده نه ظالم ، نه امیدشکن بر مسافه‌نك بوشلقلری وار !.. بودورهٔ بحران وعقامتك داها ایی‌مدت دوام ایده‌جکنی‌ظن ایدیور ، وبوندن پك‌متأسف اولویورم .. چونکه بوعقامت ، وطنك

جداً محتاج اولدیغی حقیقی برانتبـاه فکری واجتماعینك داها برچوق زمان انکشـاف ایده‌میه‌جکنی روح اندیشنا کمزه هردم افشا أیله - مکدن خالی قالمیور ..

عصرمز او قادار مهم ومتنوع مسـائل اجتماعیه واخلاقیه ایله مالامال که، زمان ومکانك ترجمهٔ تحسسات وتفکراتی اولماسی لازم‌کلن ادبیاتك بوتون بو مسـائل معظمه‌یه قارشی لاقید قالماسی اصلا تجویز ایدیله‌مز. تکاملات ادبیه‌یی نظرتدقیق وتتبعه آلمقسزین صرف منفعت پرست براندیشهٔ صنعتله یالکز هوائیـاتی ، خود کاملنی ، احتراصات شهوانیه‌یی ، سـفاهت قلبیه‌یی ترنم ایتمك و صوکراده بو « ترنم » ی ادبیاتده غایهٔ تجدد عد ایله‌مك ـ خصوصیله بزم کبی محتـاج عرفان وحقیقت ملتلر ایچین ـ جداً پك تهلکه‌لی برانحطاط ادبی‌در ..

آثار ادبیه منسوب اولدیغی زمان ومکانك مسائل اجتماعیه‌سنی ، امراض وسیآت اخلاقیه‌سنی کوسترمه‌لی ، قابلسه اومسائل و امراضی حل ویا تداوی ایتمه‌لی ، دماغ ملته انتباه وحقیقت شراره‌لری زرق ایله‌مه‌لیدر . ایشـته اوته‌دن بری نم اك زیاده اهمیت ویردیکم و بو صحیفه‌لرده ایضاحه چالیشدیغم برمسأله‌ٔ ادبیه !..

براثر ادبیده اولا کوزل، ذی‌حیات ، صفحات موضوعله متناسب جوال وصنعتکار براسلوب اولمالیدر. اسلوبده محررك روح حساسی، دماغ متفکری تموج وتهـیج ایتمه‌لیدر . شـو قادار وارکه صنعتده ، اسلوبده پارلاق برموفقیت کوسته‌ره‌بیلمك ایچین مطلقا فضیلته ، محاسنه تعرض ایتمك لازم کلدیکنه قانع کورونمك شایان مرحمت بر ضلالت حس وفکردن باشقه برشی دکیلدر . اسـلوبك کوزللکی او اسلوبده

مندمج حسيات وافكارك نجابت وعلويتيله بر قات داها كوزلله‌شير ..
منفور ومستكره بر موضوع نه درجه بلند بر نفاست صنعتكارانه ايله
تصوير ايديليرسه ايديلسين معاليپرور قلبلره آز چوق حس نفرت
واشمئزاز القا ايتمكدن خالى قالماز . دوشونمه‌لى وتسليم ايتمه‌ليدركه
مضر ، ملوث برشى هيچ بر زمان كوزل اولاماز .. كوزللكى تزييد
وادامه ايدن قدرت أبيلكدر ، تميزلكدر. مضر اولمايان آثار صنعت،
اكر صرف خيال اوزرينه مؤسس ايسه كوزل اولمق حيثيتيله حائز
قيمتدر . بوكبى آثار صنعتى تقدير ايتمه‌مك ايچين هيچ برسبب يوقدر..
فقط شونى‌ده دوشونمه‌ليدركه عصر حاضر يالكز كوزللكله تطمين روح
ايتميور ، ايده‌ميور .. او ، ايستيوركه كوزل اولان شى عين زمانده‌ده
أيى ومفيد اولسون .. ايشته بنم انسانيتك منافع مقدسه‌سى نامنه شدتله
ترويج ايتديكم وشايان حيرت وتأسفدوركه الك زياده هدف اعتراض
اولديغم بر نقطه ... فقط هيچ دوشونوليوركه بو نقطه ، ادبيات
حقيقيه‌نك نقطهٔ انقلابيدر ... هر شى كبى ادبيات‌ده بر معزز غايه‌يه
دوغرو توجه ايديور .. ادبيات مدنيتك ، علوم وفنونك، انسانيت
امللرينك ترقى وتعاليسيله متناسب بر صورتده سنه‌لردن برى پرنور
برايده‌آله دوغرو ايلروليور .. آرتيق اويانالم .. انسانيتك وانسانيتك
بركوشه‌سى اولان وطنك احتياجلرينى دوشونه‌لم.. ادبى قلملرمز اجتماعى،
اخلاقى دردلرمزه دوا اولسون.. نظرعبرت وانتباهمزى فانتازيه‌لردن،
يكى ظن ايتديكمز او أسكى جاذبه‌لردن آييرارق ضيا وحقيقته دوغرو
چه‌ويره‌لم..شاعر ويا اديب اولمادن اول بر فرد ملى وانسانى اولديغمزى،
بونك ايچين شعر وادبياتله انسانلغه، وطنه خدمت مجبوريت وجدانيه‌سنده

بولونديغمزى اونوتمايالم .. بو نسيانله ايقاع ايتمش اولاجغمز ضرر يالكيز كنديمزه، شخصمزه عائد اولسه اهميتى يوق .. فقط بوضرر شيمدى يه قادار، ضعف وهزال، تشوش و بحران ايچنده بولونديغى ايچين آرتيق بوندن صوكره جداً قوت ونوره احتياجى اولان بر هيأت اجتماعيه يه، بر كتلهٔ سياسيه يه راجع !..

عصرلرك كچيرديكى صفحات تكامل ايله مالكانهٔ ادبياته ظفر وحشمتله فن، فلسفه، اجتماعيات كيرمش؛ ادبيات بر دورك، بر محيطك تاريخ اجتماعى واخلاقيسنى كوسترر بر وثيقهٔ علميه شكلنى آلمشدر. فكرمجه مسائل فلسفيه و اجتماعيه يه ذره قادار تماس ايتمكسزين، بر نهرك جريان روحنوازى كبى، قولاقلره يالكز مائى رؤيالرله تيرا- زه دار بر آهنك خيال وشغف فيصلدايان آثار ادبيه، اكر مستثنى بر قدرت صنعتكارانه ايله يازيلامشسه، يكرمنجى عصرك سينهٔ احتشامنده چوق مدت جاى قبول بولاماز، ياشاياماز.. حتى بعضاً دوغماسى ايله أولمه سى بر اولور!.. صره سى كلمشكن، شونى ده سويله يه يم كه كهنه، بارد ومزعج بر اسلوبله يازيلان ومحرك روح ودماغندن هيجانلر، بديعه لر آلامايان يابس مواعظ اجتماعيه واخلاقيه ده هيچ بر زمان ادبياتك او سحار ساحهٔ نفيسنه داخل اولاماز.

بنم احتمال بوتون بوادبى اعتقادلرم، پرنسيبلرم، فكر وتلقيلرم دوغرو ده اولمايابيلير.. فقط بن بويله دوشونويور، وبويله دوشونمكده ده الى الابد ثبات ايده جكمى ظن ايديورم.. آرتيق اعماقنده كوفلى غرضلر صاقلى قورو، بوش لاقيرديلر دوره سندن، روحمزك عاديلكنى كوسترمكدن باشقه بر شيئه يارامايان ديدى قودى ذلتلرندن بك اوزاق

بولنمقلغمز لازم... داها صوکره‌ده باشقه‌لرینك افکارینه واعتراضات سلیمه‌لرینه حرمت و رعایت ایتمه‌نك انسانلق و مدنیلك لوازمندن بولوندیغنی بیلملك وآوروپا محررلرندن فلان بویله سویله‌مشدر، فلان شویله سویله‌مشدر دیه هرکسك دوشوندکلرینی، قناعات فکریه‌سنی ـ بلا محاکمه ـ اولدیغی کبی قبول ایتمکلکك استقلال فکره، هردورلو ترقی‌یه مانع بر اسارت دماغیه اولدیغنی تسلیم ایله‌مك الزم... هرشیئی اولدیغی کبی تقلید نه‌قادار مضر ایسه هر دوشونوشی‌ده اولدیغی کبی قبول ایتمك ومشاهیرك کندی زمان ومحیطلرینه، کندی روح واحتیاجلرینه کوره سویله‌دکلری هرسوزی، هرنظریه‌یی هریرده قابل تطبیق بر حقیقت مطلقه کبی تلقی ایله‌مك‌ده او درجه‌ده الیم نتیجه‌لر ویرر.. ایشته بومضر، بوجداً الیم نتیجه‌لردن بری‌ده آوروپادباسندن بعضیلرینك «صنعت، اخلاقك نیچه استبدادنده اسیر اولاماز!..» طرزنده سرد ایتدکلری بر نظریه‌یی بزم همان ماهیتنی بحق تدقیق وتعمیق ایتمه‌دن بر شتاب مخصوص ایله قبول ایده‌رك ادبیاتی اخلاقسزلغه، منفور بر سفاهته دوغرو سوروکله‌مه‌مزدر. ادبیاتده هیچ بر غایهٔ اخلاقیه واجتماعیه کورمك ایسته‌مین صنعی وه منفی، لیبه‌راللرـ حقیقی لیبه‌راللر هرخصوصده انسانیتك منافع عالیه‌سنه خدمت ایتمه‌یی غایهٔ آمال عدایدن ذوات منوره‌در ـ حریت انسانیه‌یه دکیل، حریت حیوانیه‌یه لایقدر.

صنعت ایله اخلاقك یکدیکرینه درجهٔ مربوطیتنی الك مدلل، الك پارلاق برصورتده اثبات ایدن ماقس نوردائو اولمشدر. آلمان داهیسنك اخلاقسز اثرلره قارشی صولتلری بی‌امان اولدیغی قادار بلا استحقاق غصب ایدلمش ادبی شهرتلره ضربه‌لری‌ده قورقونجدر!..

*
* *

مادام « دانیه‌ل لوزوئور » ك تام ایکی سـنه اول انتشـار ایدن « نیچه‌ئن » عنوانلی رومانندن بحث ایدرکن منقدلردن ژول بوواتخميناً شو شایان دقت سوزلری سـویلیوردی : « کنج قیزلری و قادینلری معیشتك زحمتلرینه ، حیاتك اضطرابلرینه مقاومت ایتدیرمك ایچون جاذبه‌دار بر عنصر تسلیت اولان شو کوزل اثر حیاتله دیدیشمکدن یورولمش بدبین وبدبخت قادینلره نه جبین بر توکل ، نه‌ده مشئوم بر عصـیان توصیه ایدیور.. آنجق متزلزل قادین روحلرینه جسارت ، قدرت وذوق مقاومت بخش ایدبیور... » بزم محتاج اولدیغمز ادبی اثرلرایچون نه کوزل بر نمونه !..

فی‌الحقیقـه حر اوروپانك جدی دوشونن حر ادبای متفکرینی یالکـز جمعیت بشریه‌یه ، فضـیلت اخلاقیه و اجتماعیه‌یه دوغرودن دوغرویه مضر و مشئوم تأثیرلر یاپاجق کتـابلری دکیل ؛ حتی بر عزم و اراده‌یی تشـویش ، بر روحك سـکون و آسـایشنی اخلال ایده‌جك اثرلری بیله برر جنحهٔ قلمیه تلقی ایتمکده متحددر.. ایشته نجیب تحسسلر و درین تفکرلرله اوزون اوزادی‌یه تماشا ایده‌جکمز علوی، ادبی وفلسفی بر منظرهٔ اتحاد!..

١٠

١٩١٠ ، حزيران

هیچ شبهه ایتمه‌مه‌لیدرکه آثار ادبیه‌نك، خصوصیله رومانلرك حیات اوزرنده پك بویوك بر تأثیری واردر .. شیمدی‌یه قادار رومان قهرمانلرینه بکزه‌مك ایچین نه‌چیلغینلقلر یاپیلمش ، نه‌مدهش ، نه‌الیم حرکتلرده وتشبثلرده بولونولمش، نه‌فجیع مضحکه‌لر، نه‌مضحك فاجعه‌لر ابداع ایدلمشدر .. حیات، ادبیاتك اك مهم برشعبه‌سی اولان رومانلره کیردیکی کبی رومانلرده حیاته بویله‌جه نفوذ ایدرك اوراده بر چوق کردابلر،کردبادلر حاصل ایتمشدر.. رومانلرك حیات وانسانلر اوزرنده‌کی بوتأثیر ساحرانه‌سی تسلیم قیلیندقدن صوکره رومان محررلرینك عهده‌سنه طبیعتیله مهم بر وظیفه ، بر وظیفهٔ اجتماعیه وانسانیه ترتب ایتمه‌مك قابل اولاماز . آنك ایچین‌درکه اك لیبه‌رال بر صنعتکار بیله ـ اکر انسانیتی سه‌ویور واوکا خدمت ایتمکی مقدس بر امل عد ایدیورسه ـ وجداننه مربوط قلمنك اوجنده دائما بو بویوك ومقدس وظیفه‌نك مهابت پروازنی حس ایدر.

امین اولمالی‌درکه بر چوق رومانلر شیمدی‌یه قادار بشریتی مع التأسف مختلف ورطه‌لره ، اوچورومره سوق ایتمش، کاه اتحاره قرار ویرن معلول دماغلرك تصوراتنی قوه‌دن فعله چیقارمق خصوصنده

غدار بر تشویقکار اولمش .. گاه مختلف تأثیرلرك محصلهٔ ظالمانه‌سیله آمادهٔ سقوط بر چوق قادینلری زمین فحش و سفاهته جاریقده مدهش بر قوت ماهیتی آلمش .. بعضاً ده صارصیلمایه باشلامش بر عزم و متانتی عمیق بر کرداب یأس وفتوره دوشورمك ایچین خائن وخشین بر مؤثر وظیفه‌سنی ایفا ایتمشدر .

انسانیته قارشی بر آز لاقید محررلر اثرلرنده کردابدلر، هیجانلر، خارقه‌لر، موفقیتلر کوسترمك ایچون قارئ وقارئه‌لرینك اعماق هویتلرنده اویله تشوشلر، بحرانلر، عصبیتلر، حتی . حتی سقوطلر تولیدایتمشلردر که بشریت مضطربه‌یه پك عظیم رخنه‌لر آچمشلردر. خصوصیله سویهٔ اجتماعیه وتربیهٔ فکریه‌سی متین ویوکسك اولمایان قارئلرله همان علی العموم قارئه‌لر اوزرنده بو رخنه‌لر داها شدید، داها غیر قابل تلافی و فجیع اولمشدر .

صنعت، ادبیاتده صنعت پك معزز ومحترمدر. صنعتسز ادبیات اولاماز .. ادبیاته روح ، کوزللك ، بدیعی هیجان ویرن صنعتدر . فیوض صنعتدن نصیبه‌دار اولمایان بر قلم ، ابدیاً ادبی بر اثرك صاحبی اولمامغه محکومدر . . فقط عین زمانده‌ده بن شدتله شو اعتقادده‌یم که صنعت اجتماعی ایدیلکره، کوزللکلره ، شفقتلره استناد ایتمه‌لی‌در. صنعتی دوشونورکن عینی قوتله انسانیتی‌ده دوشونمه‌لیدر. بر درجه‌ده‌کی صنعت انسانیتی ، انسانیت صنعتی اکمال ایتسین .. اوخ ! . نقطهٔ مواصلتی « انسانیت » اولان بر صنعت نه مهیج ، نه اماپرا ، نه وجدان نواز ، نه پاك و دلشکاردر !...

تنویر و تهذیب ایچین ، فکرلری یوکسلتمك ، روحلری

انجلتمك ايچين يازيلان ادبی اثرلرك محروم صنعت قالاجقلرينی ظن ايتمك قادار بويوك بر خطا اولاماز .. صنعتكار بر قلم ، ضيا صاچان اجتماعی وفلسفی آثار ادبيه‌ده صنعتك تجليلرينی ـ حتی داها پارلاق ونفيس ـ كوستره‌بيلير .. سويهٔ فكريه و اجتماعيه‌سی جداً يوكسلمكه محتاج بزم كبی بر هيأت اجتماعيه ، بويله جدی موضوعلرله پيرايه‌دار آثار ادبيه‌يه نه درجه اعلان تحسر واشتياق ايتسه يری‌در ...

حكايه‌لرك ، پيه‌سلرك قهرمانلری انتخاب وتصوير ايديليركن محرر بردفعه صنعتكار، بردفعه‌ده برفرد اجتماعی اولديغنی دوشونمه‌لی‌در.. امين اولمالیدركه آوروپانك جداً صنعتكار محررلری ايچنده بو وظيفهٔ اجتماعيه وانسانيه‌يی ذره قادار پيش دقت واهميتلرندن آييرمقسزين آثار بديعه ميدانه كتيرنلر پك چوقدر . خصوصيله انكليز ، آلمان محررلری بونقطه‌يه صوك درجه رعايت ايتمشلردر . حتی فرانسز محررلری آراسنده بيله يازی يازاركن ، رومانلرينه اشخاص وقايع آراركن . . جمعيتك ، انسانيتك منافعنی دوشونن‌لرك عددی ظن ايديلديكندن پك فضله‌در . جداً مترقی ، متمدن مملكتلرده محررلر كنديلرينی بويله بر وظيفهٔ انسانيه ايله علاقه‌دار عد ايدرلرسه بزم نه ياپمقلغمز لازم كلير ، انصاف ايله دوشونمه‌لی !..

فرانسه‌ده اخلاقه صوك درجه‌ده عطف اهميت ايدن وهر براثر ادبينك برغايهٔ اجتماعيه و اخلاقيه‌سی اولماسی لازم كلديكنه قناعت ايله‌ين برچوق محررلر واردركه اثرلری منقدلر طرفندن بويوك بر تقدير وتوجهه مظهر اولمقده‌در .

فرضا فرانسه‌نك اك بنام محررلرندن « ادوارد رود » ك بر ايكی

سنه اول انتشار ایدن «l'ombre s'etend sur la montagne» عنوانلی رومانندن «ژول بووا» اوزون برمقاله ایله بحث ایدرکن «بوهمیمی، بونزیه، بواخلاقه پرستشکار، بوفیلسوف وفضیلتپرور» محررك اوزون اوزادی یه فضائل فکریه وقلمیه سنی تصویر ایدیور وصوکره دیورکه:

«بویله پاك ومطرا، صاف واعتلانما بر هوای نفیس ادبی تنفس ایتدردیکی ایچین «ادوار رود» ه تشکر ایتمه لی یز.. اویله پاك و صاف بر هوای ادبی که ادبیات حاضره نك میاسمالرندن، میقروبلرندن، تعفنات وتشوشاتندن آزاده.. معنای حیاتی آرامق ایله مضطرب اولان وبواضطراب ایله، خیالات وحقائق حیاتیه آره سنده، پك چوق آثار نفیسه وجدیه میدانه کتیرن بوموراليست محرر دیکرلری کبی شهرت وپاره قازانمق، اکلنمك واکلندرمك ایچین دکیل، بلکه انسانیتی تألیم ایدن برمرض اجتماعی واخلاقی یی کوسترمك وممکنسه اوکا دواساز اولمق ایچین یازار..»

ایشته کوچوك فقط شایان دقت وعبرت برنمونه، برنمونۀ تنقید وتقدیر..

ظواهره آلدانماز، فائده سز تقلیدلره قاپیلمازده جدی ودرین دوشونورسه‌ك صحنۀ ادبیاتده اجتماعیات واخلاقیاتك پك مهم بررول ایفا ایتدیکنه همان قانع اولورز.. یازی یازارکن، اویازیلردن بهمه حال متأثر و متحسس اولاجق برکتلۀ بشریه موجود اولدیغنی درپیش تأمل ایدرسه‌ك آثار ادبیه‌ده، خصوصیله حکایه وپیه‌سلرده موضوع واشخاص وقایع انتخابی خصوصنده صوك درجه متیقظ داورانیرز.. حریت، ویرمش اولدیغی سربستی وآزادکی‌یه مقابل عین زمانده ملتلری ناصیل بر چوق وظائف وقیودات ایله باغلیورسه سربست قلملرکده - اجتماعی وانسانی دوشونجه‌لر نتیجه‌سنده - بعض قواعد وروابطه حرمتکار واطاعتکار بولونماسنی طلب ایدیور.. ایلك ضربۀ

نظرده بوتون بوقیودات وروابط ، سربستلکی بی تقیید وتحدید ایدیور کبی کورونورلر . . فقط حقیقتده بالعکس حریتی توسیع و تسعید ، غایهٔ املی تأمین وتطمین ایدرلر ... بونك بویله اولدیغنی آکلایه‌بیلمك ایچین برپارچه درین وانجه دوشونمك لازم !...

تدقیقات وتتبعات اجتماعیه‌سیه تمیز ایدن بدیع نوری بك کچنلرده ثروت فنونده « ادبیات مخیله » نامیله یازدیغی بر مقاله‌ده ، شیمدی یه قادار آتشین برهیجانله مدافعه ایتدیکم بر « فکر » ه تماس ایلیه‌رك جداً شایان دقت برچوق حقائق اجتماعیه وادبیه سرد ایدییور. بومطالعات آراسندن اك مهم عد ایتدیکم شوسطرلری عیناً اقتباس ایدیورم :

« ... آلمانیا وانکلتره‌ده رومانجیلر اکثریتله اخلاقی رومانلر یازمغه ، تیاترولر جداً مفید وادبی پارچه‌لر تمثیل ایتمکه متمایل اولدقلرندن اوراده‌کی تأثیر فرانسه‌ده‌کینك معکوسیدر . واوراده بو جهتدن تحصل ایدن انقلاب برطریق سلامت تعقیب ایدیور ..

« بومثاللر ادبیاتمزده تعقیب ایده‌جکمز خط حرکتی بزه واضحاً ارائه ایدر : بر انقلابك فردای وقوعنده‌یز . وحقیقت حاده انقلابات اجتماعیه‌مز هرساحه‌ده هنوز تجلی ایتمه‌مشدر. صوك درجه حساس ومهیای انقلاب اولان بوتون احوال اجتماعیه‌مزده اویله برخط حرکت تعقیب ایتمه‌لی‌یزکه بزم ایچون آتیاً مضرتدن زیاده فائده بخش اولسون .. منورالفکر، اوقومه بیلن عثمانلی قادینی‌ده ، بوتون قادینلر کبی، عثمانلی محررلرینك سوق وارادتنه تابع ومنقاد اوله‌جقدر . آثار ادبیه‌مز ، رومان وتیاترو قهرمانلرمز خفیف مشرب ، لاابالی اولورسه قادینلرمزده آز چوق بونلره بکزه‌مك حس وسوقیله ، بوتون ملیتلریله برابر حسیات متینه‌لرینی غائب ایده‌جکلر، فاضل وعفیف اشخاص وقهرمانلر ایسه عثمانلی قادیننده حس فداکاری وفضیلتی تنمیه ایتمکله سینه‌لرنده غیور ، فعال ، وظیفه حسیله متحسس بر نسل بسلیه‌جك ، مکمل قادین یتیشدیرمکه خادم اوله‌جقدر ... »

ایشته آنجق بویله انسانیتك ، محیطك احتیاجاتنی نظر تدقیقه آلارق ترقیات فکریه واجتماعیه‌یه خدمت ایدن ، بشریتی یکی ومسعود افقلره دوغرو یوکسلتن صنعتکارلردرکه وظیفهٔ انسانیه‌لرینی بحقٍ ایفا ایتمکدن متولد برانشراح وجدان ایله مؤبداً یاشارلر ...

* * *

آوروپانك انسانیته ، عرفان عمومینك تعالیسنه خدمت ایدن بویوك صنعتکارلرینك ، متفکرلرینك مؤبداً یاشایاجق آثار بدیعه‌لرینی لسانمزه نقل ایده‌رك کتبخانهٔ ادبیاتمزی زنکینلشدیرمك مقتدر مترجملرمز ایچین پك مهم ومقدس بر وظیفه‌در . . بزده غریب بر اعتیاد واردر . . هر خصوصده اولدیغی کبی ادبیاتده‌ده ، اوروپا دیدکمی همان خاطره فرانسه کلیر .. باشقه ملتلرك ادبیاتنه هیچ عطف اهمیت ایدلمز . . واقعا بوکون فرانسه اك پارلاق ، اك زنکین بر ادبیاته مالکدر .. فقط شونی‌ده اونوتمامالیدرکه دیکر ادبیاتلرك ؛ خصوصیله انکلیز ، آلمان ، ایتالیان ، روس واسوچ ادبیاتلرینك فرانسه ادبیاتی اوزرنده پك بویوك ، پك مسعود تأثیرلری اولمشدر . بز شیمدی‌یه‌قادار اك ایی فرانسه ادبیاتنی آکلادق ؛ بر درجه تدقیق وتتبع ایتدك .. فقط فکرمجه ، بوندن صوکره دیکر ملل متمدنه ادبیاتلرینه قارشی اصلا لاقید ویابانجی قالمامقلغمز شدیداً لازم ... خصوصا داهاجدی ، داها مفید ، دها اخلاقی اولدیغی ایچین انکلیز ادبیاتنك خزائن اجتماعیه وفلسفیه‌سنی لسانمزه نقل ایتمك جداً پك بویوك و شایان تعزیز بر خدمت اولاجقدر ...

بنی ادبیات اجنبیه حقنده شوسوزلری سویلتمکه سوق ایدن شی ، بوآی « ایتالیان ادبیاتی » نامی آلتنده ایتالیا مشاهیر ادباسندن

« غابرییه‌ل دانونجیو » و « أدموند دوآمیجیس » دن ترجمه ایدیلمش کوچوك حکایه‌لردن متشکل بر اثرك انتشاریدر .. شوحال ، بزم فرانسه‌دن باشقه دیکر ادبیاتلره‌ده اهمیت ویرمه‌یه باشلادیغمزی کوستردیکی ایچین شایان ممنونیتدر .

بوتون دنیاجه وحتی آز چوق بزجه‌ده معلوم اولان شاعر شهیر « غابرییه‌ل دانونجیو » دن باشقه ایتالیا شایان دقت داها بر چوق ادبی سیمالره مالکدر .. حال حاضر ایتالیا ادبیاتی فرانسه ادبیاتی اوزرنده پك مهم برتأثیر یاپمشدر . بویله برتأثیر یاپابیلمك ایچین طبیعی بهمه حال ایتالیا ادبیاتنك حاکملری آراسنده جداً جوال ، آتشین ، یوکسك افکار وحسیاتله متموج ومتهیج دماغلرك موجود اولماسی ایجاب ایدر . فی‌الحقیقه صنایع نفیسه مملکتی اولان ایتالیاده ادبیات صوك زمانلرده فوق‌العاده ترقی‌یه مظهر اولمشدر .

بیك دوقوز یوز آلتی سنه‌سنك نوبل ادبیات مکافاتنی قازانان ذات « قاردوچی » اسمنده مشهور بر ایتالیان ادیبیدر . ۱۸۳۶ ده طلوع ، ۱۹۰۷ ده افول ایدن بو متفکر و انسانیت پرور ادیبك ایتالیان سویهٔ عرفان ووجداننك تعالیسی خصوصنده ایتدیکی خدمت جداً هر دورلو آلقیشلره لایقدر .. آثارینه یالکز ایتالیانلر دکیل ، بوتون جهان مدنیت مفتوندر .. خصوصیله آلمانلر قاردوچی‌یه صوك درجه پرستش ایدرلر .

ایتالیا ادبیات حاضره‌سنده الك ممتاز بر سیما اولان شاعر « آنتونیو فوغاززارو » ده سکز دوقوز جلد قادار مجموعهٔ اشعاری ، بر چوق رومان و کوچوك حکایه‌لریله تمایز ایدر .. بو نزیه و متفکر

شاعرك آثاری آلمانجه‌یه ، انکلیزجه‌یه ، روسجه‌یه ، اسوچجه‌یه نقل و ترجمه ایدیلمشدر . « Daniele Cordis » اسمنده‌کی اثری پك مشهوردر.

فوغاززارو ، ئه‌وولوسیونیست و داروینیستدر .. مشارالیهك مسلکنه دائر یازدیغی تنقیداتده امیل فاگه دییورکه : — تکامل [ئه‌وولوسیون] ایله ترقی‌یی بربرینه قاریشدیرمامالیدر . هر تکامل بر ترقی دکیلدر . حتی اصطفای طبیعی‌ده ترقی دکیلدر . یالکیز بونلر محافظهٔ انسال واجناسك شرائط لازمه‌سیدر . فقط قلب بشرده کمال غالبیتله حکمران اولان امید وامل ، داها دوغرو برتعبیرله ، احتیاج تحول وانقلاب اوقادارشدیدوقوتلی‌درکه وهم وخیالمز مندفع اولنجه‌یه قادار ، هر تحول و تکامل بزه ترقی صورتنده منظور اولویور .. وبوندندولایی ظن‌ایدیورزکه اشیاده مشهوداولان تحولات وانقلابات « ترقی » نظریه‌سنك بر نتیجه‌سیدر . صرف ترقی‌یی نظر دقته آلارق « فوغاززارو » ، « ئه‌وولوسیونیزم » ی ترنم ایدیور . ئه‌وولوسیونیزم خرستیانلغك کوزل برطرز ترجمه‌سی دیمکدر. بناءً علیه ئه‌وولوسیونیست اولان فوغاززارو هم اوپتیمیست ، هم معتقد ، هم ده شفیق و رحیمدر. شعرلرنده بوتون بو فلسفه‌لر بر رقص منتظمله تیترر... فوغاززارونك ساعت افکاری خطاسز دکیلدر . او ، پك سرعتلی کیتمکه متمایلدر . مع مافیه محکمدر ، پارلاقدر .. و صداسی پك کوزلدر ...

ایتالیا ادبیاتندن بحث ایدرکن ، بوندن ایکی اوچ سنه اول پك پارلاق بر صورتده ایکیوزنجی سنهٔ دوریهٔ تولدی شنلکلری اجرا ایدیلن « غولدونی » [Goldoni] دن بحث ایتمه‌مك پك بویوك بر حقسزلق اولور .. غولدونی ایتالیا تاریخ ادبیاتنده جداً پك‌مهم بر

موقع اشغال ایتمشدر. ایتالیا تیاتروسنك همان موجدی عداولونابیلیر. بر چوق خصوصده «مولیه‌ر» ه بکزه‌دیکی ایچین «ایتالیانك مولیه‌ری» نامنی آلمشدر. طب وحقوق تحصیلندن صوکره تیاتروجیلغه سلوك ایتمش، بك چوق آثار نفیسه میدانه کتیرمشدر. اون سکزنجی عصرك وایتالیانك مشاهیرندندر.

۱۸٤٦ ده تولد، ۱۹۰۸ ده وفات ایدن ادبادن «ادمون دو آمیچیس» [D'Edmond de Amicis] ده اسلوبنك طنانیت موسیقی پردازانه و هیجان پرورانه‌سیله ایتالیاده بویوك بر شهرت قازانمشدر. یازدیغی شعرلریله، اثرلریله، عوامك آکلایه‌جغی طرزده‌کی مقاله‌لریله ایتالیانك قلبنی جذب و تسخیر ایله‌مشدر. چوجوقلره اتحاف ایتدیکی «Ic Cœur» عنوانلی رومانی وطنپرورانه بر تربیهٔ اطفال کتابیدر. بو ممتاز شاعر ایتالیا دهاسندن پارلاق بر نمونه ایدی. آثاریله منسوب اولدیغی ملتك سویهٔ عرفانی یوکسلتمش، شعرلریله قارئلرینك قلبلرنده نجیب ومعالیپرور حسلرك، دماغلرنده منور وانسانیتکار فکرلرك نمو و انکشافنه خدمت ایله‌مشدر. بو ادیبده بر چوق منورالفکر و فضیلتپرور آوروپا ادبا و متفکرینی کبی هر شاعرك، هر ادیبك بر فرد اجتماعی اولمق صفتیله مهم بر وظیفهٔ اجتماعیه‌سی بولوندیغنه، آثاریله انسانیتك و منسوب اولدیغی محیطك تعالیسنه خدمت ایله‌مك ادبا وشعرا ایچین مقدس بر بورج اولدیغنه قانع ایدی...

شیمدی سزه بوتون بو ادیب و شاعرلرك فوقنده کزیده بر ادیبه‌ده تقدیم ایده‌جکم: ماتیلد سه‌راتو ...

هنوز کنج اولان بو محرره‌نك بر چوق کوچوك حکایه‌لری،

رومانلری واردر .. ناپولیلی اولان ماتیلدسه‌راتو پول بورژه‌نك مجلوبلرندن‌در . فقط بوندن همان حکم ایتمه‌ملی‌درکه بوتزیه شاعره‌نك آثاری هپ اینجه ، پسیقولوژیك تحلیللرله ، کبار عالمنك احتراصاتیله مالامالدر .. بالعکس اثرلرندن کندیسنك فقر وسفالته دوچار اولان بی‌چاره‌لرحقنده قلبنده پك بویوك بررقت وشفقت بسله‌دیکی آکلاشیلیر .. او ، شفیق ، جداً رحیم بر دموقراتدر .. یالکز ایتالیانك کنج وکزیده ادیبه‌سی بورژه‌ده اضطرابات بشریه‌یه قارشی بر فریاد حس ایتدیکی ایچین بوسوکیلی محب ومعلمنه بکزه‌مك ایستر .. ماتیلدسه‌راتو هرشیدن اول آتشین بر خریستیاندر .

تحسسات شدیده و هیجانات غرامپرورانه نقطهٔ نظرندن ایتالیا شاعر شهیری غابریه‌ل دانونچیویه بکزر .. فقط دانونچیو دینسزدر . آثاری همان صرف اذواق جسمانیه و شهویه ایله دولودر . ماتیلد ایسه دیندار اولدیغندن اثرلرنده دائما لاهوتی هیجانلر ، اسرارانکیز وجد واستغراقلر حس اولونور .. صانکه او ، عشق ، هیجلکنی کوسترمك ایچین ، تصویر و ترنم ایتمشدر . صوك زمانلرده نشرایدیلن و مظهر تقدیر ورغبت اولان «عفودن صوکره» [Aprés le pardon] رومانده «ماتیلد سه‌راتو» بزه غایت شدید ابلالرك ، عاشقانه احتراصلرك نتایجنی ومضرات اخلاقیه‌سنی کوسترمشدر ...

ایشته اخیراً انتشار ایدن «ایتالیان ادبیاتی» نام اثر وسیله‌سیله بو مصاحبه‌ده محترم قاره وقارئه‌لرمه ایتالیا ادبا و شعراسنك پك مجمل ، پك ناچیز بر قروکیسنی چیزدم .. ینه تکرار ایده‌رمکه بزم انکلیز ، آلمان ، ایتالیان ، روس واسقاندیناو ادبیاتلرینی ، ادبا و شعراسنی

طانينه صوك درجه احتياجمز واردر . چونكه بو وقوف ايله‌دركه بز ادبياتك معناى حقيقيسنى بحق آكلامش اولاجغز .. ادبياتك اويونجاقدن ، اكلنجه‌دن عبارت اولماديغنه ، ادبى اثرلرله جهان افكارده نه معظم هيجانلر و انقلابلر ايقاع وابداع ايديلمكده اولديغنه قناعت حاصل ايده‌جكز ...

*
* *

عين زمانده تماماً قناعت حاصل ايتمه‌لى‌يزكه هيچ بر خصوصده اسلافى اونوتماق، اسلاف آراسنده دهاليله ، فكرلريله، اجتهادلريله تمايز ايدنلرى قلبنك اك محترم و معزز بر كوشه‌سنده صاقلامق ، ياشامق ايسته‌ين بر ملت ايچين غايت مهم و مقدس بر وظيفه‌در .. حالبوكه اعتراف ايتمه‌ليدركه بزده اعاظم اسلافه حرمت خصوصى براز ضعيفدر . وبو معناى ضعف اسكى ادبامز ، شعرامز حقنده داها واضح حس ايديليير .. بز فرانسز شاعرلرينى، محررلرينى آزچوق بيليرزده كندى ادبالرمزدن ، عثمانلى تاريخ ادبياتنده اولدقجه مهم صحيفه‌لر اشغال ايتمه‌سى ايجاب ايله‌ين شاعرلرمزك مسلكلرندن ، طبيعتلرندن ، ايفا ايتدكلرى خدمتدن ، يازدقلرى اثرلردن هيچ خبرمز يوقدر!.. بونك ايچين‌دركه بزم اسلاف ادبا وشعرامزك حقيقى قيمت ادبيه‌لرينى، مزيت فكريه وحسيه‌لرينى، مسلكلرينى ، ادبياتمزه ايتدكلرى خدمتلرك درجه‌سنى ، ادبياتمزك كچيرديكى صفحات مختلفه‌يى تماميله كوستره‌جك مكمل ، بى طرف ، صحيح و مفصل بر تاريخ ادبيانه شدتله احتياجمز واردر. بويله مكمل، مالامال وثائق برتاريخ ادبيات يازمقلغك نه قادار كوچ بر ايش اولديغنى دوشونولورسه

بوكا داها ایی مدت مظهر اولامیه‌جغمزه حکم ایده بیلیرز .. فقط شـیمدی یه قادار کلن شـاعر و ادیبلرمزك الك منتخب اثرلرینی بر آرایه طوپلایه‌رق بر مجموعهٔ منتخبات یاپمق ـ انتخابك محورینی حسن طبیعت وذوق صنعت تدویر واداره ایتمك شرطیله ـ پك کوچ برشی دکیلدر ..

بوآی « بدایع ادبیه » عنوانی آلتنده انتشـار ایدن منتخبات بر درجه‌یه قادار بووظیفهٔ مهمه‌یی ایفـا ایدیور. نفیس بر صورتده طبع ایدیلن واسکی ویکی شاعرلردن بر قسـمنك آثار منظومه‌سنی احتوا ایله‌ین بوکتاب شایان دقت نقائصیله برابر شایان استفاده‌در .

انتخابده تمامیله موفق اولونامامسی ، نقـائصك روحنی تشکیل ایدییور .. بوکیبی منتخبات مختلف ادوار ادبیه‌یه منسوب الك بویوك والك موفق‌اولمش شاعرلرك الك کوزل ، الك ذی‌حیات اثرلرندن تشـکل ایتمه‌سی لازم‌کلیرکن « بدایع‌ادبیه » ده‌ئولمش، ذوق وهیجانله‌اوقونمقدن کلیاً محروم شعرلر، منظومه‌لرده موجوددر. صوکره دیکر برنقیصه : فضولی ، نفعی ، ندیم ، شیخ غالب ، قوجه راغب پاشـا کیبی تاریخ ادبیـاتمزده مهم برر موقع اشغال ایدن قدمای شـعرالك آثاری بولونماماسی ... امین اولمـالیدرکه بزم ـ تعبیر جائزسه ـ قلاسـیك شاعرلرمزك آثارینی اوقومغه ، تدقیق وتحلیـل ایتمکه صرك درجه احتیاجمز واردر. کوکل ایستردی که‌منتخباتك بومنظوم قسمی فضولیدن، حتی‌عاشق‌پاشادن شیمدی‌یه‌قادارکلن‌الك‌ممتاز شاعرلرمزك Chef-dævres شعرلریله مزین اولسون .. حالبوکه اثرده شاعرلرشناسیدن باشلایور، جناب شهاب الدینده بیتیور .. جناب بکك برچوق نفیس شـعرلری

وارکن « بر طاغدن اینرکن » شعرینی سچمك هرحالده پك مصیب بر انتخاب اولماسه کرك ...

بوندن ماعدا « بدایع ادبیه » مملکتمزك وجودلریله افتخار ایده‌بیله‌جکی سلیمان نظیف، محمدامین ، محمدعاکف، قائق‌عالی، حسین سیرت ، حسین سعاد بکلر کبی شاعرلرك - بر مجموعهٔ منتخباتی تزیین ایده‌بیله‌جك - شعرلرندن‌ده محروم .. حق فکرمجه « بدایع ادبیه » نسل اخیرك ممتاز شاعرلرینك اك ایی شعرلرندن برر نمونه بولوندرمق صورتیله صوك آن ادبیمزه قادار حلول ومواصلت ایتملی ایدی ...

١١

١٩١٠ ، آغستوس

ادبيات ، « خيال » ، علويت ونجابت ويردكن « حقيقت » ، ده حرمت واطاعت ايتمك حسنى ، ملكه‌سنى بخش ايدرسه مسعود وَزنده‌در .. يكرمنجى عصر قارئى ، اوقوديغى براثر ادبيده خيالك تميز ويوكسك برافقه ، بر غايه‌يه دوغرو اومهيج پرواز شاهانه‌سنى حس ايدركن .. عين زمانده‌ده بر حقيقتك ، بر فلسفه‌نك مهابت مواجهه‌سيله دماغنك لرزشدار نور وهيجان اولماسنى ايستر .. بو آرزو ، قارئين ادبيه‌نك اك مشروع بر حقيدر . فى الحقيقه قان وجودده ناصيل دوران ايدييورسه افكار وحسيات‌ده بر اثر ادبيده اويله جولان أيله‌مه‌ليدر . يوكسك ، آتشين فكرلردن عارى براثر ادبى فقرالدم ايله معلول ديمكدر . معلم شهير « لانسون » ك ديديكى كبى علاج فكرده‌در .. اونى تربيه وتوسيع ايتمه‌لى ، تعميق وانفاذه آليشديرمالى ، اوكا اعتياد تفكرى ويرمه‌ليدر . نه‌وقت‌كه دماغ أيى دوشونور ، أيى ضبط ايدر ، حادثات ومحيطاته أيى نفوذ وحلول ايلر .. نه‌وقت‌كه قلب أيى حس ايدر ، نجابتله ، صميميتله ، آتشله ، زندكيله حس ايدر .. قابل دكيل فنا يازيلماز ...

يازى يازاركن يالكيز كنديسنى دوشونمكدن ، يالكيز كندى

ذوق وشهرتی تأمیندن باشقه برغایه بسله‌مه‌ین‌وبوخصوصده هر دورلو حقائق وقدسیاتی پایمال ایدن خلقهٔ عادی دماغلرك غلطات حسیه وفکریه‌لرینی برنظر تزییف واستحقاره بیله لایق کورمه‌یه‌رك باشنی چه‌ویرن قارئلر برمملکتده نه‌قادار چوق اولورسه اومملکتك ـ بوتون شمول معناسیله ـ تربیهٔ فکریه و اخلاقیه‌سی او درجه یوکسك برسویه‌ده بولونور . ذاتاً کیچ و کوچ اولسه‌ده ، هر یرده بر کون « حقیقت » مطلقـا غالب کله‌جکندن أبی اثرلرك یاشـاماسنه مقابل فنالرینك پایدار اولماسی همان هیچ کورولمه‌مشـدر . « زمان » اك موشکاف، اك بی‌طرف برمعلم قدرت تمییزیه‌سیله هر اثره لایق اولدیغی نوم‌رویی ویرمشدر ، ویره‌جکدر .

زمانك شوخصلت ممتازه‌سی، حقیقتك شو غلبهٔ نجیبه‌سی فکرمجه بشریت‌ایچین بویوك برنشانهٔ افتخاردر. دیمك‌که، نه‌اولورسه اولسون، بعضاً نه‌قادارعادیلکلرله، ملوث دسیسه‌لر وجنایتلرله لکه‌داربولونورسه بولونسـون ، ینه انسـانلرده أییلکه ، کوزللکه ، عدالته ، حقیقته وحقانیته دوغرو طبیعی برمیلان وار.. اکر بو، بویله اولماسه‌یدی.. اکر انسـانلرك قعر هویتلرنده أییلك حسـلرینی ایقاظ و ترنم ایدن مجهول واثیری بر قدرت ، بر شعر قدرت بولونماسه‌یدی عصرلردن بری انسـانیت وعدالت ایچین بوقادار خونریز مجادله‌لر ، مصادمه‌لر اولماز ، او قادار مظلم وخشین جهالت و تعصب بولوطلری آراسندن انقلاب کونشلری پارلداماز، «حقیقت» تخت استقلال وعظمتنده، مسعود وبرظفر ، آفاق انسانیته نورلر صاچارزدی !...

شو علوی منظره ، بنم بعض دقیقه‌لرده قلبمده شـدید برغیظ

ونفرت حس أیله‌دیکم انسانلر حقنده نیکبین اولمقلغم واونلری سومکلکم ایچین کفایت ایدیور ... مادام‌که هر یرده .. کرك سیاسیاتده ، کرك اجتماعیات وادبیاتده حقیقت بر کون هر دورلو مفسدتلره، انتریقه‌لره، یالانلره ورپا کارلقلره، یاخود برر کلمه ایله سویلیه‌یم، مشروعیت، غیر مشروعیته ـ صانکه آهنك عمومی طبیعتك اك علوی وقدسی بر قانونی حکمنی اجرا ایدییورمش کبی ـ غلبه چالییور.. مادامکه أیی انسانلر فنا انسانلره، کوزل اثرلر چیرکین اثرلره ترجیح ایدلمکده، اوته کیلر حرمت ومحبت، بریکیلر ایسه تزییف ونفرت کورمکده خصوصیله صوك عصرلر بررمؤثر فضیلتکار اولویور؛ اوحالده، أوت او حالده « انسانیت »ه قارشی بك‌ده بدبین اولمامق لازم کلیور. یالکیز شو قادار وار که بوعدم بدبینی، بالطبع تأمین مقصده کفایت ایده‌جك بر قوت وماهیتی حائز اولاماز. ارثی ، محیطی ، تربیوی بر چوق تأثیرلرله انسانیتی کمیرمکه چالیشان عناصر مضره‌یی ایراث خسار ایده‌میه‌جك بر حاله صوقمق، ویا هیچ اولمازسه ساحهٔ خساری تحدیده چالیشمق ایجاب ایدر. بو؛ سیاسی ، ادبی، فنی انسانلرك اك مقدس ، اك علوی ولاهوتی بر وظیفه‌سی‌در، یاخود بر وظیفه‌سی اولمالیدر..

فکرمجه حیاتك هر دورلو صفحاتنده طبیعتك یوقاریکی سطرلرده عرض ایدیلن قانون ازلی وابدیسنی، یعنی « حقیقت »ك ار کیج بهمه‌حال ظفریاب اولاجغنی دوشـونمه‌ینلر ، دوشونه‌مه‌ینلر یا احتراص منفعت وصرعهٔ اشتهار ایله کوزلری وروحلری بولانمش زاواللیلر، یاخودده حجیرات دماغیه‌لرینه دارالجنون میقروبلری نفوذ ایده‌بیلمش بودالالردر...

یکرمنجی عصر قارئلری ناصیل بر اثر ادبیده کوزللکله ، صنعتله

برابر بر روح ، بر فلسفه ، خصوصيله بر « حقيقت » آرييورسه،..
يكرمنجى عصر محررلرى‌ده كرك حيات خصوصيه‌لرنده ، كرك حيات
تحريريه‌لرنده « حقيقت » ه حرمت ورعايت ايتمه‌لى ، ييقيلان ، داها
دوغروسى ييقلمق ايسته‌نيلن ـ چونكه حقيقت ييقلماز ـ حقيقتك
انقاض تخيلى اوستنه قوررولاجق كاشانهٔ اشتهارك بر بولوط، برسراب،
بر دومان اولديغنى بيلمه‌ليدر.

انسان، خصوصيله ادبى برانسان هيچ برصورتله حقيقت ونجابتدن
آيريلمامايه چاليشماليدر. غرور اساساً پك چيركين برشيدر. فقط نجيب
بر قلبه ، كوزل وعلوى بر روحه مالك بر انسان مغرور بر دماغه
صاحب ايسه بوغرور چيركينلكنى پك كوسته‌ره‌مز... ديمك كه نجابت،
أيى قلبليلك غرورى بيله چيركين كوسترمه‌يه‌جك برقدرت ساحرانه‌يى
حائزدر ...

خودبين، مغرور، غايهٔ املى غيرمشروع يوللرله شهرت ومظهريت
ديلنمكه معطوف برانسان هانكى حياتده موفق اولمشدر كه حيات ادبيه
وفكريه‌ده اولاجق؟.. آرتيق تسليم ايتمه‌لى كه بويله غير مشروع امللرى،
شهرتلرى هنوز جنين حالنده ايكن محو ومضمحل ايدن برقابليت فيضكار
آزچوق بزم محيطمزده‌ده دوغمشدر.. روحى ، ايكى سنه‌لك برحيات
انتباهك نورلريله تيتره‌ين ملت ، خصوصيله شباب پكده أسكيسى كبى
دكيلدر.. حيات سياسيه وادبيه‌ده اوينانمق ايسته‌نن ساخته‌قومه‌ديلرك
بوتون اسباب وسرائرينه مسعود بر نفوذ نظرله حلول ايده‌بيليور..
وبو ، نسبى بر ترقئ اجتماعى ، بر تعالئ فكرى‌دىر . . اونك ايچين،

اولديغندن فضله و باشقه كوروبمكه چاليشمق ، مؤبداً عقامته محكوم بر بلانله ازدواج ايتمك ديمكدر...

* * *

« شوراى امت » غزته‌سنك كچن آى انتشار ايدن اون تموز نسخهٔ فوق‌العاده‌سنده ، اكثر افكار ومطالعاتنه اشتراك ايتديكم « حق بهيج » امضاسى اوستنده و « افلاس معنوى » عنوانى آلتنده ، ادبى واجتماعى بر مقاله‌ده : « .... سقيط بر مانيوه‌لا ايله يوكسكدن طاش آتوب او طاشلرك ينه كندى باشمزه ايندكنى فرق ايتمه‌يه‌جك قادار عماى جاهلانه كوستردكمز حالده بونى هيچ كيمسه بزه‌بوتون چيپلاقلغى ، بتون حقيقتيله كوسترمه‌ديكى ايچون كيمسه‌نك فرقنده اولماديغنه، اولاميه‌جغنه‌قانع اولويورز....» ديئيليور.. بن‌دوحقى بهيج بكه ديرمكه يو ؛ اوقادار بارز ، او قادار بديهى وآشكار برحقيقت‌كه اونى كوسترمكه، تشريحه چاليشمق بلك فضله،بلك بى لزوم برحركت اولور؛ حتى بلكه‌ده او حقيقته برآز جرمتسزلك صاييلير !..،

« حقيقت » ، تعرض ايتمكه ، محق شهرتلرى ييقمغه يلتنمكله شهرت قازانمق پرنسيپنى تعقيب ايدنلره جواب ويرمك ، كنديلرينك آرزو ايتدكلرى « ره‌قلام » ، وسيله اولاجغى جهتيله هيچ‌ده موافق دكيلدر. .

* * *

حسين سعاد بكك اخيراً انتشار ايدن« لانهٔ ملال » عنوانلى مجموعهٔ اشعارندن بحث ايتمه‌مك‌ده موافق دكيلدر.

« لانهٔ ملال »ده معظم خياللر ، مهيب وهيجان انكيز تصويرلر،

اجتماعى وفلسفى معنالر همان يوق كبيدر. او ، نزيه ورقيق حسلر وكدرلرله پيرايه‌دار حساس بر مجموعهٔ اشعاردر..

ساده ، سر آزاد ، كلفت وتصنعدن ، حق بر درجه‌يه قادار ، قيودات صنعتدن‌بيله وارسته مينى مينى شعرلركه هپسى «حسلى قوشلر» كبى هردم آسمان ملاله دوغرو مهياى پرواز... بو «مه‌لانقوليك» مجموعهٔ اشعارده ـ دوغرويى سويله‌مكدن نچين چكينمه‌لى ـ پك سونوك، پك رنكسز، پك بى‌نصيب حيات وصنعت‌شعرلر اولديغى كبى ابى حس ايديله‌رك يازيلمش بديعه‌لرده واردر . هله ، زهرلى چيچك بر اثر نفيسدر .

حسين سعاد بك ، هيچ شبهه يوق ، اك زياده اينجه حسلرى ، الملرى تصويرده موفق اولويور.. بو واديده يازديغى شعرلرك قسم اعظمى كوزلدر . مزارلقده، بك بابا ، رسمكه قارشى ، اوكى آنا ، صاحبه‌سنه ، اعتراف ، كوز ياشلرى ، ليل شتا ، قوشلر و شابقه‌لر مجموعه‌نك اك قيمتدار شعرلريدر . «قوشلر و شابقه‌لر» ، «زهرلى چيچك» ايله برابر اك زياده بكنديكم برشعردر . پك جاذب واصيل بر موضوعه مالك اولان بوشعرده مقصدى بحق تأمينه خادم اويله كوزل ، اويله سه‌ويملى ، اويله مونس وروحنواز كله‌لر.. قافيه‌لرده سامعه‌يى تطمين و تلطيف ايله‌ين اويله ترمين ومونس ، اويله صانكه روح رقيق‌شعرى رنجيده ايتمكدن محترز برآهنك واركه ذوقله، تهيجله اوقومامق غير قابل... مع‌مافيه بنم بوشعرى چوق سومكلكمه سبب يالكز شكل ممتازى ، طرز ظريف افاده‌سى دكيلدر. بلكه بوشعرك روحندن ترشح ايدن معناى شفقت ، فكر انسانيتدر .. سراپا

« حس » اولان بو شعر اويله كوزل ، اويله انسانى بر « فكر » له تتوج ايديوركه نا كهان دماغى تسخير ايليور . بن موضـوع حقنده باشقه ايضاحات ويرمه‌يه‌جكم، يالـكـز بو كوزل شعرك بعض پارچه‌لرينى نقل ايتمكله اكتفا ايده‌جكم:

بوقدر قيريق قانادده چيچك حسى ، لرزه‌سى
قوندورمه زلف نازكه بر قوش جنازه‌سى

*

سوسلن ، كيين ، نه‌وارسه : يوزوك ، ايكنه ، كل .. طاقين
حقك سنك بوانجيلرك ، اى كوزل قادين !

*

لكن چيقار او قوشلى ، بويوك ، سوسلى شاپقه‌كى
اوستنده بر بيغين يووانك قالماسين قانى

*

سوك ، آت او نعشى شاپقه‌لرك قبره دونمه‌سين
زينتسه قصدك ، ايشته چيچك، لانه سونمه‌سين .

*

ترك ايت زواللى قوشلرى دالدين سرودينه
طاق تازه تازه كللرى كلكون وجوديكه .

مع مافيه‌عين زمانده‌ـ بيلنه‌مز ناصيل اولويورـ ادبيات‌جديده‌تك بو نزيه وحساس شاعرى « دست مرك هول افكن » كيبى رقيق بر شعرك روح ظرافت وصميميتنى جداً رنجيده ايده‌بيله‌جك خشين ، قابا، اسكى تركيبلرده قوللانيور .. فقط بونلراو قادار آزكه يكده‌نظر دقتى جاب ايده‌ميور . يالـكـز « تقرير ملال » سلسله‌سنك يدنجيسنده قلب شاعر، خسته بر ايستريديه‌يه بكـزه‌تيليوركه شو تشبيهده‌كى عدم نزاهت وملايمت يكدن دماغ قارئى متأثر ايديور..

سعاد بکك بولیریك شعرلرندن باشقه بشر، ترانهٔ حریت، دونانما اعانه‌سی عنوانلی بحق تصویر و احساسی فکرت کبی متفکر شاعرلرك قلملریله قابل اولا بیلن جدی شعرلرده واردر . « بشر » شکل اعتباریله پك فنا دکیل.. فقط احتوا ایتدیکی « فکر » اعتباریله‌ده - باقیکنز، تماماً ده‌میورم - لکن قسماً هیچ‌ده موافق حقیقت دکیل .. انسانلر حقنده بو درجه بدبین اولمامالی.. واقعا صحنهٔ تاریخده، صحنهٔ حیاتده پك ملوث، پك آلچاق انسانلره چوق تصادف ایدیلمشدر وایدیلمکده‌در. فقط عین زمانده شونی‌ده اعتراف ایتمه‌لیدر که نوره، ضیایه قاووشمق ایچین بو قادار انقلابلر یاپان بشریت بویوك وجدانلره ، یوکسك دماغلره ، ریاسز وفدا کار قلبلره‌ده مالك اولمشدر، مالکدر.. بوتون بونلری، بوتون بو ایلکلری، ایی انسانلری اونوتمق هیچ‌ده موافق معدلت دکیلدر ..

« ترانهٔ حریت » ، بلکه آلدانیورم ، بکا عادی بر منظومه کبی کلدی.. « دونانما اعانه‌سی » شعرینه کلنجه : شاعر بونده شایان دقت بر صورتده موفق اولمش، بو شعریله قلبلرده مملکت ایچین، دونانما ایچین مفید هیجانلر اویاندیرابیلمشدر . بو شعرده بر جلادت حس وفکر ، بر جلادت صنعت واردر. انسان شو مهیج منظومه‌یی اوقورکن بو تزیه وانجه شاعرك بویله وطنپرور، جلادتکار شعرلرده‌ده موفق اولا بیله‌جك امیدینی بسلیور ؛ و بو امید ایله ممنون و متسلی اولیور .. چونکه صمیمیتله، بوتون بر نجابت روح ایله اعتراف ایتملیدر که سوکیلی وطنمزك، ایچنده بولوندیغمز دورهٔ انقلابك بویله حساسیت ملیه‌یی تقویه ایده‌جك شعرلره شدید بر احتیاجی واردر !..

۱۲

۱۹۱۰ ، ایلول

کچن آی الك زنکین ، الك شـامل معناسیله یکی براثر ، انقلابدن بری اوکسوز قالمش ادبیاتمزه صمیمی برحالهٔ شفقت قوندوردی . . ادبیاتمز اوزرنده جداً مهم برتأثیراجرا ایتدیکی ایچین «سویه‌طالب»دن بومصـاحبه‌مزده اوزون اوزادی‌یه ، دیکر اثرلر ایچین یاپدیغمزدن داها فضله ، بحث ایتمکی پك طبیعی وحقلی بولویورم .

الك زنکین، الك شامل معناسیله یکی براثر ، دییورم .. زیرا کمال تأثر وتأسـفله اعتراف ایتمه‌لیـدر ، دوغرو اولدیغی ایچین اعترافدن چکینممه‌لیدرکه انقلابدن بری ـ وقتیله بسـله‌نیلن اوقادار محتشم ، اوقادارمعظم امیدلره رغماً ـ حقیقی بریکیلکی احتوا ایدن هیچ بر اثر ادبی انتشار ایتمه‌مشـدر !.. واقعا ادبیاتمزه بویوك خدمتلر ایفا ایدن ادبیات جدیده‌نك کتبخانه‌سنه منسوب آثار یکرمی دوردی ، یکرمی بشی بولدي.. ونسل اخیر کنجلری‌ده برقاچ اثر نشرایتدیلر.. فقط بوتون بونلر ماضینك ، دور استبدادك محصولی ایدي . . بوس بوتون یکی دکیلدی . . یکی اولانلر برقاچ شعر یاخود برایکی کوچوك حکایه شکلنده، اصل اثرك ناچیز برقسمنی تشکیل ایدییوردی .. حاصلي

دینیله بیلیردی که یزده ایکی سنه‌دن بری شایان دقت ، بوس بوتون یکی همان هیچ بر اثر ادبی انتشار ایتمه‌مشدر ..

آنك ایچین ؛ ممکن مرتبه تقلیددن ، خرافات صنعتدن ، ماضی ادبیمزه عائد اعتیادات واعتقاداتدن مبرا اولارق شایان دقت براستقلال حس وفکرله ، حقیقی وجدی بریکیلکله یازیلمش .. صنعتی فلسفه ایله ، تتبعات اجتماعیه واخلاقیه ایله مزج ایده‌رك ادبیات حقنده - بردرجه‌یه قادار - یکی برافق کوسترمش یکانه ادبی براثر اولمق اوزره بن آنجق وجدانمك بوتون بی‌طرفلغیله « سویه طالب » ی ، برتورك خانمنك قلمندن چیقمش بو کوچوك رومانی ارائه ایده‌بیله‌جکم ... اثر نجه هرشیدن اول ، شو نقطهٔ نظردن ، یعنی رومانك اك زنکین ، اك شامل معناسیله یکی براثر اولماسی .. جدی وحقیقی بریکیلکی ، ملی برصمیمیتی احتوا ایتمه‌سی نقطهٔ نظرندن حائز اهمیتدر ، شایان تدقیقدر .

اکثریا هررومان تنقید ایده‌نك یاپدیغی کبی بن بوراده اثری خلاصه ایتمه‌یه‌جکم .. حکایه‌نك شکل مختصرینی عیناً ، دوغرودن دوغرویه ، بورایه یازمایاجغم . اثرك روحنی ، روحندن ترشح ایدن فلسفه‌یی ، کوزللکنی ، نقائصنی - بالطبع کندی طرز تحسس وتفکرمه کوره - کوسترمکه چالیشه‌جغم ... آنك ایچین محترم قارئلرمك شو مصاحبه‌دن اول اثری اوقومالری طبیعی داها موافق اولاجق ..

فکرمجه اثر ایکی مهم قسمه آیریلا بیلیر .. یعنی رومانده ایکی مهم موضوع واردر ، دینیله‌بیلیر .. بری حکایه‌نك قهرمانی سویه طالبك قوجه‌سنی ترك ایده‌رك ، هر دورلو اعتیاداته اعلان عصیان ایلیه‌رك ،

بویوك ویوكسك بر عشقله ، پیانو معلمی جمالی سومه‌سی واونکله یاشاماسی .. دیکری‌ده ، سویه طالبدن صوكره رومانك یکانه برنجی صنف قهرمانی فاخرك ، اعلان حریت اوزرینه انکلتره‌ده قالامایوب وطننه عودت ایله‌ین کنجك شدید ، آتشین ، واز کچیلمز برعشق ایله سویه‌یه پرستش ایتمه‌سی ..

فقط محرر یکدن مستقل کبی کورونن بوایکی قسمی غایت صمیمی رابطه‌لرله بربرینه باغلامش ، مزج وتوحید ایتمشدر . بدایتده سویه طالبك عصرلری یبرتارق، اعتیاداته عصیانلر صاچه‌رق کندی هویتنی تطمین ایده‌مه‌ین بیلنسز ، حسسز قوجه‌سنی ترك ایتمه‌سی ، جمال ایله یاشاماسی رومانك، موضوعك مرکز ثقلتنی بوطرفه دوغروچه‌ویررکن.. صوکره‌لری فاخرك او مهیب ومستثنی ، او چیلغین ومریض عشقی تدریجاً موازنه‌یی اخلال ایدیور .. وبردقیقه کلیورکه بو عشق ، عظیم برموجهٔ هیجان ایله بوتون رومانه ، بوتون موضوعه حکمران اولویور.

« سویه طالب » ده ایکنجی درجه‌ده حائز اهمیت، فقط رومانك قهرمانلری قادار موفقیتله یاشاتیلمش برقاچ سیما داها وار: ماجده ، فاخرك زوجه‌سی .. نعمان ، فاخرك صمیمی آرقاداشی وطالب بکك برادر زاده‌سی .. برده اسمی یازیلمغه لزوم کورولمه‌مش ماجده‌نك اسکی قافالی والده‌سی ...

رومان قهرمانی فاخرك ، زوجه‌سی ماجده ایله اولان مناسبتی‌ده حکایه‌نك بك مهم ونفیس صحیفه‌لرینی تشکیل ایدیور . رومانك تفرعاتنده، ایکنجی اوچنجی درجه‌ده حائز اهمیت اشخاصنده بیله جداً شایان تقدیر بر جاذبه ، بر موفقیت تصویر وار .. هله خالده خانم افندینك

« های لایف » صفحه‌سنده کوستردیکی نفوذنظر، اصابت حس وفکر، هردورلو آلقیشلره لایقدر . بوتون بونلر ، بوتون بونفیس تفرعات اثری یوکسلتمك ایچین صانکه یکدیکریله مسابقه ایدیورلر ...

اسکی قافالی والده‌سنك تأثیرات مضره‌سی آلتنده طبیعی ماجده‌نك دماغی ، استعداد وذکاسی تمامیله انکشاف ایده‌مه‌مش .. زوجه‌سنك شوحالندن ، والده‌سنك تأثیرات مشئومه‌سی آلتنده قالمش بولونماسندن چوق درجه مشتکی ومتأسف اولان فاخر ماجده‌یی دائما یکیلکه ، معقولیته، حقیقته دوغرو توجیه ایتمك ایچین چیرپینیور.. وبوچیرپینیش بزه امراض اجتماعیه‌مزدن مهم بر صفحه‌یی کوستریور .. فی الحقیقه اسکی قافالی ، محدود فکرلی پدرلرك ، والده‌لرك تربیه‌لری آلتنده یاشایوبده مؤخراً منور فکرلی بر کنج ایله ازدواج ایدن قادینلرك معروض اولدقلری مشکلات، زوجلرك بوخصوصده چکدکلری عذاب واضطراب حیات تأهلی کردابه چه‌ویرن پك مشئوم برقوت اولویور.. بوکا چاره بولمق الك وخیم برجریحهٔ اجتماعیه‌مزی صارمق ، تداوی ایتمك دیمکدر .

ماجده‌نك معصوم اندیشه‌سنی ، فاخرك صمیمی وعلوی اضطرابنی، یازمغه مجبور اولدیغی جدال فکری‌یی ، داها دوغروسی مملکتمزك مرض اجتماعیسی کوسترمك ایچین حقیقت انجیلریله تتوج ایتمش شو نفیس صحیفه‌یی عیناً بورایه نقل ایتمکدن منع نفس ایده‌مه‌دم :

« دوغرو ، فقط بنی کدرلندیرن بر ایکی شی دکل‌که .. هم سویله‌سه‌م بنی دلی عد ایده‌جکسك .. هم بن اونی آکلاتمغه مقتدر دکلم . بر کره شکا آرقاداش اولا بیله‌جك قادین اولمادیغنی آکلادم. یوق اوبله آغزیمی قپاتمه، شاشیریورم . بنله أولنن دایی زاده‌م باشقه ایدی ، اوروپادن کلن توجهم

باشقه چيقدی .. سن هر شيئی باشقه كورويور، باشقه آكليورسك، تربيه‌لريمزك مجراسی دكشمش، بن سكا اويغون ايسته‌سه‌م آننه‌م كوجنيور. آننه‌مه اويسه‌م سن بنی سوميه‌جكسك.. سن بيلمزسك، آننه‌مك چوجوقلغمدنبری هر ديديكنی قبول ايتمكی دوغرو بولمق بوقی اوندن زور واز كچيورم. حتی بعضاً صاچمه بولدیغم حالده ينه اونلر كبی دوشونمكدن كنديمی آلاميورم. دوشندم، دوشندم؛ چيلديره‌جغم.. ظن ايديورمكه بز آرتق برابر ..... جمله‌سنی بتيرمه‌دن قوللرمك آراسنده خنچقيرمغه باشلادی. او وقت تماميله آكلادم. بوتون ملتمزك معلول اولديغی عذابلی خسته‌لق. يكی ايله اسكينك مجادله‌دی؛ خاطراتمزله، ماضيمزله، چوجقلغمزله باغلی اولديغمز و سوديكمز اسكی.. صوكره استقبال يوانی يكانه آچاجق متين، ديم ديك بزدن جهد واقدامی بكله‌ين يكی! ايكيسی آراسنده متردد بكله‌ين بو عنصری ايلری سوق ايتمك ايچين نه قادار صبر لازمدی. هله ماضيلرينی تحقير ايدر كيبی كورونمك بزم كيبی مجددلرك بتون غيرتنی بوشه چيقارر.. اسكی‌يی حرمتكار بر وضعله كومكه چاليشيركن يكی‌نك بتون فضائلنی فقط تقليددن عاری جديتنی، اهميتنی كوسترملی. اك اول بلك شايان اسف نمونه‌لرينی كورديكمز مقلدلرله تجددك مناسبتی اولماديغنی، كوسترملی. تجددی قبول ايده‌جك بر قادين بر فرانسز و يا انكليز قادينك نسخهٔ ثانيه‌سی، اركلرده پارس اركلرينك مودلی اولاجق دكل.. بز مايمون كيبی بر باشقه نظيره ياپه‌جق دكلز. بز تكامل ايتمش، انسانيتپرور نظريه‌لری حياتنه تطبيق ايلمش، غربك ترقياتنی قبول ايتمش مدنی وبوتون معناسيله عرقنك تمايلاتنه صادق يكی تركلر اولاجغز. ايشته بونی ماجده‌نك دار حياتنه تطبيق ايده‌رك يواش يواش آكلاتدم.. بنم افكارمی قبول ايتمسی آناسيله بوزوشماسنی انتاج ايتميه‌جكنی، آناسنه قارشی حرمتكار فقط متين اولماسنی، هر شخصك كندی خصوصی حياتيله يشاماسی لازم كله‌جكنی، هر چوجوق ابوينك حياتنی تعقيب ايدرسه ترقی اولاميه‌جغنی سويله‌دم ..... »

حكايه‌نك، حكايه‌ده‌كی حيات وَوقايعك آهنكنی بوزمقسزين بويله قيمتدار فكرلر، فلسفه‌لر، حقيقتلر درميان ايتمك فكرجه رومانجيلغك

اك مهم صنعتیدر ؛ ذاتاً بنم اوته‌دن بری زوال ناپذیر بر متانتله دماغمده یرلشمش بر قناعتم ، بر فکر مخصوصم واردر .. اویله اساسلی ، اویله بوتون وجدانمله حس ایتدیکم بر قناعت‌که هیچ بر جدال واعتراض اونی تزلزله اوغراتاماز : [هر اثر ادبی روحی ذوقیاب ایدرکن عین زمانده دماغی‌ده مستفید ، دماغك احتیاجاتنی‌ده تطمین ایله‌ملیدر .] ایشته بنم صوك درجه سودیکم و حرمت ایتدیکم ادبی بر پرنسیبم ...

ماجده سودیکی قوجه‌سنك ارشادات دائمه‌سیله تدریجاً اسکی فکرلردن، والده‌سنك مشئوم تأثیرلرندن صیریلیور.. یکیلکی ، تجددی تقدیر ایدیور ، حقیقی ادراکه باشلایور .. صباحدن آقشامه قادار انتاریله أوده کزمکدن واز کچیور ، حفظ‌الصحه قواعدینه رعایت ایدیور ، کتاب اوقویور ، بوتون غزته‌لری مطالعه ایدیور ، شیق کیینیور ، حتی انکلیزجه‌یه بیله باشلایور ... یالکز شوراده دقت ایدیله‌جك مهم بر نقطه وار .. اوده بوتون بوتجددك جدی براساس اوزرینه مبتنی اولوشی ... آلایش وکوستریش ایچین یاپلمش اولماسی.. کرك ماجده‌ده ، کرك فاخرك ارشادات تجدد پرورانه‌سنده براصالت، بر فضیلت وار... فی الحقیقه ماجده حیاتنك بوتون صفحاتنده هردورلو احواله رغماً ، پك نجیب ، پك ناموسکار بر سیما اولارق، اصیل بر قادین، خالص برتورك قیزی اولارق قالیور ... ایشته نجه قیزلرمزی تربیه ایدرکن اوکمزده پارلایه‌جق معزز بر ایده‌آل !...

بوراده شایان دقت و عبرت داها بر چوق صحیفه‌لر وار .. ذاتاً فکر مجه سویه طالبك اك مهم مزیتلرندن بریسی‌ده دماغ قارئه ضیالر،

انتباهلر صاچه‌جق برچوق پرنور فکر وفلسفه شراره‌لرینی احتوا ایتمه‌سیدر . رومان بوتون بر صمیمیتله حیات ملیه‌مزی ، حیات اجتماعیه‌مزی ، حیات ملیه واجتماعیه‌مزك مرضلرینی ، جریحه‌لرینی کوستریور ..

اعلان حریت اوزرینه همان انکلتره‌دن استانبوله قوشان فاخرك قادینلرمز حقنده نه دوشوندیکنی یاخود محررك بوکنجی ناصیل دوغرو وجدی دوشوندردیکنی شورایه یازمامقده بنم ایچون غیرقابل اولاجق :

« .. مشروطیتدن صوکره قادینلرده بویوك بر فعالیت کورولدیکنی سویله‌مشلردی .. بن بوآرالق بر قادین مسئله‌سی چیقماسنه معترضم . فقط بومسأله‌یه قارشی ارککلرك اتخاذ ایده‌جکی خط حرکتی ، نقطهٔ نظری شایان تدقیق کورویورم.. بکا کلیورکه مملکت بوخصوصده ایکی‌یه آیریلمش اولاجق. برقسم متعصب شدتله بوشیلری کوکندن ازوب محو ایتمك ایسته‌یه‌جك اسکیلر.. دیکر قسم ، قادینلره حریتی حسن استعمال ایده‌بیله‌جك برتعلیم وتربیه‌ویرمه‌دن وتکامل اخلاق کچمه‌دن فرانسزواری برحریت‌ویرمك ایسته‌یه‌جك زوپه‌لر!...»

ایشته ایکی قسم که مملکته عین شدتله ایکیسی‌ده مضر ... رومانك اساسنی تشکیل ایتمکله برابر فاخرك زوجه‌سی ماجده ایله اولان مناسباتی ، لوندره‌دن عودتنده ایلك ملاقاتلری ، صوکره‌کی حیاتلری ، تشبثلری ، داها مسعود ، داها هم آهنك اولمق ایچین چیرپینیشلری ، قونوشوشلری زنکین برپسیقولوژی ایله مالامال صحائف نفیسه‌دندر . ایشته سزه بر قاچ سطر داها :

« ... عجباماجده بوصنف خلق قیصقانیورمی؟. نی بویله برقاچ فرانسزجه کلمه‌یه أوریی ، اساسلرینی فدا ایده‌جك بر زوپه‌می ظن ایدیور ؟ . حس ایدییورم که بزمدنیت غربیه‌یی عمومیلشدیره‌جك نسل حاضر ، پك بویوك بر

مسئولیت آلتنده‌یز .. قار کبی بیاض ، چوجق کبی صاف ونمیز اولمالی‌یز ؛ حتی بشری اولان کوچوك فنالقلره بیله اسکیلردن شدید دوراناالی‌یزکه مملکته یکی فکرلر ، یکی اساسلر صوقه بیله‌لم. فقط ماجده‌یی داها پك أیی آکلامیورم ؛ برایکی کوندر اونکله آکلاشمق اوزره نه قادار چالشدمسه هردفعه‌سنده بویوك برفتورله حدّته مغلوب اولیورم ... »

آرتیق اعتراف ایده‌یم‌که مملکت ایچین جداً مفید ایلك صمیمی وملی حکایه‌یی خالده خانم افندی یازمش اولیورلر .. فی‌الحقیقه ممتاز براصالت صنعت، ساده برنفاست اسلوب ایله قلمه آلینماسی، پسیقولوژی، اك رقیق تحلیلات روحیـه ایله‌مالامال اولماسی .. وصوکره‌ده ، داها مهمی اولمق اوزره، کمال موفقیتله بزم حیاتمزی ، بزم حیات ملیه واجتماعیه‌مزی کوسترمه‌سی ، اجتماعی واخلاقی فکر انجیلریله تتوج ایتمه‌سی نقاط نظرندن « سویه طالب » بزده سربست شرطلرله یازیلمش همان ایلك حکایه‌در ، دینیله‌بیلیر . بوخصوصده یالکز « مائی و سیاه » استثنا ایدیله‌بیلیر ..

صوکره ؛ آلافرانغه‌لغی ظاهری تقلیددن ، فرانسزجه برقاچ کلمه صرف ایتمکدن عبارت ظن ایدن جدی برتحصیل وتربیه کورمه‌مش بکلرله خانملردن متشکل براجتماعده جریان ایدن کولونج، جعلی، غیر صمیمی ، سـاخته بر غروروله شیشکین محاوره‌لر اوقادار صنعتکارانه، او قادار کوزل وحقیقتـه موافق بر طرزده اداره ایدلمشدرکه تقدیر ایتمه‌مك غیر قابل .. بزده جدی ، حقیقی بر تربیهٔ فکریه وعلمیه‌نك عدم موجودیتی بوکبی اجتماعلری کولونج وشـایان تأسف اولمقدن منع ایده‌میور . تسترك رفعندن اول جدی ، متین برتربیه وتحصیلك

تأسس وتعممنی دوشـونمك داها موافق اولاجغنی بواجتماعده جریان ایدن مکالمه‌لردن آڭلامامق ممکن دکیل !..

شیمدی رومانك ایکی مهم صفحه‌سندن بریسنه ، اثرك الك زیاده تدقیق ایدیله‌جك برنقطه‌سنه كلدك : سویه طالبك عشقی ..

ایلك ضربهٔ نظرده سویه‌نك قوجه‌سنی ترك ایده‌رك ، اونك تحت نکاحنده اولدیغی حالده، پیانو معلمی جمال ایله برابر یاشاماسنی انسان یلك چیركین ، یلك فنـا بولویور . اكر هركس ، هر قادین سویه‌نك حركتنه تبعیت ایتمش اولسه هیأت اجتماعیه هرج ومرج اولور، كیدر. یلك چوق تفكرلر، تتبعلر.. « طبیعت » و « حیات » ك سینه‌سندن التقاط ایدیلمش احتیاجلر نتیجه‌سنده تأسس وتكامل ایتمش قوانین اجتماعیه واخلاقیه‌یه كلیشی كوزل عصیان ایتمك، هرحالده جمعیات بشریه‌یی عظیم برتشوش وبحرانه، داها دوغروسی اجتماعی واخلاقی برآنارشی‌یه سوق ایتمك دیمكدر.. ایشته بو مطالعه‌لردن دولایی‌درکه سویه‌نك حركتنی هیچ برصورتله تجویز ایتمه‌مك لازم كلیر ..

فقط محرر بزه سویه‌یی اوقادار یوكسك حسلی وفكرلی، اوقادار جدی ، اوقادار ناموسـكار وفضیلتكار وازدواجدن او قادار بدبخت وبی‌مجال تصویر ایدیور؛ مادی ومعنوی جوهرلرله سوسله‌دیكی سویه‌یه مقابل طالبی، قوجه‌سنی اوقادار بوش قافالی ، حسسز وعادی برآدام شكلنده كوستریوركه اون ایكی سنه‌در تماميله قوجه‌سنه منحصر قالان، ناموس وصداقتدن هیچ آیریلمایان سویه‌یه قارشی قلب قارئده نا كهان درین بر حس حرمت و تعزیز ، بر حس مرحمت واعتماد حاصـل اولیویریور .. وبو پیدا اولان حسـله قارء ، یوكسك سببلرله عاداته

قارشی عصیانه مجبور قالان سویه‌نك اساس اعتبار یله چیرکین اولان شو حرکتنی معذور کوروبور. بونی بویله کوسترمك خصوصنده محرر پارلاق بر موفقیت کوسترمش، سویه‌نك، جمالك، طالبك هویتلرینك خطوط اساسیه‌سنی بزه پك کوزل چیزمشدر.

بوندن صوکره حکایه‌نك اك جانلی، اك روحلی صفحه‌سی، داها دوغروسی، اصل حکایه باشلایور: فاخرك عشقی، فاخرك سویه‌یه پرستشی!.. بو صحیفه‌لر احتوا ایتدیکی نفاست تحلیل ایله حکایه‌یی بوس بوتون یوکسلتیور..

فقط نه چوق یازیق که شو نفاسته، شو تحلیلات روحیه‌یه، شو موفقیت صنعتکارانه‌یه مقابل حکایه صوکنده شایان دقت برشی، بر روح غایب ایدییور.. ایشته فکرمجه بو کوزل، بو امثالسز حکایه‌نك یکانه قصوری: سویه‌نك ایکنجی سقوطی...

حکایه‌ده باشدن باشه غایت رقیق، غایت اینجه، فقط مؤثر، فقط سحار برهوای اثیری فضیلت اوچوشدیغنی حس ایدیلیور.. اویله اساسلی برفضیلت، یاخود فضیلتی حمایه ایدن اویله برقدرت که سویه‌نك جمال ایله آیری یاشاماسی بیله بوهوای فضیلتی بولاندیرامییور.. فقط سویه‌نك بردقیقه‌ده فاخرك آغوشنه سقوطی..

قاره بو آنه‌قادار سویه‌یی او درجه یوکسك، عشقنی اودرجه‌جدی وعلوی بولیوردی که اوفاق بر حرکتله، هیچ امید ایدیله‌مه‌ین بردقیقه‌ده، بوقادارقولایلقله سویه‌نك سقوطی بردن‌بره قارئی شاشیرتیور؛ وبودقیقه‌یه قدر قارئك حکایه‌دن حس ایتدیکی اذواق علویه‌یی قسماً تخریب ایدییور.. بونك بویله اولماسنده، ظن ایدرم، سقوطك پك

نا کهانی وغیر طبیعی اولماسنك پك بویوك بردخلی وار .. اوت ، اکر سقوط طبیعی اولمش اولایدی ، یعنی او موقعده ، او دقیقه‌ده سویه‌نك فاخرك آغوشنه آتلاماسی برچوق اسباب وتأثیراتدن دولایی غیر قابل اولمش اولسایدی شوسقوطدن دماغ قارء متأثر اولمایه‌جقدی .. متأثر اولسه بیله شکایته حق اولمایه‌جقدی .. اعتراف ایتمه‌لیدرکه سویه‌نك هیچ امید ایدلمه‌ین سقوطیله قارء مدهش برسقوط خیاله اوغرایور .. فی‌الحقیقه او قادار یوکسلتیلن سویه ، بردن بره ، بو قادار مدهش بر صورتده آلچالتیلمامش ایدی .. اوحالده شیمدی سویه‌نك اعتیاداته ، عصرلره عصیان ایده‌رك برطاقم یوکسك سببلرله جمالی سومه‌سی ، اونکله برابر یاشاماسی انسان معذور کورمکده جداً دوچار مشکلات اولاجق .. وبو ، نه قادار الیم !..

خطا اولدیغی قویاً ظن ایتدیکم بوقصوردن صرف نظر ایدیله‌جك اولورسه فکرمجه « سویه طالب » جداً ایی حس ایدلمش، ایی دوشونولمش، بویوك بر قدرت فکریه و صنعتکارانه ایله یازیلمش پك شایان دقت بر حکایه‌مزدر .

خالده خانم افندینك کندیلرینه خاص او سیال و لرزشکار ، او حقیقی اولدیغی کبی کوستررصمیمی وجاذب اسلوبلرنده بعضاً مبهم، مغلق، ذوقی تلطیف ایتمکدن اوزاق جمله‌لرده تصادف ایدیلدیکنی سویله‌مکدن منع نفس ایده‌میه‌جکم .. ایشته اونلردن بر دانه‌سنی عیناً یازیورم :

« .. سنك مینی مینی قافاکك آرقه‌سنده قیوریلان بواورکو چهره‌نك خطوطنی بوزمایان آلنکك اطرافنده طرابوبده آرالرنده قیوریلان صاچلرله بونلرك هپسنی ، پاریسلی بر بربرك الندن چیقمش باشه دکیشمم ... »

مع مافیه حکایه‌نك روحنده اویله آهنکدار بر جریان صنعت ، اویله شدید برقدرت حس وفکر وارکه بوتون بونقیصه‌لری اورتویور. خالده خانم افندینك شو کوچوك رومان ایله کوستردکلری بو بویوك موفقیت جداً بوتون تورك ملتی ایچین موجب افتخاردر . معارفك اعدام ایدیلدیکی برزمانده خالده خانم کبی منور، فاضل وصنعتکار بر ادیبه یتیشدیرن بوملت آتیدن ناصیل امید وار اولماز . . مشروطیت وحریتك تأثیرات فیضکاریسیله قادینلرمزك خلقةً مفطور اولدقلری استعداد وذکالری آرتیق بوس بوتون انکشاف و تعالی ایده‌جك ، یاقین براستقبالده ، هیچ شبهه یوق، وطنمز برچوق خالده‌لر ، نکارلر، فاطمه علیه‌لر قازاناجقدر .

*
* *

بو آی صحنه‌مز ، بومصاحبه‌مزده سکوتله کچیشدیره‌میه‌جکمز شایان دقت بر پیه‌س قازاندی . ادبیاتك اك مهم برشعبه‌سی اولان تیاترونك الآن بزده‌کی سونوکلکندن شکایت ایتمه‌یه‌جك ، ظن ایده‌رم ، هیچ بر کیمسه تصور ایدیله‌مز .. اولکی مصاحبه‌لرمك برنده‌ده سویله‌دیکم وجه ایله بزم کبی سنه‌لردن ، حتی عصرلردن بری ظلمتده قالمش محتاج نور وانتباه ملتلر ، تنویر وارشاد ایدیجی آثار تماشائیه‌یه شدتله مفتقردر. بواحتیاج ، پیه‌س محررلرینك انظار دقتلرندن هیچ بروقت دور طوتولماملیدر . بز شیمدی کولدیره‌جك اثرلره دکیل ، دوشو- ندیره‌جك پیه‌سلره محتاجز.. ایشته بونقطهٔ نظردن شایان دقت برمزیته مالك تاریخی بر پیه‌س بوآی برچوق دفعه‌لر موقع تماشایه قونولدی .. و خلقدن بك بویوك ، همان شیمدی‌یه قادار امثالی کورولمه‌مش بر

رغبت ، بر موفقيت قازاندی .. ديمك كه خلقمز أيی ، جدی ، مفيد اثرلری سه‌ويبور وتقدير ايديبيورمش ...

تاريخ عثمانينك سينه‌سندن مهارتكارانه بر صورتده قوپاريلارق صحنهٔ تماشايه دضع ايديلن « سلطان سليم ثالث » پيه‌سی وخيم ، تاريخی برمرضمزی ، أسكيلكله يكيلكك مجادله‌سنی كوستردیكی ايچين جداً پك مهيج ، پك جيد ، پك انتباه آوردر ..

پيه‌س تياترو صنعتی نقطهٔ نظرندن خطالردن آزاده دكيلسه‌ده ينه ديديله بيليركه انقلابدن بری صنعت تماشايه موافق برصورتده كوزل يازيلمش ايلك جدی وتاريخی تماشا ، «سلطان سليم ثالث» در . بو كبی ملتك ترقيات فكريه واجتماعيه‌سنه خدمت ايده‌جك كرك تاريخی ، كرك اجتماعی وحسی پيه‌سلرك تواليسنی بوتون بر صميميت قلبله تمنی ايتمه‌مك غير قابل ...

موفقيتلرندن دولايی اثرك محررلری صلاح جيمجوز ٌو جلال اسمد بكلرله عثمانلی تياتروسی هيأتنی تبريك ايتمك بروجيبهٔ قدرشناسانه اولاجق ، ظن ايدرم .

۱۳

۱۹۱۰ ، تشرین ثانی

ادبیاتك اك مهم ، اك فیاض بر قسمی اولان « تنقید » بزده ، بوکون موجود اندیاه نسبی به رغماً ، الآن طرفکیرلکه ، کین و غرضه ، حسد وافترایه قربان اولوب کیدییور.. بو ، ادبیاتك تکامل وانکشافی ، ترقی و تعالیسی ایچون نه وخیم ، نه مشئوم بر مانعه !..

اثردن زیاده مؤثری ، فکردن زیاده شخصی تنقیده یلتنه‌جك درجه‌ده آلچالان ، تربیهٔ مدنیه و اخلاقیه‌دن محروم قالان مشکوك قلملره حیات ادبیه‌ده ترتب ایده‌جك یکانه بر وظیفه وارسه اوده « سکوت » در . هر نقطهٔ نظردن محکوم سکوت اولانلرك فریاد غرض ادبیلری ، بیلمم آرتیق جدی دماغلر اوزرنده بر تأثیر نافذ حاصل ایده‌بیلیرمی ؟..

بزده تنقید نه وقت بی طرفانه ، بی غرضانه ، اصیلانه و بر فکر صمیمیٔ ترقیپرورانه ایله یاپیلیر ، نه وقت بر اثرك اعماق هویتنه نجیب بر ضربهٔ تفتیش و تنقید ایله انفاذ نظر ایدیله‌رك او اثرك مزایا و نواقصی ، اولدیغی کبی ، کوسته‌ریلیرسه ایشته اوزمان عظیم برسعادتله حکم ایدیله‌جك که حیات ادبیه‌ده جدیته ، حقیقته دوغرو مهم برخطوه آتیلیور.. یوقسه خاطر و منفعت ایچون براثر ، محتشم براعظامپرورلکله ،

هیچ بر زمان لایق اولمادیغی شعشعهٔ تقدیره غرق ایدیلیر ، یاخوددە طرفگیرلك ، حسد ، کین و غرض کبی عادی ، سفیل تأثیرلرله اثر کویا برباد ایدلمکه چالیشیلیرسه تنقیدات ادبیەدن بکلەنیلن فائدە ، پك واسع بر مقیاسده ، عقیم قالمش اولور .

منقد جسور و بی‌پروا ، فقط عین زمانده‌ده بی‌طرف و خیرخواه اولمالی ؛ کندی شخصیتندن ، شخصیت فکریه و صنعتکارانه‌سندن تجرد ایتمکه چالیشمالی، کندی حسیات واحتراصاتنی ، کندی تمایلات روحیه و فکریه‌سنی ممکن مرتبه اسکات ایله‌مکه اوغراشمالیدر .

اکر تنقیددن مقصد اثرك مزایا و نقائصنی کوسترمك ، اثرك ماهیت حقیقیه‌سی حقنده قارئلره دوغرو برفکر ویرمك، بو وجه‌ایله افکاری تنویر ، ادبیاتك تکاملنه خدمت ایله‌مك ایسه کمال تأسفله اعتراف ایتملی‌درکه بزده‌کی تنقیدلرله بو بویوك و معزز مقصد هیچ‌ده حاصل اولمیور ، دیمکدر .

فی‌الحقیقه منقد، تنقیدلرنده موفق اولا بیلمك ایچون ، عمیق بر احاطهٔ علمیه وادبیه‌یه ، مسعود و فیضکار بر ذکای ترصده ، انطفا ناپذیر بر عشق تتبعه ، حقیقته ، مشروعیت و فضیلته حرمتکار متین بر دماغه، اصیل و بی‌طرف برقلبه مالك اولمالی‌در . آنجق بوتون بو مزیتلرله مجهز اولانلردرکه ، نام مستعار [*] استعمالنه احتیاج حس ایتمه‌دن، خامهٔ تنقیدینی عفتله، ظفرله استعمال ایله‌یه‌رك ، ادبیاته، حیات فکریه‌یه فیضلر ، ضیالر سرپر ...

---

[*] محمد نافذ امضای مستعاریله طنین غزته‌سنده « حسلروفکرلر » ایچون غرضکار تزییفلر، محتشم شتملرله آلوده صوك سیستم تنقیدا یازان ذات کبی..

حاصلی ـ قیصه بر جمله‌ایله سویله‌مك لازم‌کلیرسه ـ منقدك دماغی قادار وجدانی‌ده یوکسك اولمالی‌در. مظلم بر وجدان، منور بر دماغه مالك اولسه بیله، تنقیداتده موفق اولاماز .. بن، ماضینك تأثیرات مشئومه‌سیله مع‌الاسف فکراً چوق کیری قالان بو محیطده داها بر مدت ایچون بویله اوصاف ومزایای لازمه‌یی حائز حقیقی بر منقد کوره‌جکمی امید ایده‌میورم. بزم یازاجقلرمز تنقید دکیل، آنجق بر «تدقیق»، یاخود بر «مصاحبه» اولابیلیر.. فقط هیچ اولمازسه یاربی، بو تدقیقلرده، بو مصاحبه‌لرده اولسون بر آز صمیمیت کوسترسه‌ك .. حقیقته حرمت ایتمك نه‌در، بر آز بیلسه‌ك .. قعر قلبمزده قاینایان کرد باد کین وحسدی بر آز اسکات ایتسه‌ك!..

*
* *

بو آی عالم ادبیاته بر دهای مستثنی ابدیاً وداع ایتدی .. یاریم عصردن زیاده بر مدتدن بری افکار وآثاریله جهان تفکرده اهتزازلر، هیجانلر، انقلابلر ابداع ایدن، «انسانیت»ی یوکسك بر غایهٔ خیالی‌یه اصعاد واعلا ایچین کیجه وکوندوز بذل مساعی ایله‌ین بو ادیب متفکر یالکز روسیه‌نك دکیل، بوتون انسانلغك اك بویوك، اك فیاض، اك خیرخواه بر دماغی ایدی.

الآن، اوروپایه نسبةً، کثیف بر جهالت واستبداد آلتنده ایکله‌ین روسیه «لئون تولستوئی» کبی بر اولاده مالك اولدیغی ایچون ابدیاً مغرور ومفتخر اولابیلیر .. فقط عینی زمانده بوتون مدنی انسانلرده بو بویوك رومی، انسانیتك بویوك بر اولادی اولمق صفتیله، بر آن تعزیز وتبجیلدن خالی قالماز.

فی‌الحقیقه تولستوئی بشریتك بو تبجیل عمومیسنه جداً پیدای استحقاق ایتمش مسعود داهیلردن‌در . اثرلرینی یازارکن اونك دماغ نوارینه یالکیز بر اندیشه، بر اندیشهٔ نجیب حکمران اولوردی: انسانیته، سعادت عمومیه‌یه خدمت ایتمك ...

رومانلرینك قسم اعظمنده دائما بر نخبهٔ اجتماعیه وفلسفیه ، بر غایهٔ اخلاقیه وفکریه بولونور، اثرلرینك سینه‌سندن فیشقیران شلالهٔ نور وضیا ایله قارئلری کنیش وبویوك افقلره یوکسلتیردی.. تولستوئی قادار اخلاق وفلسفه‌یه اهمیت ویرن ، قارئلرك سویه‌لرینی یوکسلتمك آرزوی صمیمیسیله یازی یازان وموفق اولان هیچ بر ادیب ، هیچ بر حکایه نویس کوسته‌ریله‌مز . دینیله‌بیلیرکه روس قومی بوکون مالك اولدیغی نسبی حریت وانتباهی ائون تولستوئی، ماقسیم غورکی کبی ادیبلرینك قلملرینه مدیوندر .

تولستوئی یالکیز کثیف ظلمتلره مستغرق وطننی تنویر ایتمه‌مش، دهاسی داها شامل، داها کنیش افقلره ضیالر صاچمش، فکرلرندن، فلسفه‌لرندن بوتون بر جهان مدنیت متأثر ، متحسس و مستفید اولمشدر .

فلسفه‌نك مهم برشعبه‌سی اولان اخلاق ایله ادبیات بیننده تأصیل صمیمی ، حقیقی برمناسبت ورابطه‌نك موجود اولدیغنی کورمك وتسلیم ایده‌بیلمك ایچین روس متفکر شهیرینك آثار ادبیه‌سنه مجمل فقط نافذ بر نظر عطف ایتمك کفایت ایدر .. عین زمانده شوراسی‌ده صوك درجه شایان دقتدرکه بویوك بر مورالیست، بویوك برفیله‌سوف اولان تولستوئی، یازیلرنده صرف عشقدن ، قادیندن باشقه موضوع

بولامایان ، فقط صنعتکارلقلری ، پسیقولوژی یه وقوفلری‌ده انکار ایدیله‌مه‌ین بر چوق مشهور فرانسز ادیبلری قادار، حق بلکه آنلردن فضله بر صنعتکار ، بر پسیقولوغدر . فی‌الحقیقه تولستویك یازیلرنده موجود انجه‌لك، اسلوبنده‌مشهود نفاست و كوزللك جداً خارق‌العاده‌در. تولستوئی او بویوك ادیبلردندر که اثرلرنده‌کی افکار معظمهٔ اجتماعیه و فلسفیه‌یه رغماً نفیس و جاذب برسحر اسلوب ، طراوتدار برفسون صنعت بوتون یازیلرنده بر اهتزاز نوشین ایله رقص ایدر.. دینیله‌بیلیر که روس ادیبنك آثارنده فکرك درینلکی ایله اسلوبك کوزللکی موازی اولارق یورور. ایشته انجه‌ادبیاتده غایهٔ کمال: روحندن ، کوزللکندن برشی غایب ایتمه‌مك شرطیله «صنعت»ی مفید برحاله ارجاع ایده‌بیلمك...

تولستوئی هرداهی کبی اوکارنده افراطلره ، تضادلره دوشمش ، ره‌آلیست اولدیغنه رغماً وادیٔ خیاله‌ده صاپمشدر . مع مافیه بن بوتون بونلری پك طبیعی بولور ، تولستویك نجابت دهاسی حضورنده عمیق بر حس حرمت و پرستش ایله سرفرو ایده‌رم . اکر انسانلری اداره ایدن متفکرلر هپ تولستوئی کبی دوشونسه‌لردی قویاً امین ایدم که بو کون انسانیت داها آز مضطرب اولاجق ، داها آز ایکلله‌یه‌جکدی ...

سن‌سیمون کبی تولستوئی‌ده هرصنف اجتماعینك حیاتنی یاشادی.. بویوك بر عائله‌دن دنیایه کلن ادیب، کنجلکنده ضابط اولارق قریم محاربه‌سنه اشتراك ایله‌مشدی.. صوکره برچوق سیاحتلر اجرا ایتدی؛ حیات ذوق وصفایه دالدی .. مکتب مدیری، قوندوراجی ، چفتجی اولدی .. صوکره‌ده کوشهٔ انزوا واعتکافه چکیلدی .. شوقادارواركه

انسانلری منفعتپرست ، خشین یاپان حیات، تولستوئی‌یی بالعکس رحیم و شفیق یاپدی ..

ایلك اثری اولان « حرب وصلح » ، طبایع ملیه‌سی هنوز انکشافه باشلادیغی ایچین بك بحرانلی دقیقه‌لر کچیرن برقومك حیاتنی کوستررد. بو اثریله تولستوئی بزی آلیر ، تا حربك فجیع صحنه‌لرینه ، انتریقه‌لر، دسیسه‌لرله مالامال سیاستك اسرار انکیز کرد بادلرینه کتیرر .. و بزه کوسترر که قانلی دالغه‌لر ایچنده چیرپینان ، سفالت و فاجعه‌لرله ایکله‌ین بوتون بو اشخاص وقایع ، بزم کبی، یاشایان برر انساندر ..

تولستوئی مدنیت حاضره علیهنده بولندیغی کبی فرانسه‌نك صوك شکل ادبیسنك‌ده علیهنده ایدی .. « صنعت نه‌در ؟ » نام اثریله فرانسه ده‌قادانلرینه شدید صولتلری ، هجوملری واردر . فکری ، اخلاقی اولمایان آثار صنعت تولستوئی ایچین هیچدر. مع‌مافیه تولستوئی عین زمانده بویوك ، درین بر پسیقولوغدر . افکار اجتماعیه واخلاقیه ایله برابر اثرلرنده غایت جاذب، غایت نازك تدقیقات وتحلیلات روحیه‌ده واردر ..

« بعث بعدالموت » نامنده‌کی اثر معظمی پك مشهوردر . اوروپاده بو اثری اوقومایان بر ادبیات مراقلیسی کوسته‌ریله‌مز .. تولستوئی بو رومانده هم رومانتیزمك، هم رهآلیزمك نفوذی آلتنده قالمشدر.

تولستوئی‌نك اخلاق حقنده‌کی نظریه‌سی انجیلك‌کنه پك بکزر : فنالغه قارشی فنالق یاپمامق ، اکمکنی آلننك تریله یه‌مك ، هر دورلو احتیاجات حیاتیه‌یی انسان بالذات تدارك ایتمك ... ایشته تولستوئی بو اصوله امتثال ایتمش اولمق ایچین کویلی چاکتی کییر ،

موزیق قیافتنده کزر ، قوندورا اعمال ایدر ، و زوجه‌سی فقیر قادینلر کبی مشکلاتله وضع حمل ایلردی ..

تولستوینڭ عشق و محبق طرز تلقیسی کندی فلسفهٔ اجتماعیه‌سنك برفصل مهم واساسیسیدر. احتراصات وهوساته مستند عشقلرده‌کی « اغوئیزم » روس ادبنك صوڭ درجه نظر دقتنی جلب ایتمشدر.. بویله عشقلر نتیجه‌سنده یاپیلان ازدواجلردن سعادت بکله‌مکلکك بودالالق اولدیغنی سویلر ..

تولستویك اڭ مشهور، اڭ معظم اثرلرندن اولان « آننا قاره‌نین» [*] کبار عالمنك ، یوکسك طبقات اجتماعیه‌نك احتراصات وسیاتنی جانلی وهیجانلی لوحه‌لرله تصویر ایدر .. بو اثرده تمایلات اخلاقیه پك بارز وآشکاردر .

تولستویك فکرنجه هر کس وجدانك صداسنی دیکله‌مکه ، وآکا اطاعته مجبوردر . تولستویده « أندیویدوآلیزم » بیله درین بر مرحمته منجر اولور ..

روس متفکری آثار ادبیه‌ده بهمه‌حال بر « تز » ك موجود اولماسنی، بر فکر و مسلکك مدافعه ایدیلمه‌سنی ایستر .. أییلکلری کوسترمك و ترویج ایتمك ، فنالقلری ، ذلتلری و رذیلتلری تلعین ایله‌مك اڭ برنجی آرزوسیدر . بر اثر صنعتده دائما نظر دقته آلدیغی شی فکردر ؛

---

[*] صادق ناجی بکله مشترکاً ترجمه ایتدیکمز بو دورت جلدلك بیوك اثر ، کتبخانهٔ حلمی طرفندن معتنا بر طرزده طبع و نشر ایدلمشدر . «تولستوئی » ك « بر ازدواجك رومانی » عنوانلی نفیس حکایه‌سنی ده تورکجه‌یه نقل ایله‌مشدم . سودی کتبخانه‌سنده بولونا بیلیر ., ۱۹۲۲ ، مارت

أيبلكلرله مشبوع فكرلردر.. او، عين زمانده واعظ ومرشد اولان بر صنعتكاردر. صنعتكارك هيچ بر انديشهٔ اخلاقيه ايله متحسس اولماسى « تولستوئى »ى اعجاب ايديور . چونكه تولستويجه كوزللك فضيلته ، كوزل أيى يه معادلدر ..

بو صنعتكار وفيله‌وف اديب ديركه : « كوزل اثرلر شونلردر كه اونلرده مؤلف ناموسلى آداملر ايچين حس ايتديكى صميميت و شفقتى افاده و احساس خصوصنده اك اوفاق بر فرصتى بيله فوت ايتمز .. فقط بو صميميتى كوستره بيلمك ايچين اونى أيى حس ايتمك لازم !.. »

حاصلى ، چارلرك استبداد و مظالمنه رغماً روسيه سرير افكار وفلسفياتنده اللى آلتمش سنه كمال حشمت وديدبه ايله اجراى سلطنت ايدن بويكرمنجى عصردن اون سنه‌لك حصهٔ حياته مالك متفكر معظم ، دهاسيله .. مستثنى تحسسات وتفكراتيله .. افكار انسانيت پرورانه وقدرت صنعتكارانه سيله اون دوقوزنجى عصر تاريخ ادبيات وفلسفياتنده پك مهم ، پك يوكسك بر سيماى لايموت اولارق مؤبداً ياشاياجقدر .

*
* *

بو مصاحبه‌ده صفوتى ضيا بكك كچن آى انتشار ايدن « صالون كوشه‌لرنده » نام رومانندن بن‌ده برآز بحث ايتمك ايستيورم .

بو اثر، پك اوغلنك صالون كوشه‌لرنده كذران اولان بر معاشقه‌نك صفحات مختلفه‌سنى نافذ برنظر تدقيق ايله تحليل ايدن اولدقجه نفيس برحكايه‌در. بر كنج توركك بر كنج انكليز ميسى ايله معاشقه‌سى .. معاشقه ، معاشقه‌نك صفحات رقيقه‌سى اثرده پك كوزل ياشاتيلمش ،

عشقك هيجانلری ، احترازلری ، مرارتلری ـ هيئت عموميه‌سی اينجه وظريف براسلوبله ـ پك أيی تصـوير وتحليل ايديلمش ، پسيقولوژی ذرات نفيسه‌سی رومانك هوای موجوديتنه تموجلر ، لرزشلر سرپمشدر.

ميس ليديا ايله شكيبك عشقلرينه بك اوغلی صالونلری صحنهٔ تجلی اولماسی مناسبتيله بك اوغلی حيات كبارانه‌سی مختلف لوحه‌لرله اثرده موفقيتكارانه تصوير ايديلديكی كبی قسماً حيات سفليه و فحشيه‌سی‌ده كوسترلمشدر .

اساساً اثرده بر « تز » اولمامقله برابر حكايه‌ده مهم بر « فرع » تشـكيل ايدن عالم فحش و سفاهت تصوير ايديليركن سرد و اظهار اولونان افكار و تحسسات قارئی آز چوق انسانی هيجانلرله تهزيز ايتمكدن خالی قالميور ..

شكيب انكليز قيزی ايله معاشقه‌سـنده برچوق جدی شيلردن ، حق عثمانلی ادبياتندن ، حق وطنك حالندن و استبدادك مظالمندن‌ده بحث ايدييور. بن‌بونی پك موافق‌وطبيعی بولويورم . چونكه دوشونه‌بيليورم كه برانكليز قيزيله‌معاشقه ايديليركن‌متمادياً عشقدن بحث ايديلمز ، يالكيز اولويورم ، سه‌وييورم كبی مبتذل كلمه‌لر صرف اولونماز.. حيات مدنيه‌دن ، حيات سياسيه وادبيه‌دن‌ده بحثلر آچيلير .. ايشـته بونلك ايچين رومانده تحليلات روحيـه‌دن ، عشقدن باشـقه ، خصوصيله نهايتلرينه دوغرو ، وطنی و اجتماعی فكرلرده واردر .

لكن مصاحبه‌مده « سـويه طالب » دن بحث ايدركن رومانده‌كی حيات وَ وقايعك آهنكنی اخلال ايتمكسزين رومانه قيمتدار فكرلر ،

فلسفه‌لر، حقیقتلر سرپیشدیرمك یکرمنجی عصر حکایه‌جیلکنك الك مهم بر املی ، بر صنعق اولمالی‌در ، دیمشدم ..

فی‌الحقیقه احتوا ایتدیکی فکرلریله ، فلسفه‌لریله ، هیجانلریله بزه یکی افقلر کوسترمه‌ین ، پسیقولوژیسیله روحلری ، سوسیولوژیسیله دماغلری یوکسلتمه‌ین حکایه‌لر یکده استقباله عائد اولامیه‌جقلردر . فقط هیچ ظن ایتمم که صالون کوشه‌لرنده موجود افکار اجتماعیه اثره بر قیمت فکریه وفلسفیه بخش ایده‌بیلسین ...

فقط اکر اجتماعی، فلسفی وانسانی‌فکرلرحکایه‌لری یوکسلتمیور، اونلره پر ضیا بر حیات وَ زندکی بخش ایله‌میورسه او، بزم‌قصورمز، بزم عجزمزدر ؛ افکار اجتماعیه و فلسفیه‌یی کمال موفقیت و صنعتله رومانه ادخال ایده‌مه‌ییشمزدر ... یالکنز روسیه‌نك دکیل ، بوتون جهان مدنیتك الك بلند بر ادیب متفکری اولان «لئون‌تولستوئی» نك اکثر حکایه‌لرینی دولدوران افکار فلسفیه واجتماعیه، افکار انسانیه و اخلاقیه‌دن دولایی شیمدی بز بو بویوك آدامك اثرلرینی مغایر صنعت می تلقی ایده‌جکز ؟ بوکا امین اولمالیدرکه بویله معظم آثار فکریه‌یه نظر لاقیدی عطف ایتمکله آنجق بز کندی هیچی حس وفکرمزی ، کندی ضعف دماغمزی کوسترمکدن باشقه بر شی یاپمش اولمایز...

صالون کوشه‌لرنده ، هرشیدن اول ، استخفاف ایدیله‌میه‌جك برقدرت تحلیل، اسلوبك هیئت عمومیه‌سنده ظریف ورقیق برآهنك، وقایعی و محاوره‌لری اداره‌ده شایان دقت بر مهارت نظره چارپار .. مع مافیه شونی‌ده همان سویلیه‌یم‌که اسلوبك هیئت عمومیه‌سنده

ظریف و رقیق بر آهنك اولمقله برابر شعریت و ظرافت اسلوبی جداً رنجیده ایده‌جك « كوشه كزین نومیدی »، « دست همت پیوسته »، « نكه انداز احتراز و احترام » كبی ذوق حاضرك قطعیاً هضم ایده‌میه‌جكی یابس، یخنیلاشمش، أسكی وبی‌معنا برچوق تركیبلرده موجوددر.

*
* *

لكن آی، بومصاحبه‌مزده بحث ایدیله‌سی لازم براثر داها انتشار ایتدی .. شهاب‌الدین سلیمان بكك « تاریخ ادبیات عثمانیه » سنی سكوتله كچیشدیرمكه، بیلمم نه‌دن، كوكلم راضی اولمادی. بو كنجك قلمه آلدیغی بواثر، واقعا موضوعك اهمیتیله متناسب بر مكملیق احتوا ایتمیور. فقط بونكله برابر برجسارت وتشبثك، آز چوق بر سعی وتتبعك محصولی اولدیغی ایچون، داها مكمللرینه وقصورسزلرینه انتظاراً، شیمدیلك بواثری بن تقدیره یاقین برحسله قبول ایتمكدن منع نفس ایده‌میه‌جكم .. اثردن الك اول آكلاشیلان برشی وارسه اوده پك چابوق یازیلمش اولماسیدر. فی‌الحقیقه لازم‌كلن وثیقه‌لر تماميله الده ایدیله‌دن، الزم تدقیقات و تتبعات تماميله و بحقیر یاپیلمادن، عصبی براندیشهٔ تفوق و تقدم ایله، اثر سرعتله اكمال ایدیلمشدر ... بردرجه‌ده كه بواثر عصبیٔ استعجالك تأثیرات مضره‌سی محررك او اولدقجه كوزل اسلوبنه قادار نفوذ أیله‌مش‌در. فی‌الحقیقه تاریخ ادبیات عثمانیه‌ده اسلوب هیچ‌ده شهاب‌الدین سلیماندن امید ایدیله‌جك درجه‌ده كوزل، جاذب دكیل .. كوزل، جاذب اولمادیغی كبی برتاریخ ادبیات اسلوبنده بولونماسی لازم كلن آهنك وقار وجدیتدن‌ده محروم .. « حصول

يافته » ، «خصوصيات مخصوصه» كبى سونوك ، صوغوق وحتى بى‌معنا تركيبلر ايسه اثرك برچوق يرلرنده ، لاقيد وسرسرى ، دولاشيور.. صوكره بعض جمله‌لرده‌وار كه انتظام وانسجام نقطهٔ نظرندن پك عليل، پك بى‌چاره .. ايشته اونلردن بردانه‌سى :

« معلومدركه تركستان تشكيلات قديمه‌سى اعتباريله تاتارلردن، خوارزميلردن، بخاراليلردن مركب اولوب اسلاميتك ظهورندن برى تركمنلر ، تاتارلر ، موغوللر ، اويغورلر كبى برطاقم قبائله آيرلمش اولوب آقينجيلقله مشغول ، بعض بويوك فاتحلره كندى يرلرينى براقه‌رق باشقه‌لرينك وطن ومحيطلرينه تجاوزله مشتغل ايديلر .. »

مع‌مافيه بوتون بو نقيصه‌لرله برابر اثرده بعض شاعرلر واردركه ضررسز ياشاتيلمش، خطوط هويت صنعتكارانه‌لرى پك أبى‌چيزيلمش، فقط برچوغى‌ده صحيفه‌لرك سياه سطرلرى اوزرنده چوق سونوك، چوق رنكسز قالمش‌در . مثلا سنان پاشا، فضولى ، حامد كبى ذوات كوزل كوسترلمش.. حق‌ديمليه بيليركه بو صحيفه‌لرك اسلوبنده بيله فضله براعتناى صنعت وار ... فقط ديكر بر قسمى ، ديديكم كبى ، پك روحسز ، پك ناقص.. بونك بويله اولماسى‌ده پك طبيعى .. چونكه بويله مشكل، بويله معظم ، بويله بى‌پايان تدقيق وتتبعلره عرض افتقار ايدن براثر اويله اوچ درت آيده يازيلاماز .. مع‌مافيه بو ، بر پيشدار اولدى .. بوده استصغار ايديله‌جك برخدمت اولماسه كرك ..

اثر او قادار عجله يازيلمش‌كه اسلافدن « نكارستان » مؤلفى مشهور ابن كمال ايله ابوالسعود ، لامعى ، نوعى ، فريدون ، حالتى ، ويسى ، وجدى ، راشد ، كاتب چلبى كبى شعرا هيچ‌ده لايق اولمادقلرى نسيانه اوغرامشلردر .

معاصریندن‌ده هرحالده تاریخ ادبیات عثمانیه‌ده شایان دقت بر موقع اشغال ایده‌جك اولان سامی پاشا زاده سزائی، کمال زاده اکرم، محمد امین، رضا توفیق، احمد حکمت بکلر کبی ذوات اونوتولمشدر..

برده محرر شعرای سالفه وحاضره‌نك مزیت وقیمت ادبیه‌لرینی کوسترکن کندی روح وحسنه، کندی شخصیتنه پك مغلوب اولمشدر. بر قسم شعرانك تقدیر قیمت و مزیتنده پك شایان مؤاخذه بر اصابتسزلك کوسترمه‌مشدر. فقط بر قسمنده بویوك بر افراط وتفریطه دوشمشدر. فکرمجه، شعرا وادبانك مزیتلری، نقیصه‌لری کوسته‌ریلیرکن محرر، منقد ممکن مرتبه شخصیتندن تجرد ایتمکه چالیشمالی، شاعرلرك یتیشدکلری زمان و محیطك شرائط وتأثیراتی پیش تدقیق واهمیتدن قطعیاً اوزاق طوتمامالیدر.

شهاب‌الدین سلیمان‌بك کندی روح وحسنه، کندی ذوقنه کوره شعرای سالفه وحاضره‌یی تنقید ایتمشدر. حالبوکه محررلر تنقیداتده - قابل اولابیلدیکی قدر - بی‌طرف، غیرشخصی اولمغه چالیشمالیدر.. او وقت تنقید، بردرجه‌یه قادار، داها حقیقی، داها فنی اولور.

خلاصه «تاریخ ادبیات عثمانیه» نك، محررك‌ده کتابك صوکنده اعتراف ایتدیکی کبی، برچوق نواقصی اولمقله برابر شهاب‌الدین سلیمان بك ایچون بادی افتخار اولابیله‌جك براثر جدی‌در.

١٤

١٩١٠ ، كانون اول

كچن مصاحبه‌مزده ، وفاتيله ادبيات و انسانيت عالمنده اليم بر بوشلق بيراقان قونت « ائيون تولستوئى » دن بحث ايتمشدك .. فقط عصرلرك مع التأسف پك آز يتيشديرديكى ويتيشديره‌جكى بو كبى داهيلرك حيات دماغيه وَ وجدانيه‌لرينى بحق تدقيق وتحليل بر قاچ مقاله ايله قابل اولاميه‌جغندن بو مصاحبه‌ده‌ده روس متفكر شهيرندن بر آز بحث ايتمك ايستيورم ...

١٨٢٨ ده اصيل برعائله‌دن دنيايه كلن تولستوئى كوچوك ياشنده هم پدرينى ، هم والده‌سنى غايب ايتمك فلاكتنه معروض اولمشدى . كنديسنى سوق واداره ايده‌جك ، كنديسنه بر هدف نجات وسلامت كوستره‌جك ابويندن محروم اولديغى حالده ، ضررسز بر تربيه وتحصيل ايله ، ١٨٥٠ تاريخلرينه دوغرو ، حقوق مكتبندن چيقمش ايدى .. لكن عمق دماغنده اهتزازايدن شعلهٔ دهاْ ، بوعلى العاده تربيه وتحصيلى كنيش بر هالهٔ ممتازيت ايله صارمش؛ داها كوچوكلكنده تأثير نوارينى كوسترمكه باشلايان موجوديت فكريه‌سى اونى هركس كبى اولمق هيچلكندن قورتارمشدى .

فى الحقيقه تولستوئى منظومهٔ دماغيه وَوجدانيه‌سنده حس ايتديكى

معظم وعجیب بر « قوت » ی تا قارشیده شفق شـفقت و انسانیت ایله ضیادار کورونن یوکسك بر ذروه‌یه ، ایده‌آل برافقه تعبیه ایدەرك ظلم وظلمت ایله سنەلرجه حرب ایله‌مشدر ..

دینیله‌بیلیرکه ، « تولستوی » ك حیات معنویه‌سی سیاسی ، اجتماعی ، دینی ، فکری واخلاقی بر سفربرلك ایچنـده کچیرلمش ، نصف عصردن زیاده امتدادایدن بوسفربرلك مدتجه ظلم وظلمتله ، بلاهت وتعصبله وعینی زمانده سیآت مدنیه ایله شدید مجادەلر یاپمشدر ..

فی الحقیقه تولستوی ، شمول سیاسیسندن داها کنیش برمعنی ایله ، کوزلرمزی قاماشدیران وفقط کندیسنه یالانجی ، ریا کار ، آلودۀ نوث کورونن مدنیت حاضره‌یه ، بو مدنیتك ایجاد ایتدیکی احتیـاجلره ، طنطنه‌لره و انتریقه‌لرەده اعلان حرب ایتمشدر .. تولستوی‌ده ، روسو کبی ، اساساً انسـانلرك أیلکنه واونلری فنا یاپان هیـآت اجتماعیه اولدیغنه تماماً قانعدی ..

ایشته بوقناعت وجدانیه ایله ریا ویالانجیلق ، غرور و جعلیت ، تحکم و خود بینی اسـاسلرینه اسـتناد ایدن مدنیت حاضره‌یی ، و عین زمانده انسـانلری غفلت و ظلمته ، سـفالت و اسـارته دوغرو سوروکله‌ین عنعنات دینیه‌یی تنقید ایدەرك غایهٔ اسـاسیسی صرف أیلك ، رحم و شـفقت اسـاسنه مسـتند بر دین و مدنیت « Religion de la bonté » تشکیلی خیالیله اوغراشمش ، حیاتنك بوتون ساعتلرینی بو یوکسك و مقدس غایهٔ خیالی‌یی ضـبط و تسخیر ایچین صرف أیله‌مشدر .

« تولستوی » ك حیات وجدانیه‌سی بر چوق دورلر ، بحرانلر ،

تضادلر کچیرمشدر .. معنای حیاتی ، غایهٔ کائناتی بولامامقدن ، بوتون بشریتی محیط معمای اسرار انگیزی حل ایده‌مه‌مکدن ، هویت دماغیه‌سنی تحت محاصره‌یه آلان کتائب شکوك و مبهمیتدن قورتولامامقدن نه یاپاجغنی شاشیرمش ؛ حتی انتحار فکریله ، آرزولریله پك بی آرام دقیقه‌لر کچیرمشدر .. ربیبوندن اولمش ، بی دین قالمایی ترجیح ایتمش ، هر دورلو علائق اعتقادیه‌دن عاری بر حیات کچیرمش ، داها صوکره‌ده انسانلر ایچین منطقی بر ایمان و اعتقادك موجودیتی لازم و ضروری اولدیغنی تصدیق ایله‌مشدر ..

کچیردیکی بر چوق بحران صفحه‌لرندن صوکره تولستوئی اك نهایت حکم ایتمشدر که سعادت انسانیه حلم وسکونله ، حس شفقت وعدالتله ، طوپراغه عودتله ، هر دورلو کین وغروردن آزاده بر محبتله ، آتشین بر عشق انسانیت ایله قائمدر .. ایشته بو نکته‌یی تماماً آکلادقدن صوکره بوتون مساعئ فکریه‌سنی بو هدفه دوغرو توجیه ایله‌مش ، انسانلرك اعماق هویتلرنده موجود تحسسات خسیسه و مظلمه‌یی ، عشق انسانیت ایله ضیادار دهأسنك نورلریله تداوی ایتمك ایسته‌مشدر.. وتولستوی‌ده اك زیاده یوکسلتن ، دهأسنه بر نجابت وممتازیت بخش ایدن کندیسنده موجود بو « عشق انسانیت » اولمشدر ...

تولستوئی دیرکه : « غرور و عظمت ، کین و منفعت‌پرستی بزی کور ایدییور ؛ حقیقتی کورمه‌مزه ، فنالقلردن اجتناب ایتمه‌مزه مانع اولویور .. و شو حال ، هر دورلو ایلکلری ، سعادتلری کوکندن محو ایتمك ایچین نه مشئوم ، نه بی‌امان بر قوتدر ... »

فی‌الحقیقه « تولستوئی » نك تأسیس ایتمك ایسته‌دیکی و اساسی

انسانلرك هر دورلو دسيسه‌دن ، فكر منفعتدن عاری بر حس صاف قلبی ایله بربرلرینی سومه‌سندن وفنالغه‌فنالقله مقابله ایتمه‌مسندن عبارت اولان « أییلك دینی » Religion de la bonté بوتون انسانلرجه تطبیق ایدیلسه‌یدی اساسلی بر سعادتك و اخوت عمومیه‌نك تأسسی پك قولایلاشیردی .. حیات حاضرهٔ اجتماعیه‌یی تهدید ایدن بوتون عناصر وحشیه و مضره کندیلکندن مندفع اولور ؛ شایان نفرت بر عمای غروره ملتلری یکدیکرینه بوغازلاتان خونین محاربه‌لر .. طبقات اجتماعیه‌یی حما آلودتشوش وبحرانلر ایچنده بربادایله‌ین عدم مساواتدن متولد کینلر ، مصادمه‌لر و مصارعه‌لر اورتادن قالقار ؛ زنکینلرله فقیرلر آراسنده‌کی بوشلقلر صمیمیت و مودتله دولاردی ..

تولستوئی بو معظم انقلاب اجتماعی‌یی أییلك ایله، سکونتله یاپمق؛ یالان ، ریا ، قوت ، تحکم و عدم مساوات اساسلری اوزرینه استناد ایدن مدنیت حاضره‌نك بوتون متفسخ ومضر اقانیمی دیکر فیله‌سوف وسوسیالیستلر کبی قان ایله ، جبر و تضییق ایله دکیل ، فقط حلم و ملایمت ابله قیرمق طرفداری ایدی.. او، او قادار حسیات انسانیه ایله ، اوقادار حسیات‌شفقت ومرحمت‌ایله متحسس رقیق وعالی‌جناب بر قلبه مالکدی ..

« تولستوئی » نك سعادت حقنده‌کی نظریه‌سی بروجه آتی خلاصه اولونابیلیر : « سعادتك برنجی شرطی انسانك طبیعتله هم آهنك اولماسیدر . یعنی‌انسان اویله برمحیطده ، برمحیط طبیعیده یاشاماليدرکه سما ، کونش، هوای‌صاف، نباتاتله مستوروحیواناتله مسکون طوپراق او یاشایشه شطارت وزندکی بخش‌ایده‌بیلسین .. هرعصرده هرانسان

بوتون بو عناصر طبيعتدن محرومبق گنديلرى ايچين بر فلاكت تلقى ايتمشلردر .. حالبوكه مع التأسف حيات حاضرهٔ اجتماعيه‌ده اويله آداملر، خصوصيله اويله قادينلر واردركه اختيارلادقلرى حالده، مدت عمرلرنده آنجق ايكى ويا اوچ دفعه طلوع شمسى كوره بيلمكه ، تماشا ايده بيلمكه موفق اولمشلردر !..

سعادتك ديكر بر شرطى ده چاليشمقدر .. يالكز ايجاب ايدركه بو چاليشمق سه‌ويلن وكمال سربستيله انتخاب ايديلن برطرزده اولسون.. فعاليت بدنيه اشتهايى حصوله كتيرر ؛ راحت ودرين بر اويقويى تأمين ايدر .

سعادتك اوچنجى شرطى ده عائله‌در . برچوق انسانلر عالم حياتده‌كى موفقياتنك واحتراصاتنك اسيرى اولوب عائله تشكيل ايتمكدن متولد سعادتدن محرومدرلر .. سعادتك دردنجى شرطى بوتون انسانلرله كمال سربستى وصميميتله مناسباتده بولونمق .. بشنجى شرطى ده صحت ايچنده ياشامق وخسته‌لق چكمه‌دن اولمكدر. شايان دقتدركه يوكسك طبقهٔ اجتماعيه‌ده بولونانلر اكثريتله بودردنجى وبشنجى شرائط سعادتدن محرومدرلر، ويا پك آز نصيبه‌داردرلر . »

تولستوئى آفاق انسانيتده حصوله كتيرديكى طنين انتباه .. طبيعيلكه، كوى حياتنك ساده‌لكنه عودت ايديلمه‌سى لزومى حقنده بسله‌ديكى قناعت وجدانيه جهتلريله روسويه پك بكزر.. روسو كبى تولستوئى ده تلاطمكاه لوثيات وسيآت اولان بويوك شهرلره دشمندر .. بوتون بوهواى فحش وجنايت ايله ، هواى ذوق وسفاهتله دولمش مطنطن

شهرلری تخریب ایتمك ، قالدیرمق ایستر .. امیل فاکه ، تولستوئی ایله روسو بیننده برمناسبت ومماثلت بولارق دیورکه :

« تولستوئی ایله ژان ژاق روسو برچوق نقاطدن بربرینه فوق الحد بکزرلر .. اونك ایچون تولستوئی یه روسیه نك روسوسی دینسه پك موافق اولور .. روسو کبی تولستوئی ده اوّلا رومانلردن باشلایه رق اخلاقی واجتماعی آثار میدانه کتیرمش ، خاطراتنی یازمش وبرچوق آداملر طرفندن برپیغمبر، بروجود مقدس اولارق طانیلمشدر... »

روسیه کبی بر محیط ظلم و ظلمتده تولستوئی کبی بر دهانك ظهوری روسلر ایچین جداً بیوك برنعمت اولمشدر .. ذاتاً کثیف ظلمتلره مستغرق بوکبی محیطلرده آرا صیرا بویله دهاً شعله لری ، شراره لری پارلار . بو ، بعضاً تولستوئی کبی ضیاسی مدید وشامل برکونش اولور .. بعضاً ده «کمال» کبی، نا کهان قارا کلقلرك سینه سنده مهیب برخط ضیا وانتباه چیزه رك پارلایان وسونن برشمشك اولور . أوت، روسیه ایچین تولستوئی برکونش ایسه تورکیه ایچین ده کمال بر شمشك اولمشدر .. فقط اویله مؤثر و پرنور برشمشك که پارلادیغی جزئی بر مدت ظرفنده بیراقدیغی فیض ضیا ، سنه لردن صوکره ده وظیفهٔ تنویر وانتباهی ایفا ایده بیلمشدر .. تولستوئی اوزون برمدت روسیه تحت فلسفیات و ادبیاتندن بلند آواز ایله : « انسانیت .. حقیقت .. » دیه هایقیرمش ؛ کمال ده مع التأسف پك آز مدت، سلطنت فکریه وادبیه سنك سریر حشمتندن : « وطن .. انتباه .. » دیه فریاد ایتمشدر .

بوهایقیریشلرك ، بوفریادلرك سیاسةً بربرینه دشمن وفقط ایچنده

بولوندقلری ظلم واستبداد، فلاکت مليه واجتماعيه نقـاط نظرندن هم حال اولان روسـيه و تورکيه‌نك تاريخ تكاملات مدنيه‌لرنده پك بويوك تأثيرلری اولمشدر . اکر کمال تولستوئی قادار ياشامش، ياشايه بيلمش اولسايدی انسانيته، خصوصيله وطنه ايده‌جکی خدمت، ظن ايده‌رم، تولستويك‌کندن چوق آشاغی قالمازدی .

انسـانيت .. وطن ... ايلك ضربهٔ نظرده يکديکريله ائتلاف ايتمز ظن اولونان ايکی دشـمن ... حالبوکه بر آز معتدل و درين دوشونولورسـه وطن ايله انسـانيت پك چابوق تأليف ايديله‌بيلير .. أرنست لاويسك ديديکی کبی وطنی سـومك ديکر وطنلردن نفرت ايتمك دکيلدر .. وطن واسـطه‌سيله انسـانيته خدمت ايتمك پك قابلدر .. فکرمجه انسانيتی سه‌ون وطنی، وطنی سه‌ون عين زمانده انسانيتی‌ده سومش اولابيلير .. متعصبانه اولمايان بر وطن محبتنده ذاتاً انسانيت محبتی‌ده مندمجدر ..

چوق ظلم و فلاکت کورمش بو ايکی ملتك سـينهٔ اضطرابنده يتيشن و بری دائما « انسـانيت » ی ديکری دائما « وطن » ی ترنم ايدن بوايکی دهای ادبك پك‌شايان تأسفدرکه مدت حياتلری بربرينه هيچ بکنزه‌مه‌مشـدر . « تولستوئی » ك طول‌عمره مظهريتی روسـيه ايچين ناصيل بويوك برنعمت وسـعادت اولمشسه کمالك کنج ياشـده افولی‌ده تورکيه ايچين اويله اليم بر محروميت تشکيل ايتمشدر .

فنا طبيعتلی، ملوث، بدطينت فقط کوزل برقادينه البته چيرکين لکن نزيه وعفيف، ذکی‌وصميمی برقادين ترجيح ايديلير .. مع‌مافيه اکر بو فضيلتپرور، معنیً کوزل قادين عين زمانده مادةً ده کوزل

اولورسه او وقت طبيعى بو ، ايده‌آل اولور .. ايشته فكرمجه « تولستوئى » نك آثار ادبيه‌سى معنىً و مادةً كوزل اولان بويله بر قادينه ، بويله بر ايده‌آله تشبيه اولنه‌بيلير .. تولستوئى‌ده مشهود سحر صنعت ، جاذبهٔ اسلوب آثارينك ملاحت ماديه‌سنى ، روس متفكرينك يازيلرنده نظر تقدير وپرستشى جذب وصيد ايدن فكرلر وفلسفه‌لرده معنوى كوزللكنى تشكيل ايدر ..

« تولستوئى » دنيلنجه خاطره مطلقا شو اوچ اسم كلير : حرب وصلح، آننا قاره‌نين، بعث بعدالموت.. تولستوئى كلمه‌سى ايله شو اوچ اسم صانكه الفاظ مترادفه‌دندر ..

فى‌الحقيقه بو اثرلر ، تولستويك شهرت ادبيه وقدرت فكريه‌سنى تأمين واعلا ايدن برر « شه‌دوور » در .. بو اوچ مشهور ومعظم اثردن صوكره ايكى حكايه‌سى داها واردركه داها آز شايان دقت واهميت دكيلدر : قاتيا ، سونات آقروچه‌ر Sonate à kreutzer..

بو صوك رومان ، برفاجعهٔ ازدواج‌در .. زوج ايله زوجه آراسنده باشلايان تحملفرسا حيات اضطراب اويله بردرجه‌يى بولويوركه نهايت زوج قاريسنى أولديريور.. اساس موضوع بوندن‌عبارت... فقط اثرده شو موضوعى تزيين‌وتتويج ايدن اويله تدقيقات اجتماعيه، واويله تحليلات روحيه‌يه مستند نفيس تفرعات واركه تولستويك حيران صنعتى اولماق غير قابل .. ذاتاً آننا قاره‌نين ، قاتيا ، سونات آقروچه‌ر اوچ شكلى ، اوچ وجهى حائز برر فاجعه ، بررهائلهٔ ازدواج‌در ..

تولستوئى بورومانلرله ازدواج عالمنده وقوع بولان غير قابل تعمير خطالرى ، چكيلمز تحملسوز اضطرابلرى ، ازدواجك استناد ايتديكى

غیرمعقول اساسلری پك كوزل تصویر و تشریح ایتمش ، أولنه‌جك كنجلرك دماغلرینه شرارهٔ ضیا وانتباه صچراتمشدر ...

تولستویك نظریات فلسفیه و اجتماعیه‌سی فرانسه‌ده اجرای تأثیر ایتمكدن خالی قالمامشدر .. خصوصیله آننا قاره‌نین ، حرب و صلح عنوانلی اثرلری نشر ایدلدكدن صوكره تولستوئی نامی فرانسه‌ده شدید طراقه‌لرله انعكاسلر حاصل ایتمش ؛ منقدلر بو بویوك اسمی ، هیجانلر ویره‌رك ، فرانسه عالم ادبیاتنه طانیتمشدر .

حرب وصلح ، آننا قاره‌نین ، بعث بعدالموت ، سونات آقروچه‌ر ، قاتیا نامرلنده‌كی رومانلری اوقادار مشهوردر كه «شه‌دوور» اولدقلرینی یالكیز بو اثرلری اوقویانلر دكیل ، اوقومایانلر بیله سویله‌مكده‌در ..

« بعث بعدالموت » بر رومانك نه‌قادار ره‌آلیست اولماسی قابلسه اوقادار ره‌آلیستدر . تولستویك هراثرنده كمال‌موفقیتله اظهارایتدیكی برموهبهٔ دهاسی واردر : بوتون اشیا واشباحی ، هر جنس اشخاص وقاپیی ، اهمیتسز كورونن خصوصاتنه قادار ، كمال وضوحله ، اولدیغی كبی ، كوسترمك .. فی‌الحقیقه تولستوئی صنعتكار قلمیله حیاتك ، تفرعات حیاتیه‌نك اك فراری صفحاتنك فروكیسنی آلیر . ایشته روس ادیبنك بوموهبهٔ صنعتكارانه‌سی « بعث بعدالموت » ده تماماً منجلی‌در .

بوكتاب آچیقدن آچیغه اختلالكارانه‌در .. جمعیت بشریه‌نك شایان نفرت اولدیغنی ، مناسبتسز حق جنائی ائتلافلر اوزه‌رینه مستند بولوندیغنی ، هوا یرینه عدالتسزلك تنفس ایدیلدیكنی ، صو یرینه ریا ایچیلدیكنی سویلر ... بواثرده احتراصات عشق بویوك براینجه‌لك ، شایان دقت برقدرت تحلیلیه ایله تصویر ایدیلمشدر ..

منقد معروف ژول‌لومتر بعث بعدالموت‌دن بحث ایدرکن دیورکه:
« تولستوی‌نك ایکی کوزل کتابنی یازدقدن صوکره ، قازاندیغی شان وشهرتدن محجوب اولارق اون بش سنه کوشهٔ انزوا واعتکافه چکیلمش ، انجیلك صحیفه‌لری آراسنده غایب اولمشدی . . ایشته بو اون بش سنه‌لك غیبوبتدن صوکره بزه بعث بعدالموت‌ی ویردی...»

تولستویك ایلك حیات صنعتکارانه‌سی ضابط صفتیله سیواستوپول محاربه‌سنده بولوندقدن صوکره قلمه آلدیغی «اغستوسده سیواستوپول»، « ایلولده سیواستوپول » نام اثرلرنده انکشاف ایدر .. روس ادیب شهیرینك حیات صنعتکارانه‌سنی تدقیق وتتبع ایتمك ایسته‌ینلرجه بواثرلر پك قیمتدار ، پك استفاده آوردر .

منقدلرك برنسی اولان امیل فاکه تولستویك « آننا قاره‌نین » نام اثر معظمندن بحث ایدرکن شو مطالعه‌ده بولونیور :

« آننا قاره‌نین ، احتوا ایتدیکی اشخاص وقایع کاملاً روس اولمقله برابر ، صانکه بوتون غربلیلر ایچین یازلمشدر . کذران اولان وقایع ، رومانده جولان ایدن اشخاص او قادار عمومی ، او قادار انسانیته شاملدر . اثرده بر فاجعهٔ عائله ، بر فاجعهٔ عشق ، بر فاجعهٔ حیات واردر . هر حالده تولستوی بو رومانی فرانسه حکایه‌نویسلرینی تقلید ایده‌رك یازمامشدر .. فقط عین زمانده دینیله‌بیلیرکه فرانسز رومانلری تولستویك مفکره‌سنی پك چوق اشغال ایتمکه باشلادیغی بر زمانده بو اثری قلمه آلمشدر .. چونکه آننا قاره‌نین ایله فرانسز رومانلری آراسنده بویوك بر صمیمیت و قرابت حس ایدیلمکده‌در .. صلح و حرب بر داستان ایسه آننا قاره‌نین‌ده بر فاجعه ، بر عائله‌در ..

کنج بر قادین ایله مسن بر ارککك ، کذا « رومانه‌سـك » بر قادین ایله محدودالفکر ، اصولپرست بر ارککك‌ازدواجلرینك فاجعه‌سیدر .. بو لایموت رومان ایله « کوستاو فلوبه‌ر » ك مشهور « مادام بوواری » حکایهٔ مؤبده‌سی بیننده ، موضوع وتفرعاتده موجود بعض فرقلره رغماً شایان دقت بر مشابهت واردر ..

« آننا قاره‌نین اویله بر تألیف ادبی‌درکه نشر اولونور اولونماز لایموت آثار بدیعه صیره‌سنه گچمشدر .. چونکه او قادار انسانیته عائد ، او قادار هر زمان و محیطك اشخاصی طرفندن اوقونوب آکلاشیلمق اوزره یازیلمش ، روس اخلاقنی تصویر ایتمه‌سنه رغماً عین زمانده اوقادار غرب حیات و معیشـتنه‌ده موافق کلمشـدر .. بر درجه‌ده‌که بو اثر بر پته‌رسبورغلی ، بر موسقووالی قادار بر پارسلی ، بر لوندره‌لینك‌ده سویهٔ ذکا وعرفانه خطاب ایده‌بیلیر ..

« آننا قاره‌نین بر طرفدن فنا یاپیلمش ازدواجلرله اونلرك نتایج وخیمه‌سـنك ابدی بر تاریخی اولمقله برابر دیکر جهتدن‌ده ایجابات احوال ایله بر معتـاد عقد ایدیلن ازدواجلری واو ایجاباتك بو نوع تأهللره ایقاع ایتدیکی مشـکلاتی تصویر ایدر لایموت بر حکایه‌در .. احتوا ایتدیکی صنعت ، انسانه ویردیکی درس حکمت نقاط نظرندن تألیف مذکور عصرك اك بویوك ، اك پارلاق آثارندن‌در ..... »

فرانسه اقاده‌میسی اعضای بنامندن آناطول فرانس تولستویك وفاتی مناسـبتیله یازدیغی بر مقاله‌ده دیورکه : « تولستویك بوکون انسـانیت اوزرنده بویوك و مسعود بر تأثیر حاصـل ایدن او بویوك وشاهانه فکرینی کمال حرمتله سلاملایه‌لم ... تولستوئی برحکایه‌نویس

اولمق صفتیله بزم استادمز اولدیغی کبی نجابت فکریه‌نك ، جسارتك و علوجنابك‌ده تقلید اولوناماز بر تمثالی‌ایدی ... بر سکون قهرمانانه، برملایمت جلادتکارانه ایله ، قانونلری محضا اجرای ظلم وشدت ایتمك ایچین یاپان بر هیئت اجتماعیه‌نك بوتون جنایتلرینی بی پروا کوسترمشدر ... »

موریس مترلنك‌ده : « تولستوئی مدنیت حاضره‌نك اك بویوك بر صنعتکاریدر . اونك قادار هیچ برمحرر اثرلریله بودرجه حقیقی ، بو درجه عمیق بر تأثیر اخلاقی حصوله کتیرمه‌مشدر ... » دیور ..

امیل فاکه ایسه تولستوئی‌حقنده شویله دوشونویور : « تولستوئی آوروپانك اون دوقوزنجی عصر ادبیاتنی کمال شعشعه و ظفرله تزیین و تتویج ایله‌ین اون ، اون ایکی بویوك اسملردن بری‌در .. اخلاف اونی برآز غوته‌نك ، ویقتور هوغونك ، لامارتینك ، بایرونك ، تەنیسینك ، دیکنسك ، بالزاقك آشاغیسنده ؛ شیللر ، ژورژسان ، موسسه ، وینیی ایله‌ده مساوی طوتاجقدر ... تولستوئی انسانیت متفکره‌نك اولدیغی قادار عالم صنعتك‌ده بویوك بر کونشی اولارق مؤبداً پارلایاجقدر ... »

*
* *

بو آی عثمانلی عالم عرفان وادبیاتی‌ده پك قیمتدار بر دماغ غایب ایتدی .. مرحوم احمد شعیب بکك فاجعهٔ افولنه آغلامامق ، متأثر اولمامق جداً غیر قابل .. بیلنه‌مز ناصیل بر ظلم تصادف ایله أولوم ، اکثریا بویله کزیده خلقتلری آرایور و بولیور !..

دییه بیلیرم‌که ملتمزك تاریخ تکاملات فکریه‌سنده احمد شعیبك

شایان دقت بر تأثیر و نفوذی اولمشدر .. ذی حیات ، زنده وصنعتکار اسلوبیله یازدیغی او جداً عالمانه مقالات نفیسهٔ متنوعه بوتون تورك شبابنی تغذیه ایتمشدر .. ایلك دفعه اولارق ، آوروپانك اك مشهور ادیبلرینك ، فیله‌سوفلرینك ، مورخلرینك حیات ومسلکلرینی ، تدقیقات وتتبعات عمیقه نتیجه‌سنده ، بزه طانیتدیران احمد شعیب بك اولمشدر ..

کمال سکون و تواضعله ، هر دورلو آلایش و نمایشدن آزاده بر طور صمیمیتله یازدیغی مقالات ادبیه واجتماعیه انافس آثاردن معدوددر ..

یالکیز « حیات و کتابلر » ، « اثمار مطبوعات » احمد شعیب نامنی عالم ادبیات و عرفانمزده حرمتلرله ابقا ایده‌بیلمك ایچین کفایت ایلیه‌جکدر ... تدقیقات و تتبعات واسعه ایله مزین بر حیات مدیدهٔ مساعینك محصولی اولان بو مقاله‌لر او قادار جانلی ، اوقادار مفید ، او قادار مالامال نفاست وجدیتدر ...

احمد شعیب او متفکرلردن ، او مقتدر ومستثنی محررلردندر که افولیله اشغال ایتدیکی موقعی مؤبداً یتیم بیراقمشلردر ..

جاذبهٔ اسلوبیله اهمال ایدیله‌میه‌جك بر ادیب ، تدقیقات وتتبعاتی و انتخاب ایتدیکی موضوعلری ایله شایان دقت بر متفکر اولان احمد شعیب علوم اجتماعیه و تاریخیه‌یه ، مسائل سیاسیه واقتصادیه‌یه‌ده واقفدی .. « حیات و کتابلر » محرری وقتیله اثمار مطبوعات عنوان عمومیسی آلتنده یازدیغی مقاله‌لرك برنده بزده ، همان ایلك دفعه اولارق ، شو بدیعهٔ حقیقتی سویله‌مشدی :

« بو کون ادبیاتك باشلی باشنه بر فن مستقل اولمادیغی قطعیاً قبول اولونمشدر .. ادبیاتك تکمیل علوم موجوده ایله صیقی بر

اولمق صفتیله بزم استادمز اولدیغی کبی نجابت فکریه‌نك ، جسارتك و علوجنابك‌ده تقلید اولونا‌ماز بر تمثالی‌ایدی ... بر سکون قهرمانانه، برملایمت جلادتکارانه ایله ، قانونلری محضا اجرای ظلم وشدت ایتمك ایچین یاپان بر هیئت اجتماعیه‌نك بوتون جنایتلرینی بی پروا کوسترمشدر ... »

موریس ماترلنك‌ده : « تولستوئی مدنیت حاضره‌نك اك بویوك بر صنعتکاریدر . اونك قادار هیچ بر محرر اثرلریله بودرجه حقیقی ، بو درجه عمیق بر تأثیر اخلاقی حصوله کتیرمه‌مشدر ... » دیور ..

امیل فا که ایسه تولستوئی حقنده شویله دوشونویور : « تولستوئی آوروپانك اون دوقوزنجی عصر ادبیاتنی کمال شعشعه و ظفرله تزیین و تتویج ایله‌ین اون ، اون ایکی بویوك اسملردن بری‌در .. اخلاف اونی برآز غوته‌نك ، ویقتور هوغونك ، لامارتینك ، بایرونك ، تەنیسینك ، دیکنسك ، بالزاقك آشاغیسنده ؛ شیللر ، ژورژسان ، موسسه ، وینیی ایله‌ده مساوی طوتاجقدر ... تولستوئی انسانیت متفکره‌نك اولدیغی قادار عالم صنعتك‌ده بویوك بر کونشی اولارق مؤبداً پارلایاجقدر ... »

*
* *

بو آی عثمانلی عالم عرفان وادبیاتی‌ده پك قیمتدار بر دماغ غایب ایتدی .. مرحوم احمد شعیب بکك فاجعهٔ افولنه آغلامامق ، متأثر اولمامق جداً غیر قابل .. بیلنه‌مز ناصیل بر ظلم تصادف ایله أولوم ، اکثریا بویله کزیده خلقتلری آرایور و بولیور !..

دییه بیلیرم که ملتمزك تاریخ تکاملات فکریه‌سنده احمد شعیبك

شايان دقت بر تأثير و نفوذى اولمشدر .. ذى حيات ، زنده و صنعتكار اسلوبيله يازديغى اوجداً عالمانه مقالات نفيسهٔ متنوعه بوتون تورك شبابنى تغذيه ايتمشدر .. ايلك دفعه اولارق ، آوروپانك الڭ مشهور اديبلرينك، فيله‌سوفلرينك، مورخلرينك حيات و مسلكلرينى ، تدقيقات و تتبعات عميقه نتيجه‌سنده ، بزه طانيتديران احمد شعيب بك اولمشدر..

كمال سكون و تواضعله ، هر دورلو آلايش و نمايشدن آزاده بر طور صميميتله يازديغى مقالات ادبيه و اجتماعيه انافس آثاردن معدوددر..

يالكز « حيات و كتابلر » ، « اثمار مطبوعات » احمد شعيب نامنى عالم ادبيات و عرفانمزده حرمتلرله ابقا ايده‌بيلمك ايچين كفايت ايليه‌جكدر ... تدقيقات و تتبعات واسعه ايله مزين بر حيات مديدهٔ مساعينك محصولى اولان بو مقاله‌لر او قادار جانلى ، اوقادار مفيد ، او قادار مالامال نفاست وجديتدر ...

احمد شعيب او متفكرلردن ، او مقتدر و مستثنى محررلردندر كه افوليله اشغال ايتديكى موقعى مؤبداً يتيم بيراقمشلردر ..

جاذبهٔ اسلوبيله اهمال ايديله‌ميه‌جك بر اديب، تدقيقات و تتبعاتى و انتخاب ايتديكى موضوعلرى ايله شايان دقت بر متفكر اولان احمد شعيب علوم اجتماعيه و تاريخيه‌يه ، مسائل سياسيه و اقتصاديه‌يه‌ده واقفدى .. « حيات و كتابلر » محررى وقتيله اثمار مطبوعات عنوان عموميسى آلتنده يازديغى مقاله‌لرك برنده بزده ، همان ايلك دفعه اولارق ، شو بديعهٔ حقيقتى سويله‌مشدى :

« بو كون ادبياتك باشلى باشنه بر فن مستقل اولماديغى قطعياً قبول اولونمشدر .. ادبياتك تكميل علوم موجوده ايله صيقى بر

ارتباطی واردر.. بوکون ادبیاتسز فلسفه ، حقوق ، سیاسیات اولمادیغی کبی بونلرسزده ادبیات اولاماز .. »

یازدیغی او نفیس وامثالسز مقاله‌لریله مرحوم « صنعت ، صنعت ایچیندر . » نظریه‌سنك‌ده علمدارى کورونویوردی ...

حاصلی وطنه داها پك چوق خدمتلر ایفا ایده بیله‌جك بر سنده ایکن افول ناکهانیسی جداً شایان تأسف و تلهفدر .. احمد شعیب بك ایله هیچ کوروشمه‌دیکم حالده ، اثرلری کندیسنه قارشی قلبمده او قادار عمیق و پایدار بر حس حرمت ومحبت حاصل ایتمشدی‌که فاجعهٔ وفاتی غزته‌لرده کورور کورمز بویوك بر فلاکت قارشیسنده دویولان بر زلزلهٔ اضطراب ایله بوتون هویتمك صارصیلدیغی حس ایله‌مشدم .. فی‌الحقیقه شعیب افولیله یالکیز عائلهٔ محترمه‌سنی دکیل ، عالم عرفان و ادبیاتمزی‌ده عظیم بر ماتم ایچنده بیراقمشدر ...

١٥

١٩١١ ، شباط

آثاريله، تدريساتيله ، شبابه ايفا ايتديكي كزيده خدماتيله تاريخ ادبيات عثمانيه‌ده‌كی موقعی جداً پك مهم ومحترم اولان استاد اكرمك، « نژاد اكرم » عنوانلی اثرلری كچن آی كتبخانهٔ اِدبیاتمزی تزيين ايتدی ..

بويوك وابدی بر أَلمه معكس اولان بو اثر نفيسی انسان اوقومقله يالكيز حساس وشفيق بر قلبك ، نزيه و مستثنی بر پدر قلبنك اينجه فريادلرينی ، درين اضطرابلرينی ، صميمی ايكله‌مه‌لرينی حس ايتمش وبو بويوك أَلمه اشتراك أيله‌مش اولماز ؛ بلكه عين زمانده حساس وفيضكار بر ذكای نوشكفته‌نك مناقب حياتنی، صفحات روح وفكرينی تعقيب ايتمكله‌ده علوی ومهيج بر ذوق ، بر ذوق حرمت وحيرت ، برذوق ملال واضطراب دويمش اولور ..

فی الحقيقه اثر اوقوندقجه نژادك ، نابهنكام أولومنه بريأس خونين وآتشين ايله آجيامق غيرقابل بويوكسك خلقتك هويت معنويه‌سنه ، سرائر روحنه ايديلن نفوذ كيتدكجه درينله‌شيور ؛ و بو نفوذ درينلشدكجه‌ده محترم زاواللی پدرك بويوك أَلمنه قارشی حس ايديلن حرمت ، برمعنای مهيب قدسيت آليور ..

مختلف تاريخلرده يازلمش منثور ومنظوم شعرلردن، خاطره‌لردن

تشکل ایدن بو مصورا ثرده صمیمیت، صمیمیت ملال هر دورلو قیوداته، قیودات تحریر و صنعته حکمران اولمشدر .. استاد محترم آغلایان قلمنك براوجنی صیزلایان قلبنه دایامش، اثرینی اویله یازمشدر :

« بر کسوهٔ ماتمیده سوس ، نظام آرایانلر .. بروا ویلای قلبیده ظرافت، صنعت کوزه‌تنلر بو اثری هیچ اوقومامالیدرلر .. بونده‌کی تحسسات وتفکرات روحدن، دماغدن چیقدیغی کبی ، نالان و پریشان ، بورایه انتقال ایتدی ... »

اکر اکرم بك افندی بو اثری یازمقله نژادك فاجعهٔ افولنه قارشی قارئلرینی آغلاتمق ایسته‌مشلرسه امین اولسونلرکه بونده تمامیله موفق اولمشلردر .. فی الحقیقه « نژاد اکرم » ی اوقویوبده بو کوچوك دهانك نابهنگام اولومنه بر یأس خونین و آتشین ایله آجیامق ، آغلامامق غیر قابل !..

تاریخ ادبیات عثمانیه‌ده « اکرم » نامی قادار « نژاد » اسمی ده پایدار اولاجقدر .. چونکه مؤثرك قلمی وقلبی قادار « نژاد اکرم » ك قهرمانی ده بوکسك ونجیب ... أوت نژاد ، صحنهٔ حیاتده کی آز عمرینه مقابل صفحهٔ ادبیاتده چوق یاشایاجقدر .. بویوك شاعرك شدید شفقت وابتلاسی ، اولادینی کنج یاشنده مزاره کیتمکدن منع ایده‌مه‌دی ؛ فقط نشر ایتدیکی شوصوك اثر اونی فانی اولمقدن قورتاردی .

کتابده پك أسکی طرز وشکلده یازیلمش پارچه‌لر موجود .. فقط بونلرده‌ده صمیمیت ، سه‌ویملیلك ، اینجه‌لك وار .. شکلاً ده کوزل شعرلر ایسه بوس بوتون استادانه .. هله بر « قوش » ، « شئون عالمه قارشی » اسمنده‌کی شعرلرله « ایستنیه » عنوانلی حکایه حقیقةً برر بدیعهٔ ادبیه‌در ..

« برقوش » شعر رقيق ونفيسى ايله ايسته‌دم‌كه شو صحيفه‌لرده تزين ايتسين :

برقوش !

نره‌دن اوچمش ؛ زواللیجیق ... برقوش !
بكا باق ، هيش ! صاقين قاچوب كيتمه .
او كدرناك ، ساكتانه طورروش ..
- بويله‌يم بن - طوقوندى رقتمه ..
منكسرسه‌ك ، بنم ده وار المم ..
كل ، يقين كل ! سنكله دردلشه‌لم ...

*

نه ايچوندر كوكلجكك مكسور ؟
بونى بن ايتمك ايسته‌رم تخمين :
متحسر ، بنم كبى مفتور
بو يرك سن‌ده بر غريبيميسين ؟.
دردلى‌يم ، اووخ ! باقه كولديكمه ..
يوقمى روحكده بر حزين نغمه ؟..

*

سويله ، بن آكلارم لسانكدن ..
بو سكوتك ياقيشميور ، سويله ؛
نه زمان دوشدك آسمانكدن ؟.
ياشامق بكمى كوچ تحسرله ؟..
سكا ، لكن ، بوتون افقلر آچيق ..
يلك صيقلدكسه آسمانكه چيق ..

*

طوره‌جقسين ، سبب نه ، رنجيده ؛
اوچ بو برزخدن ، اوينا-ون قنادك ،
هيچ قالبرميدى خاك سقليده ...
آه ، اولايدى قنادلرى نژادك !..
اورييور ايشته قلب مجروحم ..
ايشيت ، اى قوش ! نه سويليور روحم :

•

« متلون سما بو برلرده ،
منتهى دائما خزانه بهار ..
نشئه‌سز اكثرى سحرلرده ..
صولبور هپ آچيلمه‌دن ازهار
متحول و بى بقا هرشى ،
روحه راجع كدرسه پيدرپى ..

•

« بزه خير ايته‌ين بو كلشندن
قاچه‌لم ؛ سن‌ده ، بن‌ده قورتوله‌لم .
كزه‌لم كهكشانى ، خوش مأمن
ذوق رؤياى سرمدى بولالم ..
اولالم هربليه‌دن سالم ،
اوچالم آسمانه ، دوغيه‌لم !.. »

شعرمزده ، نثرمزده شايان دقت بر تجدد كوسته‌رن، ايلك دفعه اولارق توركلره ادبياتك معناى حقيقيسنى بيلديرن استاد محترمه نشر ايتدكلرى بواثر وسيله‌سيله‌ده احتراماتمى عرض ايله‌رم .. آثارندن جداً مستفيد اولديغى استادلره حرمت ايتمك حقيقى وجدى كنجلكك اك مهم وظيفه‌لرندن برى اولسه كرك ...

*
* *

بو آی‌ده « سیاه » عنوانلی وفقط قیرمزی قابلی برمجموعهٔ اشعار انتشار ایتدی .. جلال ساهر بكك بو اثرندن اوزون اوزادی‌یه بحثه، ظن ایدرم ، هیچ احتیاج یوق .. چونكه یكی انتشار ایتدیكی وقت « بیاض كولكه‌لر » دن بحث ایتمشدم ..

جلال ساهر بك اوشاعرلردندرکه برمجموعهٔ اشعارینی ، حق - احتمال برآز مبالغه - برشعرینی اوقومق ، دیكر شعرلری حقنده حكم ویرمك وبرفكر مخصوص ایدینمك ایچین كفایت ایدر.. اوحالده بیاض كولكه‌لردن بحث ایتمك ، عین زمانده بحراندن ، سیاهدن بحث ایتمك دیمكدر .. بوتون بوشعرلر اوقادار بر برینه بكزر، اوقادار بر برینك همشیره‌سیدر ...

واسع وبی‌پایان سمای شعر وصنعتك محدود بر كوشه‌سنده پرواز ایدن وقانادلری اولدیغندن فضله بدبین كوروتمك احتیاجیله تیتره‌ین بوحساس ومریض شاعرك كوزل ، صنعتكارانه یازیلمش شعرلری پك محدود اولمامقله برابر .. مزعج ومفرط بریكنسقیٔ پرواز بوتون بوكوزللكلره بولوطلی برهوای ضعف وتشوش سرپیور ..

« بر مجهوله‌یه خطاب » عنوانلی شعر ، « سیاه » ده اك كوزل ونفیس برپارچه‌در .. بوشعری اوقویوب بیتردكدن صوكره ساهر بكی تبریك ایتمك ، ساهر بكی آلقیشلامق ایچین قلبده همان صمیمی برهیجان تهالك حاصل اولیور.. فقط نه قادار یازیق ، نه قادار الیم كه قلبده چیرپینان بوهیجانی ، شدید بر عكس‌العمل تحسس وتفكرله نا كهان دماغده جانلانان عمیق وعاصی براحتیاج تنقید درحال اولدیرییور: لكن بوكوزل شعره لزومندن فضله بكزه‌ین، لزومندن فضله بوكوزل شعرك

مالك اولدیغی عناصر حسیات وکلمات ایله سوسله‌نن باشقه شعرلرده اوقودم‌که آلتنده جلال ساهر امضاسی واردی ....

هیچ شبهه‌یوق، ملتلرك ایچنده بولوندقلری ادوار سیاسیه واجتماعیه ایله آثار ادبیه‌لری بیننده طبیعی وضروری بر آهنك روابط ومناسبت واردر .. ایشته بونك ایچیندرکه هرملتك ادبیاتی ، او ملتك حیات اجتماعیه واخلاقیه‌سنك جاذب وقیمتدار بر وثیقهٔ تاریخیه‌سی‌در .. ادبیاتلرله ملتلرك احوال اجتماعیه وسیاسیه‌لری بیننده موجود بو آهنك طبیعی و ضروری‌یی دوشونمك ، جلال ساهر بكك حق کوزل شعرلرینه قارشی بیله دماغده بر احتیاج عصیان وتنقید حس ایتمك ایچین احتمال آیروجه بر سبب تشکیل ایدییور ..

مع‌مافیه موضوعلرینك بومزعج ومفرط یکنسقلکی ایله برابر ، بی‌طرف برحس صمیمی ایله اعتراف ایدرم‌که جلال ساهر بك کنج شاعرلرمزك الك حساس ومقتدری ، یازیلرنده بالنسبه الك زیاده موفق اولانیدر ..

١٦

نيسان ، ١٩١١

خالده خانم افنديننك يكى انتشار ايدن « خراب معبدلر » ينى اوقويوب بيتيرديكم زمان ، وجدانمده عظيم برهيجان افتخار واطمئنان ايله حكم ايتدم كه كتبخانۀ مليمز جداً يوكسك وحقيقى براثر ادبى داها قازاندى .. برتورك اديبه‌سنك كوستر ديكى شو قدرت حسيه وفكريه ، شوموفقيت صنعتكارانه عينى زمانده تورك مدنيتنك، تورك ذكا وعرفاننك ظفرى اولديغى ايچين افتخار ، ملى وعمومى‌در .

درونده ، قلبى وفكرى اينجه‌لكلر ودرينلكلرك شعر اهتزازى حس ايديلن « خراب معبدلر » فكرجه سيال ، نافذ واسرار انكيز اسلوبيله حزين ودلنشين برآبدۀ تحسس وتفكردر ..

عميق بر « ئه‌مپرسيونيست » اولان خالده خانم افنديننك اثرلرنده اك زياده نظر دقتمى جلب ايدن نقطه اوهيچ بر محرره بكزه‌مه‌ين ، اوهيچ براديبى تقليد ايتمه‌ين كنديلرينه خاص اسلوبلريدر .. اويله رنكدار وسيال، اويله نافذ وتسخيركار، اويله غيرمحسوس اينجه‌لكلره، غير مرئى درينلكلره قادار نفوذ ايده‌رك اونلرك سرائر روحيه ، سرائرخطوط والوانن، كوسترن براسلوب كه صاحبه‌سنك بوتون اثرلرينه كنيش برهالۀ رقت وممتازيت سرپيور.. اويله ظن ايديورم كه، خراب

معبدلری یوکسك ومستثنی براثر یاپمقده بواسرارلی وفسونلی اسلوبك بویوك برتأثیری اولمشدر ..

دقت ایتدم : « سویه طالب » محررهٔ محترمه‌سی فارسی قاعده‌سیله یاپیلمش ترکیبلری ممکن اولدیغی قادار آز قوللانیورلر .. ترکیبلرك چوغی تورکجه قاعده‌سیله یاپیلمشدر .. تورکجه قاعده‌سیله یاپیلمش ترکیبلرك ، خصوصیله ترکیب توصیفیلرك کوزللکی ، حس وفکری ترجمه‌ده‌کی قوتی اکثریا داها جاذب، داها متین اولویور.. غایت ساده براسلوبله ، پك آز عربی وفارسی کلمه‌لر وترکیبلر استعمال ایتمکله اك یوکسك فکرلرك ، اك اینجه حسلرك افاده واحساس ایدیله‌بیله‌جکنی محمد امین واحمد حکمت بکلردن صوکره بزه «خراب معبدلر» مؤلفهٔ فاضله‌سی کوستریور.. بن ساده‌لکه دوغرو آتیلان بونزیه وصنعتکار خطوه‌لری ادبیاتمزده برتکامل اولارق تلقی وقبول ایدییورم ..

خالده خانم افندینك اسلوبلرنده مطلقا شایان تنقید واعتراض برنقطه بولمق ایسته‌نیلیرسه یالکز سویله‌نه بیلیرکه بعض جمله‌لرك نحوی وفکری حیاتی فقرالدم وضوح ایله معلولدر ..

منثور شعرلردن ، حکایه‌لردن وعشق فسانه‌لرندن تشکل ایدن خراب معبدلر ، موضوعلرینك تنوع وجوالیتی ، ممتازیت وفلسفیتی ایله‌ده امثالی آثار ادبیه‌نك کافه‌سنه حائز رجحان اولدیغنی اعتراف ایتمه‌یی کندیمجه اك معزز بروظیفه عد ایده‌رم ..

روح منجمد ایله ألهرده‌کی نفاست اسلوب ، نفوذ نظر ، فلسفهٔ یأس ، عصیان منور نه جاذب، نه محتشم!.. درینلکلرنده دماغك مست

اولديغى بوايكى منثور شعر يالكيز اڭ دكيل ، بلكه بوتون تورك ادبياتنك اك يوكسك ، اك برفلسفه شعرلرندن‌در ..

اى آنا طوپراغى ، سلطانه عثمانك سهومى عنوانلى بديعه‌لر يازمش اولديغى سياسى انقلاب ايله نازك بردورۀ تجدد وانتباه ايچنده‌بولونان برملتك اك زياده محتـاج اولديغى ايكى نفيس وطنى موضوعدركه پك صنعتكارانه ، پك موفقيتكارانه يازيلمشـدر . بوايكى بديعه‌دن آيرى آيرى برقاچ جمله آليورم :

١ . — اى مائى دالغه‌لر ايچنـده اويويان آنا طوپراغى !. جبـالڭك نازلى خطوطى ، مور كولكه‌لرى ، آفاقڭك رؤيامسى ، تولسى سيسـلرى ، سماكڭ پنبه ، اينجه سحرلرى ، بولوطلريكڭ دلبر ، نازنين رنك ييغينلريله‌بزى بتيم بيراقوب هانكى يابانجى آرزولره دوغرو قاييورسك ؟. بوموشاق ، وفاكار سينه‌كڭ آلتى يوز سنه‌لك چوجوقلرينى نره‌لره فيرلاتيورسك ؟ .

« سنى نه‌محتشم روما ، نه‌فيلسـوف يونان بزلر قدر آتشـين ، وفاكار ، اولوملره قدر سوه‌رك وسوه‌مه‌مشدر ؛ وهيچ برملت مستقبلده !..

« توركلكڭ اك وجدآور خشوع وتضرعى ، توركلكڭ اك منزه آمال واستغراقى اوسنكه تيتره‌ر ؛ توركلك ياشـار . اولور ، أزيلير ، ابكلر ؛ هپ سنك اوزركده !. »

٢ . — « السلام ! مزارمه قدر چيكنه‌مكه كلن آياقلرى توقيف ايدن يكى عنصر ! السلام ! طورونم شهزاده سليمانڭ سزه آناختارينى بخش‌ايتديكى بلاددن سزى سـورمكه يورويێن قوتِه قهرمان كوكسلريكزى سـپر ايده‌رك اولومك تاكوزلرينڭ ايچنه باققدن چكينمه‌ين اوردو ! طوزوم ، امككم سزه حلال اولسون ! سزى آسيا چوللرينه يالين آياق كوندرمكه قالقيشان قوللره عصيان ايده‌رك آياق ديره‌ديكز . ييقلمق ايسته‌نيان بومعظم ملت تمللرينى‌يكيدن آتعفه تشبث ايتديكز . أوت ، حلال اولسون عسكرلرم ؛ يالكز طوزوم ، امككم دكل ، ناموسم‌ده سزه حلال اولسون ! .

« السلام ! عثمانك الك موطلو ، الك شجيع، الك سوكيلی يتيملری! عالمك خيربالادينی ، بوينی بوكدورديكی ، هيچ بر تشبث مردانه‌سنه ال اوزاتوب ياردیم ایتمدیکی چوجوقلر ! روحم دائما سزك ایچین متأذی ایدی ؛ طوپراغه قاریشان قوللرم سزی قالدیرمق ایچین دائما عجزندن صیزلاردی. عثمانك اسمنه لایق اولان برملت یاتماز، یاتاماز، چالیشیکز، اولادلرم! ملکمی اعمار، ملتمی بوتون علوم وفنون ، بوتون خصائل عثمانیه ایله احیا ایدیکز . آرتیق ویرمه‌یکز ؛ آقیتیلان قانلرك هنوز قورومادیغی معزز طوپراقك بر قاریشنی، برذره‌سنی بیله ویرمه‌یکز ! »

مسعود وقوتلی ملتلرك ادبیاتلرنده وطنی نشیده وحکایه‌لره ، وطنپرورلك وفداکارلق حسلرینی ایقاظ وتهییج ایده‌جك جداً کوزل یازیلمش آثار شعر وصنعته پك چوق تصادف ایدلمکده‌در .. بویله اثرلره هر ملت ادبیاتندن زیاده محتاج اولان عثمانلی ادبیاتی بوکیبی شعرلر وحکایه‌لره ، نه‌شایان تأسفدرکه ، شکایت ایدیله‌جك درجه‌ده آز مالکدر . ادبیاتمزك صرف غرامیات ایله مالامال بر مسلك تعقیب ایتمه‌سنه آرتیق نه‌زمان ، نه محیط ، نه احتیاج تجدد وانقلاب مساعددر، ظن ایدرم ...

دکبزك خاطراتنده عنوانلی پارچه ادبیاتمزده شیمدی‌یه قادار امثالنه تصادف ایدیلمه‌مش آبدات شعر وصنعتدندر . اوچ پارچه‌دن متشکل بونفیس و « اوریژینال » اثرك صوك قسمندن آلدیغم برقاچ جمله ایله شو صحیفه‌لری‌ده سوسله‌مك ایسته‌دم :

« خیرالدین بارباروس نم الك سوکیلی چوجوقلرمدن‌در . دالغه‌لری قانلره بویایان، اعماقه بیکلرجه انسان کوندرن جنك وجدال آوازه‌لرینی روز کارلرله بولوطلره یوکسلتن بوقابدانی هیچ بر وقت قورقوتامامشدم... کوپوکلرم ، سیاه اولوم دالغه‌لرم، کردابلرم، فیرطنه‌لرم اوکا محظوظیت ویردی ؛ او ، بونلرك

هپسنده مندمج اولان شعری ، قدرتی ، متحرك، سيال عظمت تنوعی وحشی بر مسرتله دویاردی . صوكره سكونتی ، حدتی ، او یوموشاق قابليت تبدلی ، هپسنی كنديسنه برر واسطهٔ ظفر اولارق قوللانيردی. او ، بوتون اعماقم قدر درين ، صولرم كبی متحول ، بولوطلرم كبی مدهشدی . او صاغ اولدقجه برر ايپك كلابك كبی اوزرمده اوچوشان كميلرده هپ قانلی فاجعه‌لر، غيرتلاق غيرتلاغه بربرينی اولومه كوندرن انسان مجادله‌لری كورولور، چيغريشمه‌لر، فيرطنه‌لرك دومانلی سير مدهشيله صولو بوشاغه داغيلان صيحه‌لر ايشيديليردی . صوكره بونلرك هپسنی اورته‌رك ، بوتارق صولرمك سكونتی آلتنه كومردم . شان وشجاعتنه، ظفر ومغلوبيتنه، بوتون حياتنه ميدان اولان صولرم اولدقدن صوكره بيله اونك روحنی جذب ايديوردی.. اونك روحی ، كولكه‌سی صولرمده جريان ايدن شيلری كلير، ديكلردی. عثمانليلرك هر دكيز محاربه‌سنده ريختيمه بويلو بويجه اوزانير ، صولرمك كتيرديكی حوادثی ديكلر، روحنك تمنياتی دالغه‌لرمه توديع ايدر، كونده‌ريردی.......»

بوراده منثور شعرلر بيتيور ، حكايه‌لر باشلايور ... بلا مبالغه سويليه‌بيليرم كه حكايه‌لرك هپسی بربرندن كوزل و پرحيات ...

ارواح مقامات ، معبده‌كی قادين ، آننا خسلری ، كوسم سلطانه ، ابسته‌ريك ، فرجه‌ونه حكمتك ثورنالنده‌ه ، امضاسز مكتوبلر ،

خصوصيله ظهول اموات ، خصوصيله حيات تخيل برر شه‌دوور، برر نفيسهٔ ادبيه‌در. بوراده ينه اعتراف ايده‌جكم؛ خالده ضيابك مستثنی اولمق اوزره ، هيچ بر اديبمز ، هيچ بر محررمز بو قادار نفيس و مؤثر ، بو قادار درين وپرحيات حكايه‌لر يازاماممشدر . بن بر تورك خانمنك ايلك دفعه اولارق كوستردیكی شو پارلاق موفقيت صنعتكارانه‌يی ، شو بی‌نظير ظفر ادبيی عثمانلی عالم نسوانی ايچين پك مهم، پك املپبرا ، پك شايان افتخار بر وقعه اولارق تلقی ايديوردم.

اثر، حكايه‌لردن صوكره كلن عشق فسانه‌لرى ايله ختام بولويور. ادبياتمزده بو عشق فسانه‌لرى درجه‌سنده اوريژينال، بومنثور بالادلر مرتبه‌سنده شعروفسون ايله ضبادار براثر بولمق غير قابلدر. وحشى، اسرارانكيز هند ومصر قديم سمالرينك قوس قزحلرندن دوكولن رنك وضيا ايله صانكه متموج بو صحيفه‌لر؛ عشق ماضى‌يى، شعروحشق ترنم واحيا ايدن نازنين بر رقص خيال وآهنك ايله تيتره‌شيور، كبى‌در... بو بر شعر وصنعت صحيفه‌لردن شو پارچه‌يى آليورم :

« بر كون ويشنويه روحمك قارانلغى ، برودتى سويلمك واوندن ضيا وآتش تمنى ايتمك ايچين معبده كيرمشدم . معبدك لوش درينلكلرندن ، اينجه وجودى، ايكى سياه آتش كبى پارلايان كوزلريله يكى بر وارلغك بكا دوغرو كلديكنى كوردم. قيافتى مقدس بربرهمن اولديغنى سويليوردى. فقط كوزلرى ضياسى، آلولرى سياه اولان مدهش برآتشدى. اوآنده اونك مظلم، نمناك روح منفذلرندن روحمك بارد نقطه‌سنه بر كونش ، عشق كونشى دوغدى ؛ واو آنده ارضك بوجهتى اقليم ايله بيله نجه ايصيناميان ذراتى طوتوشدى. سما يلديزلرى ، فضا اوزاقلقلرى ، ارض اورمانلرى ، ذيروحلرى وبوتون معظم صوولو براقلريله يانتدى؛ وبن روحمك برذره‌سى بيله برداهاصوئومامق اوزره عشقك كونشيله ياندم . آرتيق هرشى، عالم وبن يانشار بر آتشدن باشقه برشى دكلدك . »

آفاق تفكر وتحسسى كنيشله‌تن ويوكسه‌لتن اثرلريله ادبياتمزده شايان دقت برتجدد كوسته‌رن خالده خانم افندى، نشر ايتدكلرى شو نفيس اثر ادبيدن دولايى جداً شايان تبريكدرلر .

١٧

١٩١١ ، مايس

ايكى سـنه‌يه ياقين بر زماندن برى «رسملى كتاب» ايچين يازديغم مصاحبه‌لرده الك زياده نظر دقته آلمق ايسته‌ديكم نقطه مملكتمزك بر آيلق جريان ادبيسنى تعقيب ايتمك ، بو بر آى ظرفنده نشر اولنان شايان تدقيق و تنقيد آثار ادبيه حقنـده محترم قارئلره مجمل بر فكر ويرمك و ايجابنده‌ده ادبى اجتهادلرمى، اعتقادلرمى عرض ايله‌مكدى؛ عينى زمانده‌ده اوروپا ادبيات عالمنده انتشـار ايدن بعض مهم اثرلره و وقوعه كلن شـايان دقت حادثه‌لره خفيفجه تماس ايتمكدى . خط حركتمى شو يولده تعيين ايتمش اولمقله ايستيوردم‌كه رسـملى كتابى منتظماً تعقيب ايدن ذوات ، هر آى مملكتمزك و بر آزده اوروپانك ادبى اثرلرندن و حادثه‌لرندن خبرداراولابيلسين ... بونده نه درجه‌يه قادار موفق اولديغمى بيله‌ميورم .. يالكز بيلديكم برشى وارسه اوده اوچ سـنه‌دن برى ملتك ، خصوصيله ضيا و نوره متحسر شـبابك هيجانلى انتظارلرله بكله‌ديكى پارلاق و مسعود برافق علمى وادبى‌نك سياسيات كردبادلرى آلتنده الآن طلوع وانكشاف ايده‌مه‌ديكيدر..

واقعا هر مملكتده انقلابلردن صـوكره حيات ادبيه وعلميه ، پولتيقه قاصيرغه‌لريله ، بر مدت ملول وبى‌تاب قالمشدر .. فقط ، ظن

ایده‌رم ، هیچ بر مملکتده بو حیات ، بو حیات نور وضیا بزمکی قادار علیل و سونوك ، سوروکلنمه‌مش ؛ بزمکی قادار ظالمانه بر اهمال و لاقیدی‌یه معروض قالمامشدر .

یومی غزته‌لرمز باشدن باشه سیاسیات ایله دولو ... فکرمجه یومی غزته‌لر ، خصوصیله ترقی یولنده کری قالمش مملکتلرده انتشار ایدن یومی غزته‌لر ستونلرینی یالکیز سیاسی حادثه‌لر ، جنائی وقعه‌لر ایله دولدورمقله هیچ بر زمان وظیفه‌لرینی ایفا ایتمش صاییلمازلر .. غزته‌لر ، بوتون بونلرله برابر، متخصصلرینه ـ دماغ ملته ضیاوانتباه صاچه‌جق ـ اجتماعی ، ادبی ، فلسفی ، اقتصادی ، طبی و زراعی مقاله‌لر یازدیرمقله .. شئون مدنیه و علمیه‌دن قارئلرینی کونی کونته خبردار ایله‌مکله آنجق وظیفه‌لرینی یاپمش عد اولونابیلیرلر ..

کذا دیکر طرفدن موقوت مجموعه‌لرمزده مع التأسف کندیلرندن بکله‌نیلن خدمتی ایفا ایده‌مه‌مکده‌در .. دکیل یومی غزته‌لرده ، آیلق وهفته‌لق مجموعه‌لرمزده بیله شبابك ، استقبالك احتیاجنه جواب ویره‌بیله‌جك بر زندکی شعر و عرفان یوق ..

فقط شو کاده امین اولمالیدر که سیاسیات قاصیرغه‌لرینك ظالم وخشین نوازشلریله محیطمزك لاقید سینه‌سنده اویوقلایان شوحزین سکوت ادبی و علمی‌یی ادامه ایتمکده یالکیز غزته‌ومجموعه مدیرلری ، یالکیز محررلر و ادیبلر دکیل ، عینی زمانده قارئلرده مسئولدر .. آرتیق بیلمه‌لی که پولتیقه ابتلاسنه، فرقه‌احتراصنه، سیاسی دیدی‌قودی‌یه اعلان حرب ایتمکسزین استقبالك ضبط وتسخیری، سو کیلی وطنمزده مسعود و پر ظفر بر حیات ادبیه‌وعلمیه‌نك تمو وانکشافی غیرقابل اولاجقدر !..

* * *

بو مصاحبه‌ده کچنلرده انتشار ایدن بر مجموعهٔ اشعاردن بحث ایتمك ایسته‌رم :

« صفحات » ی ایلك ضربهٔ نظرده‌دیکر شعر مجموعه‌لرندن آییران « قاراقته‌ریستیك » مزیت ، شعرلرك ملی واجتماعی بر معنی ایله سوسلی اولوشی ، خواصدن زیاده عوامه خطاب ایدیشیدر . [*] اعتراف ایتمه‌لیدرکه بزم عوامه خطاب ایدن ، عوامك روحنه اینجه‌لك ، عوامك دماغنه یوکسکلك سرپن برادبیاته بویوك براحتیاجمز واردر.. بو احتیاجی اعتراف ایتمك ، درین ویوکسك حسلر وفکرلرله لرزشدار بدایع شعر و صنعته پرستش أیله‌مه‌یه هیچ بر زمان مانع اولاماز ..

عوامك ، داها دوغروسی عمومك سویه‌سنه‌اینه‌رك اونی ـ قابل اولابیلدیکی قادار ـ یوکسکلکلره دوغرو چکمك پك بویوك ، پك انسانی وَوطنی بر حرکتدر .. بویله بر حرکتی آلقیشلامق ، بویله بر حرکت ادبیه‌نك انکشافنی حمایه ایتمك محترم بر وظیفه‌در...

تورکلرك ملی شاعری محمد امین بکك شعرلری ، شعرلرینك موضوعلری حقنده حس ایتدیکم حرمت و محبتی « صفحات » حقنده‌ده دویویورم .. واقعا «صفحات» ده یوکسك سویه‌لره لرزشلر ویره‌جك بدیعه‌لر ، حساس و معالیپرور روحلره ذوقلر ، هیجانلر

---

[*] بحث ایتدیکم « صفحات » برنجی جلده عائددر . اوندن صوکرا شاعر کوچوك قطعه‌ده عینی اسمله داها دورت جلد مجموعهٔ اشعار نشر ایتمشدر .. صوك جلدلر داهاسحار ، داها مؤثر ، داها سلیس و نفیس‌در.. آلام ملیه‌یی ترنمده شاعر کیتدکجه متزاید بر قدرت وحیات کوسترمکده‌در. خصوصیله صوك سنه‌لرك محصولی اولان « استقلال مارشی » ایله « بلبل » منظومه‌لری ملی برر آبدهٔ تهیجدر .

۱۹۲۲ ، مارت

دوکه‌جك نفیس وصنعتکار شعرلر پك یوق .. فقط دماغی دوشوندوره‌بیله‌جك ، عوامه، وسط سویه‌لره ضیا وحقیقت رشاشه‌لری سرپه‌جك متین و روحدار پارچه‌لرده هیچ آز دکیل ...

صفحات ؛ ملی دردلرمزی، غفلتلرمزی، جریحه‌لرمزی بوتون چیپلاقلغیله کوسته‌رن، حیات اجتماعیه‌مزك مختلف صفحه‌لرینی عبرت آمیز بر طرزده تصویر ایدن بر اثر ؛ صنعتیله دکیل ، لکن صمیمیتیله و سلاستیله تمایز ایله‌ین بر مجموعهٔ اشعاردر .

صنعتکار اولمادیغنی ، باقیکز ، محترم شاعر ناصیل صمیمی بر لسان تواضع ایله اعتراف ایدییور :

بکا صوز سوکیلی قاره ، سکا بن سویلیه‌یم ،
نه هوبنده شو قارشیکده طوران اشعارم :
بر بیغین سوزکه : صمیمیتی آنجق هنری ؛
نه تصنع بیلیرم چونکه نه صنعتکارم .
شعر ایچین « کوز یاشی » دیرلر ؛ اونی بیلمم ، یالکز ،
عجزیمك کریه‌سیدر بنجه بوتون آثارم !.
آغلارم ، آغلاده‌مام ، حس ایده‌رم ، سویلیه‌مم ؛
دیلی یوق قلبمك ، اوندن نه قدر بیزارم !.

مع مافیه کندی اعتقادمی ، اجتهادمی سویله‌مك لازم کلیرسه دیرم‌که :

ادبیاتده غایهٔ کمال صنعتك ، شکلك کوزللکلرینی و اینجه‌لکلرینی حس وفکرك درینلکلری ویوکسکلکلریله مزج ایده‌بیلمك .. روحه ذوق وهیجان دوکرکن دماغه نور و ضیا صیچراتمقدر ...

بن یکرمنجی عصرك مهیب سیماسی و سوکیلی وطنمزك بی پایان احتیاجی مواجهه‌سنده عمیق بر لرزش اندیشه ایله تیتره‌دیکم ایچین

كوزللكى صرف شكله منحصر ، فكراً و حساً بر بالون كبى بوش شعرلره قارشى بيكانه‌يم . فقط عين زمانده عادى بر منظومه دركه‌سنه اينن محروم صنعت و شعريت اثرلرده‌ده — او اثرلرده حق اجتماعى وفلسفى معنالرده‌بولونسه — لاقيدم .. اولكيلرناصيل بر لفظ اويونجاغى، تكرار ايديله ايديله أسكيمش و موداسى كچمش عادى برر سوس مثابه‌سنده تلقى اولونابيليرسه، بريكيلرده‌ده ادبياتله ذرهٔ علاقه‌سى اولمايان كلمه و فكر ييغينلرى نظريله باقيلا بيلير ...

عاكف بكك شعرلرى ، كنديلرينك اعتراف ايتديكلرى كبى ، بوس بوتون محروم‌صنعت دكيلدر .. شو قادار واركه قافيه‌لرك بر برينى تعقيباً او مطرد تواليسى بعضاً آهنكى دورغون ويكنسق ياپيور ، و شعرده جاذبهٔ تنوع وثروت موسيقى آزاليور .. لكن بوتون بونلره رغماً شعرلرك چوغنده موجود و محسوس‌ساده‌لك ، طبيعيلك ، مليت وصميميت اونلرى سويملى ومونس ، سليس ونفيس كوستريور .. مع مافيه تماماً بى طرف اولا بيلمك ايچين اعتراف ايده‌رم‌كه ، « صفحات » ده شعريتدن ، صنعت و آهنكدن اوزاق و بو اوزاقلغه مقابل شايان‌دقت برحس وفكردن‌ده محروم منظومه دركه‌سنه اينمش برقاچ شعرده يوق دكيلدر ..

فكر مجه مجموعه‌يى الك زياده يوكسلتن شعرلر ، ساده وطبيعى بر اسلوبله قلمه آلنان منظوم كوچوك حكايه‌لردر ..

خصوصيله الك وخيم برجريحه‌مزى ، حيات فعاليتمزى كميرن الك مزمن بر درد اجتماعيمزى كوسته‌رن محمد فهوه‌سى حقيقةً پك موفقيتكارانه تصوير ايديلمشدر .. جهل وتعصبه ، اخلاقسزلغه قارشى

عصیان ایدن ، اك درین بر جریحهٔ اجتماعیمزی کسکین بر نیشتر تحلیله ایله کوستەرن کوسه امام ده صوك درجه شایان دقت بر شعردر .. موفقیتلرندن دولایی محترم شاعری بوراده کمال صمیمیتله تبریك ایدەرم .. محلە قهوەسی عنوانلی شعردن شو پارچەیی آلییورم :

سبات اچندەمی کچمشدی عمری اجدادك ؟
خایر ، اوجیل نجیبك ، اوشانلی اولادك
داماولرندە شهامت یوزردی قان یرینه ،
یورکلرندە اولوم شوقی واردی جان یرینه .
فقط بز اونلره عائد نه وارسه آلده ، یازیق ،
برر برر ییقەرق قهوه خانەلر یاپدق !
بو نون هیا کل صنعت یتشدیرن شرقك
زمین فیضی ناصیل شورەزاره دوندی باقك !
نه خسته خانەسی قالمش زوالی اسلافك ،
نه بر عمارتی ، یتمش الندە اجلافك .
قانالارك ایزی یوق ، کوپرولر خراب اولمش .
سبیللرك قورومش ، چشمەلر سراب اولمش !.
اوقهرمان بابالردن دوغان بونسل جبین
نه کیرودار معیشت بیلیر ، نه کد یمین !.
عذاب اچندە قالیر سعی کورسه رؤیاده .
نچین یوروللی ذاتاً « اولوملی دنیا » ده !..

محمد عاکف بکك حکایه طرزندە اوزون شعرلری آزدکیلدر .. بوشعرلردە شاعر بر رهآلیست حق بر ناتورالیست کبی حرکت ایدەرك حقائقی اولدیغی کبی کوسترمش ، اشخاص وقایعه ، کندی سویەلرینه کوره ، پك طبیعی اولارق ، سوزلر سویلتمشدر .. « ناتورالیزم » ده

موفق اولدقلری ایچین عاکف بکی آلقیشـلارم . فقط شـونیده سویله‌مکدن واز کچه‌مم که حکایه‌لر ، رومانلر ایچین پك کوزل ، پك موافق اولابیلن ناتورالیزم ، شعرلرده حداعتدالی برآز تجاوز ایدنجه پك فنا ، پك ناخوش برتأثیر یاپیور .. اونك ایچین ناتورالیزم طرزنده یازیلان منظوم کوچوك حکایه‌لرده تصادف ایدیلن بعض مستهجن کلمه‌لر – طبیعی اولمقله برابر – کوزللکی ، روح شـعری رنجیده ایتمکدن خالی قالمیور..

صوکرا اثرده ، شـکل و اسلوب اعتبـاریله ، مهم بر نقطه نظر دقتمی جلب ایتدی .. مجموعه‌یی تشـکیل ایدن شعرلرك بر قسـمی عربی وفارسی کلمه وترکیبلرك طنطنـهٔ آهنکیله دولو .. دیکر قسـمی سـاده ، مونس وطبیعی براسلوبك صمیمیتلریله مالی .. همان تورکجه کلمه‌لر وترکیبلرله یازیلمش شعرلر ، ظن ایده‌رم ، شاعرك کچیردیکی بردور تکاملك فیاض برنتیجه‌سی اولاجق .. فرضا فاتح جامعی ، مزارلرله ایله محمد قهوه‌سی ، کوفه ، کوسه امام ك اسلوبلری بیننده نه درین بر فرق وار . فی‌الحقیقه آکلاشـیلیورکه محمد عاکف بکك قلمی ، اسلوبی صوك زمانلرده مهم برانقلاب ، مهم برتکامل کچیرمش ..

ذاتاً لسان وادبیاتمز هرکون داها أمین ومتین بر خطوهٔ ظفرله تکامله ، یعنی سـاده‌لکه دوغرو یورویور . . فکرمجه بو یورویش یالکز ادبی دکیل ، عینی زمانده اجتماعی بر انقلابك پیشـداری‌در .. آرتیق عربی و فارسینك مسلسل ترکیبلرندن صـیریلمق زمانی حلول ایدییور .. بوندن یکرمی اوتوز سـنه اولکی اسـلوب طنطنه‌دار ایله شیمدیکی نسبةً طبیعی وصمیمی اسلوب مقایسـه ایدیلنجه بوندن

يكرمي سنه صوكره لسانمزك ، ادبياتمزك تاصيل بر شكل آلاجغی بك قولايلقله كسديريله بيلير .. اونك ايچين بو خصوصده تعصب و محافظه‌كارلق كوسترمك ، لسانك بوطبيعى و تدريجى جريانه قارشى عصيانلر يوسكورمك دائما عقيم قالمه‌يه محكوم بر حركت اولاجقدر. كوزل لسانمز ، كذركاهنه أمل وظفر دمتلرى ، ترقى و تجدد چيچكلرى سرپه‌رك بر ملكه وقار و سكونتيله دائما سادهلكه ، فقط معقول و معتدل ، تميز و نفيس بر سادهلكه دوغرو ايلرولیور .. و ايلروليه‌جك !.

١٨

١٩١١ ، حزيران

. شـيمدی‌یه قادار یازدیغم مصـاحبه‌لرده زمین دوشدوکجه ، تأثر وتأسـف ایله ، سـویله‌دم‌که ادبیاتمزده ، مهم بر انقلاب کچیرمش بر ملتـك ادبیاتنـده بولونماسی لازم کلن هیجان وَ زندکی یوق . . بو ، اویله الیم بر حقیقتدرکه اعتراف ایتمك لازم .

استقبالده احفادمز شواوچ سنه‌لك دورهٔ تجدد وانقلاب اثناسنده انتشـار ایدن ادبی اثرلری تتبع ایده‌جکلری زمان اونلرك چوغنی پك یابس ، محیـط وطنه ، حیـات انقلابه قارشی پك آز متحسس بولاجقلردر . . مورخلر بو دورك تاریخ سـیاسی واجتماعیسـنی یازه‌جقلری ، بو دورك حالت فکریه وروحیه‌سـنی تدقیق وتحلیل ایلیه‌جکلری وقت آثار ادبیه‌سـندن مهم همان هیچ بر وثیـقه‌یه ، هیچ بر منبع التقاطه دسترس اولامیه‌جقلردر .

یتیشدکلری ، نشر ایدیلدکلری زمان ومحیطك ایجاباتنه ، استقبالك احتیاجاتنه جواب ویره‌مه‌ین اثرلری نجهٔ تنقید ومؤاخذه‌سی آلتنده خرد وخاش ایتمکده آتی پك خشین و بی اماندر . هر ملت انقلاب زمانلرنده ، هر ملت حیـاتنك مهیب وجدی دقیـقه‌لرنده وطنی ، حقیقی، نور وضیایی ترنم ایدن جلادتکار برچوق شاعرلره ، نفیس

ومهيج برچوق شعرلره مالك اولمشدر. هر ملتده شاعرلر وطنلرينك تحولات سياسيه واجتماعيه‌سنه قارشى لاقيدوغيرمتحسس قالامامشلردر. تاريخ عمومى ادبياته عطف ايديله‌جك بر ضربهٔ نظرله بو حقيقت درحال تسليم اولونور.

فى الحقيقه برملتك ادبياتى او ملتك حيات تاريخيه واجتماعيه‌سندن اصلا اوزاق اولاماز. اكر اوزاق اولورسه ايشته بزم ادبياتمز كبى، كوزللكدن دكيل، فقط حيات و ضيادن محروم قالير.. آرتيق بر قطعيت رياضيه ايله آكلاشيلدى كه بووطن بوس بوتون يكى، جيد وَ زنده بر نسله محتاج!.. بو يكى يتيشه‌جك نسلك دماغ وَوجدانته انسانلق فكرينى، وطن حسنى، ترقى هيجانى، عرفان اشتياقنى كيم تلقين ايده‌جك؟.. بويكى نسله كيم يكى افقلر كوسته‌ره‌جك؟.. حساس ومتفكر دماغلر، يوكسك وصنعتكار قلملر دكلمى؟.. بعضاً براثر بر ملتك روحنده مطرّا ومسعود قاماللر آچماز؛ بعضاً حتى بر شعر بر قومك حياتنده نوار ومحتشم جريانلر ياپمازمى!..

عصرلر شعرك مالكانه‌سنى توسيع ايتمشدر. شعرك روح زينتى يالكز خيال، شعرك موضوعى يالكز عشق دكلدر. عشق حسن، عشـق بدايعدن باشـقه برده عشق انسانيت، عشق وطن وعشق عرفان واردر... وبوعشقلرده‌كى هيجان، حتى شوق خيال اونه كيلردن داها آز بديعى، داها آز درين دكلدر..

انقلاب مملكتمزده نسـبى بر انتبـاه ملى حصـوله كتيردى.. عشـق وطن، عشق ترقى حسلرينى، احتياجلرينى ايقاظ ايتدى.. شيمدى بو حسلرى ترصين، بو احتياجلرى تطمين أيله‌مك — عينى

زمانده بر وطنی « Citoyen » ، بر فرد اجتماعی اولان شاعرك اك محترم ومقدس وظیفه‌سی دکلمیدر ؟. شاعرلرمز ، صنعتکارلرمز دوشونمه‌لی که کندیلری انتباهه ، تجدده ، ترقی‌یه محتاج بر ملتك شاعرلری ، صنعتکارلری‌در .. شعرك قوتی بویوکدر .. فلسفه‌لر ، مدت مدیده قارا کلقده قالمش برملتك محتاج اولدیغی حقیقتلر خشین، یابس برافاده ایله‌سویله‌نیرسه تأثیری‌هیچدر .. بوتون بونلر آنجق شعرك وصنعتك جاذب وتسخیرکار روحیله‌تهییج ایدرسه قوت وتأثیری شدید و بویوك اولور . اونك ایچین شاعرلرمز ، ادیبلرمز صنعتی بر غایه اولارق دکیل ، بر واسطه اولارق قوللانمق مجبوریتنده‌درلر .. وعائد اولدیغی کتلهٔ انسانیت محتاج تنویر وارشاد اولدقجه هرشاعر، بو انسانی وَوطنی مجبوریتك عظمت حضورنده سرفرو ایتمه‌لیدر ..

صنعت معزز ومحترمدر . صنعتی برواسطه ، بر آلت اولارق قوللانمق اونك معززیت ومحترمیتنه هیچ بر زمان خلل کتیرمز .. بلکه صنعت ؛ انسانلق ودوغرولق افقلرینی توسیع وتنویره واسطه اولدیغی ایچین افتخار ایدر . بن وطنمز ، داها دوغروسی ، بوتون انسانیت ایچین « صنعت ایچین صنعت » نظریه‌سنك هیچلکنی ، حتی تهلکه و مضرتنی هرکون داها شدید بر قوت اطمئنان ایله حس ایدیورم . . و حیات ایچین ، ضیا و انتباه ایچین صنعت نظریه‌سنی یالکز وطن و انسانیت ایچین دکیل ، عینی زمانده صنعت ایچین‌ده مفید وفیاض بولویورم .. آوروپانك ، خصوصیله فرانسه‌نك شهرت عالمکیره مالك بعض شاعر و ادیبلرینك ادبی پرنسیپلرینه ، فکری قناعتلرینه رغماً بنم کبی ناچیز بر تورك محررینك صنعت

حقنده‌کی - احتمالکه برآز عنودانه - شو ادعا واطمئنانی قابلدر که غریب کورونسون .. فقط بن نه‌یاپا بیلیرم که وطن و انسانیت ایله علاقه‌دار بو کبی کریزان وسیال مسائل ادبیه‌ده بویوك دماغلرك تحکم ونفوذ فکریسی آلتنده بولونمامق ایچین ، استقبال و استقلاله پرستش ایدن سرکش روحمده هردم متموج ومتهیج بر عصیان ، بر اختلال وار .

یالکیز شونی تسلیم واعتراف ایده‌رم که « صنعت » ی جدی ، فلسفی واجتماعی موضوعلر اوزه‌رینه جاذبه وموفقیت ایله ، طراوت وشطارت ایله تطبیق ایتمك کوچدر .. فقط قولای بر شیئك ، قولایلقله ألده ایدلمه‌سی ممکن بر صنعتك کوزللکی ، فسونی، شعر موفقیتی اولورمی ؟.

*
* *

ایشته صنعتی جدی موضوعلر اوزرینه جاذبه وموفقیتله، طراوت وشطارتله تطبیق ایتمك کوچ اولدیغی ایچیندر که کچن آی انتشار ایدن «خلوقك دفتری » بوتون شعر مجموعه‌لرندن پارلاق وکزیده نور اصالتیله آیریلیور .. وطننك احتیاجاتنی نظر دقته آلارق صنعتی - نامق کمال کبی - بر غایه اولمقدن زیاده بر واسطه ، بر آلت کبی قوللانمق بویوکلکنده بولونان فکرت بکی قلبمك اك صمیمی هیجانلریله تبریك ایدر ، آلقیشلارم .. فی‌الحقیقه شعرمزك مجددلری میاننده پك مهم ومحترم بر موقع اشغال ایدن بو بویوك روحلی مستثنی شاعرك « خلوقك دفتری » ایله کوستردیکی حمیت ادبیه هر دورلو تقدیر وتعزیزه لایقدر . مملکت ، خصوصیله شباب انقلابدن صوکره

کندیلرندن بویله بر اثر بکلهمکده پك حقلی ایدی . استبدادك اك مظلم وسفیل دقیقهلرنده بیله ربابیله شبابه یالکز شعر عشق وخیال دکیل ، شعر فلسفه وانتباهده ترنم ایدن فکرت بکك انقلابدن صوکره شبابی دوشونهجکی ، شبابی یوکسلتهجك شعرلر یازهجغی شبهه‌سزدی . . « خلوقك دفتری » نی نشر ایتمکله تورکلرك بو نزیه وممتاز شاعری سادهجه وظیفه‌سنی، تنویر وارشاد وظیفه‌سنی یاپدی.. بووظیفه‌یی یاپمقله رباب شکسته شاعری شایان حیرت بر حرکت،فضله بر فوق‌العاده‌لك کوسترمش اولمادی . . فقط بزم عالم ادبیاتمزده بو « وظیفه » یه لایق اولدیغی اهمیتی عطف ایدن ذوات معالتأسف پك محدود اولدیغی ایچین فکرت بکك شو وظیفه شناسلغی بکا پك جاذب وقیمتدار کوروندی .

فکرمجه « خلوقك دفتری » عثمانلی کنجلری، عثمانلی طلبه‌سی ایچین بر علم حال ادبیدر .. بوعلم حال ادبی شبابی تربیه وتنویر ایدهجك ، اونلره وظیفه‌لرینك بویوکلکنی، حیاتك،سعیك قیمتنی کوستهرهجك، اونلرك روحلرینی و دماغلرینی یوکسلتهجکدر ... احتمال بر شعر مجموعه‌سنك بردن بوقادار مهیب ونوار بر تأثیر یاپاجغنه اینانیلاماز .. فقط شوکا امین اولمالیدرکه بویوك وکوزل سوزلرك تأثیری، غیرمرئی اولمقله برابر، پك نافذ ومؤثردر.. تأثیرلر قطره قطره بیریکه‌رك هیچ بکله‌نیلمه‌ین بر دقیقه‌ده ناکهان بر عمان فیضی کوسته‌ریر .

ملی براحتیاجه تقابل ایدن « خلوقك دفتری » بوممملکتك استقبالنه، بوممملکتك حیات اجتماعیه و فکریه‌سنه مسعود بر تأثیر یاپاجغنه امین اولمقله قلبم مستریحدر . . فیوضات صنعتك ، بدایع تفکر وتحسسك

بويله اصيل ومفيد تأثيراتى كورمك قادار بنم وجدانمى محظوظ ايده‌جك برشى يوقدر..

انسانيت عصرلردن برى جهل و تعصب يوزندن بك سفيل، بك اليم منظره‌لر عرض ايتدى.. هنوز شيمدى نوره، ضيايه قاووشابيله‌جك بر قابليت كوستردى.. فقط بوقابليتك بهاسى‌قان دريالريله اوده‌ندى. انسانيتك بر جزؤى اولان وطنمز سنه‌لردن برى بك مظلم، بك وجدانخراش صفحه‌لر كچيردى.. هنوز شيمدى انسانلغه، حقيقته قاووشابيله‌جك بر استعداد كوستردى.. لكن بو استعدادك بهاسى سينهٔ وطندن آيريلمش بر چوق اولادلر ومملكتلرله تأديه اولوندى.. آرتيق ظلمت، آرتيق غفلت يتيشير!. آرتيق ظلمته‌ده، غفلته‌ده بيك لعنت! انسانلق، عصرينه تقدم ايدن تاريخ شاعرى كبى يوكسك دماغلرله.. وطن، «خلوقك دفترى» صنعتكارى كبى نجيب متفكرلرله قورتولاجق.

يوقاريكى سطرلرده عصرلرك مالكانهٔ شعرى توسيع ايتديكنى سويله‌مشدم.. شيمدى‌ده ديه‌جكم كه شعرمزك افق موضوعى فكرلك هالهٔ صنعت وعرفانى ايله كنيشلتمشدر. محمدعلى توفيق بكك «خلوقك دفترى» ندن بحث ايدركن درميان ايتديكى شو فكره تماميله اشتراك ايله‌رم: «رجائى زاده اكرم بك وادئ شعرك حدودينى براز توسيع ايتمش، بر روم قيزله يكى آچمش بر شكوفهٔ رعنانك‌ده شعر اولديغنى، شعره موضوع تشكيل ايده‌بيله‌جكنى كوسترمشدى.. شعرك بوتون كائناته حلول ايتمش بر سياله اولديغنى بزده ايلك كوسترن فكرتدر. بونقطهٔ نظردن فكرته مهم بر مجدد دييورز. لسان نظمه عائداولان

خدمتلری ده بوكا علاوه ايديليرسه فكرتك مجددلكی بيلديرلمش اولور..»

توفيق فكرت بكك بو ايكنجی مجموعهٔ اشعارنده اك زياده نظر دقتمی جلب ايدن حال ، موضوعلرينك جديت وفكريتنه مقابل شعرلرك چوغنك شكله ، صنعته عائد كوزللكلر وانجه‌لكلردن محروم اولمايشی؛ حتی بعضيلرينك منبعی صرف خيال وتحسس اولان شعرلر قادار كوزل وسحار اولوشيدر. ادبيات حقيقيه‌نك غايهٔ كمالنه بودرجه مسعودانه ومظفرانه ياقلاشه‌بيلمه‌سندن، صنعتی انسانيت وَوطن ايچين بودرجه مفيدوفياض برطرزده استعمال ايده‌بيلمسندن دولايی بويوك بر هيجان امتنانله فكرت بكك الينی صيقارم.

فكرت بك فكرلرينی ، اجتماعی وفلسفی پرنسيبلرينی اويله نزيه ورقيق، اويله صنعتكارانه بر صورتده كسوهٔ نظمه صوقويوركه بوتون بواجتماعی وتربيوی فكرلر درحال برلرزش شعروحسن ايله‌تيتريبور.. يكرمنجی عصرده بيله، صرف خوليادن‌واحتراصدن باشقه منبع شعر بولاميه‌جق‌قادار محدودالفكر قالانلر توفيق فكرتك ايكنجی مجموعهٔ اشعارينی دقت‌وانتباهله اوقوماليدرلر. فكرت بكك‌شعرلرنده‌كی‌فكرلر دهای صنعتك عصای سحار و جاذبه‌داريله او قادار كوزللشيور ، اينجه‌لشيوركه عادتا حس اولويور.

متفكر بر صنعتكار ، صنعتكار برشاعر اولان فكرت‌بكی‌فقدان حساسيت‌ومخيله ايله‌مؤاخذه‌ايدنلری بن‌هيچ‌حقلی بولاميورم .. واقعا رباب شكسته شاعری فرضا عبدالحق حامد بك قادار يوكسك‌وسما-قرين بر مخيله‌يه مالك دكيلدر . فقط بو ، كنديسنك ممتاز بر شاعره لزومی اولاجق درجه‌ده بر خياله وبرحساسيته مالك اولماديغی هيچ

بر زمان کوسترمز.. رباب شکسته‌ده لاوانس سرباتیبی، سها ابد بدوبی کبی اویله اینجه، نفیس ورنکدار شعرلر واردرکه آنجق زنکین بر مخیله‌نك، اصیل ورقیق بر حساسیتك محصولی اولابیلیر.. اکر موضوعی هیچ نظر دقته آلمیه‌رق هرشعرده عینی قوتله مخیله‌نك قارنال قانادلری بولونسون، ایسته‌نیلیرسه او زمان ماضی‌یه، مالکانهٔ شعری دار ومتحکم حدودلرله چیزمك ایسته‌ین ماضی‌یه رجعت ایدیلمش اولور.

انسانلغی وَوطنی ترنم ایدن «خلوقك دفتری» نده بنم انفس بولدیغم شعرلر شونلردر: خلوقك آمنت سی، پرومنه، خلوقك وداعی، حیاته قارشی بشر، حقیقتك بیلدیرزی، فردا، قبر مکتبی، هلال احمر...

بونلر اویله نفاست واصالتله، اویله کزیده بر وقار صنعت ایله تصویر وافاده ایدیلن زنده ونوار موضوعلردرکه دماغ ملتك، دماغ شبابك غداوضیاسیدر. خلوقك دفترنده متفکر وَوطن پرور فکرتله شاعر وصنعتکار فکرت عینی مساوات حیات ایله یاشیور.. ایشته سحر موفقیت.. ایشته سحر استثنا..

بوکونك کنجلرینه اتحاف ایدیلن فردا یی عیناً بورایه نقل ایدییورم. وطنك امید استقبالی اولان محترم کنجلر!. محترم طلبه‌لر!. بوشعری روحنه تمامیله نفوذ ایده‌رك اوقوییکز و أزبرله‌ییکز:

فردا سنك؛ سنك بو تجدد، بو انقلاب...
هرشی سنك دکلی که ذاتاً؟ سن، أی شباب،
ای چهرهٔ بهیج امید، ایشته معکسك
قارشیکده: برسمای سحر، صاف وبی‌سحاب،
آغوش لرزه‌داری آچیق، بکلیور... شتاب!

أی فجر خنده زاد حيات ، ايشته هر كسك
انظاری سنده ؛ سن كه حياتك اميديسك ،
آلنكده برستارهٔ نو ، يوق ، برآفتاب
آفاقه طلوغ ، اوككده شوماضئ پرمحن
سونسون مؤبداً .
سونسون مؤبداً او جهنم ؛ سنك بوكون
جنت قادار كوزل وطنك وار . شوكورديكك
زمرد باغيشلی ، اينجی شطارتلی قيزجغز
كيمدر ، بيليرميسك ؟ وطنك ... شيمدی صايغيسز
بر كوز بو نازلی چهره‌يه - الله اسيركه‌سين -
كم بر نظرله باقسه تحمل ايدرميسك ؟.
ايسته‌رميسك ، شو آق صاقالك پاك ومحتشم
پيشانئ وقارينه ، بر كيرلی أل ديمه ،
حتی يابانجی بر أل اوزانسين ؟ شو مقبری ،
راضی اولورميسك ، طاشه طوتسون شو سرسری ؟.
البت خاير ؛ او مقبر ، او پيشانئ وقور
قدسی برر مثال وطندر ... وطن غيور
انسانلرك اوموزلری اوستنده يوكسه‌لير .
كنجلر ، بوتون اميد وطن شيمدی سزده‌در :
هرشی سزك ، وطنده سزك ، هر شرف سزك ؛
لاكن اونوتمايك كه زمان تند ومطمئن
بر خطوهٔ صموت ايله تعقيب ايدر بزی .
اوكدن قوشان ، فقط بينه دقتله هر ايزی
تعميقه يول بولان بو ياكلماز معاقبك
شرمندهٔ عتابی قاليرسه‌ق ، يازيق !.. دمين
« فرداسنك ، » ديدم ، بنی آلقيشلادك ؛ خاير ،
برشی سنك دكل ، سكا فردا وديعه‌در ؛
هرشی وديعه‌در سكا ، أی كنج ، اونوتما كه
سندن‌ده برحساب آرار آتئ مشتكی ،

ماضی‌یه شیمدی سن باقیبورسیك بر انتباه ،
آنی‌ده سندن آلمه‌جك بویله اشتباه .
هرمضوی کردباد حوایجله صارصیلان
بر نسلك اوغلیسك ؛ بونی یاد ایت زمان زمان
عصرك ، اونوتما ، بارقه‌لر عصر فیضیدر :
هر ییلدبریده بر کیجه ، بر کولکه دهوریلیر ،
بر افق اعتلا آچیلیر ، یوکسلیر حیات ؛
یوکسلمه‌ین دوشر : یا ترقی ، یا انحطاط !
یوکسلمه‌لی ، طوقوتمالی آلنك سماوره ؛
طویماز بشر دیدکلری قوش اعتلاره ..
اوغراش، دیدین ، دوشون ، آرا ، بول ، قوش، ایکله ، باغیر؛
طورمق زمانی کچدی ، چالیشمق زمانیدر !

دوغرو ، کوزل و پارلاق اولمقله برابر شو شعرده موجود فکرلرده بر فوق‌العاده‌لك ، بر خارق‌العاده‌لك یوق .. فقط طرز تبلیغ واحساسده اویله مهم برموفقیت ، اویله بویوك بر جاذبهٔ صنعت وارکه فکرهمان شعرایله امتزاج ایدییور .. وخلوقك دفترینی‌دولدوران منظومه‌لرك خاصهٔ ممیزه‌سی‌ده فکر ایله شعرك بو مسعود وپر ظفر امتزاج و ازدواجیدر .

فکرت بکك اسلوبنده طاتلی ، سه‌ویملی ، روحی جذب وتسخیر ایدن‌نسبی برساده‌لك حس‌ایدیلیر. خلوقك دفترنده بو نزیه‌وکبار‌ساده‌لك داهاصریح برصورتده نظردقته‌چارپیور .لسانمزك‌تکاملی‌ایچون‌بوساده‌لکی مجبوری وضروری کوردیکم ایچون نرده ساده‌لکه دوغرو برشتاب، برحرکت کورسه‌م اونی تشویق وتقدیر ایتمکدن منع نفس ایده‌مم .. ایشته بونك ایچون شوراده استطراداً سویله‌مك ایسته‌رم‌که سلانیکده

انتشار ايدن «كنج قلملر» مجموعهٔ ادبيه‌سنك كرك لسانمزك ساده‌لشديرلمه‌سى، كرك ادبياتمزك ملى ومفيد بر شكل آلماسى خصوصنده كوسترديكى مساعى آلقيشلره لايقدر.. لسانمزى، لكن كوزللكنه وقدرتنه خلل كتيرمه‌مك شرطيله، ساده‌لشديرمك خصوصنده محمد أمين، توفيق فكرت، احمد حكمت وحسين جاهد بكلرك — درجه درجه — خدمتلرى سبقت ايتمشدر.. شيمدى سلانيكده‌كى كنجلر بو خدمتى توسيع واكمال ايتمك، قطعى وثابت بر نتيجه‌يه ربط ايله‌مك ايستيورلر.. تشبثلرنده موفق اولمالرينى تمنى ايدرم..

فكرت بك نسبةً ساده يازمقله؛ لزومسز، پرطمطراق تركيبلرله قوللانمامقله برابر اكثريا صنعتكار بر نفوذ نظر، مستثنى بر ذوق روح ايله كلمه‌لرك اك كوزلنى، اك آهنكدارينى، اك اصيل وسامعه نوازينى سچمكده بويوك بر اصابت كوسترر.. او، كلمه وتركيبلرى انتخاب واستعمالده مشكلپسنددر. بو مشكلپسندى اويله بر مزيتدركه هر صنعتكارده بولونماسى لازمدر. بن كلمه‌لره، تركيبلره — بلكه‌ده لزومندن فضله ده‌نيله‌جك بر درجه‌ده — اهميت عطف ايده‌رم. بو ناچيز تورك محررى‌ده «كوستاو فلوبر» كبى كلمه‌لرك دلالت ايتدكلرى معنادن باشقه بر ده كنديلرينه مخصوص بر معناى آهنكه، بر افادهٔ موسيقيه‌يه مالك اولدقلرينه بوتون روحيله قانعدر.. فى الحقيقه معنايه كوره كلمه‌لرى انتخاب وتركيبده اينجه، كبار، حساس بر ذوق ايستر.. فكرت بك فكرمجه بو ذوقه يوكسك درجه‌ده مالك شاعرلردندر.. مع مافيه اعتراف ايده‌جكم كه «خلوقك دفترى» نه بو اينجه، بو كبار ذوقى رنجيده ايده‌جك، احتوا ايتديكى قلاسيك طنطنهٔ تلفظه مقابل درين وشايان

دقت بر معنادن‌ده محروم « نوشابه چین فیض » ، « انظار خدشه‌دار » ، « اخلوطهٔ اضداد » ، « افراختهٔ قید مبالات » کبی أسکی ، کوزللکدن عاری ترکیبلرده موجود ...

شـو محدود نقائص لفظیـه‌دن باشـقه « خلوقك دفتری » نده مطلقا بر قصور داها بولمق ایسته‌نیلیرسه دینیله‌بیلیر که بعض شعرلرده موسیقی وجوالیت لزومی درجه‌سنده یوق ...

« رباب شکسته » سیله، یعنی یوکسك ومحتشم بدیعیلکیله کنجلری اك زیاده حسـاً ، روحاً تنویر ایدن فکرت بك نجیب ونوار بر نیکبینلکله مجهز « خلوقك‌دفتری » ایله‌شبابی فکراً، دماغاً یوکسلتیور وتصفیه ایدییور . ینه تکرار ایدیورم ، بو یك بویوك بر خدمت ، بك اصیل بر حمیت‌در .. بو خدمت وحمیت ادبیه‌یی قویاً امینم که ، تاریخ ادبیـاتمز لایق اولدیغی درجه‌ده آلقیشـلایه‌جقدر .. چونکه بوکونکی ادبیاتمزده همان‌یالکیز « خلوقك‌دفتری » ایله‌آکلاشیلاجق که تورکیـا بویوك بر انقلاب کچیرمش !.. نسـل آتی آنجق بو مجموعهٔ اشعارله عثمانلی انقلابنك تأثیراتنی حس ایده‌جك !.

سـوزمی توفیق فکرت بکك وجدان صـنعتنی تقدیس ایتمکله بیترمك ایسته‌رم ...

هامش . — مدحت جمال بکه : « صفحات » حققنده یازدیغم وکندیمجه بی‌طرف اولدیغنه شـدیداً قانع اولدیغم مصاحبهٔ ادبیـه‌یه یازدیغکز اعتراضی تأسـفله اوقودم .. چونکه سزدن چوق امید ایدییوردم‌که اعتراضاتکزك سائقی منطق وصمیمیت اولسون .. مع‌التأسف مقاله‌کزده منطق وصمیمیتدن هیچ بر اثر کوره‌مه‌دم .. یالکیز خود فروش و سزك ایچین هیچ ده موجب شرف اولمایه‌جق بر طور استهزا سزدم .. اونك ایچین مقاله‌کزه

اوزون اوزادی‌یه جواب ویرمه‌یه‌جکم .. ذاتاً سزده بلك اعلا بیلیرسیکز که بزده مباحثه ومناقشه‌لرك نتیجه‌سی ـ حتی مناقشه‌لر الك صمیمی دوستلر آراسنده بیله اجرا ایدلسه ـ دائما الیم ومظلم بر بوشلغه منجر اولور .. یالکیز شونی سویلمك وسزی تأمین ومستریح ایتمك ایسته‌رم که « سبات » کلمه‌سی مرتب خطاسی اولارق « سیأت » شکلنده دیزلمشدر .. بو کلمه ، شیمدی‌یه قادار حان هیچ بر شاعر ومحرر طرفندن قوللانیلمامش اولقله برابر ساده‌لکی اخلال ایدر بر ماهیتده دکیلدر .. تلفظنده‌ده سامعه‌یی طیرمالایه‌جق بر ثقالت یوقدر .. بنم اعتراضم بوکبی تلفظی ، آهنکی ثقیل اولمایان عربی وفارسی کلمه‌لره دکیل ، سزك مقاله اعتراضیه‌کزده قوللاندیغکز فرضا « معرض حاجت ملت » ، « آمنا خوان موافقت » کبی کهنه ترکیبلره عائددر .. [*]

---

[*] معمافیه حقیقته حرمتکار قالمق ایچین شیمدی شونی‌ده علاوه ایتمه‌لی‌یم که مدحت جمال بکك اسلوبی صوك زمانلرده أیی تکامل ایتمشدر .

۱۹۲۲ مارت

۱۹

۱۹۱۱ ، تموز

بو آی کتبخانهٔ ادبیاتمز شمدی یه قادار هیچ مالك اولامادیغی ایکی مهم وجدی اثر قازاندی : یونان قدیم تاریخ ادبیاتی ، ایتالیان تاریخ ادبیاتی ..

اوته دن بری بزده ادبیاتك تاریخ عمومیسنه قارشی بویوك بر اهمال ولاقیدی موجوددی .. حتی کندی تاریخ ادبیاتمزك بیله بوتون صفحات وعنعاتنه تماميله آشنا دکیلدك .. بونك باشلیجه سببی بویولده کی آثارك فقدانی ایدی .. ادبا وشعرامز يالكز ـ بر درجه یه قدر ـ فرانسه تاریخ ادبیاتنه واقف بولونیوردی .. حالبوکه فرانسه ادبیاتی اوزرنده پك مؤثر ، پك نافذ وحتی متحکم تأثیرلر یاپان دیکر ادبیاتلرك ، هیچ اولمازسه مجملاً اولسون ، تاریخنه واقف اولمق بر تورك محرر وصنعتکارینه ، کندی ادبیاتنده مسعود و مفید انقلابلر ابداع ایده بیلمك ایچین ، شدیداً الزمدر . بر سیاسی ، يالكز فرانسه تاریخنه واقف اولمقله حقیقی بر دیپلومات اولابیلیرمی ؟..

بزده ، بوتون دنیانك ادبیاتی فرانسه ادبیاتندن عبارت عد ایتمك کبی ، غریب بر قناعت وار .. فرانسه ، سلطنت حاضرهٔ ادبیه نك پایتختی عد ایدیلمش اولسه بیله بو ، بزی دیکر زنده وفیاض ادبیاتلری

تدقیق وتتبع ایتمکدن هیچ برزمان وارسته قیلاماز .. ادبیاتك ازمنهٔ قبل التاریخیه‌دن بری کچیردیکی متنوع صفحات تکاملی تدقیق وتعقیب ایتمه‌ین، داها باشقه‌وقیصه برتعبیرله، ماضیٔ ادبیاته‌وقوف پیدا أیله‌مه‌ین برصنعتکار، استقبال ادبیاته ناصیل ظفرله حکمفرما اولا بیلیر ؟..

بن‌اویله ظن ایدییورم‌که بزم ادبیاتمزك روشنه مفید وفیضکار برضربهٔ انحراف وانقلاب وورا بیله‌جك یکانه قوت ادبیات اجنبیه‌یی ، یعنی اینکیلیز ، آلمان ، ایتالیان ، اسقاندیناویا ، روسیه ، یونان قدیم ادبیاتلرینی تدقیق وتتبع‌در . آرتیق فرانسه‌یی برمدت اهمال‌ایده‌بیلیرز . چونکه شیمدی‌یه قدر اونکله چوق مشغول اولدق .. ادبیاتمزی مریض ، عصبی ، نسوی یاپان بو ادبیاتله — ابدی اولماسنه‌کوکلم قطعیاً راضی اولاماز — آزبر مدت قطع مناسبات ایتمه‌یی بن ادبیاتمزك صحت وجلادتی ایچین لازم عد ایدییورم ..

بو آی انتشار ایدن شو ایکی اثرله احتیاج ادبیمزك برقسمی — بر درجه‌یه‌قادار — تطمین‌ایدیلدی. دیکرملتلرك ادبیات تاریخلرینك‌تألیف ونشرینی‌ده ممتاز وصلاحیتدار مؤلفلرمزدن بکله‌مکده حقلی‌یز ..

یونان قدیم تاریخ ادبیاتی تدقیق قرون اولی ادبیاتنك اك مهم وشامل برصفحه‌سنه نفوذ ایتمك ، یاخود داها باشقه برافاده ایله ، ادبیاتك منشأنی ، صفحات تأسس وتشکلنی کورمك دیمکدر .. اسکی انسانلرك ناصیل دویدقلرینی ، ناصیل دوشوندکلرینی وبو دویغولر ودوشونجه‌لرله تأسس‌ایدن ایلك ادبیاتك اولاناصیل برشکل آلدیغنی، صوکره ناصیل صفحات تکامل تعقیب ایتدیکنی بیلمك جداً خوش واستفاده آوردر .. فرانسه‌نك اك شعشعه‌دار بردور ادبیسی اولان

قلاسیق دورینك حصوله کتیردیکی بدایع آثارده یونان قدیم ادبیاتنك پك بویوك بر تأثیر یابدیغی .. راسینلرك، قورنه‌یلرك، مولیه‌رلرك، اومرلردن، اوریپیدلردن، آریستوفانلردن ملهم اولدیغی دوشونولورسه أسکی یونان ادبیاتنه وقوفك لزوم واهمیتی برقات داها تظاهر ایدر.

بو اثر مهمك محرری م. رؤف بك کتابك مقدمه‌سنده دییورکه:

« برقسم مهمی اقلیم جذبه‌دارمزده دوغوب بویوین، اعجازکار اللریله ایوان شعر وادبیاتك لایتزلزل اساسلرینی قوران ونهایت شهراه تفکر وتحسسده سلاسل اعصاره پیشوا اولان یونان حکما و شعراسنك حیات و مسلکلریله محصولات فکریه‌لری حقنده آز چوق اکتساب معلومات اقتضا ایدر. یونان قدیم لسانیله محرر والبوم بالجمله ملل متمدنه لسانلرینه مترجم اولان انفس آثاردن همان هیچ برینك تورکجه‌یه منقول بولونمامسی هیچ شبهه یوقکه خزینهٔ عرفانمز ایچین پك الیم بر محرومیتدر. عین محرومیت یونان تاریخ ادبیاتنك امر تعلیم وتعلمنده اشکال ایتمکده‌در. بو نقطهٔ مهمه درپیش ملاحظه ایدلدیکی ایچین یونان اساتذهٔ متفکرینك مخلدات آثارندن برچوق پارچه‌لر نثراً و نظماً ترجمه اولونه‌رق کتابه درج ایدلمشدر ... »

فی الحقیقه اوفاق اوفاق پارچه‌لردن باشقه ها ئله نویس شهیر « اوریپید »ك [ایفیژه‌نی] نامنده‌کی مشهور پیه‌سی کتابده همان عیناً موجوددر. یالکیز، بدایع شعر وصنعتله زینتدار شو پیه‌س اوقوناجق اولورسه أسکی یونان ادبیاتنك فرانسه‌نك اومعظم ومطنطن قلاسیق ادبیاتی حصوله کتیرمکده نه مهم ومؤثر برعامل اولدیغی میدانه چیقار .. دیه‌جکم که فرانسه‌نك اون یدنجی عصر ادبیاتی یونان قدیم ادبیاتی دوغورمشدر..

یونان قدیمك اك نامدار ومحتشم شاعری « اومر » دن‌ده داها اول برچوق شاعرلر کلمش ایسه‌ده بونلرك آثار واحوالی تاریخجه پك مضبوط دکیلدر .. اصیل شعرك مؤسسی، اصیل ایلك شاعر

«ايلياده» و «اوديسه» محررى عد ايديليور .. اونك ايچين «اومر» ه ابوالشعرا نامى ويريليور ..

ادبياتك ساحهٔ وسيعه‌سنه داخل اولان نه‌قادار اشكال وارسه همان هپسى اسكى يونانيلر طرفندن ايجاد وابداع ايديلمشدر : شعر ، داستان ، هائله ، مضحكه ، رومان .... بو مختلف اشكال ادبيه‌نك هربرنده جداً يوكسك ومؤيد صنعتكارلر يتيشديكى كبى ادبياته پك شديد علاقه‌لرله مربوط بولونان فلسفه ، اخلاق وتاريخده‌ده پك بويوك آداملر اظهار كمال ايله‌مشلردر .. شعرده : اومر Homére ، هه‌زييود Hésiode ، پندار Pindare .. هائله‌ده : ئه‌شيل، صوفوقل، اوريپيد .. مضحكه‌ده : مشهور آريستوفان ، مه‌ناندر Ménandre .. تاريخده : هرودوت Hérodote ، توكيديد، قسه‌نه‌فون Xénophon ... فلسفه‌ده واخلاقده : تاله‌س، فيثاغور، سوقراط، افلاطون Platon ، آريستوط ، ئه‌پيكور .. خطابت وبلاغتده پريقلس ، دموستن .....

قبل الميلاد دنيايه كلن بوتون بو عصرلرينه تقدم ايتمش داهيلر يونان قديم تاريخ ادبيات و فلسفياتنى تزيين وتتويج ايدن برر لمعه ، برر اينجى درلر ... وبو اينجيلر، لمعه‌لردر كه يالكز يونان ادبيات وفلسفياتنك دكيل ، بالذات ادبيات وفلسفه‌نك مبدعيدرلر .. خصوصيله اسكى يونان شعراسنك ادبياتك تماشا قسمنده كوستردكلرى شعر موفقيت ، دهاى صنعت وابداع جداً شايان حيرتدر .. اونك ايچين م . رؤف بكك شو سوزلرى پك جالب دقتدر :

« اسكى يونانيلرك اك حقيقى ابداعلرى ادبياتلريدر .. خصوصات سائره‌ده مصرليلرله ملل شرقيه‌دن خيلى اقتباساتده بولوندقلرى حالده ادبياتده هيچ بر

ملتی نمونه اتخاذ ایتمشلردر .. روماليلر بيله اونلرك شاكردیدر .. ادبيات حاضرهٔ غربیه حقنده وقوف تام پیدا ایده‌بیلمك ایچین هرحال قدیم یونان و روما ادبیاتلرینی تعلم ایتمك اقتضا ایدر .. بو اعتبار ایله اسکی یونانیلر یالکیز یونان ادبیاتنك دکل، فقط ادبیاتك مبده‌لریدر . وضع ایتدکلری اشکال ادبیه‌دن برچوغی کندیلرندن صوکره کلن انسانلره نمونه تشکیل ایتمش و توالی ایدن بونجه اعصاره رغماً همان جمله‌سی آز چوق تعدیلات کوره‌رك زمانمزه قادار پایدار اولمشدر...»

بوتون مدنی ملتلرك ادبیاتلری اوزرنده پك درین تأثیرلر، ایزلر بیراقان یونان قدیم ادبا و شعراسنك مسلکلرینه ، آثارینه نافذ برنظر تفتیش عطف ایده‌جك اولورسه‌ق همان حکم ایده‌رز که بوتون بویوك آداملر ادبیاتی بشریت ایچین پك جدی بر واسطهٔ ترقی و اعتلا اولارق تلقی ایتمشلر ؛ ایلك ایله کوزللکه، فلسفه و اخلاق ایله شعریت و صنعته مساوی اهمیتلر عطف ایده‌رك انسانلرك اعتلای فکری و اخلاقیسنه خدمت ایله مشلردر ..

اثرده، خصوصیله اثرك اسلوبنده موجود علائم اهمال ولاقیدی‌یه رغماً م . رؤف بك بو کتابی تألیف ایتمکله ادبیاتمزه ، شبابمزه جداً مهم بر خدمت ایفا ایتمش اولویور .. تمنی ایده‌رم که یونان قدیم تاریخ ادبیاتنه عائد بو ایلك اثری داها مکمل و نفیس اثرلر تعقیب ایدر.

« ایتالیان تاریخ ادبیاتی » ده اهمیتجه یونان تاریخ ادبیاتندن هیچ کیری قالماز . دانته نك مملکتنك تاریخ ادبیاتنه واقف اولمامق بر منتسب شعر و ادب ایچین جداً بویوك بر بوشلق تشکیل ایدییوردی. بو بوشلغی تدقیقات و تتبعات جدیه نتیجه‌سنده یازدیغی شو اثرله ایلك دفعه اولارق املا ایتدیکی ایچین م . رؤف بك شایان تبریکدر .

ایتالیان تاریخ ادبیاتنده اسلوب نسبةً داها اعتناکاردر.. شاعر

داهی دانته‌نك ، ایتالیانك «موسسه»سی پترارقك ، بوقاسك ، مشهور ماكیاوه‌للی‌نك ، آریبوستو Ariosto نك ، تاسسو Tasso نك حیات ادبیه‌لری پك كوزل ، پك واقفانه كوسترلمشدر ..

بومهم ادبی سیمالر دهای صنعتلریله ایتالیان ادبیاتنی ، ایتالیان شعرینی فوق‌العاده یوكسلتمشلردر .. بر درجه‌ده‌كه اون آلتنجی عصرده ایتالیانلر آوروپا ادبیاتلری آره‌سنده شایان‌دقت برتفوق ادبی‌یه مظهر اولمشلردی . رؤف بك بوتفوق ادبیدن بحث ایدركن :

« بودورهٔ ترقی‌یه حاكم اولان آریبوستولر ، تاسولر عصرده بریتیشن وبرملتی ، برقطعه‌یی دكل ، فقط جهانی دائرهٔ تأثیر وتسخیرینه آلان كوته‌لر ، شكسپیرلر ، مولیه‌رلر قدر حائز قیمتدر .. حیفا كه شكوهی زوال تعقیب ایده‌جكدر .. ایتالیانلر درت بش داهی‌یه آوروپانك انسر شاعریتنی طاقدقدن صوكره صانكه بی‌تاب ترقی ، برمدت توقف ایده‌جكلر ، بر عصر قدر یادماضی ایله زمانكذار اولاجقلردر ... » دیبور .

حقیقةً اون آلتنجی عصردن صوكره ایتالیا ادبیاتی بر دور انحطاط كچیرمش؛ اون یدنجی عصرده فرانسه‌ده‌ادبیات بوتون‌شعشعهٔ كمالیله پارلامقده ایكن ایتالیاده پك سونوك قالمشدی .. بو سونوكلك اون سكزنجی عصره قادار دوام ایتمشدر .. اون سكزنجی عصرك نصف اولنده ظهور ایدن مضحكه نویس شهیر « غولدونی » نور دهاسیله ، سونوكلكلر ایچنده قالان ایتالیان ادبیاتنه حیات وضیا صاچمشدر .. غولدونی ایتالیانك « مولیه‌ر » یدر ... یازدیغی مضحكه‌لرله اون سكزنجی عصر ایتالیا ادبیاتنه حداً بویوك برقیمت بخش ایتمه‌یه موفق اولمشدر . رؤف بك، بر آز مختصر اولمقله‌برابر، غولدونینك سیمای ادبیسی ضررسز كوستره‌بیلمشدر :

« ١٧٤٨ دن صوکره غولدونی مضحکه واديسنده فلسفه ايله اخلاق اساس اتخاذ ايده‌رك تأليف ايتديکی بوتون اثرلرده بو اساس قيمتداردن آيرلامشدرکه عفيفه ، مداهنه‌جی ، قومارباز ؛ متلون قادين، تخف براختيار، خسيس وسائره کبی بر خيلی انافس آثار بو دور کمالك محصوليدر . بوتون بو پيه‌سلرده نظر دقتی الك زياده جلب ايدن شی غولدونينك طبيعت وفضيلته اولان صداقت واحترام بی‌پاياندر . مؤلف کرك عنوان وکرك موضوع اعتباريله موليه‌ری ياد ايتديرن هر تماشاسنی ايتاليا و بالخاصه ونديك حياتنك بر صفحهٔ مهمه‌سنی تصويره حصر أيلمشدر . موضوعلرينی تشکيل ايدن وقايع غايتله سريع‌الجريانندر . همان همان ايلك پرده‌سی تماشا کره نتيجه‌يی احساس ايدر . محاوره‌لر ايسه غايت موجز وحوالدر . غولدونی استاد صنعتی اولان موليه‌ره بر چوق خصوصلرده مشابه ايسه‌ده اساس اعتباريله بو ايکی مؤلف آراسنده بويوك بر فرق موجوددر .. موليه‌رك پيه‌سلری‌ده عين اخلاقی تعزلره مستنددر .. وقايعده‌کی وحدت ، سادکی وسرعت ، تصويرلرده‌کی طبيعتله مکالمه‌ده‌کی منفعيت فرانسز مؤلفنك همان بالجمله تياترولرنده مشاهد اولور . يالکيز موليه‌رك الك بويوك صنعتی احوال روحيه‌نك تحليل وتشريحنده‌در . . او شايان حيرت بر قدرت نافذه‌يه مالك اولان انظار ترصدی ايله قلب بشرك الك محرم ، الك مظلم نقطه‌لرينه قدر حلول ايده‌رك هر درلو تظاهراتی اوکرنمش اولديغندن الك ساده ، الك طبيعی محاوراتنده بيله بزی تأمل وعاکمه‌يه سوق ايده‌ر . موليه‌رك هدفی قهرمانلرينك قلبی وطرز تحسسيدر ... غولدونی ايسه راصد ومدقق نظرلرينی قلبمزك مضمراتندن زياده حالات ظاهره‌سنه عطف ايده‌رك صحنه‌لرنده طبقات وطبايع مختلفه‌ده‌کی انسانلرك طرز معيشت واعتياداتنی فوطوغراف عدسه‌سنه خاص بر قدرت تصويريه ايله ترسيم وتجسيم ايدر . بونك ايچيندرکه الك زياده موفق اولديغی پيه‌سلری ونديك طبقهٔ عوامنی مصور اولان صحنه‌لريدر . غولدونينك هدفی حقيقت وطبيعتدن آيرلمامقدر . او ، اعوجاجات حسيه ايله تماشانك مجرای طبيعيسنی لزومندن فضله اشکال ايتمکدن قورقار . بلکه بر آز حقی‌ده واردر ؛ چونکه منحصراً تحليل روحی انديشه‌سنه قاپيلان محررلر اکثريا سطرلرينی متعب وغير طبيعی بر حاله کتيررلر .

« غولدونى » موليه‌ر قادار مفتون صنعت اولديغى حالده اثرلرنده اوندن زياده مربوط فضيلتدر . هر برى اك نافع ، اك هدايتكار بر دستور اخلاقى قيمتنده اولان مضحكه‌لرنده‌كى غايهٔ اصليه انسانلرك تربيهٔ فكريه ومعنويه‌سيدر . صنعت وصنعتكارانى هيچ بر زمان فدا ايتمه‌مك شرطيله غولدونى روس محررى تولستوئى كبى هر صحيفه‌سنده ، هر سطرنده نافع اولمق ايستر .. حتى او ، بو خصوصده آزيجق‌ده مفرطدر .. تصوير وتشهيرنده منفعت متصور اولان چيركين وايكرنج لوحه‌لر، ندامت ويا ادبارى انتاج ايدن غير مشروع مناقشه‌لر بيله غولدونينك اثرلرنده كورولمز .. بو شرائط داخلنده اثر صنعت ومهارت اظهارى شبهه‌سز بويوك بر دهآ سايه‌سنده قابل اولوركه بو دهآ غولدونى‌ده موجوددر ... »

(غولدونى) دن صوكره ايتاليان ادبياتى كيتدكجه فيوضاتنى سربه‌رك پارينى ، آلفيه‌رى ، مونتى ، فوسقولو ، مانقسونى ، له‌ئوپاردى كبى كزيده ادبا و شعرا يتيشمشدر ... م . رؤف بك بوممتاز سيمالرك هويت ادبيه‌لرينى‌ده بزه كوزل كوسترييور .. ايتاليادە رومانتيزم مكتب ادبيسنك مؤسسى اولان مانسونى Mantsoni حقنده بعض جمله‌لر آليورم :

« .. آلفيه‌رى وغولدونى اون يدنجى عصرده‌كى فرانسز قلاسيقلرينك تحت تأثيرنده بولوندقلرندن تجدده دلالت ايده‌مه‌مشلردى .. مانسونى ايسه وادئ تماشاده اك زياده كوته، شيللر وشكسپيرك اثرلرندن استفاده ايلمشدى. مانسونى‌ده رومانتيكلر كبى طبيعته مفتوندر . اثرلرينك اقسام مهمه‌سنى مناظر طبيعيه‌نك تصويرينه حصر ايليه‌رك چوق دفعه مهيج واعتلا پرور بر شيوهٔ خيال آميز ايله رقيق ، نزيه ويا محتشم زمينلرده اجالهٔ قلم ايتمك ايستر .. »

« مانسونى هر شيدن اول « صنعت صنعت ايچوندر . » نظريه‌سنه معارض كورونه‌رك صنعتك بهمه‌حال ايتاليانلرك ارتقاى فكرى واجتماعيسنه خادم بولونماسنى تمنى ايديور ، ومكتوبلرندن برنده : « شعرك غايه‌سى فائده ، زمينى حقيقت اولماليدر ... » ديبوردى .

« ایتالیاده رومانتیزم مکتبی مانسونی ایله صورت حقیقیه‌ده تأسس ایتمشدر . بو مکتبک ایلك اساسلرینی قوران فرانسزلر اولدیغی حالده قلاسیقلره قارشی الك اول قطعی بر حالده غلبه چالان آلمانلر ، انکلیزلر و ایتالیانلر اولمشدی . فرانسه‌ده روسو ، شاتوبریان ، مادام دوستال وَبرناردن دوسن پیه‌ر طرفندن احداث ایدیلن انقلاب ادبیدن الك اول آلمانلر حصه‌مندفیض اولمشدی .. ایتالیان رومانتیزمی بو مکتب ادبینك تحت تأثیرنده تشکل ایلمشدر . انکلتره‌ده « بایرن » و « وولترسقوت » کبی بر چوق شعرا وادباده آلمانلره توفیق حرکت ایده‌رك رومانتیك اثرلر اورته‌یه قویدیلر...»

«له‌ئوپاردی » دن صوکره ایتالیا اختلالی باشلار .. ایتالیا اختلالی اثناسنده ادبیات طبیعتیله اجتماعی ، سیاسی وتاریخی بر شکل آلیر .. بو مهیب وجدی دقیقه‌لرده شاعرلر مملکتك احتیاجاتی نظر دقته آلارق وطنی ترنم ایدرلر .. بردرجه‌ده‌که ایتالیا اختلالنده الك بویوك وفیاض رولی ادبیات اوینار..

دور اخیرك الك ممتاز واصیل برسیمای ادبیسی اولان و١٩٠٦ نوبه‌ل ادبیات مکافاتنی قازانان « قاردوچی » ایله ادیب آتشین « غابرییل دانونجیو » اثرده پك سونوك خطوط ایله کوسته‌رلمشدر .. ذاتاً اثرك نهایتنه دوغرو محررده بر رخاوت حس ایدیلمکده‌در .. خصوصیله « آنتونیو فوغاتسارو » ، « ماتیلد سه‌رائو » ، « ادمون دوآمیچیس » کبی یوکسك وممتاز متفکر وصنعتکارلردن همان هیچ بحث ایدلمه‌مشدر.. حالبوکه یالکز بواوچ کزیده شخصیتك حیات ومسلکلرینی تشریح ، اثرلرینی تحلیل بزه نه جاذب وقیمتدار صحائف شعر و تتبع بخش ایده‌بیلیردی.. بونی اثرده مهم بر قصور اولارق کورویورم.. مع مافیه م. رؤف بکك بواثری نقیصه‌لریله برابر بزده ایتالیا تاریخ

ادبيـاتنه واقف اولمق ايستـه‌ينلرك يكانه مراجعت ايده‌جكلرى بر وثيقه‌در .. وبويله بر وثيقه‌يى ميدانه كتيرمك ادبياتمزه خدمتدر.

*
* *

« عنتره » يى نفيس برصورتده ترجمه ايتديكى ايچون عزت مليح بكده ادبياتمزه خدمت ايتمشدر. عنتره آلتنجى عصر ميلاديده‌ياشامش بر عرب قهرمانيدر . قهرمانك اسمنى طاشيان پيه‌س بش فصلدن متشكلدر .. بيروتلى شـكرى غانم نامنـده بر ذاتك اثر تأليفى اولان بوتماشا پارسده « اوده‌ئون » تياتروسنده بر چوق دفعه‌لر اوينانيله‌رق بويوك موفقيتلره مظهر اولمشدر.

پيه‌سك موضوعنده بر فوق‌العاده‌لك يوق .. عمومى ، افسانوى بر موضوع .. اسكى عصرلرك مناقب جنكاورانه‌سيله دولو آتشين بر سركذشت عشق ... عينى زمانده شاعر اولان جنكاور عنتره امير مالكك قيزى عبله‌يى سـه‌ويبور . . قيزله ازدواجه موفق اولابيلمك ايچين كنديسنه تكليف ايديلن خارق‌العاده فدا كارلقلرى، قهرمانلقلرى قبول واجرا ايدييور .. روح موضوع همان ايشته بوندن عبارت ...

بسيط وعلى‌العاده بر موضوعه مالك بر پيه‌سك پارس كبى بر محيط صنعت وعرفانده بودرجه مظهر موفقيت اولوشى بر آز شايان حيرت كبى كورونور.. فقط پيه‌سلرده موضوعلردن زياده موضوعلرك طرز افاده و احساسى موفقيتى تأمينده اجراى تأثير ايتديكى دوشونولورسه بوحيرته يك محل قالماز .. فى‌الحقيقه شكرى غانم پيه‌سده‌كى موضوعك مبذوليت وبساطتنى ذكاى صنعتيله تلافى ايتمش؛ طرز افاده واحساسده « تئه‌آترال » بر مهارت كوسترمشدر .. صحنه‌لر جانلى، سريع وجالاك؛

بعض لوحه‌لر ایسه اوریژینال‌در.. ایشته فکرمجه اثر، روح موفقیتی بو برحیات وتهآترال لوحه‌لردن، بو اوریژینال صحنه‌لردن آلیور.. ذاتاً اعصار ماضیه‌یی جانلاندیران پیه‌سلرده قدرت صنعتکارانه کوسته‌ریلیرسه موفقیت، دیکر اجتماعی وتحلیلی پیه‌سلره نسبةً، داها فیاض وخروشان اولور.. فی‌الحقیقه أسکی البسه‌لر، أسکی سلاحلر، أسکی تیپلر وجنکاورلر یکی عصرتماشا کرانک حس تجسس ومراقنی سرعت وموفقیتله جذب وتسخیر ایتمکده فسونکار بر قوته مالکدر.

مترجمک ادبیات تماشایه عائد یازدیغی مقدمه‌ده سکوتله کچیشدیریله‌میه‌جک درجه‌ده حائز اهمیتدر. بو مقدمه کتابه خصوصی بر قیمت بخش و علاوه ایدییور. « صنعت ایچین صنعت » نظریه‌سنک علیهنده بولنان، آثار تماشانک خلقک سویهٔ فکریه واجتماعیه‌سنی یوکسلتمک ایچین مسعود بر آلت وظیفه‌سنی ایفا ایتمه‌سنی آرزو ایدن عزت ملیح بکک اجتهادات ادبیه‌مه توافق ایدن شو سوزلرینی عیناً بورایه نقل ایدییورم:

« ... تیاترونک وعلی‌العموم ادبیاتک حسیاتی اینجه‌لشدیره‌رک بدایع طبیعته، معنای حیاته داها درین بر صورتده نفوذ ایتمه‌کزه خدمت ایتمه‌سی، موقت برزمان ایچون اولسون سزی مشغول ومتلذذ ایده‌رک جان صیقنتیلرکزی، کدرلرکزی آغوش تسلیتسازنده زائل ایده‌بیلمسی آزمیدر؟ واوبی سومک، اوکا مدیون شکران اولمق ایچون بوکافی دکلیدر؟..

« حالبوکه تماشا نویسلر بونکله اکتفا ایتمیور وایده‌منز.. وقتیله پک چوق رغبت کورمش اولان صنعت ایچین صنعت نظریهٔ مشهوره‌سنک عقیم اولدیغی همان بوتون ادبا ومنقدین حاضره تسلیم ایتمشلردر.. فی‌الحقیقه منقد بنام فردیناند برونتیه‌رک دیدیکی کبی مذکور نظریه پک جاذب وألوریشلی ایدی.. بر طرفدن صنعتکار، مسلکنی کوزللکدن ماعدا هیچ بر مقصده تابع قیلمامقله

صنعتنه صادق اولدیغنی فرض ایتدیریبور؛ دیکر جهتدن ده او پارلاق اعتقادینه استناداً أدبیات وصنعتك اصل غایه‌سنی آرامق کافتنی تبعید ایدیبوردی. معین بر منظره‌یی ، میوه وسائره کبی اشیایی تصویر ایده‌جك بر رسامدن آنجق لوحه‌سنك کوزل ومشابه اولمسی ایسته‌نه‌بیلیر، وبو رسامك غایهٔ خیالیسی مجرد کوزللکدر. لکن بر ادیب ، بر شاعر ، بر تماشا نویس ایچون مسئله بویله دکلدر . مادامکه بونلر حسیات ایله برابر قوهٔ مفکره‌یه خطاب ایدیبورلر ؛ مادامکه افکاری افهام ایچون وجود بولمش اولان کلامه مراجعت ایدیبورلر. بر طاقم فکرلر ایقاظ ایتملری مجبوریدر . بناءً علیه واسطهٔ افاده‌سی « سوز » اولان تکمیل صناعات بدیعه‌ده وباخصوص خلقه دوغرودن دوغرویه خطاب ایدن تیاتروده روح ، ذکا ، وجدان، تکمیل خصائل انسانیه میدان مباحثه‌یه کیرمکله، صنعتکار بونلری نظر اعتباره آلمالیدر. بوشرائط داخلنده « صنعت ایچین صنعت » نظریه‌سنك یاشامه‌سی ممکنمیدر؟.. هیچ بر مقصد اخلاق ویا فلسفیسی اولمامقله برابر تقدیرات عامه‌یه مظهر اولمش اثرلرك عالم ادبیاتده أکسیك اولمادیغی معلومدر. لکن بونلر اویله خفیف آهنکدار رؤیالره بکزرکه فکر وقلبمزده ، چوق کچمه‌دن غبار نسیان آلتنده سیلنمکه محکوم ایزلر براقه‌رق کچرلر . . اك ایی اثرلر انسانی اك چوق دوشوندورنلردر .. دیمك اولیورکه تیاترونك کوزللکدن باشقه، داها دوغروسی کوزللکله برابر، داها علوی، داها جدی بر مقصدی، بویوك، مؤثر بر قوتی اولمالیدر. ذاتاً تماشا، بومقصد وبو قوته مالکدر. تا یونان قدیمده آنفی تآترلرده اوینانان فاجعه‌لرده اولدیغی کبی ادبای حاضره‌نك آثار تماشاسنده دخی آز چوق ایضاح وتدقیق ایدلمش ، مادی ، معنوی ، سیاسی مسئله‌لر ، مدعالر موجوددر...»

داها صوکره «عنتره» مترجمی تیاترو وصحنه‌سنك بر کرسیٔ تدریس اولمادیغنی اخطار ایدرك: « اکر تماشا نویس، واصل اولمق ایسته‌دیکی غایهٔ امل ایله فضله مشغول اولور، ایکیده برده جریان وقعه‌یی کسه‌رك اوزون اوزون نظریات اجتماعیه وفلسفیه‌سنی دوکر، مدعاسنی اثبات ایتمك وتماشا کرانه بر درس عبرت ویرمك ایچون اشخاصی قوقله کبی اویناتیرسه، اثرینك قیمت ومزیتنه رغماً صوغوق

اوله‌جغی تجربه ایله ثابتدر . یعنی تماشا نویس ادبیاتك رکن اساسیسنی تشکیل ایدن « کوزللك »ی اهمال ایتمه‌ملی، بالعکس مطالعات جدیده‌یی صنعتك جاذب و نوازشکار سوزلریله نیم کیزله‌یه‌رك ، بنه صنعتك نافذ ومسخر ضیاسیله فکرلرینی تنویر ایده‌رك مطالعاتنی اویله سویملی بر صورتده قویمالیکه اونلری سامعین سوه سوه تصویب ایتملی.» دییورکه بوفکرلرینه‌ده تمامیله اشتراك ایده‌رم ..

ادبیاتده صنعت ایله فکره‌نك بر طرز سحارانه‌ده امتزاجی لزومنی کوسته‌رن شو سطرلر دورت بش سنه‌دن بری تعقیب ایتدیکم بر اجتهاد ادبینك اساسنی تشکیل ایدرلر.

۲۰

۱۹۱۱ ، ایلول

خالد ضیا ـ توفیق فکرت «مکتب ادبیسی ارکاننده‌ن صفوتی ضیا بکك « خره‌لامبوس جانقیادیس» نامنده‌کی اوچ پرده‌لك یکی بر پیه‌سی انتشار ایتدی ..

قادین مکتوبلریله ، کوچوك حکایه‌لریله اهمال ایدیله‌میه‌جك بر موقع ادبی احرازینه مظهر اولمش « صالون کوشه‌لرنده » محررینك ایلك دفعه قلمه آلدیغی شو پیه‌سك أیی برتأثیر یاپوب یاپامیه‌جغی، أسکی اثرلرینك آزچوق کندیلرینه قازاندیردیغی موفقیت وشهرتی بویکی پیه‌سله تأیید وتوسیعه موفق اولوب اولامیه‌جغی جداً جالب مراق بر مسأله تشکیل ایدییوردی . بن ، پیه‌س یازمقده موفق اولمانك نه درجه کوچ اولدیغنی بیلدیکم ایچون صفوتی ضیا بکك، انتشار ایده‌جکی آیلردن بری اعلان اولونان بویکی اثرینی صبرسزلقله بکله‌یور، تماشا تحریرنده نه درجه‌یه قادار قدرت وموفقیت کوسته‌ره‌جکلرینی مراق ایدییوردم.. فی‌الحقیقه ، وقتیله مملکتمز ادبیاتنده پك مهم تحوللر ، تجددلر کوسته‌رن وفقط بوکون مع‌الاسف حبس فعالیت ایله‌ین شایان احترام بر مکتب ادبی‌یه منسوب بر محررك یکی براثر نشر ایتمه‌سی، خصوصیله او اثرك بر پیه‌س اولماسی نسبی بر سکونه مستغرق ادبیاتمزده رعشه‌لر ،

جريانلر حصوله كتيره بيله‌جك بر حادثهٔ ادبيه اولا بيليردى ...

« خره‌لامبوس جانقياديس » حقنده‌كى زبدهٔ فكريمى همان سويله‌مك لازم كليرسه ديه‌بيليرم‌كه : بو اوج پرده‌لك ملى پيه‌س ، « صالون كوشه‌لرنده » محررينك بولونديغى موقع ادبيدن ذره قادار يوكسلته‌مدى ، بلكه براز دوشوردى . صفوتى بكك شو عدم موفقيتى بكا بوس بوتون آكلاندى‌كه مكمل ، يكرمنجى عصر دماغ حساسنى تطمين واقناع ايده‌جك بر پيه‌س ، نه‌آزال براثر يازمق جداً پك كوچ !..

مع مافيه همان حكم ايديلمه‌ملدركه بو پيه‌سك هر صفحه‌سى كوزللكدن صنعتدن ، قوت فكر وشعردن محرومدر .. خاير .. خصوصيله بزه ايچون پك يكى اولان برنجى پرده موفقيتكارانه يازيلمش ، محرر بونده أپى موفق اولمشدر .

صيراسى كلدكجه سويله‌ديكم كبى ، « صنعت » ى ، كوزللكى رنجيده ايتمه‌مك شرطيله ، ملى فكراً ، اخلاقاً يوكسلته‌جك برادبياته ، برادبيات اجتماعيه‌يه شدتله احتياجمز واردر . . بو احتياجى تطمينه دوغرو يورومك صنعتكارلرمزك ، اديبلرمزك تماماً ايده آلى اولديغى كوندركه ادبياتمزده زنده وحلاوتكار بر انقلاب وقوع بولاجق ؛ وبو انقلاب بوتون بر ملتك انقلاب حقيقيسى ، انقلاب فكرى واجتماعيسى اولاجق ...

« خره‌لامبوس جانقياديس » ك برنجى پرده‌سى تماماً اجتماعى ... أسكى دورده استانبولك اجتماعى واقتصادى حياتنى كميرن بر سفالتى ، بر جريحه‌يى كوستريبور . . دور حميديده صرافلرك ، خصوصيله اكابره ! استناد ايدن صرافلرك پايتختك حيات رسميه و اجتماعيه‌سنده نه مشئوم روللر اويناديغنى بيلمه‌ينلر وارسه بو اثرك برنجى پرده‌سنى

اوقومقله مفید ومؤثر معلوماته دسترس اولابیلیرلر.. محرر، آرقه‌سنی غیرمشروع بر حکومته دایامش محتکر بر صرافك دوندردیکی انتریقه‌لری، چه‌ویردیکی دولابلری ـ بك‌ده کافی درجه‌ده دکیلسه‌ده ـ کوزل کوستریبور . . ایشته اثرك ایلك پرده‌سی بویله یکی، بویله باکر بر اجتماعی موضوع ایله پیرایه‌دار ... فی‌الحقیقه صراف خره‌لامبوس جانقیادیس برنجی پرده‌ده أبی یاشیبور . . فقط ایشته او قادار !...

ایکنجی پرده‌ده اویکی وَزنده موضوع همان بردن بویوك بر ضعفه، پیه‌س مهم بر فقرالدم تماشائی‌یه اوغرایور ؛ اوچنجی پرده‌ده ایسه اولویور . . اکر پیه‌س ایلك پرده‌کی موفقیتی عین زندکی ایله نهایتنه قادار ادامه ایده‌بیلمش اولسایدی صفوتی ضیا بك ـ داها دوغروسی ـ تورك صحنه‌سی کوچوك بر « شه‌دوور » قازاناجقدی ..

ایکنجی و اوچنجی پرده‌لرده یکی جارشوده مادام « ژولیت » ك خانه‌سنی وبو محیط سفاهتده یاشایان بر عشقی ، شفیق ایله فریدانك عشقنی ، داها صوکره‌ده بوتون بر حیات سفاهته رفاقت ایدن سفیل تفرعاتی کوروبورز ..

بن اثرك هیئت عمومیه‌سنده بر وحدت ، بر مقصد ، بر رابطه بولامیورم .. پیه‌سك اسمنه باقیلیرسه اثر محتکر ونفوذلی بر صرافك حیات ومناقبی، استانبولك بر جریحهٔ اجتماعیه واقتصادیه‌سنی کوسترمك ایچون قلمه آلنمش اولاجق .. فقط شو کوزل مقصدك ایزلری یالکز برنجی پرده‌ده موجود ... دیکر پرده‌لرده خره‌لامبوس جانقیادیس اثرك اسمنی طاشیان برقهرمان دکیل ، بلکه اوچنجی صنف اشخاص وقایع صره‌سنه ایتمش اهمیتسز برآدام حالنده قالیور . . فریدا ایله

شفيقك عشـقى ، مادام ژوليتك پانسـيوننده كذران اولان حيات سفاهت پيه‌سه تحكم ايديور .. اكر اثر بك اوغلينك سفاهت حياتى كوسترمك وشفيق ايله فريدانك يكديكرينه پرستش ايدن روحلرينى تحليل ايتمك وحتى عين زمانده بوعشقه محتكر برصرافك يابديغى تأثير كوستريلمك ايچون قلمه آلينمش ايسه اوحالده يك بسيط بر موضوعه مالك بو پيه‌سـه « خره‌لامبوس جانقيـاديس » نامنى ويرمـه‌مك ايجـاب ايدردى . يوق ، اكر اثرله أسـكى دورده محتكر ونفوذلى صرافلرك اسـتانبولك حيات اجتماعيه و اقتصاديه‌سـنده اويناديغى مشـئوم روللرى ، زاواللى ملتك چكديكى سـفالت و فلاكتلرى كوسـترمك، بوجداً يكى وباكر موضوعله مهيج حقيقتلر، ضياصاچان فكرلر ، تمه‌آتزال صفحه‌لر ارائه ايله‌مك ايديسه پيه‌سك عنوانى اثرك صوكنه قادار قوت وهيجانله حس ايتديرمك ، بوتون اثره صراف خره‌لامبوسى حاكم قيلمق لازم كليردى .. واقعـا صوڭ پرده‌ده خره‌لامبوسك تأثيرى هيـچ يوق دكيل.. فقط اوقادارخفيف، اوقادار هيجانسز، اوقادار هيچ ارزو ايديلميه‌جك برصورتده‌كه اوقوركن قارهٔ اوزرنده برذرهٔ تأثير بيله بيراقمايور ..

حاصلى موضوعده بر موازنه‌سزلك ، برعدم وحدت ورابطـه ؛ ايكنجى واوچنجى پرده‌لرده اثرى دوشورن بر بسـاطت ، برعاميت وار ... قارئك بعض نقطـه‌لرده ، خصوصيله برنجى پرده‌ده حس ايتديكى ذوق،ذوق فكر وصنعت اثرك بيتمه‌سيله‌همان زائل اولويور..

طرز تحرير، محاوره‌لره كلنجه:هيئت عموميه‌سى اعتباريله‌اسلوب فنا دكيل .. فقط بعض تيرادلر لزومنـدن فضله اوزون ومزعج ..

محاورەلرك بر قسمیدە تماشا صنعتی نقطهٔ نظرندن عفو ایدیله‌میه‌جك خطالرله دولو .. اشخاص وقایع کندی تربیه‌لرینه ، سویه‌لرینه کوره ادارهٔ کلام ایتمه‌یور .. بوتون بونلر صفوتی بکك قلمی آلتندە برر قوقله ماهیتندە قالیور .. مثلا فریدانك شفیقه خطابلرندە اویله آنجق محررك سویلیه‌بیله‌جکی پارلاق تعبیرلر، فارسی قاعدەسیله یاپیلمش رنکین ومحتشم ترکیبلر وارکه بونلری فریدانك آغزندن ایشیتمك پك غیر طبیعی اولدیغی ایچین قارئه پك فنا برتأثیر یاپیور ..

بردە پیه‌سدە مهم برنقطه داها نظرمه ایلیشدی .. محترم محرر بزە شفیق ایله نجدتی ضررسز تحصیل وتربیه کورمش « أقله‌رە » برر کنج اولارق کوستریور ..

حالبوکه صوکرە بومنور کنجلرە انتاریله قهوەیه چیقان رشدیه تحصیلنی اکمال ایده‌مه‌مش محله بکلرینه خاص سوزلر سویله‌تیور.. مثلابلااستثنا هرجمله باشندە تکرار ایتدکلری « آه برادر .. » خطاب عامیانه‌سی نەقادار صوغوق دوشویور !. حیات حقیقیه صحنه‌سندە هر سوزینك باشندە « آه برادر.. » نقراتی تکرارایدن انسانلرك بولوندیغنه ذاهب دکیلم .. فقط شفیق کبی منورالفکر کنجلرك هرجمله‌یه «آه برادر» خطابیله باشلایه‌جقلرینه‌دە هیچ قانع اولامام .. اثردە همان هیچ برشخصه تصادف ایدیله‌مزکه سوزینه « آه برادر » نوازش باردیله باشلاماسین .. بوکهنه وغیرصمیمی خطابی، خصوصیله بویله غیرطبیعی برصورتدە ، متمادیاً ایشیتمك عادتا انسانی سکیرلندیریور ..

کمال صمیمیتله اعتراف ایلرم‌که ، اوفاق بعض نقیصه‌لردن صرف

نظر ايدلديكى حالده ، غايت نوار وجاذبه‌دار اولان برنجى پرده‌نك بويله عقيم قالمشى بنى بك متأثر ايتدى .

*
* *

شيمدى‌يه قادار ادبياتمز چوجوقلرمزى چوق اهمال ايتمشدر . چوجوقلرك حسلرينه ، سويه‌لرينه كوره صنعتكارانه يازيلمش قاچ شعرمز ؛ اونلرك روحلرينى معاليانه ، فداكارلقلرله ، ايديالرله تزيين وتتويج ايده‌جك قاچ ادبى اثرمز واردر ؟ . حالبوكه آوروپا ادبياتنده ، خصوصيله آلمان ادبياتنده كوچوك دماغلرى وقلبلرى تربيه ايچين نه قادار كوزل شعرلر ، نه قادار متنوع نفيس حكايه‌لر ، پارچه‌لر وار ! . آوروپا ادبياتى ، چوجوقلرى بودرجه چوق دوشونور ، دوشونمه‌يه مجبور اولورسه بز نه ياپمالى‌يز ، بيلمم ؟ ..

چوجوقلرمز ايچين يازيلمش كوزل ومفيد اثرلر بوكون بيله همان همان فكرت وامين بكلرك برقاچ شعرينه منحصر قالاجقدى : اكر نسل اخير شاعرلرندن ابراهيم علاء الدين بكك « چوجوق شعرلرى » نامنده‌كى كوچوك برمجموعهٔ اشعارى انتشار ايتمه‌سه‌يدى ...

كنج وجدى شاعرى هم شعر قلمبله مملكته ايتديكى خدمتدن ، هم ده شو كوچوك اثرده كوستر ديكى موفقيت صنعتكارانه‌دن دولايى تبريك ايدرم .

علاء الدين بك معصوم وجدانلره خطاب ايتمكده اهمال ايديله‌ميه‌جك بر موفقيت كوسترمش ، چوجوقلرمزك اك زياده محتاج اولديغى حسلرى و فكرلرى ساده فقط عينى زمانده جاذب برلسان شعر وصنعتله افاده

ایتمشدر . لسان وادبیاتمزك ساده‌لکه دوغرو آلدیغی جریانده موفق اولاجغنه بومجموعهٔ اشعار اوفاق ، لکن جید برنشانه‌در .

همان تورکجه کلمه‌لرله کوچوك دماغلرك سویه‌سنه اینرکن کنج شاعرك صنعتکارلقدن اهمیتلی بر شی غایب ایتمه‌یشی اثرینه خصوصی برممتازیت ویرمشدر .

عبدالحق حامد بکك قدرشناس و تشویقکار بر تقریضیله مزین بو اثرك مقدمه‌سنده علاءالدین بك چوجوقلرك لزوم تربیه‌سنه دائر معقول برچوق فکرلر درمیان ایتدکدن صوکره شو دوغرو وشایان دقت سوزلری سویله‌یور :

« معمافیه بعض ذواتك تلقیسی کبی چوجوقلره آ کلایه بیله جکلری طرزده آثار منظومه ملاء ایتمکدن غایه ، اونلری مطلقا شاعراولمایه حاضرلامق دکلدر. بلکه آهنك وقافیه‌سنك حسن تلقی وسهولت حفظندن استفاده ایدرك قلب معصومده‌کی دویغولره دوغرو بر جریان ویرمك ، اونلری حس ایتدیرمك ، دوشوندورمك ، اوضربانی مبهم قلبلری دوغرولق ، فداکارلق ، ملیت ووطنپرورلك ایچین چارپمغه آلیشدیرمقدر . چوجوق قلبی ایشلنمه‌مش برالماس کبی قیمتدار برشکل آلمایه غایت مساعد ایکن اونی اهمال ایله کومورکبی سیاه بیراقمق ، خصوصیله اقلیممزك یتشدیردیکی ذکی ، جوال دماغلری بویوك ننه‌لرك خرافاتی ، اسکی ابتدائی کتابلرینك آکلاشیلماز عباراتی ایله املا ایتمك برجنایت معنویه‌در . »

فی الحقیقه اکر چوجوقلرمز بزم یتیشدکلرمز کبی یتیشه جکلر ، بزم معروض قالدیغمز عینی شرائط عنعنات وخرافات ، عینی کهنه وسائط تحصیل وتدریس ایچنده بولوناجقلرسه هیچ بیهوده یره «استقبال» دن بحث ایتمه‌یلم . آرتیق ، «یارین» ی مسعود برانقلاب ایله زنده‌دار ایتمك ایچین بو کونك چوجوقلرنی یتشدیرمکده ، تربیه وتدریسده فنی وبوس بوتون یکی بر انقلاب یاپمق لازم کلدیکنه قانع اولمق لازم .. ایشته

« جوجوق شعرلری » بویله بر قناعتك محصولی اولدیغی ایچین‌درکه هر دورلو آلقیشلره، تشویقلره لایقدر.

اثرك بر قصـوری وارسه اوده کوچوك اولوشی، احتیاجه کافی اولمایشی‌در.

بو بزم ایچین پك یکی اولان کوچوك کتـابده موجود بعض شعرلرك عنوانلرینی یازمق اثرك قیمتنی، موضوعلرك اهمیتنی آکلامق ایچین کفایت ایدر: الله سوکیسی، وطن، پادشاه، عثمانلی بایراغی، ارطغرلك بویوکلکی، أیبلك ودوغرولق، چفتجینك نصیحتی، ملت شرقیسی، فقرایی سـویکز، چالیشـمق صـوکره اویون، نامق کمال، مدحت پاشا، اخلاق...

*
* *

ایچنده کوزلجه شـعرلر آز اولمایان « ارغنون » دن هیچ بحث ایتمه‌مك حقسزلق اولاجق...

محمد بهجت بکك مجموعهٔ اشعاری یکنسقیٔ موضوع نقیصه‌سـندن بر درجه‌یه قادار آزاده اولمق حیثیتیله شـایان دقتـدر. فی‌الحقیقه شعرلرك موضوعلرنده نظر تحلیلدن فرار ایده‌مه‌ین بر تنوع وار.. کنج شاعر، اك زیاده موفق اولدیغی شعرلرده ایی یوکسـه‌لیور.. عددی دورده، بشه انحصـار ایدن بو پك آز قصـورلی نفیس شعرلردن «اهبه‌یی» عیناً بورایه نقل ایتمکله بهجت بکك شـاعرلکی وصنعتکارلغی حقنده محترم قارئلره بر فکر اجمالی ویرمش اولورم، ظن ایدرم:

بر معبد اسرار.. ابدی بر شب امید؛
بر بلدهٔ هجران والم؛ خاسر ونومید؛

بر حشر سکون آلچالیور قبه‌لرنده ؛
بر معبد اسرار .. او قالین ، أسکی دیوارلر
اعصاردن اعصاره ایدر حزنی ایثار ؛
بر طیف تسلی بیله یوق فوق سرنده ؛

هردم بو درین لوحهٔ دیجور ألمدن ،
بر وجد خیال افسری بکلر ، دوشونورکن ،
ظلم کیجه‌لر وهم وسکونیله مقید ؛
بر یأس مؤبدله بوتون خلقت بیسود
بر حفرهٔ تاریکه دوشر صامت وصدود ،
هرشی : اوکا بوشلق ، اوکا بر لیل مؤبد .

بر لیل مؤبدکه بوتون صامت وبیتاب ؛
بیلدیزلر اونك روحنه بر خندهٔ شبتاب ،
بر شعر نوین أیلیه‌مز بلکه‌ده الهام ؛
الحان عمومی اوکا آهنك سکونت ؛
یوق ، یوق اوزاتیلماز اوکا بر دست محبت ،
هردم صاریبور افقنی بر هالهٔ آلام ..

معبد اوکا دیجور ، ابدی بر شب آماج ؛
مینای ضیا أیلیه‌مز یأسنی تاراج !
لب برلب سودای غرام ، اویله مقدس
بر حس ایله ایتمز ضربان قلب حزینی ؛
تتویج ایده‌مز فکرینی ، آمال برینی ؛
بر چول کبی ایصسز وقوراق غملی وبیکس ..

بیتاب دوداقلر صولییور .. کنجلکی أیواه ،
هپ محو اولیور ، محو اولیور ، محو اولیور ؛ آه

سومك وسه‌وبلك ايده‌من قلبنى تذهيب ؛
بر چاك سسى ، برقبهٔ معبد ، ايكى اوچ موم ،
بر مقبره ، بر دفتر اعمال ابله مشئوم
حسلرله ايدر عمرالمدارينى تعقيب ...

*
* *

« خاره » دن‌ده برآز بحث ايتمك ايسته‌يورم . اثرك موضوعنده محررك يكيلكه اولان ميل شـديدينه رغماً ، بر فوق‌العاده‌لك ، بر «اوريژينالیته» يوق .. اثرك‌اساسى، عصرلردنبرى برچوق‌رومانلره ، پيه‌سلره سرمايه اولمش بسـيط بر وقعه‌دن عبارت : زوج ايله زوجه بيننده‌طرز تربيه‌نك، افكار وحسياتك‌عدم توافقندن متولد اوچورومك حصـوله كتيرديكى جهنمى كرداب ، بر كرداب حيات ازدواج .. صوكره بواليم اساس اطرافنده دولاشان عينى تفرعات : احتياج قلبى تطمين ايديله‌مه‌ين ، روح وحسى آكلاشـيلمايان عشقه صوصـامش زوجه‌نك ديكر بريله مناسباتى و ... سـقوطى ... الخ . ديه‌بيليرم‌كه شيمدى‌يه‌قادار يالكيز بزده انتشار ايدن رومانلرك، كوچوك حكايه‌لرك، پيه‌سلرك اونده يديسى، سكنزى ـ اهميتسز فرقلرله ـ عينى موضوعه مالك .. ايشته، خاره‌نك‌اساسى بوقادارعمومى وبسيط .. صانكه‌دورت پرده‌لك پيه‌س شكلنده مينى مينى برانناقاره‌نين ، بر مادام بووارى .. حتى ياخود برعشق ممنوع ، برسويه طالب ....

مع‌مافيه موضوعك عاميت و بسـاطتنه مقابل سلیمان بحرى بكك قلمنك اوجنده اويله صنعتكار برسحر وفسـون واركه اثرى مبذول اولمقدن قورتاريور.. اوكا عادتا برشخصيت بخش‌ايديور.. محررك اسلوبنده‌كوستردیكى جاذب يكيلك ... فكرلرى، خيالارى ، حسلرى

احساس وافاده‌ده ، مکالمه‌لری سوق و اداره‌ده ابراز ایله‌دیکی صنعت ومهارت بکا سلیمان بحری بکك استقبالده شایان دقت بر پیه‌س محرری اولابیله‌جکی امیدینی ویردی .. پك ایسترم که امیدمده آلدانمایایم .. شو دورت پرده‌لك پیه‌سده اویله کوزل ، اویله بوس بوتون یکی ، اویله شفاف وسحار جمله‌لره تصادف ایتدم که صحیفه‌لرك عدم مساعده‌سندن دولایی بورایه نقل ایده‌مه‌دیکمه جداً متأسفم ..

« خاره » محررینه صنعتکار قلمنك فیض و سحرینی تماماً کوستره‌بیله‌جك ، دماغلره ضیا وانتباه سرپه‌جك باکر موضوعلر ابداعنه چالیشمه‌سنی توصیه ایله سوزمی کسیورم ..

٢١

۱۹۱۱، كانون اول

ملتلرك تاريخ ادبياتلرينه وقوف ، ساده اديبلر وشاعرلر ايچين دكيل ، هركس ايچين ، مختلف مسلكلره منسوب هر دماغ متفكر ايچين ده فيضكاردر ، مثبت بر انقلاب قادار نواردر ... بزده تاريخ دينيلنجه يالكيز سياسى وعسكرى حادثات جهان خاطره كلير . بو ، نه بويوك ، نه عفو اولونماز بر خطادر ... تاريخى ياپان انسانلرك دماغى ، انسانلرك روحى دكلميدر ؟ او حالده دماغلرى تشريح ، روحلرى تحليل ايتمه ين ؛ حادثات دماغيه وَ وجدانيه نك اسباب وعواملنه نفوذ أيله مه ين ؛ برلشمش ، مختلف كتله لر وجماعتلر ياپمش برچوق دماغلر وَوجدانلرك تابع اولدقلرى قوانين روحيه واجتماعيه يه ظفرله اعماذ نظر ايده مه ين تاريخلر پك سونوك ، پك ناچيز قالمازمى ؟

بر ملتك تاريخنى يازمق البته حكمدارلرينك طنطنۀ مبالغه ايله آلوده ترجمۀ حاللرينى ياپمق ، ياخود قوماندانلرينك مناقب غالبيت وهزيمتلرينى ترنم ايتمك دكيلدر .. تاريخ ، فنى بر طرزده ، ملتك روحنى ودماغنى تحليل ايدر ، مختلف دورلرده كچيرديكى انقلابات سياسيه واجتماعيه يى ، تحولات فكريه واخلاقيه يى اسباب ومؤثراتيله كوسته ره بيليرسه آنجق اوزمان نامنه مسعودانه استحقاق پيدا ايلر .

صرف عسکری ، صرف سیاسی تاریخلرده‌ده بو خاصه ، بو خاصهٔ تحلیل آز چوق بولونمق لازمدر . اونك ایچین فکرمجه بر ملتك ، اولدیغی کبی ، هر نقطهٔ نظردن ، کوستەرەجك تاریخ ، او ملتك تاریخ مدنیتیدر . تاریخ مدنیت .. بن بوندن داها شامل ، داها محیط بر تعبیر بولامیورم .. و بوترکیبدن سیاسی ، عسکری ، اجتماعی ، ادبی ، فنی ، اخلاقی وَدینی بر تاریخ قصد ایدییورم .. او حالده ، اکر تاریخ کاملاً وَیا قسماً ماضینك درینلکلرینه ، اوزاقلقلرینه کوموملش بر ملتك شخصیتنی ، روحنی وضوح ایله ، صحت ایله تماشا ایچین الیمزه ویریلمش بر دوربین ایسه .. هر حالده بو دوربین او ملتك یالکیز صفحات سیاسیه وعسکریه‌سنی دکیل ، بلکه داها بویوك بر اهمیتله حادثات اجتماعیه و جریانات فکریه‌سنی‌ده ، اك اینجه تفرعاتنه قادار ، کوستەرەجك « موده‌رن » بر آلت تفتیش وترصد اولمالیدر . تاریخه بو فیض بلندی ، بو احتشام کمالی ویره بیلمك ایچین ادبیات ، تاریخ ادبیات نه مسعود وَمؤثر بر واسطه‌در . [*]

بر ملتك سیاسیاتی ایله ادبیاتی بیننده ، بسیط نظرلر ایچون کریزان ویا غیرمرئی اولسه‌ده ، حقیقتده شایان اهمال اولمایان بر مناسبت ورابطه واردر . بونك ایچون صرف بر تاریخ سیاسی یازارکن او ملتك ادبیاتنی ، یعنی افکار وحسیاتنی ، اخلاق واعتیاداتنی ، نظر دقته آلمامق ؛ استکشاف حقیقت ایچون بونلری مهم بر عامل ، بر پیشدار

[*] نشر ایدلمکده اولان بویوك تاریخ عمومیده ملتلرك ادبیات تاریخلری ایچین احمد رفیق بکك مهم بر موقع تخصیص ایتدیکی کورولویورکه جداً شایان تقدیر بردر .

اولارق قوللانمامق هیچ‌ بر دوغرو رجعتی التزام ایدر بر هزیمتدر..
کذا بر ملتك تاریخ ادبیاتی یازیلیرکن اجتماعیات و اخلاقیاتنه واو
اجتماعیات و اخلاقیاتك تولید ایتدیکی سیاسیاته دوغرو توسیع آفاق
ایتمه‌مك ، اسباب ومؤثراته نور وضیا صیچراتمامق دیمك اولاجغی
ایچون ، مبهمیته وظلمته رخصت جریان ویرمکدر .

عجم تاریخ ادبیاتندن دورت بش عصرلق مهم بر دورهٔ ماضی‌یی
موفقیتله یاشاتان «سرآمدان سخن» یوکسك بر مدنیتك مهد طلوعی
ومزار افولی » اولان ایرانك عینی زمانده اجتماعی واخلاقی مرضلرینی،
سیاسی غفلتلرینی ده افشا ایده‌رك سیاسیات ایله ادبیات آراسنده بر
موازنت صعود وسقوط موجود بولوندیغنی کوستریبور ؛ بیك سنه‌دن
بری ایران ادبیاتنده وقوعه کلن تبدلاتك اوچیوز سنه‌دن بری
انکلیز ادبیاتنده حصول بولان تحولاتدن داها آز ، داها اهمیتسز
اولدیغنی سویلیور واسباب ومؤثراتنی تحلیل ایدییور .. هیچ شبهه
یوق، بولوحهٔ توقف وانحطاطی تصویر وترسیم ایدن اسباب ومؤثرات،بز
تورکلر ایچون ده عبرتلر، تأثرلر، انتباهلرله تدقیق وتحلیل اولونمه‌لایقدر.

حسین دانش بکك عنوانی تورکجه یازیلمش بر کتاب ایچون
پك عجیب وغریب کوردیکم «سرآمدان سخن» نده ایرانك اون آلتی
کزیده شاعری بویوك بر مهارت استادانه ایله تدقیق و تتبع
ایدیلمشدر. بوتون معناسیله متخصص بر قلمك محصول بدیعی اولدیغنه
قلبده حصوله کلن براعتماد نوشین‌ایله کتاب تعقیب ایدیلیرکن عصرلرجه
عثمانلی ادبیاتی اوزرنده درین بر نفوذ وتأثیر کوسته‌رن بومحتشم
قلاسیق ادبیاتك طنطنهٔ بلندی نظرلرده تجلی ایله‌یور .

اثر غایت مهم بر مقدمه‌یی حاویدر . مقدمه‌یی لسان فارسینك انواع قدیمه‌سی حقنده سرد ایدیلن معلومات مفیده تعقیب ایدییور .. بوندن صوکره شاعرلرك تحلیلات وتدقیقاتنه کچیلیور. بوراده استطراداً شونی سویله‌مك ایسته‌رم‌که دانش بك برآز داها توسیع تدقیقات ایتمش، اثرنده بعض تعدیلات اجرا ایله‌مش بولونسایدی «ایران تاریخ ادبیاتی» نامیله برمجلهٔ نفیسه وجوده کتیرمش اولوردی . بناءً علیه «سرآمدان سخن» عنوان غریبنه‌ده هیچ حاجت قالمازدی !..

مع‌مافیه بن ینه سرآمدان سخنی برمنتخبات، براشعار کزیده مجموعه‌سی اولمقدن زیاده برتاریخ ادبیات اولارق تلقی ایدییورم ..

مقدمه‌نك احتوا ایتدیکی الیم حقیقتلر قارشیسنده درین درین دوشونمه‌مك .. بلك پارلاق، بلك شعشعه‌دار بر ماضیٔ مدنیته، بر ماضیٔ ادبیاته مالك ایرانك بوکونکی انهزام سیاسی و اجتماعیسی قارشیسنده درین برلرزش ملال‌ایله تیتره‌مه‌مك غیرقابل .. مقدمه‌دن شوحزین، فقط انتباه فشان سطرلری عیناً بورایه آلییورم :

« فقط بوکون آسیانك شرائط سیاسیه و اجتماعیه‌سی بوس بوتون دکیشمشدر. شمالده روسلر جنوبده انکلیزلر ایکی بویوك قطب نفوذ واقتدار وجوده کتیرمشلر وآسیانك قطعات اسلامیه‌سنی اوایکی قطبه برداها سوکولمز باغلرله ربط ایتمشلردر. بونفوذ تدریجاً غیرمحسوس بر صورتده تأسس ایتمش وشیمدی ایچندن چیقیلماز وغایت معقد برشبکه، برباتاق آغی حالنه کلشدر. بوکون اونی قیروب قوپارابیله‌جك قوت آنجق قوهٔ مادی وسپاهیدرکه اوده مع‌الاسف ایرانده مفقود . . ساسانیلر زماننده نفوسی اللی میلیونی تجاوز ایدن ایران بوکون سکز میلیونلق برمملکت درکه‌سنه ایتمش وبو قادارجق نفوس بیله تأمین قوت لایموت ایچون کیجه وکوندوز فقر واحتیاج ایله پنچه‌لشمکده بولنمشدر . اوچ عصره قریب بر زماندن بری بوتون فعالیت

دماغیه‌سنی نوبت بنوبت حیدری ، نعمی ، شیخی ، بابی کبی مذاهب ایجاد واطفاسنه صرف ایده‌رك موجودیت معنویه‌سنی پیرانه‌جق و « فنافی‌الله » طریقهٔ صوفیه‌سنی بوصورتله سؤ استعماله قادار واردیرق خرافات ایچنده بوغولوب قالاجق یرده جودت فکریه وجیادت ذهنیه‌سنی اصلاح جنسیت وتهذیب خصلته وقف ایتمش اوله‌یدی وجریان عمومیٔ تمدنی تعقیبدن کیری قالمایه ایدی وبونلری یاپه‌بیلمك ایچون سیلکینوب بارذلت وتعصبی تماميله اوموزندن آته بیله ایدی ، ایران البته بوکونکی حال الم انکیزه کرفتار اولمازدی ...

« زمان کچدکجه ، اخلاف ایران اسلاف ایرانك یرینی طوته‌مامش ومؤرخین وادبا حسب‌الوظیفه بیان حقیقته وتشویق فضیلته سعی ایده‌جك یرده مداهنه وتملق طریقنی اختیار ایده‌رك برچوق سلاطین مستبده‌نك سفاهتلرینی و وزرا وحکام دنائت پیشه‌نك رذالتلرینی عبارات مطنطنه ایله مدح ایتمکدن اوتانمیه‌جق قادار آلچالمشلر و مبالغات کوناکون واکاذیب فضاحتنمون ایله اونلری برقات داها ارتکاب شنایعه ترغیب ایلمشلردر ...

« .. ایرانك دوشدیکی درکات زوال ادارهٔ سیاسیه‌سیله برلکده ادبیاتده سوروکلنمشدر . بوادبیات ، ایرانه ادوار مختلفه‌ده حکمران اولان امرانك نوبت بنوبت اتخاذ ایتدکلری اصول سیاست ومتوالیاً ظهور ایدن حادثات اجتماعیه ایجابنجه زمان زمان ملی ، اجتماعی، اخلاقی و تصوفی اشکاله کیردکدن صوکره نهایت ادبشکنانه ورزیلانه برهزل وتملق کریوه‌سنده صاپلانوب قالمش وبرکره باتدیغی اوصنلقه‌دن برداها قورتولوب چیقاماشدر ... »

کرك حیات فردیه‌نك ، کرك حیات اداریه واجتماعیه‌نك بوتون صفحاتنده اك مشئوم ، اك مضر ومنفی قوت ، هیچ شبهه یوق ، تکمیل وسعت معناسیله ، اخلاقسزلقدر. بومشئوم ومسموم مؤثر نه قادار ملتلری کرداب اضمحلاله سوروکله‌مش ، نه قادار انسانلری تاریخك یعنی ابدیتك سینهٔ تلعینته ترك ایتمشدر . حسین‌دانش بك مصری نك مملکتنی صوك عصرلرده تذبذب و انحطاط ایچنده بولوندیران یکانه عاملك اخلاقسزلق اولدیغنی و بو عاملك ادبیات

عالمنـده مضر و أليم تأثيرلر بيراقديغنى سـويله‌مش اولمقله عين زمانده حاذق بر طبيب اجتماعى قدرت فكريه‌سـنه مالك بولونديغنى اثبـات ايدييور . . مقدمهٔ اثرك شـو صفحه‌سى جداً مهم واهميتى نسـبتنده انتباه فشاندر .. بوصفحهٔ مهمه‌يى ايسه ادبياتمزه عائد رقيق برمسأله تعقيب ايدييور ..

ايران ادبياتنك صوك زمانلره كلنجه‌يه‌قادار تورك‌ادبياتى اوزرنده نه مهم برتأثير ياپديغى محتاج ايضاح دكيلدر .. يونان قديم ادبياتنك فرانسه ادبياتى اوزرنده‌كى تأثيرى نه‌قوتده‌ايسه ايران ادبياتنك تورك ادبياتى اوزرنده‌كى تأثيرى‌ده اودرجه‌ده‌در، بلكه‌ده فضله‌در.. يالكز اسفله شونى علاوه ايتمك لازم كليركه ايكنجى تأثير برنجى تأثير كبى مفيدوفياض دكيلدر.. فى‌الحقيقه بوتأثيردن‌عثمانلى ادبياتى معنى‌اعتباريله همان هيچ مسـتفيض اولامامشـدر .. يالكز لفظ جهتندن ، طنطنه وآهنك جهتندن ـ اوده بر درجه‌يه قدر ـ استفاده ايتمشدر .. فقط اويله براستفاده‌كه عينى زمانده مضرتدن‌ده بوس‌بوتوس عارى‌دكيل!. عجم ادبياتنك تورك‌ادبياتى اوزرنده مثبت ، فيضكار برتأثيرياپامامسنك سببنى سرآمدان سخن‌محررمحترمى بولمقده گجيكميور؛ عثمانلى‌ادبياتنك زمان ماضيده فرس ادبياتنه پيرو اولديغى ايچين كيرى قالديغى حقنده بعض منقدين طرفندن ايديلن ادعانك دوغرو اولماديغنى سـويليه‌رك شو سؤالى ايراد ايدييور : ايرانده مدايحنويس ومتصبص شاعرلردن باشقه تعقيب وامتثال اولوناجق شاعرمى يوقدى ؟..

اعتراف ايده‌جكم‌كه شـو سؤال منقدانه‌ده بر شـمهٔ حقيقت واردر .. فى‌الحقيقه شاعرلرمزك چوغى ايران ادبياتنى تقليد ايدركن

حسن انتخابده موفق اولامامشلر ؛ شعرلرینی ، شعرلرینك روح حسنلرینی مدهش مبالغه‌لر ، بی‌لزوم طنطنه‌لر ، مفرط تشبیهلر ایچنده بوغمشلر ، ایرانك معنایه ، فکره ، فلسفه‌یه ، صمیمیته اهمیت ویرن ادبا وشعراسی دکیل، طنطنهٔ الفاظ وسطحیات معنی ایچنده شناورلك ایدن شاعرلرینی تعقیب وتقلید ایله اماتهٔ اوقات ایله‌مشلردر .

بونك نتیجه‌سی اولارق تورك شعرلرنده هرشیدن اول [می،نی] قافیه‌سی اجرای حکم ایله‌یور، اثرلرده جداً بر ملت ایچین موجب شین عد ایدیله‌جك بر سفاهت حس وفکر کورولویوردی . بونك بویله اولماسنده اوزمانکی عثمانلی احوال اجتماعیه‌سنك ، اوزمانکی تورك سویهٔ عرفانك عظیم بر تأثیری اولمقله برابر دیکر بر نقطه دها واردرکه بو ، حسین دانش بکك هرناصیلسه نظر تحلیلندن فرار ایتمشدر. عثمانلی ادبیاتی تأسس ایدوبده بر آز موجودیتنی کوسترمه‌یه باشلادیغی بر زمانده ایران ادبیاتی یاواش یاواش اسکی قدرت فکریه وسلطنت حسیه‌سنی غایب ایدییور ، مملکتك حالت سیاسیه واجتماعیه‌سیله هم آهنك اولارق ادبیاتی‌ده ضعفه ، فقر افکاره دوچار اولویوردی .. ایشته دانش بکك شایان امتثال وتقلید بولدقلری خیاملرك، سعدیلرك، خاقانیلرك، مولویلرك، فردوسیلرك تورك شاعرلری طرفندن تعقیب وتقلید ایدیله‌مه‌سنده « آثارنده‌دنیا طوردقجه اولمك بیلمه‌ین نیجه‌متین حکمتلر، بویوك فلسفی حقیقتلر » موجود اولان بویوك آداملرك تورك شاعرلریله معاصر اولمامالرینك‌ده بر تأثیری اولمشدر . چونکه معاصر شاعرلرك ، ادیبلرك نفوذی أسکی ادبا و شعرانك نفوذندن داها باشقه ، داها شدید و مؤثردر . ایرانك بوجداً بویوك شاعرلری دکیل عثمانلی

شاعرلری طرفندن ، حتی کندی وطنداشلری ، کندی اخلافی طرفندنده ـ بالطبع زمانك تأثیر تجدد وانقلابنه حرمتکار قالمق شرطیله ـ تعقیب ایدیلمه‌دیکی ایچیندرکه ایران حزین بر سقوط ادبی واجتماعی‌یه دوچار اولدی . اونك ایچین عثمانلی شاعرلرینك ایرانك عالی، فساد اخلاقدن وسفاهت حسدن عاری بویوك شاعرلرینی تعقیب وتقلید ایتمه‌مسندن دولایی دانش بکك محققانه یوروتدیکی تنقید، داها شدید اولمق اوزره ، عین زمانده ایرانك متأخر شاعرلری حقنده‌ده قابل تطبیقدر. ایران ادبیاتنه أسکی فیوضاتنی ، أسکی زندکیسنی غایب ایتدیرمکده عوامل اجتماعیه واخلاقیه‌نك محصله‌سی ظالم ویکانه بر سبب اولمشدر . بوظالم سبب ، مع التأسف ایران ادبیاتنك تورك ادبیاتی اوزرنده تأثیر اجرا ایتدیکی زمانلرده‌ده عثمانلی وطننده موجود ایدی !.

آرتیق بعدما ایران ادبیاتنك تورك ادبیاتنه مهم بر تأثیر یاپماسی محالدر. ادبیاتمز بوندن صوکره غربك ادبیاتیله ـ فقط زنده ، متین ونوار ـ ادبیاتیله محرك تکاملنی تعقیب ایده‌جك ، غربده‌کی مشعله عرفان ایله حیات معرفت وصنعتنی تقویه و تنویر ایلیه‌جکدر . حسین دانش بك « ادبیات عثمانیه‌ده شیمدی غربه دوغرو بر تمایل وار.. فقط بونك نه درجه‌یه قادار ذوق ملی ومحلی‌یه توافق ایده‌بیله‌جکنی استقبال بزه کوسته‌ره‌جکدر » دیمکله غربه متوجه بوتمایله قارشی تردد وشبهه‌پرورده ایتمش اولویورلر. کمال قطعیتله سویله‌یه‌بیلیرم‌که بوترددلری محق دکیلدر.. دور اندیشانه وحکیمانه حرکت ایتمك وروح ملیتی اینجیتمه‌مك شرطیله تورك ادبیاتی بعدما آنجق غرب ادبیاتنی تعقیب وتدقیق أیله‌مکله ایلروله‌یه‌جك ، یوکسله‌جکدر . یالکز ادبیاتمز دکیل ،

هر شعبهٔ عرفانمز غربدن أسەجك نفحات حيات وفيوضات ايلەجانلانەجقدر ... بز آنجق غربك عرفانته ، عرفان حقيقيسنه صاريلمق ايله قورتولاجغز . بزم ايچين يكانه هدف سلامت بودر .. مع مافيه هيچ بر تورك كندى ادبياتى اوزرنده وقتيله عظيم تأثيرلر ياپان و جداً پك پارلاق، پك شعشعه‌دار بر ماضىيه مالك بولونان ايران ادبياتى بوندن صوكره‌ده ، روحنده درين بر لرزش احتراملە سلاملامقده تردد ايتمه‌يه‌جكدر.

يوقاريده‌ده سويله‌ديكم كبى فكرمجه سر آمدان سخن برمنتخبات، بر آثار كزيده مجموعه‌سى اولمقدن زياده بر تاريخ ادبياتدر.. اوحالده مكمل برتاريخ ادبيات اولمق ايچين پك آز شيئه عرض احتياج ايدن تورك لسانيله يازيلمش بر اثره « سر آمدان سخن » عنوان فارسيسى ويرمك هم اثرك موضوعى، هم ده تحرير ايديلديكى لسانه حرمت نقاط نظرندن شايان تنقيددر.. مع مافيه جدى وثائق وتتبعاته مستند مكمل برتأليف كزين ميدانه كتيرمك، اثره كوزل برعنوان ويرمه‌مكدن متولد قصورى تعديل، حتى امحا ايده‌بيلير .. فى الحقيقه دانشمند محترمك صحت تتبعات ايله زنده شواثرلرى جداً پك واقفانه واستادانه يازيلمش ، ايران ادبياتنك اك مهم، اك محتاج وثائق بر صفحهٔ بر شعشعه‌سى بحق كوسته‌ريلمشدر. بوراده كنديلرندن، وعدبويوردقلرى كبى، ايرانك حافظ شيرازى‌دن صوكره يتيشن ادبا وشعراسنى‌ده ايكنجى برجلد ايله عثمانلى عالم عرفانته اهدا ايتمه‌لرينى رجا ايده‌جكم.

ملتلرك تاريخ ادبياتلرينه وقوفك پك مفيد اولديغنه قناعت دماغيەم اولديغى ايچين اولكى مصاحبه‌لرمك برنده م . رؤف بكك وجوده

كتيرديكى يونان قديم وايتاليا تاريخ ادبياتلرندن بحث ايدركن متخصص قلملر طرفندن ديكر ملتلرك‌ده تاريخ ادبيـاتلرى يازيلماسى تمنيسنده بولونمشدم.. كچن آى، ايران تاريخ ادبياتنك برقسم مهمنى كوسته‌رن بومكمل جلدى كورمكله جداً پك سه‌ويندم .. ان‌شاالله ياقينده ـ بالطبع متخصص قلملر طرفندن يازيلمق شرطيله ـ فرانسز ، آلمان، اينكيليز، اسوچ، روس تاريخ ادبياتلرينه‌ده مالك اولورز.. عينى زمانده بزم‌ده مكمل ، بى طرف ، وثائق صحيحه‌يه مستند مفصل بر تاريخ ادبياتمز يوق .. موجودلر پك ناقص ومختصر .. احتيـاج حاضر ايله پك غير متناسب. . اميد ايدملم كه ساحهٔ علوم وادبياتمزى قاپلايان حركتسزلكه، عطالت كثيفه‌يه رغماً ياقين بر استقبالده بزه مفصل، مكمل، بى‌طرف، قابل اولابيلديكى قادار غير شخصى بر عثمانلى تاريخ ادبيـاتى اهدا ايده‌جك متشبث وفعال بر قهرمان تتبع يتيشير..

«سرآمدان سخن»ك بحث ايتديكى ايلك ايران شاعرى «رودكى»در. ايران ادبيـات حاضره‌سى ايران قديمك يدنجى عصر ميلاديده دين اسـلامى قبول ايتمه‌سيله تأسس ايدييور . فقط بوتأسس ايدن ادبيات ايكى عصر قادار شايان دقت بر سيمايه مظهر اولامايور، ياخود تاريخ بويله بر سيماى ممتازى أبى ضبط وتثبيت ايده‌ميور كه دوقوزنجى عصر ميلادى نهايتلرنده يتيشن «رودكى» ايلك ايران‌شاعرى عداولونيور. حسين دانش‌بك رودكى‌يه عائداولمق اوزره معروف آثارادبيه‌نك نسبةً پك منتظم و قواعد عروض وقوافى‌يه پك‌مطابق بولونماسندن دولايى كنديسنى ايرانده بعدالاسلام ظهور ايدن برنجى شـاعر اولمق اوزره قبول ايده‌مه‌مكله برابر اثر ، ينه بوشاعرله‌باشلايور.. رودكى‌يى مشهور

فردوسی تعقیب ایدییور.. فردوسی به عائد تدقیقات و مطالعات بو بویوك شاعرك قدرت و شهرتیله متناسب.. دانش بك بزه «شاهنامه» مؤلف شهیرینی اولدیغی کبی کوسترمه‌یه موفق اولمشدر . فردوسینك قدرت شاعرانه و صنعتکارانه‌سنی آکلامق ایچین شو مقایسه‌یه عطف دقت ایتمك کفایت ایدر: ابوالشعراء «هومر» ك «ایلیاده» و «اودیسه»سی، «ویرژیل» ك «ئه‌نه‌ئید» ی، حتی وولترك «هانریاد» ی نه ایسه فردوسینك‌ده شاهنامه‌سی اودر.. اوتنجی عصر میلادیده آوروپاده ادبیات همان هیچ بر موجودیته مالك دکیل ایکن فردوسینك ایچنده یاشادیغی عصره تقدم ایده‌رك شاهنامه کبی، یوسف و ذلیخا کبی بدیعه‌لر میدانه کتیرمه‌سنده سائق آنجق دها اولابیلیر.. شاهنامه نثراً فرانسزجه‌یه ترجمه ایدلمشدر.. بومشهور اثرك ایران ادبیاتی اوزرنده حصوله کتیردیکی مفید تأثیری دانش بك کوزل کوستریور؛ بو تأثیراتی مهم و جالب دقت بولدیغم ایچین عیناً نقل ایدییورم:

« اولا — کندی زماننه قادار نسیاً منسیاً درجه‌سنه کلمش اولان لسان فارسینك یکی باشدن احیاسنه خدمت ایتمشدر. او آلتمش بیك بیتلك قوجه شاهنامه‌دن باشدن باشه ایکی یوز یاخود ایکی یوز اللی کلمه‌دن فضله لغت عربیه‌یه تصادف ایدیله‌مز..

« ثانیاً — او زمان کاملاً محو و زائل اولمش اولان احتساسات وطنیه و تمایلات ملیه‌یی ایرانیلر ایچنده یکیدن جوش و خروشه کتیرمه‌یه مدار اولاجق افکار ایله مالی اولان شاهنامه ایرانیلره کندیلرینك کم اولدقلرینی، هانکی مراحل ترقی و تکاملدن کچدکدن صوکره هانکی اسبابدن دولایی تدنی ایتدکلرینی کوسترمش و قلبلرنده ایلك دفعه اولارق محبت وطنیه‌یی اشعال ایتمش و بو صورتله زردشتیلرك یعنی اسکی آتشپرست ایرانیلرك بوکونکی احفادینك ایران طوپراغندن بوکونه قادار تمامیله قطع رابطه ایتمه‌ملرینه سبب اولمشدر.

« ثالثاً — او زمانه قادار بر مثلی موجود اولمایان بوبله معظم بر تاریخ منظومی اورته‌یه قویه‌رق ولو بو درجه طویل الذیل بر اثری عادتا بر صولوقده باشلایوب بیتیررجه‌سنه سلیس ویك آهنك بر سیاق مستحسنده نظم وایجاد بر داهینك قدرتی داخلنده بولوندیغنی بلغای زمانه کوسترمش وبونکله ادبیات ایرانیه‌یه بر روح تازه نفخ ایتمشدر . »

فردوسیدن صوکره منوچهری، ناصرخسرو کلیور .. بورقیق وصنعتکار شاعرلری مشهور عمر خیام تعقیب ایدییور .. ایران قدیم شاعرلرینك ناصیل بی‌پایان بر فیضه مالك اولدقلرینی آکلامق ایچین اثرلرینك متمدن ومترقی لسانلره ترجمه ایدیلدیکنی سویله‌مك کفایت ایدر .. خصوصیله عمر خیامك شعرلری هم اینکلیزجه‌یه، هم فرانسزجه وآلمانجه‌یه ترجمه اولونمشدر!. فردوسینك شاهنامه‌سی قادار خیامك‌ده «رباعیات»ی مشهوردر . عمر خیام ، هر بویوك آدام کبی زماننده یك چوق تنقیدات ومهاجماته معروض قالمشدر. « کندی زمانك طاعون قلاکتنمونی حکمنده اولان ارباب تعصب ونفاقه قارشی سهام آتشبار تعرض وتهاجمی توجیه ایتمش اولدیغندن یاشادیغی عصرك نائل تقدیری اولامادی. » فکرمجه بوندن داها طبیعی برشی اولاماز. حقیقی داهیلر عصرلرینه تقدم ایدنلر ، عصرلرینك محدود افکار واعتیاداتنه صیغامایانلردر.. بوده‌ألر نور ذکالریله محیطلرینی وعصرلرینی قاپلایان تعصب وجهالت بولوطلرینی‌ییرتارلر، پارچالارلرکن قابلمیدر که محدودالفکر موجودیتلر طرفندن اوزرلرینه طوفان تزییف وتحقیر دوکوله‌سین.. عمر خیام‌ده وولتر کبی تعصبه اعلان حرب ایتمش ، اونکله شدید مصادمه ومجادله‌لرده بولونمشدر . بنم فکرمجه هیچ بر شاعر ایرانه قلمیله عمرخیام قادار خدمت ایتمه‌مشدر . صوك درجه لیبه‌رال اولان

بو متفكر، نورلی دماغنك بارقه‌لريله ظلمتلری پارچالامش، مملكتنی بر انقلاب فكری و اجتماعی‌یه حاضرلامشدر . دانش بك « خيام » ك اينكلتره و آمريقاده شهرتی شرقده‌كی معروفيتندن قات قات فضله‌در، ديبور كه جداً شايان عبرت وحيرت!...

عمر خيامدن صوكره « حديقه » سيله مشتهر سنائی، طنطنهٔ الفاظ ايله دولو قصيده‌لری ومرثيه‌لری شخصيت فارقه‌سنی تشكيل ايدن خاقانی، «حبسيات» ی ايله معروف مسعود سلمان، «مخزن الاسرار» يله متمايز نظامی كلبور .. جمال اصفهانی ، كمال اصفهانی‌دن ومدحيات واديسنده پك بويوك بر شهرت قازانان انوری‌دن صوكره‌ده مشهور مولانا جلال الدين رومی ايران ادبياتی فيضلره ، شعشعه‌لره مستغرق ايديبور .

مثنوی مؤلف ابدی‌الاشتهاری‌ده اثرده پك كوزل تحليل وتتبع ايديلمشدر . ذاتاً « سرآمدان سخن » ك مزيت ممتازه‌سی مطالعه‌ايتديكی شاعرلری بلا استثنا بويوك بر محبت وقوفله ، درين بر زندكی تحليل ايله كوسترمه‌سيدر.

ايرانی يوكسلتن بويوك متفكر سيمالردن بری‌ده سعدی‌در. سعدی يالكز ايرانك دكيل ، بوتون انسانيتك داهيسيدر ، اوقادار يوكسك وممتازدر. سعدی كبی بر شاعره، برمتفكره مالك اولديغی ايچين ايران الی الابد مغرور ومفتخر اولابيلير..

بنی آدم اعضای يكديكرند

كه در آفرينش زيك كوهرند

بديعهٔ انسانيه‌سی بوندن آلتی يدی عصر اول ترنم ايتمك ايچون

بر دماغ مطلقا بك اصيل برجوهر دهأ ايله شعشعه پيرا اولمش اولماليدر. كلستان شاعر لايموتنك تقديركاری اولان اينكيليزلر بو بويوك موراليستك ـ حتى سوسياليستك ـ آثارينی اينكيليزجه يه ترجمه ايتمشلردر. عصر حاضرك بوكسك، محب انسانيت متفكرلرينك ايده آللرينی آلتی يدی يوز سنه اول روحنده بسله ين بو « فيلانتروپ » شاعرك شخصيت ممتازه سی حقنده بر فكر مجمل پيدا ايتمك ايچين فرانسه مستشرقين معروفه سندن سيلوه ستردوساسی Silvestre de Sacy نك دانش بك طرفندن ترجمه ايديلن شو فكرينی، اوقومق لازم: « سعدی، مسلك روحانی يی محضا بعض صافدلان اسلامك غفلتلرندن استفاده ايده رك بطائت وسفاهتله امرار حيات ايتمك ايچين اختيار ايدن صوفيلردن دكيلدی. چونكه كنديسی شرف دياتی بو صورتله پايمال ايدنلر حقنده آغير برلسان عتاب آميز استعمال ايدر. نظريهٔ اخلاقيه سی بك تميزدر.. مسلك اخلاقيسی نه رخاوتكه، نه ده شدت تقيده ميالدر. مسلك فلسفيسی حكم قدره انقياد ايله استقلال فكر وحركت آراسنده منقسم معتدل بر مذهبدر.. »

حسين دانش بكك شيخ سعدی حقنده كی شو فكری ده بك محق وبك شايان دقتدر: « بونلرك جمله سندن زياده نظرمده شيخك ماهيتنی بويولتن عادت حقكوييسيدر. حقيقق، بوتون آجيلغيله زمانه كوره آرقه سندن سوروكله مسی محتمل اولان مخاطراته رغماً سويله مكدن چكينمه ين بو شاعره بونلری سويله تن ياشاديغی جمعيتك ايچنده كورديكی نقائص ومساوی اولمشدر. »

سر آمدان سخن ایرانك اك بویوك ، اك نجیب شاعرلرندن حافظ شیرازی ایله ختام بولویور .. سینه‌سنده دورت بش عصرلق پارلاق بر ادبیاتك شعشعهٔ فیوضات وبدایعی صاقلانان بو بویوك ونفیس جلدی کتبخانهٔ ملیمزه اهدا ایتدکلری ایچین محترم محررینه تشکر ایدر ، ایران ادبای متأخره‌سنی بیلدیره‌جك ایکنجی جلدی‌ده تحریر ونشر بویورمه‌لرینی تکرار رجا ایله‌رم ..

بو تشکر ورجادن صوکره « سر آمدان سخن » ده نقیصه تلقی ایتدیکم ایکی نقطه حقنده ـ صمیمیتله تلقی اولونه‌جغندن امین بولوندیغم ایچین ـ بیان مطالعات ایتمك ایسته‌رم : بو ایکی نقطه‌دن بری محترم محررك او لزومندن فضله مطنطن اسلوبنه عائددر . حسین دانش بك‌ده تسلیم ایدرلرکه عثمانلی لسانك محرك تکاملنی چیزن اك حاکم قوت ، ساده‌لکدر .. بونك بویله اولدیغنی آکلامق ایچین بوندن اوتوز قرق سنه اول یازیلان آثار ایله بوکونکی اثرلره بر ضربهٔ نظر فیرلاتمق کفایت ایدر .. امین اولمالی‌که بوکونکی اثرلر ایله اون بش یکرمی سنه صوکره یازیلاجق اثرلر آراسنده‌ده ساده‌لك نقطهٔ نظرندن غایت بویوك بر فرق کوروله‌جکدر .. بو ، اویله بر قانون طبیعی ، بر جریان تکامل‌که اوکنه سد چکمك غیر قابل .. تورك لسانی حقنده بوکون پرورده ایدیلن ایده آل ، کوزللکنه وقوتنه خلل کتیرمه‌مك شرطیله ، قابل اولا بیلدیکی قادار ، او لسانی عربی وفارسی عناصردن ، تراکیبدن تجرید وتخلیص‌در . «نوای صریر» محرر محترمی بعضاً او قادار مطنطن ومسلسل ترکیبلر استعمال ایدییورلرکه ، او اساساً کوزل اسلوبلرینه رغماً ، انسانك

ويسی‌دن ، تركسی‌دن بر پارچه اوقودیغنه قائل اولاجغی كليور . .
ايشته قوللاندقلری تركيبلردن بر ايكيسنی بورايه يازييورم : قاعدهٔ
خلل ناپذير زوال واندراس .. رفع احساسات منت وشكران ..
سكران اذواق بی‌پايان وصال ... بو كبی روحلی وزنكين بر معنی
افاده ايتمكدن اوزاق مسلسل تركيبلری ذوق حاضرك هضم
ايده‌میه‌جكی طبيعی‌در .

ايكنجی نقيصه‌ده « سر آمدان سخن » ی تزيين ايدن اشعار
فارسيه‌نك تورك‌جه‌يه ترجمه ايدیلمه‌مسی‌در . دانش بك كبی هر ايكی
لسانده جداً متبحر بر شاعر مقتدردن فارسی شعرلرك تورك‌جه‌يه
ترجمه‌سنی ايسته‌مكده حقلی‌يز .. اوبله ظن ايدييورم كه شو نقصان
تورك كنجلرينك بو اثر كزيندن ايده‌جكی استفاده واستفاضه‌يی
مع التأسف أپی تحديد ايده‌جكدر .. اجنبی بر ملتك تاريخ ادبياتی
يازيليركن شعرا وادباسندن انتخاب ايديلن شعرلر ونثرلر يالكز او
لسان ايله‌می يازيلير ؛ يوقسه اثرك تحرير ايديلديكی لسانده ترجمه
ايديليرمی ؟.. فرضا بر محرر تورك لسانی ايله بر اينكليز تاريخ
ادبياتی تأليف ايتسه‌ده شكسپيرك ، بايرونك ، تنيسينك شعرلرينی
كتابه يالكز انكليزجه اولارق درج ايلسه بو كتابدن قاچ تورك
مستفيد اولور ؟. سعدينك ، خيامك ، جلال الدينك ، فردوسينك
شعرلرينی اوقويوب تماماً آكلايه‌جق حقی متفكرلرمزدن ، شاعرلرمزدن
يوزده قاچ كشی چيقار ؟. ظن ايدرم ، هيچ بر تورك متفكری
وياشاعری خيامك ، سعدينك فارسی لسانيله يازيلان شعرلرينی تماميله
آكلايامديغندن دولايی تنقيد وتخطئه ايديله‌مز .. زمين استفاده‌يی

توسیع وتشمیل ایچین ایران ادبیاتنك بو کزیده شعرلرینی تورکجه‌یه - هیچ اولمازسه نثراً - ترجمه ایتمك لازم وضروری‌در .

حسین دانش بك عرض ایتدیکم شو لزومی ایکنجی جلدده نظر دقته آلیرلرسه شبابمزه وعالم عرفانمزه ایفا ایتدکلری خدمتی توسیع بویورمش اولورلر ...

۲۲

۱۹۱۲، تموز

كچن آی اون سكزنجی عصرك فاتحی ژاق ـ ژاق روسونك ایكی یوزنجی سنهٔ دوریهٔ ولادتی مناسبتیله پارسده پانته‌ئونده فوق‌العاده مراسم یاپیلمش ، بو بویوك متحسس ومتفكرك نامنه ركز ایدیلن آبده‌نك، برزمرهٔ كزیده مواجهه‌سنده، رسم كشادی اجرا ایدیلمشدر. باشده رئیس جمهور موسیو فالیه‌ر اولدیغی حالده فرانسه‌نك مشاهیر متفكریندن ، سیاسی وادبی اعاظمندن برچوق ذوات بوممتاز ومحتشم مراسمده اثبات وجود أیله‌مك صورتیله قدر شناسلقلرینی ، ماضینك بویوكلرینه حرمت ومربوطیتلرینی كوسترمشلردر .

روسو یوكسك واوریژینال شخصیتیله ، فكری خصوصیله حسی ده‌أسیله یالكز فرانسه‌نك دكیل ، عموم بشریتك اون سكزنجی عصرینه حاكم اولدیغندن پانته‌ئونده مراسمده بولونان ذواتك حصوله كتیردیكی هوای احتساس واحترامده بوتون برانسانیت اصیله ومتفكره‌نك روحی اهتزاز ایتمشدر .

ژان ـ ژاقك سنهٔ دوریه‌سی مناسبتیله دنیانك تكمیل غزته‌لری، مجموعه‌لری اوزون اوزادی‌یه اون سكزنجی عصرك بوممتاز اولادندن بحث ایتمش، روسویه عائد برچوق كتابلر، خاطره‌لر انتشار ایله‌مشدر.

صانكه پانته‌ئون مقبر مشاهيرنده اجرا اولونان مراسم بر نفخهٔ اعجازكار ايله روصوبى ديريلتمش ، اون سكزنجى عصرى جانلانديرمشدر . ديار افكارده اساساً روصو قادار تدقيق و تتبعه مساعد برزمين پك آزدر . چونكه روصودن بحث ايتمك بوتون بر عصردن ، بوتون بر انقلابدن بحث ايتمك ديمكدر .

جهان مدنيت مطبوعاتى فرانسه‌دن زياده انسانيته عائد فيله‌سوف شاعردن بويله درين بر وجد پرستشكارانه ايله بحث ايدر ، ستونلر دولدوروركن غزته‌لرمزك شو فكرى وادبى «آقتوآليته» يه ، شو معظم ومحتشم حادثهٔ مدنيه‌يه‌ده لاقيد قاليشى جداً سزاوار تأسفدر . بيلمم يومى صحيفه‌لر ، سياسياتك كردباد احتراصاتنه معكس اولمق ماهيتندن باشقه برمعنايه ، برروحه مالك دكيلميدرلر ؟..

هركس نه‌ديرسه ديسين ، بن روصوبى ، سطحى دوشونولورسه بوغريب وعجيب ، حتى بلكه مجنون مخلوقى معبد انسانيتك ، معبد انتباهك ايلك راهبى ، ايلك واعظى تلقى ايدر ؛ « مقاوله‌ٔ اجتماعيه » سنى برانجيل انقلاب كبى تقديسكارانه سه‌ور ؛ اونك ايلك ضربهٔ نظرده آكلاشيلماسى كوچ روحنك ، ريايه وجعليته دشمن اوعلوى وحساس روحنك باش دوندورن وانسانه حس احترام الهام ايدن يوكسكلكى قارشيسنده بر خشوع ديندارانه ايله سرفرو أيلرم .. فى الحقيقه ژان ـ ژاقه حرمت ومجلوبيتم نه قادار شديد ، نه قادار عميق اولمش اولمالى كه اومستثنى وفرارى دهأيى شو قيريق وبى مجال قلمله تحليل وتدقيق ايتمك ايچين بكا جسارت كافيه ويره بيلمشدر .

درين برمجراى يابس ايچنده مجهول منبعلردن ، مطلسم شلاله‌لردن

بر معجزهٔ حيات وطراوت بكله‌ين ادبياتمزده مع التأسف الآن مهم بر حركت ، بر فيضان يوق .. شويبوست ، شو حركتسزلك آراسنده ، محترم قارئلرمه ادبی واجتماعی اون سكزنجی عصری دهاسنك باد نوريله موجه‌لر ، ضيالر ايچنده بيراقان روصويی ، او متموج ومتهيج روحی ايله ، ولو كه ناچيز وناقص اولسون ، كوسترمه‌يه موفق اولورسه‌م كنديمی بختيار عد ايده‌جكم :

ژان ـ ژاق روصو Jean - Jacques Rousseau «١٧١٢» حزيرانـ نتك يكرمی سكزنجی كونی ايسويچره‌نك « جنوره » شهرنده دنيايه كلمشدر . پروتستان اولان پدری اكثر وطنداشلری كبی ساعتچی ايدی . حتی مؤخراً استانبوله كله‌رك برنجی سلطان محموده ساعتچی باشی اولمشدی . والده‌سی روصو كوچوك ايكن وفات ايتمشدی . بو صورتله ژان ـ ژاق پك كوچوك برياشده ايكن مؤبداً والده‌سندن ، اون ايكی ياشنده‌ده مملكتندن چيقمه‌يه مجبور اولمش پدرندن آيريلمشدی . چوجوق عموجه‌سنه ترك ايديلمشدی .. عموجه ، روصويی جوار قصبه‌ده مناستر رئيسی اولان پروتستان بر راهبك دست تربيه‌سنه توديع ايله‌مشدی . ژان ـ ژاق بوراده اوچ سنه قادار قالمش ، أيی بر تحصيل كورمشدر . قصبه‌نك وجوارينك مناظر بديعه‌سی روصونك طبيعته مفتون روحنی تماماً تسخير ايله‌مشدر . فيله‌سوفك بالاخره آثارنده كورولن و بوتون فلسفه‌سنه تحكم ايدن عشق طبيعت حسی بوراده تنمو وانكشاف ايتمشدر .

بوندن صوكره روصونك حياتی بر كشمكش ايچنده ، در بدر و سرسری ، كچر . روصونك نه غريب ، نه تيتيز وسردمكر بز برروحه

مالك اولدیغی ، اعماق هویتنده ناصیل بوتون انسانلره بگزه‌مز بر مایهٔ عصبیت وممتازیت بولوندیغی آکلامق ایچین زمان ومکان ایله هیچ بر وقت ائتلاف ایده‌مه‌مش عاصی روحنك مسلسل طغیانلرینه دقت ایله‌مك کافی ... روصو نره‌یه کیتمش ، هانکی مسلکه سلوك ایتمش ایسه اوراده بر عصیان ، بر جدال ابداع ایله‌مش ؛ باشدن باشه رومان اولان حیاتی ، خصوصیله قرق یاشنه قادار ، زنکین بر سرکذشت سرسریانه ایچنده کچمشدر .

پروتستان راهبی ایله غوغا ایتدکدن صوکره عموجه‌سی کندیسنی بر مدعیٔ عمومی معیتنه‌ویرر . فقط روصو بوراده قابل دکیل دوراماز ، آز بر مدت صوکره وظیفه‌سنی ترك ایدر ؛ بر حکاکه چیراق اولور . بو خیرچین چوجوق بو ایشده‌ده آنجق اوچ آی قادار مقاومت ایده‌بیلیر .. بواوچ آی ظرفنده‌ده ، وظیفه‌سنی ایفا ایده‌جك یرده ، یاقین بر کتبخانه‌ده‌کی کتابلری قاریشدیرمقله وقت کچیرر .. بر کون حکاکك کوندردیکی یردن عودت ایتمك ایچین پك کچ قالدیغندن اوسته‌سنك خشین تکدیراتنه دوچار اولمقدن ایسه هیچ کلمه‌مه‌یی موافق بولور ؛ استقلاله پرستشکار روحنی تهزیز ایدن حس آزادکی ایله شوخ وبدیع طبیعتك سینهٔ نوازشپرورنده ، مست و مفتون ، دولاشمایه باشلار .. نهایت بو سرسری جوجوغه جوار کویلردن بر راهب تصادف ایده‌رك روصویی حمایه‌سنه آلیر . قاتولیك اولماسی ایچین « آنه‌سی » قصبه‌سنده قاتولیك « مادام دووارنس » ك حمایه‌سنه تودیع ایدر . روصونك سویملی ، کوزل سیماسی دول مادامك پك خوشنه کیدر . روصو بر مدت بوراده قالیر .. صوکره کنج قادین ژان — ژاقی

« تورەن » ، كوندەرير. اورادەروصوقاتوليك اولور. مادام دووورانس بوكنج سرسرى يى شديد برمحبتله سومشدر.. فقط روصونك اووحشى وفرارى، اوسركش ومردمكريز روحى تماميله مادامه تسليم اولمامشدر. پك محتملدركه ژان ـ ژاقده كنج قادينى سومشدر . فقط هيچ بر زمان عشقنى مادامك آرزو ايتديكى وجه‌ايله اظهار ايتمه‌مشدر. نهايت بوغريب وعصبى مخلوق بركون كنج قادينله‌ده غوغا ايدەرك چيقوب كيدر . بر مدت مربيلك ايدر . لكن بو مسلكك‌ده استبدادينه تحمل ايله‌يه‌مز .. ينه ، كنديسنه دائما شفيق بر والده كبى باقان مادام دووورانسه عودت ايدر . مادام بر مسلك مخصوص صاحبى اولماسى ايچين بوسفر روصوبى بر مدرسهٔ دينيه‌يه ويرر . فقط ژان ـ ژاقده راهب اولمق ايچين بر ذرهٔ استعداد بيله موجود بولونماديغندن مكتبى ترك ايدر ؛ موسيقى تحصيلنه باشلار . قصبه قصبه دولاشەرق پارس شهرينه قادار كيدر . أبى دوام ايدن سرسرى برحياتدن صوكره تكرار مادام دو وارنسك يانته كلير . بو دفعه كنج قادين ايله برابر برقاچ سنه مسعود وپرسكون برحيات كچيرر . مطالعاتده ، تدقيقات وتتبعاتده بولونور . بوسعيك محصولى اولارق « نارسيس » Narcisse اسمنده برقومه‌دى يازار. فقط اوخيرچين وعصبى، اوهيچ برمحيطه ، هيچ براملەصيغمق شانندن اولمايان چيلغين وجدالجو روحى ينه عصيان ايدر : مادام دووارنس ايله تكرار بوزوشور؛ اونى ترك ايدر وسفارت كاتبلكيله ونديكه كيدر. برسنه صوكره اورادەده سفيرايله غوغا ايدەرك پارسه دونر . پارسه عودتنده ديدەرو ، دالامبر ، وولتر ، فونتنل ، قونديياق، موسيقى شناس غريم ومادام دوپينه‌ى ايله معارفه پيدا

ايلر . آرتيق روصويه كتائب شهرتك پيشدارلرى ياقلاشير . موسيقيده كوستردیکی استعداد شايان دقت بر درجه‌یی بولور . ترتيب ايتدیکی موسيقی پارچه‌لرى صوك درجه مظهر تقدير اولارق اكابر قوناقلرنده چالينير . « كوى فالجيسى » نامنده‌كى تياتروسى‌ده بويوك بر موفقيته نائل اولور . سلطنت حسنلريله صالونلرى تزيين وتتويج ايدن اك كبار ، اك كوزل ونفيس قادينلر روصونك اطرافنده پروانه كبى دونمه‌يه باشلارلر .. لكن روصونك اوسر آزاد ، اومغرور وَ وحشى روحى نه كتائب شهرتك احترامليرينه ، نه‌ده بوممتاز نفيسه‌لرك نظرلرينه وضوح ايله جواب ويرر . فى‌الحقيقه ژان-ژاق حريت شخصيه‌سنه ، استقلال حركاتنه اوقادار حرمتكار وپرستشكار ايدى كه هم پرىٔ شهرتك تأثير جاذبه‌دارى ، هم ده مستى بخش قادين كوزلرينك استبداد تسخيركارى قارشيسنده حر ولاقيد قالا بيليوردى .

١٧٥٠ ده « ديژون » اقاده‌ميسنك ادبايه خطاباً علوم وفنونك اخلاقه خدمت ايدوب ايتمه‌دیکنه دائر صوردیغى سؤاله ويردیکی اومشهور جواب روصونى آرتيق تماماً ذروهٔ استشهاره اصعاد ايله‌مشدى . ادبياته مراقلى صاحبهٔ عرفان بر قادين اولان مادام دوپينه‌ى شاتوسى جوارنده بر كوشكى ژان - ژاقه ويريور ، عزلتكاهنه چكيلن كنج فيلسوف شيمدى كتابلرى ايله مرفه وپرسكون بر حيات كچيريوردى .. بوراده بولونديغى مدت ظرفنده « نووول ه‌لوئيز » ، « قونتراسوسيال » « أميل » كبى اك مشهور اثرلرينى يازمشدر .

زمانه ، زمانك اعتيادات سياسيه واجتماعيه ، عنعنات فكريه وتربيه‌سنه شدتله هجوم ايدن بواثرلرك توليد ايتدیکی هيجان اودرجه

شديد اولمشدی‌كه روسو آرتيق پاريسده قالامامشدی.. « اميل »
دارالفنون طرفندن منع اولونيور ، وپارلمنتو قراريله ياقيليوردی ! .
روسو ياقالانمادن فرانسه‌دن فرار ايده‌بيلدی . سكزسنه اسويچره‌ده،
هوللانداده ، انكلتره‌ده سرسريانه دولاشدی . نه‌توخاف ، نه‌غريب
تجلی‌كه ژان ژاق يالكز فرانسه‌ده دكل ، بولونديغی ديكر ممالك
متمدنه‌ده‌ده محكوم اولدی .. ايشته عصرنده آكلاشلمايان ، تقدير
ايديلمه‌ين بر دهای مظلوم داها .. روسو « اعترافات » نی انكلتره‌ده
يازمش ، فقط اكمال ايده‌مه‌مشدر. مؤخراً ايسويچره‌يه عودت ايده‌رك
« ١٧٧٨ » ده جنوره‌ده « ارمه‌نون ويل » ده آلتمش آلتی ياشنده
اولديغی حالده وفات ايله‌مشدر .

روسونك مختصر ترجمهٔ حالی بوندن عبارت .. شيمدی بو
مدهش انقلابجی‌نك ، فرانسه‌نك بو اك بويوك ناثرينك روحی
واثرلرينی تحليل وتتبع ايده‌لم :

روسو آزادكی‌يه اولان فرط مجلوبيتی سائقه‌سيله بويله هردورلو
رابطه وانتظامدن عاری بر حيات سرسريانه كچيرركن دائما صنعتكار
وخوليادار ، دائما بدايع طبيعته ومعالئ اذواقه قارشی حساس ،
دائما طبيعتك كوزللكنه ، سمانك ودكيزك شعريتنه مجلوب وحيران
قالمشدر . روسونك قلبی چوق كوزل ، چوق صاف وشفيق ايدی .
انسانلری يالكز جمله‌لرنده دكيل، حقيقتده‌ده قارداش تلقی ايدردی.
حسياتی غايت تميز ، هردورلو ريا وجعليتدن آزاده ايدی. تبصبصك،
رياكارلغك ابدی دشمنی ايدی .. بوتون انسانلره قارشی قلبنده
طبيعی واختياری بر محبت واردی .. صوك درجه مغرور وسرآزاده،

صوك درجه پرستشكار استقلال اولدیغندن زمانڭ ذی نفوذ انسانلرینه، قرالده داخل اولدیغی حالده، ذرهٔ اهمیت ویرمز؛ چكدیكی هر دورلو سفالت ومحرومیته رغماً معظم ولاهوتی برغدا اولان غروری كندیسنی یاشاتیر ویوكسلتیردی.

هیچ بر كیمسه‌یه بكزه‌مه‌ین روصو، اشیا واشباح محیطه‌یی اصلا اولدیغی كبی كورمه‌مشدر. قرق یاشنه قادار اوكا هرشی حقیقتدن فضله كوزل، او یاشدن صوكره‌ده اولمادیغندن زیاده چیركین كورونمشدر. خیال، روصو ایله حقیقت آراسنده بر مانعه اولوب دائما كندیسنه اشیانڭ رایحه‌سنی، رنك وآهنكنی دكیشدیرمشدر. اوف!... ایی قلبلی، تمیز روحلی، یوكسك ایده آللی مغرور و « رومانه‌سك » روصو زه‌ده.. اونڭ كذركاه حیاتنی تعذیب وتخریب ایدن ریاواحتراص صحنه‌سی جمعیت بشریه زه‌ده!... روصو انسانلر حقنده طبیعی بر عشق ایله متحسس اولدیغی، صاف وتمیز قلبی بوتون انسانلری ایی وعالی جناب كورمك ایسته‌دیكی ایچین انظار نفرتنه چارپان بایاغیلقلردن، سفالتلردن صوك درجه متأثر اولوردی. بشریت حقنده بر حس مرحمت ومحبت پرورده ایتمه‌ین بر آدام انسانلرده كوردیكی ظلملردن، عادیلكلردن او قادار متأثر اولماز. بو، پك طبیعیدر. فقط روصو كبی علوی، شفیق، محب انسانیت قلبلرك جمعیت ایله تماسدن آلدقلری جریحه‌لر پك درین وصمیمیدر. بو جریحه‌لرك اك « فلانتروپ » بر كیمسه‌یی بیله مؤخراً انسانلردن ایكرندیرمه‌سی محتملدر.

آثاریله، افكار فلسفیه واجتماعیه‌سیله استقبال اوزرنده پك

شدید ، پك زوال ناپذیر تأثیرلر بیراقان، تسخیرکار عصای شخصیتیله عصرینك جریانی دکیشدیرن بوانسانیت پرور فیلسوف عینی زمانده فرانسه‌نك اك جاذب ، اك لیریك بر ناثری ، اك بویوك بر حکایه نویسیدر . أوت ، بو مدهش انقلابجی هم شیدن اول حساس بر شاعر ، بویوك بر خیالپروردر . فی‌الحقیقه ژان - ژاقك اثرلرینك همان هپسی اوفسونکار اسلوبیله برر روماندر. فرضا « عدم مساوات » inégalité « انسانیت » ك .. «مقاوله اجتماعیه Contrat social « جمعیت » ك . . نوول هلوئیز « عشق » ك .. أمیل « تربیه » نك . . « اعترافات » Confessions ده کندی حیاتنك رومانیدر .

روصو بوتون بو رومانلره تماماً روحنی ، او مشفق ومغرور روحنی قویمشدر. روصونك قلبنی تنویر ایدن شفق شفقت رومانلرینی انسانی ایده‌آل ایله هاله‌دار ایتمشدر . فقط روصونك بو بویوك ، بوانسانی ایده‌آلی ایله حیات اجتماعیه‌نك شکل حقیقیسی بیننده‌کی فرق عظیم مؤخراً اونی مدهش براجتماعی آنارشیست یاپمش، وژان - ژاق شدید بر صولتله زماننك بوتون اشکال واساسات اجتماعیه‌سنه هجوم ایله‌مشدر. ایشته بونك ایچوندرکه بویوك برشاعر، ممتاز برناثر اولان روصو عین زمانده دماغی حب صلح وعشق انسانیت ایله بر هیجان برفیلسوف ، برانقلابجی‌در .

روصو دائما « انسان أیی اولارق دوغار . . جمعیت اونی فنا یاپار .. » دیر. « انسان ایی‌در . » بو سوزی روصویه انسانلر حقنده بسله‌دیکی شفقتی سویلتیور . « انسانلر فنادر . » بونی‌ده غروری ..

بوتون مدت حياتنجه ژان ـ ژاق بو سوزلری تكرار ايتمشدر. چونكه بوتون مدت حياتنده اونی شفقت وغروری بر آن بيراقامشدر. روسو هيچ برزمان انسانلرك حال طبيعيده ياشامالرينك مجبوری اولديغنی قبول ايتمز. او، حال طبيعی‌يی، طبيعته عودتی بشريت ايچون اك موافق برياشايش عد ايدر: «أوت، حال طبيعی‌يه عودت ايده‌لم.. دونك زنجيرلرينی قيرالم.. تاريخی، ليل انسانيتك او مشئوم رؤياسنی سيله‌لم ...»

روسونك جمعيته دشمن اولماسنك باشلوجه سببی حيات اجتماعيه‌نك انسانلرك قلبلرنده حرص جاه، طمع، حسد، تحكم، مفرط ومهلك عزت نفس كبی فنالقلری، احتراصلری توليد ايتمه‌سيدر. مع مافيه روسونك حال طبيعی‌يه عودتندن مقصدی حال وحشته رجعت ايتمك دكلدر. اونك اوزرينه تيتره‌ديكی أمل انسانك قلبنده موجود بكارت حسيه‌نك تأثير جمعيت ايله افساد ايدلمه‌مه‌سی، انسانك أبی، مشفق، محبتكار، سربست، صاف وطبيعی بر حيات كچيرمه‌سيدر. بوتون بو نقطه‌لرده تولستوئی روسويه نه قادار بكزر. ويقتور هوغوده انسانلرك ايی اولارق دوغديغنه، حيات اجتماعيه‌نك اونلری تلويث وافساد ايتديكنه قانعدر.

روسودن صوكره بويويوك فيله‌سوفك نظريات فلسفيه واجتماعيه‌سنی ترويج ومدافعه ايدن بر چوق متفكرلر ظهور ايتمشدر. فقط بوتون بومحررلر ومتفكرلرك هيچ بری تولستوئی قادار ژان ـ ژاقك افكار ونظرياتنه صداقت وصميميتله ياپيشمامشدر. تولستوئی بوتون قوت معناسيله روسيه‌نك روسوسی‌در.

بعض نقاط نظردن روسیه یه بکزه‌ین بر اینکلیز ادبی‌ده واردرکه نامی هنوز مدنی عالمه یاییلمه‌یه باشلامشدر . دماغی صلح وانسانیت آمال وافکاریله مشبوع اولان بو سیمای نجیبی ، بو شرفداز اینکلیز اسمنی قارئلرمه تقدیم ایدییورم : برنارشاو ــ Bernard Shaw .. برچوق جهتلردن روسیه اولان مشابهتی جهتیله استطراداً بو اینکلیز متفکرندن بر آز بحث ایتمك ایسته‌رم ...

برنارشاو « ۱۸۵۸ » ده تولد ایتمشدر . اساساً ایرلاندالیدر . ایرلاندالی اولماسی سرت وبدبین طبیعتنی بوس بوتون آتشین بر انقلاب پرور یاپمشدر . عسکرلك علیهنده یازدیغی Les Armes et l'homme نامنده‌کی اثری مسلکنی بر درجه‌یه قادار کوسترر . برنارشاو یکرمی اوچ یاشنده « دوبلن » دن لوندره‌یه کلدی . اوراده الکتریسیه‌ن اولدی . موسیقی‌یه‌ده مراق واستعدادی واردی . فقط نه الکتریك صنعتی ، نه پیانو اوکا حیاتنی قازاندیرییوردی . بو صیرالرده کرك اینکیلتره‌ده وکرك فرانسه‌ده هرکس رومانه مراق ایدییوردی . اوده میلان عمومی‌یه قاپیلدی ؛ یازی یازمه‌یه باشلادی . فقط اثرلری طابعلر طرفندن قبول اولونمادی . طبع ایدیلن بر اثری‌ده « سانسوره » ایدیلدی ! برنارشاو محترص ، حیات وشرفه مجلوب بر آدام دکیلدی . اونك ایچون غایت بطی یوروین شهرتی پك اساسلی اولدی . بو متفکر ادیب یازی یازارکن یالکز ایچنده یاشادیغی محیطی ، اینکیلتره‌یی دوشونمز . فکراً بوتون انسانلری درآغوش ایدر ؛ دائما « انسانیت ، انسانیت ! » دیه فریاد ایلر .. آتشین بر سوسیالیست اولان برنارشاو اثرلری ایله مساواتسزلغه ، عدالتسزلکه قارشی اعلان حرب ایتمشدر .

جمعیتك یالانلری ، ریالری ، ساختەلكلری مواجهەسندە درین بر لرزش نفرت واستكراه ایله تیترەین محررك رومانلرندە ، تیاترولرندە موضوعلر بوتون بوعصیانلر ، فریادلر ایله دالغەلیدر .

برنارشاو حقندە فرانسەدە نشر ایدیلن ایلك مهم اثر بوندن بش سنه اول « رەوودوپاری » نك اوزون بر مقالەسی اولمشدر . اینكلیز متفكری هرشیدن اول بر ساتیریك ، بر هجویه نویس‌در . اینكلیز جمعیتك بوتون مساویسنی میدانه چیقارر . « Candida » عنوانلی مشهور پیەسی اینكلیز دیننك خطایاسنه قارشی پروتستو حكمندەدر . بواثردە كندیسی عصبی برواعظ ، برخطیب حالندەدر . پیەس پارسدە ایلك دفعه اولارق دورت سنه اول صنایع نفیسه تیاتروسندە موقع تماشایه وضع ایدیلمسدر . اثرلرندە اساس اعتباریله « ایبسەن » ، یاقلاشدیغی ورروصو ایله « تولستوی » ك نفوذی آلتندە بولوندیغی آكلاشیلیر.. شكلاً وولتره ، آناطول فرانسه مظاهرت ایدر. اونلر كبی هجویەنك سلاح یكانەسی اولان استهزایی قوللانیر. برنارشاو شدید بر هاجی اخلاق اولمقله برابر عینی زماندە ادبیات حسیەنكدە علیهندەدر . . مع‌مافیه كندیسی بویوك بر متفكر اولدیغی قادارده ذكی برصنعتكاردر. دائماً : « بوتون فنالقلرمز یالاندن كلیر ، بوتون سعادتمز حقیقتدن كلەجكدر. » دیه فریادایدر. نەمعنالی وضیالی برفریاد !.. برنارشاو ایچون خلاصه اولارق دینیله بیلیركه ژان ـ ژاق روصو كبی اودە وادی غرابته دوشمش ایسه هپ سودای حقیقت اوغرندە دوشمشدر .

آرنیق شیمدی دوغرودن دوغرویه ، روصونك روح غریبی ،

مشوار تفكرينى فقط عين زمانده اوريژينال دهاسنى شعشعه وظفرله كوسترن اثرلرينه كله‌بيليرز .. روصونك شهرتنه بادى اولان ايلك‌مهم اثرى « ديژون » اقاده‌ميسنك ادبايه خطاباً ١٧٥٠ ده ايراد ايتديكى جواب‌دركه مسـابقه‌ده برنجى مكافاتى قازانمشـدر . روصونك علوم وفنون ، ادبيات وصنعت عليهنده يازديغى بو نطوق جداً شـايان دقت وحيرتدر .. ژاق ـ ژاق فنون وادبياتك مضرتنى ، خلاصه اولارق، شويله ايضاح ايديبيور :

« علوم وفنون وصنايع نفيسه جمعيات بشريه ايچين اك مضر ، اك مهلك عامللردندر . بوحقيقتى تاريخ ايله اثبات ايده‌بيليرز . اسكى‌مصرده حيات رفاه وسعادت‌ايله كچردى.. مصريلر طبيعى‌وحقيقى‌مدنيتى تأسيسه موفق‌اولمشلردى.. بالاخره بومدنيتك سينه‌سنده علوم وفنون ترقى‌يه باشلار باشلاماز بوترقى ايله معكوساً متناسب اولمق اوزره انحطاط وسفالت يوز كوستردى . نهايت مصر منقرض اولدى .. آسيانى ايكى‌دفعه استيلايه موفق اولان يونانيلر يالكيز زينت وطنطنه‌نك، صنايع نفيسه‌نك ترقيسندن صوكره ضعيفله‌ديلر.. زينت وسفاهت ميقروبى اوقهرمانلرى اودرجه چوروتمشدى‌كه « ده‌موستن » بيله جانلانديرا- مادى .. روماليلرك فطرت جنكاورونه‌لرى‌ده زينت وسفاهتله ، علوم وفنونك ترقيسيله محو وزائل اولمشدر . »

بيزانس ، فرانسه وسائره‌كبى برچوق مملكتلردن مثاللر كتيره‌رك روصو مدعاسنى تاريخ ايله اثباته چاليشدقدن صوكره علوم وفنونك ناصيل‌ميدانه كلديكنى ايضاح ايديبيور : علم هيئت : وهمدن ؛ بلاغت وادبيات : حرص‌شهرتدن، نفرتدن، مداهنه‌دن و يالاندن دوغمشدر. هندسه : خسـتدن ، حكمت : واهى بر مراقدن ، علم اخلاق بيله غرور بشردن حاصل‌اولمشدر. علوم وفنون‌حاضره‌نك منشأى رذائل ومساويمزدر .

روصو بو فكرلرى درميان ايتدكدن صوكره علوم وفنون وصنايعك تاريخاً اولديغى قادار عقلاً ده دوشونولنجه بر قيمت حقيقيه يه مالك اولماديغى وبوتون بونلرله بالعكس جمعيتك زهرلنديكنى ايضاح ايله يور..

روصونك ايكنجى مهم برنطقى ده انسانلر آرامنده كى مساواتسزلغك سببى نه در ؟ سؤالنه ويرديكى جوابدر. بونطقنده روصو شونى ديمك ايسته يور : انسانلر خلقة اييى ياراديلمشلردر.. علوم وفنون، اساسات مدنيه اونلرى خودبين ومريض برحاله كتيرمشدر. روصو بونتيجه يه واصل اولمق ايچين تا حال وحشتدن باشلايه رق ادوار بشريتك بر قروكيسنى چيزييور. عدم مساواتك جمعياتك تشكل وترقيسى نسبتنده چوغالديغنى ميدانه قوييور.. نهايت شو نتيجه يى ويرييور كه نطقك روحى مثابه سنده در : « انسانلر آراسنده كورولن عدم مساوات حال طبيعيده كوروله مز. او، قوتى وعوامل انكشافيه سنى منحصراً تأسس ملكيتله تأسس قوانيندن اخذ ايله مشدر ..»

روصونك بو ايكى مهم نطقندن ماشقه تياترو حقنده معاصريندن « دالامبر» ه يازديغى مكتوب ده مشهوردر.[Lettre sur les spectacles] بو اثرده ده روصو صحنه نك الك بى امان دشمنى اولارق كورونور.. مع مافيه كنديسى ده برقاچ پيه س يازمشدر. الك مهمى « نارسيس » ايله « كوى فالجيسى » در. روصو « تياترو كولديره رك ويا آغلاتارق انسانى افساد ايله يور ؛ ايلك دفعه جمعيت طرفندن افساد ايديلن آدام، صوكره برده تياترو طرفندن تلويث ايديليور. » دييور. روصونك تماشا حقنده كى فكرلرنده بر ذره حقيقت بولونمقله برابر صاغلام براساسه مستند دكيلدر.. اميل

فاکه دییورکه : « روصونك ـ تیاترو فنابراخلاق مکتبی‌در ـ سوزی دوغرو دکیلدر .. مع‌مافیه تیاترو جملی ، صنعی براخلاق مکتبی‌در، دینیلیرسه بردرجه‌یه قادار دوغرو اولابیلیر .. بوراده تقلید بویوك بررول یاپار . ذاتاً تیاترو حیاتی ، حیات‌ده تیاترویی تقلید ایدر . یالکز بونقطه‌ده روصو ایله ائتلاف قابلدر . روصو تیاترو اخلاقی برفائده تأمین ایتمز ، کیمسه‌یی تنویر واصلاح ایله‌مز ، دییور . فقط شوراسی محقق‌که تیاترو فردی دکیل ، عمومی بر أبیلك تولید ایدر. جمعیته أیی حسلر ویرر . مفید برمحیط ، برحالت فکریه ابداع ایده ـ بیلیر .. امیل اوژیه‌نك دیدیکی کبی ذاتاً مقصد برکشی‌یی دکیل، عالمی اصلاح وتنویر ایتمکدر . »

روصونك صنعت وتیاترو علیهنده بولونماسی پك طبیعی کورونمه‌لیدر.. چونکه او ، مدنیت حیاتنك ، موندەن عالملك شدتله علیهنده ایدی . حالبوکه ادبیات مدنیتك ، حیات اجتماعیه‌نك افادهٔ جاذبندن باشقه برشیمیدر ؟...

ژان ـ ژاق روصونك شو اثرلرندن باشقه باشلوجه مهم دورت تألیف مشهوری واردرکه روصو دنیلنجه بردن دماغده بودورت تألیفك جانلانماسی غیر قابلدر : أمیل ، قونترا سوسیال ، نوول هلوئیز ، قونفه‌سیون .. صانکه بواسملر، بواثرلرایله روصوبیننده غیر قابل انفکاك بررابطه ، برأزلی آشنا موجود ..

أمیل ، احتوا ایتدیکی غریب ، بوس بوتون یکی تربیه پرنسیبلریله عقب انتشارنده افکار عمومیه‌ده پك آنی ، پك درین تأثیرلر براقمش،

خارق‌العاده بر رغبت قازانمش، بوتون لسانلره ترجمه اولونمشدر..[*]
بو اثرده اويله مهم وشايان دقت اساسات تربيويه موجوددر كه بوكون
بيله تطبيق ايديليرسه مسعود نتيجه‌لر ويره بيلير. روسودن صوكره
نه‌قادار پداغوغلر، علم تربيه متخصصلری كلمش ايسه هپسی آزچوق
« اه‌ميل »ك سحر تأثير ونفوذندن قورتولامامشلردر. بوتون مربيلر،
حتی فيلسوفك عليهنده بولونان مربيلر كنديش بر مقياسده روسودن
ملهم‌درلر. اقاده‌می اعضاسندن اديب ممتاز مارسل پره‌وونك داها
كچنلرده انتشار ايدن «والده فرانسوازه مكتوبلر» Lettres á Françoise
maman نامنده سه‌ويملی كتابی بيله آزچوق روسونك تأثير ونفوذی
آلتنده بولونيور. يالڭز بنام وذی قدرت برمنقد دكيل، عين زمانده
بويوك برمتفكر، برسوسيولوغ اولان أميل فاكه « روسو پداغوغ
اولمق صفتيله أبی وايديلن اوقادار تزييفلره، استهزالره رغماً شايان
تعقيبدر. » ديور. اه‌ميل اك زياده رهبان محافلنده هيجانی موجب
اولمش، روسو پارسدن فرار ايتمه‌يه مجبوريت حس ايتمشدر.

اثر برمقدمه ايله باشلار سكز كتابدن متشكلدر.. اه‌ميل زنكين
برچوجوقدر. روسو اونك مربيسيدر. كتابك سينه‌سندن التقاط
ايديلن معنای عمومی شودر: مربی چوجوغك حسيات مادرزادينه
هيچ برشی علاوه ايتمه‌مليدر. چونكه هرچوجوق أبی وفضيلتكار

---

[*] مشاهير اسلافدن ضيا پاشاده « أميل » ی توركجه‌يه ترجمه ايتمشدی.
فقط مع التأسف مطبوع نسخه‌لری يوقدر. پاشانك ترجمه‌ده كوستر ديكی
اصابت انتخاب، بوكونكی مترجملرمزك قسم كليسی ايچين بر درس انتباه تشكيل
ايتسه كرك!.

اولارق دوغار.. مربی یالکز اوفضائلك انکشافنه نظارت ایده‌جکدر.
روصونك فکرنجه مربی برشاهد، برراصددن باشقه برشی دکیلدر..
مربینك الك مهم وظیفه‌سی طبیعت ایله چوجوق آراسنده بر واسطه
اولمقدن عبارتدر. چوجوغی طبیعتك سینه‌سنه ترك ایتمه‌لیدر ... زیرا
طبیعت اساساً أییدر.. چوجوغك ملکات عقلیه وروحیه‌سی بیراقالی که
کندی کندیسنه انکشاف ایتسین . چوجوق ، روصونك نظریه‌سنجه
سن رشده واصل اولونجه‌یه قادار تحصیله باشلامیه‌جقدر. بویاشه قادار
او، طبیعتی تدقیق وتتبع ایده‌جك، بالجمله معلومات ابتدائیه‌یی ،
تدریجی تجربه‌لرله ، طبیعت وحیاتدن آله‌جقدر . سن رشده قادار
دماغنی اتعاب ایتمه‌یه‌رك طفولیتنی شن وسر آزاد کچیره‌جکدر . بونك
نتیجه‌سی ایله اون بش یاشندن صوکره کوره‌جکی تحصیل متین ومثمر
اولاجق ومسائل فلسفیه وفنیه‌یی قولای آکلایوب داها مثبت ومفید
برحالده تطبیق ایده‌بیله‌جکدر..

ژان ـ ژاقك فکرنجه فرضا بر چوجوق یارامازلق ایدوب‌ده
برپنجره‌نك جامنی قیرمش اولسه اونی تکدیر ایتمه‌ملیدر . یاپیلاجق
شی او قیریقدن کله‌جك روزکار ویا برودتله چوجوغك نزله‌یه
طوتولماسنی تأمین ایله‌مکدر. چوجوق جامی قیرمقله نزله‌یه طوتولاجغنی،
راحتسز وخسته اولاجغنی ، اضطراب چکه‌جکنی بیلیرسه قابلی‌درکه
برداها جام قیرسین . آتش ایله اوینایان بر چوجوغه‌ده عینی معامله‌یی
ایفا ایتمه‌لیدر. چوجوغك الی آتشه تماسله برآز یاندیمی آرتیق اونك
آتشله ، کبریتله اوینامامسی غیر قابل اولور . . کورولویورکه بوتون
بوپرنسیپلر پك پراتیك وعین زمانده مفید نتیجه‌لر ویرمه‌یه مساعددر.

اکثریتله بزم والده‌لرده اولدیغی کبی ، چوجوقلره مفرط وبی‌لزوم آثار شفقت اظهار ایتمه‌نك ، اونلرك هرديدكلرينی تهالكله اجرا ایله‌مه‌نك نه درجه مضر و وخیم اولدیغنی «أمیل» تماميله کوسترر .. برده «أمیل» ده صوفی Sophie اسمنده بر قیز جوجوق واردرکه روصو جنسیتك تربیه‌ده حصوله کتیره‌جکی فرقی بوقیزه ویردیکی تربیه ایله ایضاح ایله‌مشدر. أمیل بویودکدن صوکره ازدواج ایدییور.. فقط پك أیی بر قوجه اولامیور . بعض محررلر بوندن روصونك یاکلیش اساسلره تبعیت ایتمش اولدیغی ظنته دوشمشلرسه‌ده دوغرو دکیلدر. أیی انسانلر چوق دفعه‌آنی تصادفلرله بردنبره فنا اولابیلیرلر.

أمیل شدتله سودنته‌لرك‌ده علیهنده‌در. چوجوقلرك والده‌لر طرفندن امزیرلمسنی اهمیتله طلب ایدر. بوکونکی طبابت روصونك شوفکرنده نه بویوك بر حقیقت موجود اولدیغنی پارلاق برصورتده کوستربیور . «أمیل» ك فرانسه‌ده وحتی بوتون جهان مدنیتده حصوله کتیردیکی الك مسعود تأثیر ، والده‌لر طرفندن ارضاع اصولنك بوتون عائله‌لرجه قبول ایدلمه‌سیدر . ایشته سزه بر اثر ، صنعتکارانه یازلمش بر تربیه رومانی‌که الك کوکلشمش اعتیادلری، الك پاصلانمش فکرلری اساسندن صارصیور. حالبوکه بزم محیط اجتماعیمزده بویله‌اساسندن صارصیلمغه، قوپارلمغه محتاج نه‌قادار کهنه ومضرفکرلر، ترقی عمومی‌یه مانع و حائل نه‌شدید وبی‌امان اعتیادلر ، خرافه‌لر وار. ایشته ینه ادبیاتك مهم بر مسأله‌سنه ، او مؤبد مسأله‌یه تماس ایدییورم : آثار ادبیه‌ده کوزللك ایله برابر فائده ده اولمالیدر .. کوزللك مهم بر شرطدر . بالذات ادبیاتدر. فائده‌ده — خصوصیله بزم کبی ملتلر ایچین — مهم برلازمه‌در؛

بالذات حیاندر.. ادبیانك حیات ایله امتزاجی قادار طبیعی ، مونس ، مسعود ونوار بر ازدواج اولابیلیرمی؟ . بن صنعتی، ادبیاتی او قادار یوکسك، او قادار سحار وفیضکار کورمك ایسته‌رم‌که براثر صنعت ، بر اثر ادبی کوزللکلریله روحمزی تلذیذ وتسخیر ایدرکن عینی‌زمانده قدرت فائدویه‌سیله دماغمزده افقلر آجسین ؛ انقلابلر یاپسین.. دکیل یالکز مضر اعتیادلرمزی ، سقیم وکهنه فکرلرمزی ، حتی مجلس مبعوثانك بعضاً احتیاج حقیقیه جواب ویره‌مه‌ین قانونلرینی بیله دکیشدیرتمك ایچین بر عامل اولسون . أوت او قادار سحار وذی قدرت ، او قادار مفید وجوال بر ادبیات.. دوشونمه‌لی‌که فرانسه‌ده بعض قانونلری مبعوثلر دکیل، ادیبلر یاپدی!..

حیات جمعیت‌دشمنی اولان‌روسو چوجوغی حالی تجرد وانزواده یاشاتمق فکرنده‌در. جمعیت ایله تماس چوجوقلری‌افساد ایدر، اعتقادنده‌در. شونظریه‌یی أمیل حقنده تماماًتطبیق ایتمشدر. روسو والده‌دن یالکز چوجغی امزیرمك طلب ایدر ، باشقه بر شی دکیل .. جمعیته دشمنلغی ژان ـ ژاق عائله‌یه‌ده کوسترمشدر ∴ چونکه عائله اوفاق مقیاسده جمعیتدن باشقه بر شی دکلدر . اونك ایچین چوجغی عائله محیطندن ، عینی زمانده ماضینك میراث مشئومی اولان خرافات وعنعناتدن اوزاق طوتمق ایستر..

أمیلده‌جداً مفیدوبدیع کوردیکم‌بعض فکرلری‌خلاصةً قارئلرمك پیشکاه استفاده‌لرینه وضع ایتمك ایچین روحمده بویوك برتهالك واشتیاق حس ایدییورم :

« یاشامایه باشلار باشلاماز کندیمزی‌ده تربیه‌یه باشلارز . تربیه‌مز بزم ایله برابر باشلار. بزم ایلك والده‌مز ، سود ننه‌مزدر.

« چوق یاشایان انسانلر چوق سنه‌لر صایمش ، یاشامش دکیلدرلر .. بلکه حیاتی چوق حس ایتمش اولانلردر ..

« چوجوقلری‌دوغار دوغماز قونداق دنیلن منکنه‌یه صوقمق وجودینک انکشاف طبیعیسی ایچون صوك درجه‌ضرردر. چوجوق بو صیقنتی‌دن‌قورتیلمق ایچون پك‌چوق قوت‌صرف‌ایدر.. نهایت یورولور، قوتی‌توکه‌نیر.. بووجه‌ایله وجودینك عناصر نموی آزالیر . قونداق عادت سقیمه‌سی جاری اولمایان مملکتلرده چوجوقلر داها قوتلی، داها متناسب وکورپوز؛ عکسی‌یرلرده ایسه جیلیز ، قانبور ، بچمسز اولور . بناءً علیه اسارتی چوجوقلردن دنیایه کلیر کلمز رفع ایتمه‌لیدر . سربست حرکتلرله وجودك صورت تشکلی بوزولماسین دییه وجودی منکنه‌یه صوقه‌رق بوزویورلر. اونی، تك سقط اولماسین دییه کونوروم یاپیورلر،بووجه ایله چوجوقلرك‌ایلك حسلری برحس زحمت‌ومشقت اولییور! یازیغه احتیاجلری‌اولدیغی بوتون حرکاته، سربستلك احتیاجاتنه‌قارشی عنیف وخشین بر ممانعت کورویورلر.. چوجوغك ایلك صداسی آغلامق‌ایسه آلدیغی ایلك هدیه‌ده زنجیر، مالك اولدیغی ایلك حس‌ده تأثر واضطرابدر . صداسندن باشقه سربستجه حرکت ایتدیره‌جك بر عضوی اولمادیغی حالده ناصیل اولورده‌او عضوی تأثرات‌واضطرابات مادیه‌سنی افاده ایچین‌قوللانماز.. ناصیل اولورده کندیسنه یاپیلان فنالقدن، استبداددن دولایی فریاد، عصیان، ایتمز. چوجوغك بوطبیعی فریادی، باغیرمه‌سی حقسز اولارق سزی قیزدیرر، باغیرتیر . نه فکرسزلك!. طبیعته غیر موافق فکرسز برعادت‌ده چوجوقلری سود آنالره تسلیم ایتمك‌در .

« دائما طبیعتی ترصد ایدیکز.. وارنك چیزدیکی یوللری اعتنا ایله‌تعقیب ایلیکز .. طبابتك اك نافع قسمی حفظ‌الصحه‌در . اعتدال وسعی انسانك اك حقیقی ایکی دوقتوریدر . سعی اشتهایی تزیید ایدر ، اعتدال اشتهانك سؤ استعمال ایدلسنه ممانعت ایلر.

« بر چوجوق ، بر شاکرد هرشیدن اول قوتلی وتام‌الصحه اولمالیدر. بونك ایچین‌ده ژیمناستیکله ، حرکات بدنیه‌نك نفعی آشکاردر . اك چوق ژیمناستیك یاپان ، اك چوق حرکت ایدن ومزاحم سعی وعمله مقاومت ایله‌ین

الا چوق ياشار. بوتون فنالقلر ضعفدن كلير. چوجوق آنجق ضعيف ونحيف اولديغى وقت فنا اولور. آنى قوتلى ياپارسه‌كز همان ايلشير.

« يالكز محاكمه‌دركه بزه فنا وايى‌بى طانتديرر.. بزه ايلكى سه‌وديرن، فنالقدن نفرت ايتديرن وجدانى، محاكمه‌دن مستقل اولمقله برابر، اونسزده انكشاف ايده‌من. محاكمه ايده‌جك بر سنه كله‌ديكمز زمان ياپديغمز ايلكلر وفنالقلر محاكمه، دوشونجه نتيجه‌سى دكيلدر.

« چوجوقلر قونوشمايه باشلادقلرى وقت داها آز آغلامايه باشلارلر.. بوده پك طبيعى‌در. مادامكه تأثرات وتحسساتى، اضطرابات وانفعالاتنى سوزله سويليه بيليور، اوحالده آغلايه‌رق سويله‌مه‌سنه پك حاجت قالماز.

« حياتده هيچ اضطراب چكمه‌ين، كدر ومحروميت نه اولديغنى بيلمه‌ين برآدام، قابل دكيل انسانيته قارشى حسيات مرحمت و شفقت ايله متحسس اولاماز، سوسيابل اولاماز.. هم جنسى آراسنده او، صانكه بر وحشى حيواندر.

« چوجوغك هرديديكنى، هر ايسته‌ديكنى ياپمق كنديسنى اخلاقسز، سفيل ومستبد ياپار.. ديكر انسانلرك كافه‌سنى كندى اسيرلرى كبى تلقى ايتمه‌يه باشلار ......»

روصونك الك مهم اثرلرندن برى‌ده انقلاب كبيرك حصول بولماسنده بويوك ومهم برتأثيرى كورولن مقاولۀ اجتماعيه Contrat social در.. بو اثر او قادار بويوك، او قادار لاهوتى بر تأثير وقدرته مالكدركه انقلابك انجيلى اولمشدر. ميرابو، دانتون، روبسپيه‌ر، مورا كبى مشهور اختلالجيلر هپ اللرنده بو انجيل ايله معبد انقلابك ايچنه كيره بيلمشلردر. روصو بو اثرنده اولا جمعتلرك صورت تشكلندن، صوكره حق حاكميتدن وحقوق بشردن، صوكره حكومت واداره‌دن، داها صوكره‌ده مختلف تشكيلات ومؤسسات اجتماعيه‌دن بحث ايدييور. ژان ـ ژاق بو اثريله ايلك دفعه اولارق شدتله حكومات مستبده‌يه

هجوم ايله‌يور .. حقوق اساسيه‌نك ايلك عامللرينی اورتايه قويويور . فكرنجه حكومت برمقاوله نتيجه‌سنده تشكل ايتمشدر . بومقاوله‌نك اك مهم ويكانه شرطی رفاه خلقدر .

حكومتك بووظيفه‌سی مقابلنده خلقك حريتی برآز تحديد ايتمه‌سی طبيعی ايسه‌ده حكومت رفاه خلقی تأمين وظيفه‌سنده اوفاق براثر تكاسل وتسامح كوستردیكی دقيقه‌ده مقاوله منفسخدر . روصو صوك درجه ده‌موقراتيك بر مشروطيتك طرفداريدر . جنوره مشروطيتنی نمونه اولارق توصيه‌ايدر. ذاتاً روصو بوسلطنت مطلقهٔ مليه فكرينی كوچوك ايكن اسويچره‌ده كورديكی پروتستان تربيه‌سندن آلمشدر.. ايسويچره محيط طبيعی واجتماعيسنك ، جنوره مؤسساتنك بوخصوصده روصويه اولان تأثيری هر يرده پك بارز اولارق حس ايديلير ..

روصونك فكرنجه اويله بر هيأت سياسيه واجتماعيه تشكيل أيله‌مليدر كه هيئت مجموعه‌سنك قوهٔ عموميه و مشتركه‌سی اوهيأتك هر فردينك جان ومالنی صيانت ايده‌بيلسين ؛ هر فرد آنجق نفسنه اطاعت ايتسين ، واولكندن زياده حر اولابيلسين . ايشته « مقاولهٔ اجتماعيه » نك روحی !.. بو جمعيت موهومه تماماً « تولستوئی » نك ايسته‌ديكی جمعيتدر .. حكمدار اولماياجق ؛ « ولايت عامه » Autorité اولمايه‌جق .. هرشی حكم اجماع صورتيله حل وفصل ايديله‌جك .. زمانمزده موجود سوسياليزم ، آنارشيزم ، نيهليزم ، قوللكتيويزم كبی بوتون مذاهب اجتماعيه هپ اساسلرينی ، غدالرينی بشريتك ايلك قانون اساسيسی اولان « قونتراسوسيال » دن آلمشلردر . حق دكيل بالكز اختلال كبيرك اثر نفيسی اولان « حقوق بشر » بياننامه‌سی ،

بوکون مدنی حکومتلری اداره ایدن قواعد و اساسات سیاسیه بیله مقاوله‌ٔ اجتماعیه‌ده موجود سیاسی واجتماعی نظریه‌لرله مناسبتداردر .

روصو حقنده‌کی تدقیقات وتتبعاتمزده بی‌طرف اولابیلمك ایچون شیمدی فاکه‌نك بوخصوصـده‌کی فکرلرینی ، اعتراضـلرینی‌ده سرد ایتمك اقتضا ایدر ... فاکه دییورکه :

« روصو ، هیچ شبهه یوق ، بشریتك طانیدیغی اك بویوك شاعرلردن ومتفکرلردن‌در . عینی زمانده اوبر سوسیولوغ‌درده ... فقط اونده سوسیو-لوغلق ایکی دورلودر . . بری تماماً سـوسیولوژیك ، دیکری پولیتیك . . سوسیولوژیك افکارینه بن‌ده اشتراك ایده‌بیلیرم .. روصو ترقی‌یه اعتمادایتمز. هیچ احتمال ویرمزکه مدنیت برترقی اولسون ... او مدنیتك بر خسته‌لق اولدیغنه قائلدر. حق وار .. خیالی آرزولر ، احتراصـلر انسانلری دائما یکی وسائط ذوق ونشاط ایجاد وابداعنه‌سوق ایدییور. ونتیجه‌ده بوتون بووسائط برر آلت اضطراب‌اولویور.. طبیعی بوبرخسته‌لق، هم‌ده مهلك برخسته‌لق.. بونقطهٔ نظردن روصونك استنتاجاتنده برآنارشیزم یوقدر. بوحکم‌ایله روصو ساده‌جه صاف وطبیعی حیاته ، کوی حیاتنه .. تمیز وصمیمی‌اذواق واخلاقه عودت ایتمك ایسته‌یور .. فقط پولتیقه ایله قاریشیق « سوسیولوژی » سنه ، داها دوغروسی افکار سیاسیه‌سنه هیچ بروقت اشتراك ایده‌مم .. روصونك قبول ایتدیکی شکل اداره مطلق صـورتده اجرای حکومت ایدن بر قرالدن داها هرجائی ، داها غیر مسئول وداها مستبددر . دینیله‌بیلیرکه روصـونك مسلك سـیاسیسی قرالدن عوامه نقل ایدلمش بر « دسـپوتیزم » در . اونك ایچون روصونك مدافعه ایتدیکی شکل حکومت مردوددر . »

مع‌مافیه محق وغیرمحق‌بوتون بواعتراضاته رغماً « قونتراسوسیال »، بویوك و یوکسك امللر وشفقلرله استقبال انسانیت آرقاسـنده قوشان بوتون ممتاز ونجیب دماغلر ایچون دائما برتمثال ، برایده‌آل وظیفه‌سنی ایفا ایتدی ، وایده‌جکدر . قونتراسوسیال‌دن‌ده راسـت کله برقاچ جمله آلیورم :

« انسانلر ناصيل طبيعته اطاعت ايتمه‌يه محكوم‌سه قانونده اويله اطاعت ايتمه‌يه مجبوردر .. ايشته بونك ايچوندركه قانونلر طبيعي اولماليدر !.. معمار بنايي ياپمازدن أول او بنايه طوپراغك تحمل ايدوب ايده‌ميه‌جكني معاينه ايتديكي كبي برواضع قانونده ياپاجغي قوانين ونظاماته اهالينك اطاعت ايدوب ايده‌ميه‌جكني اولجه دوشونمه‌ليدر.

« حريت مس اواتسز ياشاياماز ، محافظهٔ حيات ايده‌من . . دەموقراسی بوتون اهالي‌يي درآغوش ايدر ..

« طبيعت دائما مساواتي تخريبه ميالدر . . آنك ايچون وضع اولوناجق قوانين ونظامات بوتخريبانه قارشي كله‌بيله‌جك برماهيتده اولماليدر . .

« مفلوج برآدم‌كه قوشمق ايستر ، وصوكره صاغلام برانسان‌كه ايسته‌من ، هرايكيسي‌ده عيني موقعي محافظه ايتمكده اتحاد ايتمش اولورلر . هيآت سياسيه‌ده عيني‌در . اونده‌ده قوت وصرام واردر . قوت حكومتده ؛ صرام ، قدرت قانونيه‌ده هيئت تشريعيه‌ده‌در .

« برملت‌كه هرشيئي أيي اداره ايده‌بيلير .. اصلا اداره اولونمايه احتياجي اولماز . »

روصونك قدرت ادبيه‌سني اعلا ايدن ، نه حساس ، نه شاعر برروحه مالك اولديغني كوسترن اثري نوول هلوئيز La Nouvelle Héloïse نامنده حسي وفلسفي رومانيدر .. روصو مقاولهٔ اجتماعيه‌سيله ناصيل انقلاب كبيرك ايلك مژده‌جيسي اولمش ايسه بورومانيله‌ده ، رومانتيزمك ايلك مبشري اولارق كورونمشدر . ديئيله بيليركه هوغونك دهاي سحاريله تأسس ايدن رومانتيزم مكتب ادبيسي ايلك مالزمهٔ اسلوبني ، ايلك مالزمهٔ حس وخيالني « نووول هلوئيز » دن آلمشدر . بورومان روصونك بوتون بر قلبي‌در . اينجه حسلر ، فلسفي فكرلر ، روحي تحليللر ايله مالامال بواثراون سكزنجي عصرك بيوست نسبيهٔ ادبيه‌سنه طراوتلر ، جاذبه‌لر سرپمشدر . بورومانده يالكيز برشي تقليد ايديلمشدر :

صميميت . بورومانه روصو يالـكيز برشى قويمشدر : قلبنى .. اوراده‌برآز روصونك مساويسى ، فقط پك مبذول بر صورتده فيله‌سوفك‌اوامثالسز تميز قلبنك مرحمت وصفوتى واردر . داها صوكره‌ده‌اثره‌شفق شفقت ، ضياى محبت ايله هاله‌دار بر فلسفهٔ انسانيت واخوت‌حاكمدر . حيات مدنيه‌نك ، موندەن عالملرينك فنالقلرينى ، ريالرينى،لوثلرينى كوسترن بورومانده ژان ـ ژاق طبيعته عودتك ، صاف‌وصميمى حيات لمبيى‌نك بورولماز برمدافعى شكلنده منظور اولور.

روصونك فلسفه‌سنده اكزياده قابل تطبيق، فوق‌الحد مهم‌ونازك‌برپرنسيب واردركه بونى اصيل بر هيجانله درآغوش ايتمه‌مك قابل‌دكيلدر : **ذكانك انكشافنه چاليشيركن قلبى افساد ايتمه‌مك** .. ايشته‌تربيه‌ده ايده‌آل اولاجق يكانه بردستور.. مدنيت حاضره‌نك‌فكرمجه‌اك مهم برقصورى : بعضاً ، بلكه‌ده اكثريا ، علوم وفنونك دماغى‌اعمار ايدركن ، قلبى خرابه‌زاره چه‌ويرمسيدر.. بو ، اويله چيپلاق‌برحقيقتدركه تأثيراتى آلتنده مدنيت حاضره ايكله‌مكده‌در . معلول،حالى وصرعه‌لى مدنيت‌حاضره‌يى تداوى ايده‌جك، اوكاقوت‌وسعادت‌ويره‌جك يكانه شفا وضياتربيهٔ عموميه‌ده‌بودستورك موفقيتله‌تطبيقيدر.شوتربيه ايده‌آلنى بزم‌كبى ترقى‌يه دوغرو ايلك‌آديملرينى آتمق‌ايسته‌ين‌برملت حرزجان ايدرسه قورتولور، مسعود اولور . ذكانك‌انكشافنه‌چاليشيركن قلبى افساد ايتمه‌مك!.. اوخ ! نه‌مونس، نه‌تميز، نه‌مسعود،نه‌امل نواز وحيات نثار برتربيه دستورى! ..

قلبلر بوزولمادن ذكالرك ناصيل انكشاف ايده‌جكنى كوسترمش‌اولمق مقصدیله‌دركه روصو ايكى عصردر حالا حيات وحرارتنى ،

طراوت وشعریتنی محافظه ایدن وبوندن صوکره‌ده محافظه ایده‌جك اولان « نوول ئه‌لوئیز » بدیعه‌سنی میدانه کتیرمشدر .

ژان ـ ژاقك حال انزواده وطبیعتله تماسده بولندیغی زمانده قلمه آلدیغی بومشهور رومان‌مکتوبلردن متشکلدر.. سینه‌سنده کنجلکك بوتون رؤیالری ، بوتون نورلری و امللری تیتره‌ین «نوول ئه‌لوئیز» ك قهرمانی « سن‌پرو » بالذات روصودر . قادین قهرمانی « ژولی » ده کندیسنك سودیکی برقیزدر .. « قلمار » محبه‌سی مادام «دوپینه‌ی» در. لورد « بومستون » بوتون مدت حیاتنده آرادیغی و بولدم ظن ایتدیکی بر دوستدر . رومانك قهرمانلری برر سرسری حس‌در . ذاتاً روصونك رومانلرینك اشخاص وقایعی فکرلری کبی غریبدر . یالکز شوراسی شایان حیرتدرکه « نوول ئه‌لوئیز » صوك درجه رومانه‌سك بر اثر اولمقله برابر عینی زمانده غایت طبیعی وساده‌در . اشخاص وقایعدن « وولمار » بوس بوتون خیالی ، فانتاستیك .. اونده حقیقت نامنه بر شمه بیله یوق .. فقط سن‌پرو ، ژولی وقلمار دائما حقیقی تصویرلرله برحیات .. سن‌پرو ضعیف ، رقیق ، متموج ، حساس ورومانه‌سك . بوتون مخیله وحساسیتدن مرکب بر مخلوق .. صانکه دنیایه یالکز سومك ، بلاغت وشفقت ایله عشقدن بحث ایتمك ایچین کلمش .. بونده حقیقی بر سیما وار .. قلمار اثرك ایلك قسمنده بر آز ناقص . چونکه روصو اولا اونی شن ومستهزی یاپمش؛ حالبوکه صوکره اوکا جدی روللر ویرمش.. مع‌مافیه ژولینك اوصاف وطبایعی ایی کوستریلمش.. شیمدی موضوعی مختصراً اجمال ایده‌لم :

« ژولی دەتانژ » اسمنده بر کنج قیز مربیسی اولان « سن پرو » Saint preux یی سەوییور . مربی تهلکەیی حس ایدەرك قاچمق ایستەیور .. فقط بو آرزوسنی تطبیقه وقت بولامادن کردباد احتراصه دوشویور . فکر حسه مغلوب اولویور . قیزك پدری بارون دوتانژ بو ایکی عاشقك ازدواجلرینه هیچ بر زمان موافقت ایتمەمەیه یمین ایتمش ، ژولی‌نك سن پرویی کورمەسنه قطعیاً ممانعت ایلەمشدر . . قیزك حساس والدەسی کدرندن أولویور ..

بوتون بو احواله ، مخالفت وممانعتلره رغماً ژولی ایله سن پرو متمادیاً مکتوبلاشیورلر .. عشق ، احتراص ، حیات الم ، آتش مفارقت بو مکتوبلرده صانکه تجسم ایتمشدر .

ژولی الك نهایت نومید اولارق کندیسنه تکلیف ایدیلن ازدواجه رضا کوستریور . جدی وأبی بر آدم اولان موسیو « وولمار » ایله أولەنیور .. سن پرو بونك اوزرینه انتحاره قرار ویریور .. محبەسی قلەرك [مادام دوپینەەی] انتحار علیهنده یازدیغی حکیمانه مکتوبلرله انتحاردن واز کچیور .

ژولی‌یه کلنجه : سن پرو حقنده قلبنده بسلەدیکی شدید وآتشین عشقه رغماً او پك ابی بر زوجه اولویور . . وولمار زوجەسنك رومانسه تماماً آشنا اولدیغی حالده ژولی‌یه بو قادار ابی بر تربیه ویرمەیه موفق اولان بر آدامك بهمه‌حال تزدلرینه کلەرك برابر یاشامالرینی ایستەیور .. تأثیر عشق‌ایله روحندن وورولمش برقوش مظلومیتیله اوزاقلره قاچان مربی‌یی دعوت ایدییور . سن پرو کلیور .. وولمار اوکا خانەسنده بر دائره تخصیص ایلەیور .. وولمارك هم ژولینك ،

هم سن پرونك ناموسنه اعتمادی واردر . بو ایکی عاشق قلبلریله الیم مجادله‌لرده بولونیور.. دماغلرینك محاکمه‌لریله قلبلرینك جوشش حسیاتنی بوغمق ایسته‌یورلر . سن پرو چابوق مغلوب اولیور . ژولی دیندن ، حس مادرانه‌دن قوت آلارق مقاومتی تمدید ایله‌یور .. نهایت اونده‌ده منابع قوت و مقاومت توکه‌نیور .. فقط تام مغلوب اولاجنی ، سقوط ایده‌جکی زمان وفات ایدییور . قوجه‌سنی ، قله‌ری ، خصوصیله سن پرویی کدرلر ، ماتملر ایچنده بیراقیور.. بالاخره سن پرو ، ژولینك جوجوقلرینه مربی وبوصورتله متسلی اولویور.. ایشته موضوع بوندن عبارت... بورومان ، رومانتیزم مکتبنك ایلك تمل طاشیدر. موضوعی بوتون معناسیله رومانتیکدر. عاشقلرك طالعسزلکله مجادله‌سی هیچ براثرده بوقادار الیم ومؤثر اولارق تصویر ایدیلمه‌مشدر . هر سطرنده قارء آغلامق احتیاجی دویار. احتمال ، ناپولیونك دیدیکی کبی ، بوافراط برقصوردر. زیرا محبتك مسعود وشاطر دقیقه‌لری‌ده واردر. فقط هرحالده بو قصور کوزل ، مؤثر وشعر حزن ایله لرزشداردر . اینجه تحلیلات روحیه‌دن باشقه بو رومانه طبیعتك کوزللکلری ، بدیعه‌لری‌ده نفیس برر چارچیوه اولمشدر. « آلپ » ك محتشم ووقور شاهقه‌لری ، کوللرك ملال انکیز رنك و آهنکلری اثرده درین بر رعشهٔ حیات وصنعت ایله تیتره‌شیر .. اسلوب ایسه جداً نفیس ، جداً حزین وسحاردر. بوخصوصده‌ده روصوایله تولستوئی تماماً برلشیر.. روصونك اك بی امان ، اك غرضکار دشمنلری بیله بو بویوك ناثر متفکرك اسلوب فسونکارینی شووجه ایله تصدیقده مضطر قالیورلر : « روصو ، اوتحمل ایدیله‌مز غریب وعجیب فکرلرینی ، فلسفه‌لرینی

آنجق اسلوبنك سحر نفوذيله هركسه قبول ايتديرييور . . ، ايشته روصونك شاعرلكنى ، صنعتكارلغنى ، اسلوب سحارينى دشمنلرى بويله مؤلاً تسليم ايديورلر .. روصونك دماغى ايله قلبى هراثردن زياده بونده برحياتدر . نووول ئه لوئيز انتشار ايدنجه‌يه قادار تحليلات روحيه ايله مالامال بر رومان يازيلامامشدى . بواثر عاتا ادبيات حاضره‌يى آچان بر قابو حكمنده‌در. ادبيات نقطهٔ نظرندن اون سكزنجى عصرك نصف اولى پك يابس، پك بى حيات ايدى .. محررلر محيطى، حياتى اولديغى كبى تصوير ايده‌ميورلردى . اثرلرده غير طبيعيلك واردى ؛ ذوق هيجانده ويره‌ميورلردى . حاصلى يابس ، جاذبه‌سز ، غيرملى برادبيات .. الهامسز ، تقليدكار ، ساخته بر صنعت . . ايشته اون سكزنجى عصرك تخميناً آلتمش سنه‌لك ادبياتى.. فقط عصرك نهايتلرينه دوغرو برروزكارأسدى؛ يكى برحياتك توخوملرينى صاچدى. اعماق دماغنده شديد برمخيله ، قعر قلبنده شديد بر حساسيت ايله مدهش برشاعر يتيشدى: روصو عصرينى تهييج وتهزيز ايتدى.. عينى زمانده سحار وجاذبه‌دار رومانتيزم سراينك بانيسى بويوك « شاتوبريان » ى يتيشديردى . فى الحقيقه « شاتوبريان » آنجق روصونك زادهٔ ادبيسى اولابيليردى .. [*]

« نووول ئه لوئيز » ى تتويج ايدن مكتوبلرك همان هپسى كوزللكلر، اينجه‌لكلر ، آتشلر ايچنده يوزويور . انتخاب پك مشكل اولديغى ايچين كليشى كوزل بر مكتوب نقل ايدييورم :

---

[*] بو آى منقد معروف « ژول لومتر » طرفندن « شاتوبريان » ناميله بويوك اديبك حيات وآثارندن باحث اوچيوز اللى صحيفه‌لك غايت مهم براثر نشر ايديلمشدر. اثرى أميل فا كه تنقيد ايدركن صوك درجه تقدير ايليور .

سن پرده‌یه ژولی‌یه

« عشق پرواسنه کیررکن قلبمده‌کی هیجان صوك درجه‌یی بولدی .. اوخ ، ژولی !.. ایشته سنك مقدس نفسلرکله دولو اوداکده‌یم .. ایشته روحك طاپیندیغی معبده‌یم . عشقك مشعله‌سی خطوه‌لرمه رهبر اولدی . کوروڭکسزین کلدم ..

« أی وقتیله مشفق نظرلره ، آتشین شهقه‌لره محنه اولان جاذب ومسعود یر !. سن بنم ایلك آتشلرمك پارلادیغنی و سوندیکنی کوردك ؛ شیمدی نور سعادتله تتوج ایده‌جکنی کوره‌جکسك .. ناصیل اولجه تزلزل ناپذیر صبر وثباتمك شاهدی اولدوکسه شیمدی‌ده سعادتمك راصدی اول .. شیمدی‌ده دنیانك اڭ مسعود ، اڭ پاك وصمیمی اذواقنه محرم اول !..

« بو اسرار انکیز أو نه قادار سحار !. هرشی بوراده کوزلشیور .. هرشی بوراده بنی خراب ایدن عشقی تغذیه وتقویه ایدییور . آه ژولی !. بو محیط هپ سنکله ، سنك نزیه روحك ، سنك مقدس انفاسکله دولو .. آرزولرمك ، أمللرمك آله‌وی موجودیتکك بیراقدیغی ایزلره پاییلیور .. بوراده بردن حسلرم سرخوش اولدی . نه‌در او همان غیرمحسوس ، کلدن داها لطیف ، سوسن‌دن داها خفیف رایحه‌که هرطرفه بخار مستی صاچییور. طاتلی سسکك موسیقیسنی ایشیدییور کبی ازلویورم . روحکك کیزلندیکی بوتون بو داغینیق البسه‌لر آتشین مخیله‌مده بالذات سنی یاشاتیور .. تکمیل شوظریف ، شوخ ، سه‌ویملی اشیاده بر حیات اهتزازلرله سنك هویتك سنك رایحه‌ڭ نیتره‌شیور ...

« آه ، نه مهیج ، نه وجدآرا بر تماشا !.. معزز قورسه‌ڭی بیك‌دفعه اوپویور ، بیك دفعه قوجاقلایورم .. اویله حس ایدییورم‌که هنوزقورسه‌ده مشفق برقلب، مسعود بر ال آلتنده چیرپینیور . ژولی ، بنم کوزل ژولیجکم! هرطرفده‌سنی کورویور،سنی دویویورم.. تنفس ایله‌دیکك هوا ایله سنی‌تنفس ایدییورم . بوتون موجودیتمه حلول ونفوذ ایدیورسك .. سنك یاشادیغك ، حیات کچیردیکك بریرده سنسز بولونمق بنم ایچین‌مکر نه‌قادارآتشناك، نه‌قادار مرارت آلود، صبرسزلغمه قارشی نه‌قادارمدهش اولویورمش.. اوخ،کل..

چابوق کل!. قنادلانك، اوچ!. آرتیق تحمل ایده‌میه‌جکم، آرتیق أوله‌جکم، ژولی!..

« بوراده مرکب وکاغد بولابیلدیکم ایچین چوق ممنونم.. حسیاتمی کاغد اوزرینه دوککله بر آز انشراح دویوبورم...

« آمان، بر کوروانی ایشیدییورم.. صاقین خشین، مرحمتسز پدرك اولماسین!. ظن ایتم.. او، اوقادار آلچق دکیلدر. لکن شو دقیقه‌ده أولوم بکا نه‌قادار قورقونج کورونویور. امیدسزلك بنی نه‌قادار تخریب ایدییور. أی آللهم! سندن داها بر ساعت حیات ایسته‌رم.. اوندن صوکره اوله‌بیلیرم.. اوندن صوکره بنی نه یاپارسه‌ك یاپ!. اوف، نه‌در بو وجودمی خراب ایدن آرزولر، نه‌در بو قورقولر، ظالم خلجانلر.. آمان یاربی! قاپو آچیلیور.. بری ایچری‌یه کیرییور.. آه، او.. او! ژولی‌یی کورور کیبی اولویوروم.. قاپویی قاپادیغنی ایشیدییورم.. أی بنم ضعیف وحساس قلبم!.. سن هیجان آلتنده چوق أزیلدك.. شیمدی سنی صارصه‌جق سعادته تحمل ومقاومت ایده‌بیلمك ایچین متین وقوتلی اول!..»

روصونك روح غریبنی اك زیاده کوسته‌رن قاراقته‌ریستیك اثری کندی حیاتنك رومانی اولان اعترافات Confessions ی‌در. بو اثری ایله روصو، تماماً شاهقهٔ غرابت واستقلالده مشاهده اولونور. ریا وکذبك اك بی‌امان دشمنی کورونن ژان- ژاق بو کتابده سویلنمیه‌جك سوزلری سویله‌مش، آزادکی‌یه قارشی تمایل آتشینی اثبات أیله‌مشدر. مع‌مافیه کندیسنه اسناد ایتدیکی ذمائمك برچوغنك دوغرو اولمامق احتمالی ده واردر. بونکله برابر نه صاف وتمیز، نه جسور وبی پروا بر روحه مالك اولمش اولمالی بر آدام که معاصرلری حرص اشتهار ایله نه‌یاپاجقلرینی شاشیرر کن او، بویله بر احتراصه ذره قادار قاپیلمیه‌رق ایجابنده کندیسنی شدتله تنقید وتقبیح ایتمکدن چکینمه‌مشدر. فی‌الحقیقه هیچ بر محرر شیمدی‌یه قادار نفسندن بوقادار حریت پرورانه بر صورتده

بحث ایتمه‌مشـدر. احتراصـك ، شهرت انتریقه‌لرینك اشتهاری تأمین ایده‌میه‌جکنه، آنجق اشتهاره قارشی لاقیدبویوك روحلره‌ری شهرتك ره‌وه‌رانس یاپاجغنه روصو الك پارلاق بر مثالدر. ژان ـ ژاق فضائل ومساویسنی بوأثرنده ، هیچ ریا وجعلیته قاپیلمایارق ، اولدیغی کبی، حق بر آز مفرط، اعتراف ایله‌مشدر.

عینی زمانده « اعترافات » ك اسلوبی فرانسه ادبیاتنك الك کوزل بر « نثر » ی‌در . ادبیات تودیعیه‌نك La litterature Confidentielle « شـه‌دوور » ی تلقی ایدیلن بوتألیف روصونك بوتون اثرلرینك متممی‌در .

اینجه، مدقق برمورالیست؛ظریف، مقتدر بر منقد اولان ژول لومتر jules lemaître بوندن بش آلتی‌سنه اول‌پارسده ژان‌ژاق‌ـروصو حقنده بوتون فرانسه عالم ادبیـاتنك هیجانله نظر دقتنی جلب ایدن قونفرانسلر ویرمشدی.. بوقونفرانسلرنده ژول‌لومتر روصونك‌قیمت ومزیت فوق‌العـاده‌سنی انکار ایتمکله برابر بعض یرلرده فیله‌سوفی فنا حالده خیرپالامشدر.. ژول لومتر ایله روصونك مسلك ومذهبلری آراسـنده موجود اوچوروم ، منقد محترمی تدقیقـات وتنقیداتنده طبیعتیله افراطه‌سوق ایتمشدر. مع‌مافیه ژول‌لومتر «اعترافات» حقنده‌کی تنقیداتنده ، بر درجه‌یه قادار ، حقلی‌در.

بویوك منقد دیبورکه : « روصونك اعترافاتی نه شاتو بریيانك « Mémoires d'outre - tombe » نام اثرینه ؛ نه‌لامارتینك« تودیعات» نه، نه ژورژسانك « حیاتمك تاریخی » نه ، نه‌ده ره‌نانك « خاطرات شباب» نه بکزر. بونك‌کبی سویلنمیه‌جك هردورلو اسرار شخصیه‌یی

افشا ایدن هیچ براثرنه روصودن اول ، نه‌ده صوکره یازیلمشدر . »

ایشته روصونك اثرلرینی مجملاً تدقیق ایتدك . شمدی مؤثرك اوبویوك واوریژینال روحنی برآزداها تحلیل‌ایده‌لم ؛ ایچنده یاشادیغی اون سکزنجی‌عصری تدقیق‌ایلیه‌لم ؛ وبونافذ وسحارشخصیتك ناصیل بوکون حرمتله یاد ایتدیکمز بویوك وانسانی اون سکزنجی عصری تولید وابداع ایتدیکنی کوستره‌لم . واقعا اون‌سکزنجی عصرك حاکمی ، فاتحی یالکیز روصو دکیلدر . وولترلر ، مونتسکیولر ، دالامبرلر ، دیده‌رولر ، میرابولر ، فونتنل‌لر ، بوفونلرده « عصرانتباه وانسانیت»ی انشا وتأسیس ایدن قهرمانلردن ، عمله‌ٔ متفکرینندندر . فقط هرکس نه دیرسه دیسین ، بنم فکرمجه ، داها دوغروسی حسمجه روصو بالذات اون سکزنجی عصردر .. بوتون بو صایدیغم متفکرین محترمه اون سکزنجی عصرك فاتحلری ایسه روصوده بوفاتحلرك فاتحی‌در . واقعا سیاسیات وحتی اجتماعیات نقطهٔ نظرندن اون سکزنجی عصرك خطوط اساسیه‌سی‌میرابوده کوزوکور . روصوکبی‌اوراتور و رومانه‌سك ، مونتسکیو کبی مدقق ومتتبع ، دیده‌رو کبی متهور ، وولترکبی هجاو ومناقشه‌جی اولان میرابونك فکرلری قادار هیچ برشی داها زنده وداها پرحیات برصورتده اون‌سکزنجی عصرك روح سیاسی واجتماعیسنی تمثیل وتنویر ایده‌مز . فقط بز بوراده یالکیز سیاسی واجتماعی اون سکزنجی عصری دکیل ، عینی‌زمانده ، بلکه داها اهمیتله ، ادبی وفلسفی اون سکزنجی عصری قصد وتدقیق ایدییورز .

اون یدنجی عصرده ، اومحتشم قلاسیك ادبیاته رغماً ، فکرعلمی و فنی هنوز انکشاف ایده‌مه‌مشدی .. فکرلر عادتا فندن نفرت

ايدييوردى. عصرك نهايتنه‌دوغرو تأسيس ايديلن فنون آقاده‌ميسندن صوكره ياواش ياواش افكارده فن ايله موانست حصوله كلمه‌يه، فنون حكميه وطبيعيه موجوديتنى كوسترمه‌يه باشلامشدى. اون سكزنجى عصر ايسه ايلك دفعه اولارق «فن» ك قدرت وجاذبه‌سى حضورنده تقديركار وحرمتكار بروضع آلمشدى. بوعصرده تعصب، خرستيانلق فكرى‌ده بالطبع ضعفه دوشمشدى. واقعا بونك سببلرى مختلف وقاريشيق ايسه‌ده الك مهم سبب وعامل، فكر فنى‌نك انكشافى‌در. واون سكزنجى عصرك فلسفه‌سى‌ده بوندن باشقه برشى دكيلدر. حق ايلك انسانيت فكرلرينى توليد ايدن بو عالى فلسفه روصو وآرقدا- شلرينك تأثيريله اويله مهم بر قوته مالك اولمشدى‌كه فرانسه اختلال كبيرى بيله بدايتده قوزموپوليت بر شكلده كوزوكمشدى. اختلال؛ ملى، صرف فرانسه دوشونوله‌رك ياپيلمش دكيلدى.. او، «وطن» دن زياده «انسانيت» ى دوشونويوردى.. آنجق وطنك بر قسمى دشمن استيلاسنه معروض قالديغى زمان انقلاب كبير، وطنى بر شكل وماهيت آلابيلمشدر. اونك ايچين فاكه: «روصو سياسى واجتماعى فكرلريله فرانسه اختلالنه مشئوم بر استقامت ويرمشدر.» دير.

مع‌مافيه‌اعتراف ايتمه‌لى‌دركه اون‌سكزنجى عصرك «بويوك‌عصر»، «عصر انسانيت» ناملريله تمايز ايتمه‌سنده روصونك او ايلك ضربهٔ نظرده غريب كورونن افكار سياسيه واجتماعيه‌سنك مهم، پك مهم تأثيرى اولمشدر.

قدرت وظرافت تنقيديه‌لرينه، افكار عالمانه وحكيمانه‌لرينه حيران

اولدیغم « امیل فاکه » نك روصـو حقندهکی مطالعات اسـتادانه‌لرینه تماماً اشتراك ایتمكله برابر یالـكز بر نقطه‌ده ، احتمال عجز تفـكرمدن، منقدلر پرنسی ایله آیریلمق احتیاجنی حس ایدییورم . فاکه روصـوبی بویوك بر صنعتكار ، مجدد بر ناثر بولمقله برابر متوسط بر فیله‌سوف تلقی ایدییور .. ایشـته حیرت ایتـدیكم ، آكلایامادیغم بر نقطه !.. « قونتراسوسیال » ی ایله ، فاکه‌نك‌ده تقدیر ایتدیكی « ئه‌میل » ی ایله عصرینك مشـوار تفكر وتحسسنه شـدید بر ضربهٔ انحراف وانقلاب ووران ، دست دهاسـیله اختلال كبیرك مرصـع وخونین آناختارینی اعمال ایدن بر آدام ناصیل اولورده بویوك بر فیله‌سوف اولاماز ؟. فكرمجه فیله‌سوف ساده نظریات فلسفیه‌یه، علوم حكمیه‌یه مكملاً آشـنا اولان بر آدام دیمك دكیلدر . فیله‌سوف عصرندن آیریلان ، عصرینك دماغنه تحكم ایدن ، عصرنده سیاسی واجتماعی، فكری واخلاقی انقـلابلر یاپان ، بوس بوتون یكی جریانلر ، قانالر آچان آدامدر ... او حالده ناصیل شـبهه ایدیله‌بیلیرکه روصو بویوك برفیله‌سوف دكیلدر.. دوشونمه‌لی‌كه ژان ـ ژاق یالـكز كندی‌عصرینی ضبط وتسخیر ایتمه‌دی. اون دوقوزنجی‌عصرده نفوذ ایتدی. واونك سینه‌سنده برتولستوئی یتیشدیردی. حتی یكرمنجی‌عصر بیله روصونك حاكمیت معنویه‌سندن قورتولامادی . بالعكس هركون برآز داها او نفوذه مغلوب ومسخر اولدی ؛ واولویور .. مثاللی ایسترسـیكز ؟. اویله ایسه ایشته منبعی « قونتراسوسیال » دن آلان مذاهب حاضرهٔ اجتماعیه !. شكلی طراوت وجاذبه‌سـنه رغماً مدنیت حاضره‌یی علیل بیراقان اوتحملسوز حمای‌احتراص‌وبحران بوكون روصویه، روصونك

اوغريب واكسانتريك كورونن نظريه‌لرينه ناصيل بويوك بر حق ويرديريبور!... بن داها ايلری كيده‌رك دييه‌جكم كه: استقبال ـ اوزاق بر استقبال ـ روصونكدر.

روصو ايچنده ياشاديغی زمانه اوموزنی چه‌ويره‌رك كيمسه‌نك خاطرينه كلمه‌ين درين ، غريب فقط شايان دقت فكرلر ، اجتماعی وسياسی جريانلرله بوتون برعصر انقلاب ايجاد وابداع ايله‌مشدر . . بشريتك ايلك قانون اساسيسی، معبد انقلاب و انتباهك ايلك انجيلی اولان « قونتراسوسيال » مؤلفنه ناصيل برنجی صنف فيله‌سوف صفتيله باقيلامازه حيرت ايده‌رم .. بناءً عليه فاكه‌يه رغماً، ديرم كه « نوول ئه‌لوئيز » محرری ناصيل رومانتيزم مكتب ادبيسنك مبشرلرندن بويوك بر صنعتكار ، بويوك ومجدد برناثر ايسه « قونتراسوسيال » مؤلفی ده انقلاب كبيرك اك اساسلی مبدعلرندن بويوك بر متفكر ، بويوك بر فيله‌سوفدر . روصونك حيات سياسيه و اجتماعيه‌ده ، حيات فكريه واخلاقيه‌ده حصوله كتيرديكی انقلاب ، عالم ادبياتده توليد ايتديكی انقلابدن داها آز مهم اولمالی كه ژان ـ ژاقی بويوك بر اديب ؛ فقط متوسط برفيله‌سوف تلقی ايده‌لم ..

اون سكزنجی عصر ، ادبيات نقطهٔ نظرندن ، ضعيف وغريب برخصوصيته مالك كبی كورونور . فی‌الحقيقه بوعصرده اون يدنجی عصر قلاسيق ادبياتنك كوزلری قاماشديران شعشعه‌سی كوروله‌ديكی كبی اون دوقوزنجی عصرك جوال وپر حيات طراوت ادبيه‌سی‌ده حس ايدلمز.. فقط بوتون بونلرله برابر انكار اولونامازكه اون‌سكزنجی عصره روصو بويوك برقيمت وموجوديت بخش ايده‌بيلمشدر . اكر

بو عصر روصودن محروم اولمش اولسه‌یدی ادبی بر قیمتی اولمایابیلیردی.. فقط ژان ـ ژاق اولدقجه اون سکزنجی عصر دائما تاریخ ادبیاتده مهم ، پارلاق بر موقع اشغال ایده‌جکدر . فی‌الحقیقه روصو ، سیاسی و اجتماعی اون سکزنجی عصره صنعت و حساسیتیله بلند ، محتشم و نوار بر قدرت ادبیه ویرن بر شاعر ، بر مجدددر . بو عصرده روصویه کلنجه‌یه قادار ادبیات پك یابس ، پك بی حرکت ایدی .. ژان ـ ژاق اونی جانلاندیردی وعصرینی تهییج ایتدی . اون دوقوزنجی عصرك بدایتلرنده وقوع بولان او معظم انقلاب ادبی [رومانتیزم] قوهٔ حیاتیه وابداعیه‌سنك اك مهم عناصرینی اون سکزنجی عصره ، یعنی روصویه مدیوندر .

فاکه‌نك شوسوزلری اون سکزنجی عصرك وضعیت ادبیه وفکریه‌سنی بزه پك کوزل صورتده کوسترر :

« اون سکزنجی عصر کندیسنه تقدم ایدن وکندیسنی ولی ایدن ایکی بویوك ادبیات عصری آراسنده صیقشمش قالمش ، بوایکی عصرك طنطنهٔ ادبیه‌سی قارشیسنده سونمش ، قارارمش ظن اولونور . فقط اونوتمامالیدرکه بوعصرده ادبی برشعشعه‌یه ، جاذب وکوزل بر مشواره مالکدر . اونکده تجددلری وابداعلری واردر. او ، اولا برچوق ادبیات نوعلری ایجاد ، داها دوغریسی ، احیا ایتدی . ضعفه ، حتی مماته محکوم اولمش اقسام ادبیه‌یی برنفخهٔ حیات ایله جانلاندیردی. همان تماماً دینله بیله‌جك برصورتده ادبیات سیاسیه‌یی ، ادبیات فنیه‌یی ، ادبیات تاریخیه‌یی ابداع ایلدی . مونتسکیو ، روصو ، وولتر ادبیات سیاسیه وتاریخیه‌یی ، بوفون اوکوزل ونفیس ادبیات فنیه‌یی تأسیس ایتدی .. ایشته اون سکزنجی عصرك مشاهیریله مالکانهٔ ادبیات بوصورتله کنیشله‌مشدر . بوقهرمانلرله اون سکزنجی عصر الآن یوکسکدر . دائماده انسانیتك انظار تقدیر وحرمتنی جلب ایده‌جکدر . بوعصر ، بعض ضعیف نقطه‌لری اولمقله برابر ، بویوك وقیمتلیدر . اوت ، اعتراف ایتمه‌لی‌یز..

بو ، نه تماماً برعصر ادبی، نه ده تماماً برعصر فلسفی‌در. فقط بوكون‌بشريتك كورديكی فيضان انتباهك، فيضان‌فنی‌نك ايلك مبشری، ايلك رهبری‌در...»

روسونك اك بويوك بر اديب وصنعتكار ياپان مزيتلر شونلردر : حسياتنده‌كی اوخارق‌العاده شدت ودرينلك ، طبيعتنده وشخصيتنده موجود اوريژيناليته ، حياتی طرز تلقيسنده‌كی باشقه‌لق ، طبيعتك بديعه‌لرينه ، كوزللكارينه قارشی بسله‌ديكی آتشين وبی‌پايان عشق ومجلوبيت .. صوكره‌ده بوتون بونلرك فوقنده جاذب وفسونكار بر اسلوب .. واويله جاذب وفسونكار، اويله حسی وحساس براسلوب كه سراپا شعر.. روسونك ادبی بويوكلكنك اك بويوك نشانه‌سی فرانسه ادبيات حاضره‌سنده حكمران اولان اسلوبك اونك اسلوبندن اساس اعتباريله همان هيچ برفرقی‌اولماماسيدر . دينله‌بيليركه بوكونكی فرانسه صنعتكارلری روسونك اسلوبنی قوللانيور . اونك ايچين روسويه عين‌زمانده لسان‌واسلوبك حقيقی برمجددی نظريله‌باقيلابيلير.

«فنه‌لوندن ، بوسوئه‌دن بری اونوتولمايه يوز طوتان اسلوب خطابی‌ده اواحيا وتجديد ايتدی . دهای صنعتيله نثر جداً بويوك بررقت وآهنكه ، مهم برتكامل وانقلابه مظهر اولدی . كسيك ، قيصه ، رقيق، عصبی،مهيج، پرحيات براسلوب .. ايشته روسونك اسلوبی .. آرالرنده آز چوق فرق اولمقله برابر فونتنل ، مونتسكيو ، ديده‌رو ، حتی خصم بی امانی وولتر كبی معاصرلر هپ روسونك اسلوبيله يازی يازمه‌يه باشلامشلردی . ژان ژاقك اسلوب تسخيركارندن بو بويوك آداملر بيله شخصيتلرينی قورتاراماملر ، اونلك جاذبهٔ نفوذی ايله سوروكلنمشلردر . روسونك قوللانديغی كلمه‌لر يالكز برر فكر نشانه‌سی دكيلدی . عينی زمانده اونلر ياشايان، تنفس ايدن وپارلايان برر خط تحسس ايدی . ايشته بوموهبه سايه‌سنده روسو يالكز جاذبه‌دار برمحرر ، برخطيب اولمقله قالمامش ، عين زمانده اشيا واشباح محيطه‌نك ماهر برمصوری ، بررسامی اولمش ايدی ... بونك ايچين يازيلرنده طبيعتك بوتون

كوزلكلری، زنده و پر حيات، ياشار.. آنجق بو نفيس يازيلرله دركه فرانسزلرده بدايع طبيعته قارشی درين ، زوال ناپذير بر ذوق وعشق اويانمشدر. طبيعتی تصوير وترسيمده بويوك موفقيتلر كوستهرن شاتو بريان ، ژورژسان كبی محررلر هپ روصونك شاكرد صنعتيدر .. روصو صنعتك آهنك محتشمنی سهودی وجملهلرنده اومحتشم آهنك بر منعكس بديع بولدی .. » [*]

روصونك قلبی نهقادار ضعيف ايسه فكری ومخيلهسی اوقادار قوی ايدی .. فكری ومخيلهسی او قادار قوی ايدی كه قلبی ضعفلری بيله اكثريا مدهش بر قوت اولويوردی. بويوك واصيل بر غايه‌يه، بر خياله دوغرو قوشان شاعر كنديسنی محيط اشيا وافكاره قارشی شديد برلرزش نفرت واستكراه ايله تيتريبيوردی .. ايشته آنجق بو معنای نفرتدركه روصونك روحنی تماميله ايضاح ايدر ..

غريب ودرين بر مورالیست، مبهم ومغلق بر معتقد اولان روصونك فلسفهٔ اخلاقيسی اون بشنجی واون آلتنجی عصرلرده‌كی بورژواز عائلهلرينك اخلاقنی تجديداً تطبيقدن عبارتدر . روصو داها چوق سانسوآليست بر « قانت » در. فيلهسوفلرك اك فاضلی اولان قانت ايله روصونك فلسفهٔ اخلاقيلری بر چوق نقطهلردن بر برينه بكزر. روصونك اخلاقی حسيت ، دينی محراب طبيعت اوزرينه مؤسسدر .

اون سكزنجی عصر بر « انتباه فنی » عصريدر .. بو عصرده هركس حكمت طبيعيه‌يه، رياضياته، تاريخ طبيعی‌يه مراقی صارمشدی. ايشته بو عصرك قهرمانلری، عملهٔ متفكرينی اللی سنه‌دن بری، اللرنده عصای فن ، دماغلرنده مشعلهٔ ايقاظ ، ظلمتی و خرافاتی پارچالامق ايچون اوغراشيورلردی .. روصو عصرينك شو بويوك فكرينه بالطبع

Dix-Huitiéme Siécle, Emile faguet [*]

اشتراك ایتمکله برابر اونك وسائط تخریبیه وتنویریه‌سی بوس بوتون باشقه ایدی .. او ، آنسیقلوپه دیستلری پك سومیوردی. چونکه فنی سومیوردی . اونك « فن » ی « حس » ایدی . خرافاتی ، ظلمتی پارچالامق ایچون روصو باشقه برسلاح انتخاب ایتمشدی. ظلمت وتعصبه قارشی- یکی برتعبیه ایله - مجادله ومجاهده‌یه باشلامشدی . . ژان-ژاق محاکمه وفعل ایله دکیل، حس ایله ایش کورمك ، سوق قلبی ، هیجان طبیعی ایله هرشیئی آزمك ایستیوردی . وبووجه ایله فلسفهٔ حسیه‌یی تأسیس ایتمشدی . فلسفهٔ حسیه‌ده حاکم سوق طبیعی ایله تأثردر. ایشته بوفلسفه ایله‌درکه ، خبری اولمادن ، رومانتیزمك تشکلنه وصنعت تنقیدك ترقیسنه سبب اولمشدر. روصونك نظریات فلسفیه‌سنی اك زیاده شدتله مدافعه ایدن واونك حقنده بر چوق اثرلر نشر ایدن معاصرلردن مشهور « مادام دوستائل » در. بو بویوك قادینك ژان-ژاق حقنده‌کی مطالعاتی پك دوغرو ، پك واقفانه‌در .

حاصلی روصو اویله کزیده بر ادیب ، اویله ممتاز بر فیله‌سوف ، اویله هیچ کیمسه‌یه بکزه‌مز نافذ بر شخصیت‌درکه بیراقدیغی تأثیرلر بوکون بیله زنده‌در . . نتیجه اولارق : ژاق - ژاقك تصورلری ، فکرلری یوکسك وعاصی بر دماغك .. خولیالری ، أملاری بویوك ومجروح برروحك محصولیدر ؛ دینیله‌بیلیر ..

شیمدی ژان - ژاق روصوحقنده یکی وأسکی آوروپا مشاهیرینك بعضاً‌دکلری افکار وحسیاتی قارئلرمه نقل ایده‌یم :

روصویی دشمنلرندن زیاده سه‌ور ، واونلره ترجیح ایدرم .
أمیل فاکه

روصو‌یه کلنجه‌یه قادار هیچ برمحرر بزه طبیعتی، مزروع وغیر مزروع

طوپراغی اولدیغی کبی کوسترمه‌مش، تصـویر ایده‌مه‌مشدر . روصونك طبیعت تصویرلری غایت ذی‌حیات اولوب روحه قادار نفوذ ایدر.

ژول‌لومتر

نه اثرلرینی ، نه شخصیتنی سوه‌رم . طوری ، مشـوار حیاتی شـایان نفرتدر. روصو بردلی ، برشارلاتان ، برسفیلدر ..

وولتر

روصو دائما اولدیغی کبی کوزوکور برآدامدی . . هرزمان دوغرو ، آچیق سویلر؛ ساخته‌لکدن ، جعلیتدن ، ریادن نفرت ایدردی . نه‌فضیلتی اظهار، نه‌ده سیآتی اخفا ایتمه‌یی سـه‌وردی . کندیسنی ثنا طانیمش اولانلری معذور کورمك ایجاب ایدر . هرکس اونك روحنك علویتنی تقدیر ایده‌جك برخلقتده دوغمامشدر !.

میرابو

نه دیرلرسه دیسینلر ، اختلال کبیری یاپان روصودر . « نوول‌ئه‌لوئیز » رومانینده‌کی اوقوت ، او سحر صنعت ، اسلوبنده‌کی اوفسون نه‌در ؟.. مع‌مافیه بوکوزل رومانده روصو برآزافراطه صاپمشدر. محبت برحظ اولمالی، عذاب اولمامالیدر . بواثر صانکه آتشدن یاپیلمشدر . اوقویانی تهییج ایتمکله قالماز ؛ یاقار .. اثرك قهرمانلری اوقادار تدقیق‌کریز ، اوقادار اسرارانکیز، اوقادار فراری وغیرقابل تصویرکه ....

ناپولیون

سن بوعالم ایچون خلق اولونمادك ؛ سن بودنیایه لایق‌اولامایاجق قادار عفیفدك ، بوبولده ایدك ...

شیللر

روصونك اثرلرینی درین بر دقت ایله اوقویان بر قارء کندیسـنی نادر برنفوذ فکر، نجیب براعتلای دها ، ابریز حساسیت بر روح قارشیسـنده بولور .

قانت

تخیلاتی ، ضمنی ، اعترافاتیله غلبه چالدی ، هرکسی آغلاتدی . بوکنج ومؤثر صدا ، بوفریاد قلب حوقدن بری بر یوزنده ایشیدلمه‌مشدی. روصونك وفاتندن صوکره انتشار ایدن « اعترافات » صانکه مزاردن کلمه بر أنین‌در .

بواثری ایله روسو جانلانیور ، اسکیسندن داها پرقدرت ، داها حیرت‌بخش وداها شایان پرستش برحالده کوز اوکنه کلیور .

میشله

روسو حقیقی اولقدن زیاده بلیغ ، موجز اولقدن زیاده پرکو ، منطقی اولقدن زیاده پارلاق اولمق ایسته‌ر .. قارئی تنویر ایده‌جك پرده کوزلری قاپاشدیرر .

دیده‌رو

روسو آتشین اولدیغی قادار نجیب ، حساس ومحترص اولدیغی قادار دقیق دکیلدر. حسیاتدن ، عشقدن زیاده خیالات وتصوراتده شاعرانه‌در . الهامی روحدن زیاده حسدن کلیر. دهاسی بویوك برکوزلکه مالك ایسه‌ده بوکوزلك ضیاسنی کوکدن زیاده طوپراقدن آلیر .

شاتوبریان

« اسلوب بیان عینیله انساندر » قول مشهوری بالخاصه روسو حقنده دوغرودر. « اعترافات » ی خاطره کلمکسزین هیچ براثری اوقوناماز.. الده کتاب ، حضور ربانی‌یه ناصیل چیقمق ایسته‌مش ایسه انسانلرده اویله کورونمشدر .

ژول سیمون

محاکمه نه درسه دیسین ، اخلاقی ایچون روسوی سه‌ومه‌مك غیرقابل اولاجقدر .

سنت - بوو

روسونك اك بویوك ، اك مؤبد برشرفی هوائی وملوث حیات اجتماعیه‌دن طرد ایدیلن برطاقم حسیات عالیه‌یی جمعیته ظفرله اعاده ایتمه‌سیدر .

آلفرد دومه‌زییه‌ر

روسو عمانلرده قلاغوزلر کبی، کشتیٔ انسانیتی فورطینه‌لر ایچنده مجهول غایه‌لره طوغرو سوق ایدییوردی .

ادوار رود

ژان - ژاق روسو « مساوات » فکرینك انتشاری صددنده بالجمله اختلالجیلر دن زیاده ایش کورمشدر . بوخصوصده‌کی تفوق ونفوذی شخصیتندن متولد اولدیغندن کمال سهولتله افکار عمومیه‌یه حلول ایتمشدی .

روشفور

اعترافات، نووول ئه‌لوئیز کبی اثرلرك مؤلفی اولان بو صنعتکار عشق و حساسیتی هرکسدن زیاده تقدیر ایده‌رم . اثرلرینك اجتماعی نقطهٔ نظرندن چوق دفعه نافع اولدیغنی‌ده انکار ایتمم .

موریس بارەس

« عشق طبیعت » اسباب موفقیتندن برینی تشکیل ایدر . زماننده‌کی قادینلر ودولایسیله بالجمله قادینلر نزدنده جهانی برشهرته مظهر اولمشدر . روسوبی تفریق وتمییزایدن مزایا شاکردی « ژورژ سان » ده‌ده واردر . ژورژسان برآزده روسو سایه‌سنده یتیشمشدر .

برتلو

محترم قارئلرمه عینی زمانده بو بویوك آدام حقنده عثمانلی ادبا و متفکرینمزك بسله‌دکلری تحسساتی‌ده کوسترمك آرزو ایتدیکم ایچین آدره‌سلرینی بیلدیکم ذواته مکتوبلر یازارق روسویه عائد فکرلرینی استمزاج أیله‌مشدم . قیمتدار فکرلرینه مراجعت ایتدیکم ادبانك همان هپسی جواب کوندرمك لطفنده بولوندقلرندن کندیلرینه صورت مخصوصه‌ده عرض تشکرات ایلرم . روسو حقنده‌کی ناچیز تدقیقاتمی محترم متفکرینمزك زبدهٔ افکار و حسیاتیله تتویج و اکماله موفق اولدیغم ایچین پك ممنونم :

ژان ژاق روسو یاشادیغی عصرك درکهٔ ادراکاتندن پك چوق یوکسك، مع مافیه برآزده مغلق برفکر عالی ایله متحلی ایدی . بو سببله نتیجهٔ تفکراتی اولان آثار ومؤلفاتی زماننده غریب کورولمش ووجودی ایسه ابنای عصرینه کران کلمشدر . بنم فکرمجه روسو، اقوام فاضله‌نك مابه‌الاستنادی اولان اصول سیاستك مؤسس منفردیدر. شوقادارکه هنوز تمامیله تطبیقاتنه کیدیله‌مه‌مشدر . روسونك قونترا سوسیالی مبحث اجتماعیاتده بر عقل سلیم و متینك طبایع بشرله قوانین موضوعه آره‌سنده‌کی روابطك زوائد ونواقصنی، یعنی افراط وتفریطنی تتبع وتدقیقدن متولدزادهٔ تفکراتیدرکه احتوا ایتدیکی قواعد ونظریاتك ماهیتی ادراك اولندیغی کون جمعیت بشریه احراز نصاب تکامل ایتمش

اوله‌جقدر . بناءً عليه روسونك ماهيت علويه‌سی‌ده اوزمان تعين ايده‌جكدر .
حاصلی روسوبی اون سكزنجی عصر طانيامامش ياخود طانيمق ايسته‌مه‌مش؛ اون طقوزنجی عصر طانيمغه وطانيتمغه چالشمشدر ؛ نهايت يكرمنجی عصر، اوداهيهٔ دهيای ادب وعرفانی طانيمغه موفق اوله‌جق وكنديندن اولكی ايكی عصره بو صورتله‌ده اثبات تفوق ايليه‌جكدر .

ابوالضيا

پروتستان اولديغی حالده ايكی دفعه مذهبنی دكيشديرن ، حككاك چراقلغی ؛ تاجر يازيجيلغی ، مربيلك ؛ موسيقی معلملكی ، سائسلك ، سفارت كتابتی كبی مظلم و منور هرزنكه كيرن ژان ژاق روسو قرق ياشندن صوكرا مقاولهٔ اجتماعيه‌سيله سياسياته ، اجتماعياته قاريشمش ، « اميل » ی ايله عصرينك تربيه‌سنه مداخله ايتمش ، « صاووالی بر پاپاسك اعترافاتی » ايله‌ده تنقيدات دينيه‌يه كيريشمش ، فيلسوف كورونديكی حالده دائما بر شاعر قالمش مهم بر صاحب ذكادر كه معرف احوالی

بر عارفم كه ضدينه كيتدم بوعالمك

مصرعنك مأليدر .
روسوبی تقدير ايتمك ايچون ترجمهٔ حالنك تفرعاتی اثرلرندن پك چوق صوكره اوقومق ويا هيچ اوقومامق لازمدر .
حاميه‌سی مادام دووارانس بوكون صاغ اولوب‌ده محبسی حقنده اونك‌ده فكرينی صورسه ايدك بزه روسونك «خصوصيت حياتی‌ايله آثارنده‌كی مدعياتی اخلاق ايله افكارينك ، اوزی‌ايله سوزينك پك آيری آيری شيلر اولديغنی اثبات ايدر . » حكمنی ويره‌جكنه شبهه يوقدی .

احمد حكمت

ژان ژاق روسونك آثاری حسيات وجميات بشريه‌ده بويوك بر انقلاب حاصل ايتمشدر . (نوول ألوويز) ی ، حيات حسيه‌نك پارلاق بر آبدهٔ نفيسه‌سيدر . روسو بو اثرنده تفكردن زياده تحسسك اهميتنی ، رقت قلبی ، رحم وشفقت ياشلرينی ، ذوق عشقی تصوير ايله‌مشدر . روسونك فكرنجه حسی بر حيات ، انسانلرك الك طبيعی حياتيدر . روسو ، بو فكری ايله (رومانتيك) مسلككنك اساسنی وضع ايتمشدر .

روصو ، اصل دهاسنی اجتماعی فکرلرنده کوسترمشدر . فرانسه انقلاب کبیری روصونك زادهٔ افکاریدر . بوتون اون سکوزنجی عصر ، روصونك افکاریله مشبوعدر. اجتماعی فکرلرك اساسلرینی روصونك آثارنده آرامالیدر. نجه روصو ، افکار بشریه‌ده دائمی التأثیر بر انقلاب حصوله کتیرن اك بويوك داهیلردندر .

احمد رفیق

ژان ژاق روصودن بحث اولندیغی زمان درحال وولتری خاطرلارم . وصوکره بو ایکی شخصیت ممتازه‌ده یونان فلاسفهٔ قدیمه‌سندن « هراقلیت » ایله « دهموقریت » ك انعکاسات فطرتی کوریر کبی اولورم .
بکا اویله کلیرکه یازیلرنده وولتر دائما کولر ، روصو ایسه اغلار . بری ابتسام تهکم ایله، دیکری اشکابهٔ تألم ایله آلوده بو ایکی مستثنا سیمای دهانك ، حاکمانه وحکیمانه تلقینات ونشریاتلریله اون سکزنجی عصرده غرب عالم انسانیتنه وبالخصوص فرانسه‌یه بخش ایتدکلری فیوض عرفان وانتباهی مقایسه‌ده (مقاولهٔ اجتماعیه) مؤلف متفکری (لغات فلسفیه) محرر متبحرینه تقدم ایتسه کرکدر .

رجائی زاده
اکرم

ژان ژاق روصو ، شبهه‌سز ، بشرك یتشدیردیکی اك قوتلی دهالردن بریدر . واقعا انقلاب کبیری ، قارلایلك دیدیکی کبی ، هر شیدن زیاده آچلق میدانه کتیردی ایسه‌ده بونده او یامان جنوره‌لینك دخل وتعلق ، تأثیر ونفوذی پك مهمدر . ژان ژاق فکر بشر ایچین یکی افقلر آچمش ، یکی کشورلر فتح ایتمش ، حریمنه دخول ممنوع ظن اولنان منطقه‌لره کیرمشدر . « اعترافات » ی جعلیدر . کندی کندیسنه اسناد ایتدیکی ذمائم پك او قادار طوغری دکلدر . اساسلی بر اخلاقسزلغی وارسه نفسنه افتراسیدر . خلاصه ژان ژاق روصوبی سویهٔ انسانیتی بر قدمه ترفیع ایتمشلر صیراسنده کورورم .
بزم تموز انقلابندن اول بر ژان ژاقمز کلمدیکنه پك متأسفم .

جلال نوری

ژان - ژاق روصو ادباً اون‌سکزنجی عصرك الك بیوك ناثری ، اخلاقاً شبهه‌سز بر قهرمان ، فلسفه‌سی اعتباریله ..... بر خیال پروردر ، دیه‌جکم .

قورنه‌ی ، بووالو وراسین‌لرك الفاظ آره‌سنده تأسیس ایتدکلری حدود نجابت وعدم‌نجابتی ایلك تپه‌له‌ین ژان - ژاق اولمشدی؛ بعض کلمات اوزرندن پسپایه یافته‌سنی قالدیره‌رق بوتون لهجهٔ لسانه حوزهٔ ادبیاتی او آچدی . دینه‌بیلیرکه آلمانلرله برلکده « رومانتیزم » ك والد ومحدثی‌در .

« اعترافات » نده قیدایتدیکی آثام عدیده‌یه رغماً ژان - ژاق روصوبی نوادر اصفیا عدادینه داخل کورملی‌یز : هر طوبدیغی ، هر دوشوندیکنی، هر یاپدیغی اورته‌یه دوکه‌بیله‌جك مظنهٔ فضائل صیق صیق دنیایه کلمز .

بو ادیب حکیم اهل‌قلم اولمقدن‌زیاده اهل‌حکمت اولمق اوزره متعارفدر.. حالبوکه فیلسوف اولمقدن زیاده کاتب اولمق اوزره مشهور اولمالیدی . زیرا اعتراف ایتملی‌که آثاری بر منظومهٔ فلسفه اولمقدن زیاده بر مجموعهٔ شعر وحس‌در .. نه بدرقهٔ تربیه اولمق اوزره (امیل) ی قبول ایدن والده ، نه‌ده دستور سیاست اوله‌رق (قونترا سوسیال) ه باغلانان رجال دولت حقنده ، نه یالان سویله‌یم ، بویوك بر اعتماد بسیله‌مم . مع‌مافیه بو اثرلر اختلال کبیرك بلکه الك فیاض تخمی اولدیغنه کوره انسانیت اونلری البته الی‌الابد شایان اجلال کورور .

جناب شهاب‌الدین

ژان ژاق روصونك دکری ، هر شیدن زیاده ، حساسیتنده‌در. کندی اثرلرینك بر یرنده تخميناً شویله دییور : قوهٔ مفکره‌مك ساحهٔ ادراکی داها پك محدود ایکن ، احتساساتك کافه‌سی بکا معلوم ایدی .

قادینلر نزدنده‌کی موفقیتی‌ده هپ بو فرط حساسیتندندر . یازدیغی جمله‌لر وافاده‌لر پك اوزون اولمقله برابر عالی و نطق پردازانه وصحیح الترکیبدر . فقط ، احتساس کندینه دستگیر اولمادیغی یرلرده (ژان ژاق) یالکز مسجع ومزین جمله‌لر یازمق درکه‌سنه دوشر .

شیمدی ، ناثر و شاعر (ژان ژاق) ی براقه‌لم ده بر آزده حکیم ومتفکر ژان ژاق تدقیق ایده‌لم :

فیلەسوف ژان ژاق ، طبیعت امك آیری آیری معتقد فیهی اولان ارکان مؤسسهٔ دینیه خارجنده ، بر آلهك موجود اولدیغنه معتقددر. جمعیت بشریه حقنده‌کی افکارینه کلنجه ، بو افکار وهلهٔ اولاده منطقی کبی کورونور . بوندەده (ژان ژاق) فکردن زیاده قلبه خطاب ایدر . بو افکاری دائما بویوك بر احتیاط واحتراز ایله تلقی ایتملیدر . چونکه ، (ژان ژاق) عظمت وصفوت احتساساتیله وجاذبهٔ کلامیله بویوك بر سحاردر.

(ژان ژاق) ك بوتون نظریات اجتماعیه‌سی بو قاعده‌یه منجر اولور : « انسان خالقك ید خلقتندن ایی اوله‌رق چیقمشدر . » فقط ، بو قاعده وبو نظریه پك چوق مناقشه کوتورر : انسانك منشأی نه‌در ؟ بونی کیم بیلیور ؟ بلکه بر فرشته ، بلکه‌ده بر بهیمه .

فقیرك ایشته ، (ژان ژاق) حقنده دوشوندیکم خلاصهٔ بونلردر .

صبحی دانسه

ایکی یوزنجی سنهٔ دوریه‌سی آوروپا مراکز عرفانیه‌سنده توقیر ایدیلن « ژان ژاق روصو » حقنده عثمانلی قارئین ادبیاتی ایچین یازه‌جغکز مقاله مناسبتیله فکر عاجزانه‌می دخی صورمق لطفنده بولنمشسکز . محاکمهٔ احوال واشیاده‌کی خودکاملنی طولاییسیله نیجه تنقیداته اوغرامش اولمسنه رغماً (روصو) کتبخانهٔ اسلافه براقمش اولدیغی آثاریله ینه کندیسنی بوتون اقوام متمدنهٔ جهانه حرمتله طانتدیرمشدر . بنده‌کز (روصو) نامنی ضیا پاشا مرحومك امیل مقدمه‌سنی اوقودیغم زمان اوکرنمشدم‌که یکرمی ایکی سنه قادار برزمان اولویور (جنوره) شهرینه ایلك‌کیدیشمده (رون) نهرینك (لامان) کولندن پوسکوروب چیقدیغی نقطه‌ده کائن (ژان ژاق روصو) نام آطه‌جغی زیارت ایلدیکم آنده بو نام بلند صاحبنك سنوحات مدونه‌سندن بعض شیلر اوقومق هوسنه دوشمش ایدم. فقط « مقاولهٔ اجتماعیه » سندن و la nouvelle Hèloise ایله Confessions اوزرینه یازلمش برقاچ مقالهٔ تنقیدیه‌دن بشقه برشی اوقومغه موفق اوله‌مدم .

محاکمات ادبیه‌سی کبی ملاحظات سیاسیه‌سنی دخی پك چوق محررینِ منقده تخریبه اوغراتمق ایستمش وفقط روصونك افکار ومحاکماتی ینه بطناً بعدبطن بر چوق اصحاب علم‌وقلم ایچین موضوع مباحث‌ایدملك کبی برتقدیره

مظهر اولە كلمشدره بين الامم برخيلى افكار احرارانه‌نك شيوعنه ايلك مروج بولنمش اولان روصو حقنده‌كى مقالهٔ عليه‌كزك تحرير و نشرينى بر همت عرفانپرورانه اولمق اوزره صميميتله آلقيشلارم ميرم .

خليل خالد

(ژان ژاق روصو) .. خسته ، مضطرب ، محروم ، منفعل ، منكسر القلب اولديغى حالده يازدى . بو احوال .. فيلسوفلرك شان خصوصى سى اولان « معلل بالاعراض اولمايان بر نظرله اشيايى كورمك » خصيصه سنى اوندن نزع ايديوردى وايتمه‌مك ممكن دكل ايدى . (ژان ژاق روصو) مطالعه اولوناجق بر موضوعدر . فقط اقتفا اولوناجق بر مقتدا دكلدر . (ژان ژاق روصو) ، انكلتره‌ده دوغسه‌يدى واوراده ياشاسه‌يدى اشتهار ايتمك شويله دورسون بلكه تمين ايده‌مزدى . عالى و مظلوم روح اشيايى كنديسنك دائما ادبار وحرمان ايله معلل كوزلريله كوردى . وبزه كوستردیكى كندى كوردوكلريدر . واونك دلالتيله كوردكلرمز ، طبيعتده وحقيقتده اولديغى حال وماهيتده دكل ، اونك نظرنده منعكس ومتجلى اولديغى حال وماهيتده منظورمز اولور . اونك « جت ايمان » ى (قونترا سوسيال)در. كيوتينك اوكنده « بنى روصو اولديريور! » فريادى نه‌قادار ايشيدلمشدر !»

عبدالله جودت

روصونك عظمت دهاسنه اك بويوك دليل كندى دشمنلريدر. او قادار چوق معارضه‌مالك هيچ برمحرر متصور دكلكن ، وولتردن متفكرين حاضره‌يه قادار، هيچ بر روصو دشمنى يوقدركه او رهبر بلند بشريتك جلال دهائنى اعترافده مضطر قاله‌رق دفعات ايله كريوهٔ تضاده دوشمش اولماسين . خصم بى امانى وولتر بيله هركسدن زياده روصويى سوديكنى مكتوبلرنده معترفكن بعض سطرلرنده روصودن واثرلرندن نفرت ايتديكنى سويلمكدن چكينمندى.

ژان ژاقك معارضلرى اكثريا شوترانه‌يى تكرار ايدرلر: « روصو محروميت ايچنده حياتكذار اولديغندن فلسفه‌سى بر اثر انفعال واغبراردر. » محاكماتنده بى طرف اولماديغنى اثبات ايچين نه‌طرفكيرانه بر بهتان!.. روصو يولنه چيقان اك بويوك سعادتلرى بيله تپمكدن هيچ بر لحظه فارغ اولمامشدركه صيحهٔ ايقاظى نوحهٔ تظلم حكمنده طوتولسون . روصو عليل ومضطرب ياشادى ؛ چونكه

طبيعت و بشريته عاشق اولديغى قادار مدنيت غربيه‌نك شعشعهٔ زهرآلودندن متوحش ومتنفردى. او، كرسىٔ طبيعتده‌كندى ايچون دكيل، فقط انسانيت، بالكز انسانيت ايچين آغلايوب اينكله‌يوردى. فرياد آتشينى جمعيات مدنيه‌نك تعبده قريب بر محبتله مربوط بولنديغى بعض عادات ومعتقدات اساسيه‌يه راجع اولديغندن بر محشر اعتراض اوياندير‌دى ايسه‌ده او نداى لاهوتى‌يى صوصديران اولمادى واولمايه‌جق؛ او صدا پياپى داها نافذ، داها مؤثر بر طنطنه ايله شواهق اعصار اوزرنده يووارلانه‌جقدر. روصو نامنك لايق اولديغى اوج ظفره صعودى انجق جمعيت ومدنيت حاضره‌نك تبدلى ودماغ بشرك ربقهٔ تقليد وتبعيتدن تجردى حالنده ممكن اولور. روصونك بوتون قصورى هركسدن دوغرى سويلمسى، هركسدن باشقه دوشونمسى ايدى. فقط دهاسى اوقادار بويوكدركه حائل صيت اولان بوقصور مدنى، بالجمله حكما و ادبادن زياده حائز شهرت وتأثير اولمسنى منع ايده‌مدى. اكر بويوك برفيلسوف اولابيلمك ايچين دولامباجلى ومبهم نظريه‌لر، فنى ومحتشم اصطلاحلر ايجادى لازم دكلسه، روصو اوروپا حكماسى ايچنده يكانه طانيديغم وآكلايه‌بيلديكم بويوك بر فيلسوفدر؛ عينى زمانده‌ده فرانسه‌نك اك ممتاز بر ناثرى، اك حساس بر شاعريدر.

م . رؤف

۲۳ [*]

۱۹۱۳ ، تشرین اول

مشئوم بالقان حربی ومنحوس پولتیقه احتراصاتی حیات وطن کبی حیات عرفانی، حیات ادبیه‌یی‌ده بوس بوتون ضعفه دوشوردی. بو برسنه ظرفنده ، ظن ایده‌رم ، شایان دقت همان هیچ براثر ادبی انتشار ایتمه‌دی . اونك ایچون بومصاحبه‌مزده یالکیز ـ اوده یاریم یامالاق ـ فرانسه حیات ادبیه‌سندن بحث ایده‌جکز. مع‌مافیه بوبحثه کیریشمه‌دن اول افق عرفانمزده افول ایدن ایکی مستثنی شعلهٔ ذکا اوکنده دیندارانه بر حرمت ایله ـ ولوکه بر آز اولسون ـ توقف ایتمه‌مك ، الم وماتم اثری کوسترمه‌مك بنم ایچون ملی بر کناه ادبی اولاجق ..

ارتحاللریله محیطمزده درین بر بوشلق بیراقان ابوالضیا توفیق

---

[*] برسنه‌لك حیاتمك یاریسی محصور ادرنه‌ده محاربه‌ده ویاریسی‌مغرور صوفیه‌ده اسارتده کچدی . شیمدی‌یه قادار هیچ بر مجموعه‌ده نشر ایتمه‌دیکم بومصاحبه‌یی بولغار پایتختندن استانبوله عودتمی متعاقب یازمشدم . صوفیه‌ده اسارتده بولوندیغم آلتی آی ظرفنده مع‌الاسف وطنمك دکیل ، فرانسزجه مجموعه‌لرله آنجق بردرجه‌یه قادارفرانسه‌نك حیات ادبیه‌سنی تعقیب ایده‌بیلدم. بوناچیز مصاحبه، اوضعیف تعقیبك محصولی‌در. محصوریت واسارتك حکایه‌سی اولان « افول » ی‌ده صوفیه‌ده حاضرلامشدم .

بلكه احمد مدحت افندى بو مملكتك سويهٔ فكريه‌سنى يوكسلتمكده پك مسعود ونافذ برر عامل اولمش جداً فداكار وفضيلتكار ايكى گزيده استاد ايدى .

ابوالضيا ، ظلم وظلمته عاصى جلادتكار روحنك بويوكلكى ايله عادتا نامق كمالى آكديرر برقدرت فكريه‌در . حياتنك اك قيمتدار زمانلرى منفالرده كچمشدر . بوكا رغماً تصوير افكاريله ، مجموعهٔ ابوالضياسيله وطنه وعرفانه بويوك خدمتلر ايفا ايتمش ، مطبعه‌سيله محيطمزك اوزمانه‌قادار طانيماديغى برنفاستده مفيداثرلر طبع ايله‌مشدر . « نمونهٔ ادبيات » عنوانلى كتابى آلتى دفعه باصيلمق كبى برشرف وامتيازه مظهر اولمشدر .

احمد مدحت افندى ، بزده مفيد ومهيب برتمثال سعى‌در . خلقده همان ايلك دفعه اولارق ذوق مطالعه‌يى ايقاظ ايدن ، ديديله بيليركه ، «قيرق آنبار» مؤلف ذى‌اشتهاريدر . احمد مدحت افندى‌يه برجهتدن توركلرك « آلكساندر دوما » سى نظريله باقيلا بيلير .. رومانلرى بويوك برقيمت ادبيه‌يه‌مالك اولمامقله برابر ذوق ايله ، مراق واستفاده ايله اوقونور گوزل ، فياض اثرلردر . خلقى دوشونن ، خلقى تربيه وتنوير ايدن برحكايه‌جيلكك بزده مؤسسى ومبدعى‌در .

*
* *

كچن سنه معروف منقدلردن « رنه‌دوميق » ك [لامارتين] عنوانلى بويوك شاعرك حياتنى واثرلرينى تدقيق وتحليل ايدن مهم براثرى انتشار ايتمش وبونفيس نمونهٔ تدقيق وتنقيدى فاكه پك تقدير

ایله‌مشـدی . کچنلرده‌ده « هانری قوشن » طرفـدن Lamartine en flandre نامیله « غرازیه‌للا » محررلایموتنه‌عائد برتألیف کزین‌نشر اولونمشدر. عالم تنقیدك حکمداری‌اولان‌فاکه بواثری‌ده پك بکه‌نیور..

فرانسه‌ده و دیکر ممالك متمدنه‌ده اسلافی تدقیق و تتبع ایتمك ، یکی نسـللره اونلرك دهالرینی ، فضیلتلرینی وقدرتلرینی کوسـترمك وخاطره‌لرینه تازه‌حیات ویرمك‌ایچون متفکرلراك اوفاق برفرصتی‌بیله قاچیرمایورلر .. بزده ایسه زاواللی اسلاف ابدی برظلمتك کرداب نسیانده محو اولوب کیدییور : نه‌برنشانهٔ وفا ، نه‌برقطرهٔ یاد ...

عجباآرامزده فضولی‌بی، ندیمی.. الکمدنی ومترقی برملتك آبروی افتخاری اولابیله‌جك او بویوك ویوکسك شاعرلری بحق طانییان ، دهالرینی‌وخاطره‌لرینی‌روحنده دویان قدرشناس‌مسعود کیم؟ شناسینك، بزه‌ایلك دفعه اولارق یکی برافق کوسترن اوکزیده متجددك مزار طـاشنی کورن وبیلن نه‌ده ؟.. نامق کمالك بزر قرآن وطن و برر انجیل انتباه اولان کتابلری هانکی معبدده تلاوت اولونویور ؟

لامارتین‌حقنده انتشارایدن بوایکی‌کتابدن‌باشقه برمجموعهٔادبیه‌ده‌ده صوك درجه شایان دقت، صوكی درجه جید ومفید برمقاله یازیلمشدر. مقاله، بویوك‌شاعرك محبه‌سی‌مادام« امیل دوژیراردن » دن،لامارتینك بو بر همشیرهٔ وفا پرور کبی‌صمیمی وفدا کار قادینله مناسباتندن بحث ایدییور ...

روحاً حساس وممتاز برقادین ایچون نامدار برشاعرله‌طانیشمقده دائما خصوصی برجاذبه وبرضیاواردر. مادام‌ژیراردن ایچون‌لامارتینك توجه وتقدیرینی قازانمق بر ایده‌آل اولمشدی. فی‌الحقیقه بوکبار قادین

ملاحت بدنيه وروحيه‌سيله ، مصاحبه‌سنك فسونى وظرافتيله، شعريت مشـوارينك خفيف بر هاله‌ٔ شـوخى ايله متموج وقاروَجديتى ايله لامارتينى تسخيرده كچيكمه‌مشـدى . مادام ژيراردن ويقتورهوغو ، تەئوفيل غوتيه كبى زمانىنك ديكر بويوك شاعرلريله‌ده طانيشيردى . فقط هپسندن زياده لامارتينى ترجيح ايدردى. لامارتين ايله قونوشمق روحنه يوكسك ، الهى بر غـرورك شعله‌سنى صاچاردى. يكرمى ايكى ياشنده كنج بر قيز ايكن لامارتينى طانيمشدى . قومرال، نفيس، لوند وبلند برقيز اولان ژيراردن پارسك، پارس محافل كبارانه‌سنك مشعشع بر قطب حسنى ايدى . والده‌سـيله بر مدت ايتاليانده سياحت ايتمش وهريرده تقديرلر، حرمتلر كورمشدر. او زمان لامارتين فلورانسه‌ده سفارت كاتبى ايدى. مادمازل ژيراردن، ايلك ضربهٔ نظرده لامارتينه برملك ، خيالى بر مخلوق كبى كورونمشدى. ظريف وكبار كوزلكى، مهتاب سيماسنى تموجلرله هاله‌لنديرن سربست وصميمى تبسمى ، عينى زمانده او ممتاز جديت طورى‌وذكاى روحى ايله شاعرك اولجه تصور وتخيل ايتديكى قادين سيمالرينه پك آز بكزه‌يوردى. بودقيقه‌دن اعتباراً لامارتين روحنده بوقيز ايچون درين ، حرمتكار بر محبت ، صـادق وصميمى بر مودت دويدى . شفيق وسحار قادين‌ده لامارتين ايچون حياتنك صوكنه‌قادار وفاكار بر يار اولدى.. برشاعر ايچون نه‌قيمتدار، بوتون ثروتلرك،شهرتلرك وطنطنه‌لرك فوقنده نمايده‌آل برمظهريت !. أميل ژه‌راردنك، ازدواج ايتدكدن صوكراده،لامارتين حقنده بسله‌ديكى اوعلوى محبت زوال بولمامشدر. زوجى هرشيدن اول برايش آدامى ايدى. اونك، روحدن وانجه‌لكدن آكلامايان يابس زوجك يانده مسعود

ومتهیج بر حیات تجیره‌میوردی. جهنمی ازدواجلره خاص ظالم ومحموم کابوس تضاددن قورتولمق ایچون لامارتین اوکا الهی برمنبع انشراح، جنانی بر منظرهٔ طراوت کبی کلیوردی..

شبمدی شوراده ، صیراسی کلمشکن ، استطراد قیلندن ، خوش وحزین بر محاوره نقل ایده‌جکم که وقتیله قهرمانلری چوجوق اولان بر رومانده کورمشدم .. رومانك مینی مینی قهرمانلرندن ارککی چوجوق شویله سویله‌یور:

— بویودیکم وقت بن سنی آلاجغم .. بز بربرمزله أولەنەلم .. اولورمی؟..

قیز چوجوق جواب ویرییور : — اصلا .. اصلا .. بن سنکله أولەنەمم.. چونکه سنی سەوییورم، هم چوق سەوییورم!.. بن سنکله قطعیاً أولەنەمم .. چونکه أولەننلر دائما بربرلریله غوغا ایدییورلر .. بربرلرندن نفرت ایدییورلر .

روح بشری وبوتون برمنظرهٔ حیاتی کوستەرن نەمعنیدار، نەطبیعی وحسی بر محاورهٔ معصومانه، دکیلمی؟..

ژیرادرن، لامارتینك مجادلات سیاسیه‌سنده‌ده دائما برعامل تسلیت وبر معاون روحنواز اولمشدی . هله لامارتینه کوندردیکی او نفیس ومعلا مکتوبلر ، مجادلهٔ حیاتك غلظت ویبوستنه تحمل ایتمك ایچون شاعره اویله فسونکار بر قدرت، بر دسته‌ك اولویوردی که ... اوخ، بوایکی ممتاز مخلوقی بربرینه‌ربط ایدن مودت ومحبت نه‌قادار کوزل، نه‌قادار شفاف ، نه قادار نزیه ونجیب ایدی !. لامارتین یازدیغی بر مکتوبده : « اون دقیقه‌لق عشـق ، اون عصرلق شـان وشرفه ، وبر دقیقه‌لق

فضيلت ، روحك او صمدانى هيجانى برعصرلق عشقه مرجحدر ..»
دييوردى ....

*
* *

فرانسه‌ده اسلافه بر نشانهٔ حرمت داها : «آلفرد دووينيى» نك وفاتنك اللنجى سنهٔ دوريه‌سى مناسبتيله كچن آى پارسده پك پارلاق مراسم اجرا ايديلدى . وينيى بدبين ، مغرور فقط بويوك برشاعردر. فرانسز شعرنده عادتا بر مجدد ، بر رهبر ، بر مرحلهٔ تكامل‌در . وينيى‌نك فكرنجه طبيعت ظالم وحسسزدر .. انسانلر فنادر .. حياتده لوث واضطراب، جمعيتده عدالتسزلك حكمفرمادر.. وينيى‌نك حياتى علوى برجهاد كبى تلقى اولونا بيلير . هانرى دورنيه : «آلفرد دووينيى‌نك كلمه‌لردن زياده فكرلره داها بويوك برعشقى واردى ..» دييور . [*]

[*] هانرى دورنيه اقاده‌مى اعضاسندن وفرانسه‌نك اك بويوك سه‌نبوليست شاعرلرندن‌در . ١٨٦٤ ده تولد ايتمشدر . اولا هوغو ، بانويل ، لوقونت دوليل ، هره‌ديا كبى بويوك شاعرلرك پرستشكارى اولان رنيه مؤخراً « ورلن » ك ، خصوصيله « مالارمه » نك جاذبهٔ نفوذينه قاپيلمش وشعرده سه‌نبولېزمك اك ممتاز رهبرلرندن ، استادلرندن اولمشدر . شعرلرى مهارت وصنعت ايله ، اينجه وكزيده الملرله مالى‌در . ١٨٩٦ ده هره‌ديانك كريمه‌سيله ازدواج ايتمشدر . ژوزه ـ ماريا دوهره‌ديا بويوك پارناس شاعرلرندن اولوب پدرى اسپانيول ، والده‌سى فرانسزدر . ١٨٤٢ ده كوبا آداسنده دنيايه كلمشدر . ١٨٩٣ ده انتشار ايدن Les trophées عنوانلى مجموعهٔ اشعارى بويوك برشهرت قازانمشدى. بواثرك انتشارندن برسنه صوكرا اقاده‌مى اعضالغنه انتخاب اولونمشدر . دامادى هانرى دورنيه‌نك ١٩٠٦ ده طبع اولونان La Sandale aillé عنوانلى مجموعهٔ اشعارى‌ده پك مشهوردر .

وينى نك شو كوزل ودوغرو سوزى چوق شايان دقتدر : تاريخ بردومانه در كه مؤلفى ملتدر.

بوجمله ، بيلمم نه دن ، احتمال بالقان حربنك مشئوم تأثيرندن اولاجق ، روحمده جاذب ، درين وحزين برتأثير ياپدى .. فى الحقيقه هر اثر ادبينك كوزللكى مؤلفنك روحنه ، قدرت وحساسيتنه تابع اولديغى كبى هرملتك تاريخنك كوزللكى ، شان وشرفى ، مسعوديتى ده اوملتك عرقى خصلتلرينه ، خصوصيله مدنى وعلمى سويه سنه مربوط دكيلمى در ؟.

*
* *

ژان ژاق روسويه دائر مهم يكى بر كتاب داها انتشار ايتمشدر. كتابك مؤلفى قوبنهاغ دارالفنون معلملرندن « هارالد هوفدينغ » نامنده بر ذاتدر «طبيعت» كلمه سنى روسونك هر زمان عينى معناده قوللانماديغنى ، بوكلمه يى دينى ، طبيعى وروحى اولمق اوزره اوچ طرزده افاده ايتديكنى مؤلف مصرانه سويله يور .. بوفكرى موافق وجاذب كورن فاكه : ايشته روسونك اسرار انكيز روحنك آناختارينى آچمق ايچون بولونمش قيمتلى اوچ آناختار !.. ديبور .

روسو ادعا ايدركه حس برينه محاكمه يى اقامه ايتمك برطرفدن مغاير طبيعت اولمقله برابر ديكر جهتدن ده حياتك برنوع صنعى وغير طبيعى قوتله اداره سنى ايستمكدركه بو ، حيات ايچون فنا اولديغى قادارده بر ضعفدر . مع مافيه قوبنهاغ دارالفنون معلمى روسونك بوفكرينه اشتراك ايتمه يور .

بچن سنه ده روسويه عائد Rousseau Musicien عنوانلى بر اثر

انتشار ایتمشدی . فی‌الحقیقه ژان ـ ژاق ادبیـات وسیاسیاتده ، فلسفه وتربیه‌ده اولدیغی کبی موسیقیده‌ده برانقلاب یاپاجق درجه‌ده بردهای روح کوسترمش ، بو صنعت نفیسه‌ده‌ده بر مبشر قدرتیله تمایز ایله‌مشدر .

صوك آیلرده انتشار ایدن مهم وشایان دقت دیکر اثرلرده شونلردر: کوستاولوبونك « فرانسـه اختلالی وپسـیقولوژیسی » ، پول آدامك «سته‌فانی» اسمنده‌کی حکایه‌سی ، مارسل پره‌وونك Les Anges gardiens عنوانلی رومانی ، مادام آلفونس دوده‌نك « ضیادار آدالر » نامنده‌کی مجموعهٔ اشعاری .. [*]

یالکز مارسل پره‌وونك یکی اثری اوزرنده بر آز توقف ایده‌جکم: دینیله بیلیر که قادین مکتوبلری محرر شهیری بو اثریله ایلك دفعه اولارق اخلاقی بر رومان یازمش اولیور .. اثر اجنبی مربیه‌لره هجوم ایدیور . بر نقطهٔ نظردن معروف حکایه نویسمز حسین رحمی بکك « مربیه » اسمنده‌کی رومانی کبی .. مارسـل پره‌وو بو حکایه‌سیله پارا قازانمق ایچون مملکتلرینی ترك ایتمش و یاریم یامالاق تحصـیل کورمش اون سکز ، یکرمی یاشـلرنده کنج وتجربه‌سز مربیه‌لرك پارسده ناصیل قورقونج تهلکه‌لره معروض قالدقلرینی وبو مربیـه‌لردن عائله‌لرك ، چوجوقلرك ناصـیل متضرر اولدقلرینی بر آز سرت بر مشوار ایله کوسته‌ریبور .. فی‌الحقیقه کتابك اسمنده بیله نه عفو ایتمز ، نه خشین بر معنای تنقید واستهزا وار ! .

[*] مادام آلفونس دوده‌ده بویوك نامنی طاشیدیغی لایموت زوجی کبی ادیب وشاعردر . حیات ادبیه‌سی اون یدی یاشنده باشلار . ۱۸۶۵ ده « صنعت » عنوانلی هفته‌لق مجموعه‌یه « مارغریت تورنه‌ی » نام مستعاریله نفیس شعرلر یازاردی . « چوجوقلر وَ والده‌لر » اسمنده کوزل ومفید بر اثری واردر .

فیلیپ ـ امانوئل غلاسه‌نك فیغارو غزته‌سنده آثار منتشره‌یه دائر یازدیغی مصاحبه‌لر بوسنه‌ده کتاب شکلنده طبع ایدیلمشدر. مقتدر ادبادن واقاده‌سی اعضاسندن « موریس باره‌س » بو اثره مهم برمقدمه یازمشدر.

منقدلردن آنال مجموعه‌سنك مدیری آدولف بریسون « حیات ورومان» عنوانلی برمصاحبه‌ایله بوکتابدن بحث ایدرکن بعض قیمتدار فکرلر درمیان ایدییورکه اونلری بوراده قسماً خلاصه ایتمك ایسته‌رم :

« ... بوزمانده هرشی متمادیاً تحول وتکامل ایدییور .. ادبیات ، تجارت ، صنایع وسائر فعالیت بشریه‌نك مختلف شکللری وتظاهرلری.. بالخاصه ادبیات عالمنده تشکل ایدن جریانلرك ، یکیلکلرك انکشافلری ایله افوللری همان بر اولویور . بوتون بوتمایللرك ، تجددلرك بویوك برقسمی آنجق برقاچ کونلك برحیاته مالك !. پك آز ذوقلر پایدار قالابیلیور . . أولدی ظن ایدیلن رومانتیزم ینه دوغمق اوزره .. راسین بوتون تحولاته رغماً دائما پرستشکارلره صاحب !. خلق ساده‌لکی ، تمیز وشفاف براسلوبه مربوط تحلیلات رقیقه‌یی سه‌وییور.. فصاحتدن ، رنکدن وآهنکدن‌ده خوشلانیور .. او ، پارلاق، کوزل ومفید فکرلره ؛ آناطول فرانسك ، ژول لومترك طبیعی وبدیعی طرز بیانلرینه حیران اولویور.. او، هانری باتاینك نفیس لسان واسلوبندن، اینجه تحلیلندن بویوك برحصهٔ ذوق آلیور ؛ وریشپنك حار ، صمیمی حمله‌لرینی، تهیجلرینی آلقیشلایور . [*]

---

[*] آناطول فرانس بوکون دکیل یالکیز فرانسه‌نك ، بوتون جهانك الك بویوك صنعتکاری ، الك بوکسك متفکری وادیبی‌در . ۱۹۲۱ سنه‌سنك

آشكاردركه بزده طرز تفكر اپى دكيشدى. بونى آكلامق ايچون برآزماضى يه ارجاع خاطره ايتمك كافى.. ايكنجى ايمپراطورلق دوريننك نهايتنده فرانسزلر لزومندن فضله نيكبين، كورولتوجى وهرجائى ايدى .. « ٧٠ » فلاكتندن صوكرا جدى، متفكر، چاليشقان،

« نوبەل » ادبيات مكافاتنى قازانمشدر . تكون ايتمك اوزره بولونان انسانى ادبياتك پيشدارلرندن وقهرمانلرندندر . اشكال حاضرهٔ اجتماعيه يه قورقونج صولتلرى واردر . حربك وقاپيتاليزمك شدتله علهندهدر . داها كچنلرده ، « حقوق بشر » جمعيتى طرفندن شرفنه ويريلان ضيافتده « انسانلق » ايچون ايراد ايتديكى پك مهم وپوكسك برنطقده ، دماغلردن كينك ، حرب ذهنيتنك چيقارلماسنى توصيه ايديور ، فرانسزلره و هر شيئه رغماً حالا احتراصه وظلمته مستغرق بوتون جهانه الهى بر شفق كوستريبوردى!. بويوك ملت : بوتون انسانيتى احاطه ايدن شفيق و عادل بروسعت نظرله عقلى ، عرفانى ، كمال حقيقى بى رهبر حركات ايدندر ؛ ديبوردى !. ١٨٤٤ ده تولد ايتديكنه كوره اليوم يتمش سكز ياشندهدر. ايشته معلا بردها كه يتمش سكز ياشنده بيله دماغنده برذرهٔ ضعف حس ايتمه يور .. ١٨٦٨ ده نشر ايتديكى « آلفرد دووينى » اسملى كتابيله بوكزيده شاعرى پك كوزل تدقيق وتتبع ايتمشدر . ١٨٧٣ ده Les poémes Dorés عنوانلى ايلك مجموعهٔ اشعارينى نشر ايلهمشدر . ١٨٨٨ دن ١٨٩٢ يه قادار تان غزتهسنك منقد ادبيلكنى ايفا ايتمش و يازديغى تنقيداتى مؤخراً « حيات ادبيه » ناميله كتاب شكلنده چيقارمشدر . ١٨٩٦ ده اقادهمى يه انتخاب اولونمشدر . باشلوجه اثرلرى شونلردر : بالتازار ، قرنكهبى ، سيلوستر بونارك جنايتى ، آلهلر صوصا. مشلردر ، دوستمك كتابى ، قيرميزى زانباق ، ملكلرك عصيانى ، تائيس . . . بوتون بو معظم ادبى اثرلردن باشقه ١٩٠٨ ده انتشار ايدن « ژان دارقك حياتى » عنوانلى تاريخى تأليفىده برشاه اثردر . فاكه فرانسه ادبيات تاريخچهسنك بواك كوزل وشرفلى اثرينى تنقيد ايدركن شو مطالعهده بولونيوردى : « مؤلف آكلامش كه ژان دارقدن صحت و حقيقتله بحث ايدهبيلمك ايچون ايكى شيئى نظردقته آلمق لازم : ١ — ياشانيلان عصردن

جريحه‌يى تداوى‌يه خواهشكر اولديلر . صوكره ينه بر دورهٔ شكوك واستهزا كلدى.. نهايت دره‌نفوس مسأله‌سنك اومدهش بحران اخلاقيسى بوتون بوهوائيلكلره خاتمه چكدى .. جدى اثرلره تهالك آرتدى . اوجاق ، عائله محبتى زياده‌لشدى .. سفائن هوائيه‌نك كشفنى كنجلره

صيرلمق ، اون بشنجى عصرك روحيله ، ذهنيتيله ياشامق .. ٢ — اوزمانكى وقايع وغرائبى اون بشنجى عصر آدملرى كبى حس ايدركن عصر حاضر انسانلرى كبى دوشونمك وحركت ايتمك .. ايشته ايكى اصول كه بربرينه ضد ، فقط لازم .. » آناطول فرانسك صوك تأليفى Les Contes de Jacques Tournebroche عنوانلى اثريدر .

ژول لومتر فرانسه‌نك فاكه كمبنده بويوك برمنقدى‌در. ١٨٥٣ ده دوغمش ، حرب عمومى اثناسنده وفات ايتمشدر . ايلك مجموعهٔ اشعارى ١٨٨٠ ده نشر اولونمشدر. بونزيه وانجه شاعر مؤخراً شاعرلكى بيراقمش ، فكرلر اوزرنده بويوك تأثيرلر ابداع ايدن قدرتلى برمنقد اولمشدر. تنقيدده أمپرسيونيست‌در. هيچ بر منقد ، عينى زمانده رقيق ومدقق بر مورالسيت اولان ژول لومتر قادار برمهارت وظرافت تنقيديه‌يه مالك دكيلدر. « معاصرلر » عنوانلى يدى ، « تياترو انطباعاتى » اسملى اون جلدلك تأليفاتندن باشقه برچوق حكايه‌لرى وپيه‌سلرى واردر. « شاتوبريان » ناميله بو بويوك اديب حقنده (٣٠٠) صحيفه‌لك مهم براثر تتبع نشر ايتمشدر. اقاده‌ميده ژول‌لومترك يرينه « هانرى بوردو » انتخاب اولونمشدر. ژول‌لومتر ١٩٠٧ ده روسو ، ١٩٠٨ ده راسين حقنده پك مهم قونفرانسلر ويرمشدر . قونفرانسلر كتاب شكلنده‌ده انتشار ايتمشدر . ژول‌لومتر روسويى خيرپالايور ، راسينى يوكسلتيور . . بو بويوك منقد راسينى قورنه‌يه ترجيح ايديبور . . اون يدنجى عصرك معروف منقدى « بووالو » ده راسينى قورنه‌يه ترجيح ايديبوردى .. بوكون ايسه راسين هرزمانكندن زياده سه‌ويليور.. ژول لومتر : « راسينك پيه‌سلرى قلاسيق ادبياتمزك الماسيدر.. » ديردى . راسينك اثرلرى عموميت اعتباريله خشين بربشريتى معوودر ؛ فقط بو بشريت بر بشريت حقيقيه‌در . راسين صحنه‌ده انسانلرى فنالقلرى ، احتراصلرى ، سفليت وجنايتلريله كوسترر . بدبين‌در ،

استحقار حیاتی اوکرتدی ؛ واونلره عظیم براشتهای اشتهار ویردی. بوصورتله وطنپرورلك ، فدای نفس حسلری انکشاف ایتدی .

موسیو غلاسه‌نك اثری ایچون یازدیغی مقدمه‌دن آکلایورز که بومسعود وپرحیات تحولدن موریس بارەس پك ممنون .. او ، جدی

حقیقی سه‌ور برپسیقولوغدر . اسلوبی کوزل وجاذب اولدیغی ایچون منظوم تراژه‌دیلری برر نفیسهٔ شعردر . راسین دیرکه : « سه‌ومه‌دیکم زمان هیچم !. » کچنلرده پارسده، حتی استانبول‌ده داخل اولدیغی حالده دیکر مدنی مملکتلرده، پك پارلاق برصورتده سنهٔ دوریه مراسمی یاپیلان « مولیه‌ر » له برابر راسین، فرانسه‌نك و اون یدنجی عصرك لایموت دهالرندن‌در.

هانری باتای فرانسه‌نك برنجی صنف تیاترو مؤلفلرندن‌در. بوسرآزاد و عاشق حقیقت تماشا نویس بویوك بر قدرت تعمیمه مالکدر . صحنه صنعتنك بوتون اینجه‌لکلرینه واقف اولان باتایك لیریك ، سحار وپرحیات براسلوبی واردر. ادبیاتی بوتون کوزللکلری،بوتون طراوتلریله صحنه‌یه نقل ایتمشدر. پیه‌سلرینك قهرمانلرنده ، اشخاص وقایعنده بشریتك سفالتی ، اخلاقسزلغی ، اضطراب واحتراصی کورونور. مع‌مافیه اخلاقسزلغی، سفالت روحیه‌یی تشهیرده بعضاً بر افراط ملتزمانه کوستردیکی ایچون منقدلرك اعتراضلرینه هدف ، جرأتکار فکرلریله شدید پروتستولر انفلاقنه سبب اولمشدر . ۱۹۰۸ ده « رونه‌سسانس » تیاتروسنده دورت پرده‌لك « چپلاق قادین » عنوانلی پیه‌سی و۱۹۱۳ ده پورت - سن - مارتن صحنه‌سنده اوچ پرده‌لك « مشعله‌لر » اسمنده‌کی تیاتروسی آلقیشلانمشدر . بویو ، « مامان قولیبری » ، La Marche Nupthial وشفقت پیه‌سلری‌ده بویوك موفقیتلر قازانمشدر . یالکیز کچن آی وودویل تیاتروسنده موقع تماشایه قونولان Chair Humaine « انسان اتی » عنوانلی اوچ پرده‌لك صوك پیه‌سی پك رغبته مظهر اولمامشدر. آدولف بریسون پیه‌سی تنقید ایدرکن أپی خیرپالایور ؛ خصوصیله ایکنجی واوچنجی پرده‌لری پك ضعیف بولویور.. بوشاعر و قادر تماشانویس، کچن کون - مارتك ایکنجی کونی - فجأةً وفات ایتمش، فرانسه ادبیات عالمی ماتمله غرق ایلمشدر . باتای هنوزاللی یاشنده ایدی.. مرضی برحساسیتله

ومفید کتابلرك، قارئلری تسلیه وتصفیه، تربیه وتنویر ایدن رومانلرك تکون وتکثرینی بویوك برذوق هیجانله سلاملایور !.. ودییورکه : مواعید اذواق آرقه‌سنده بن دائما طاقتسز زحمتلرك ، یاوان وبی‌فائده مشغولیتلرك صاقلاندیغنی کوردم.. الله بزی مفسد ذوقلردن، اکلنجه‌لردن واثرلردن محافظه ایتسین .. بن جان صیقینتیسنی بویله اکلنجه‌لره ترجیح ایده‌رم !..

فی‌الحقیقه رومان ، قومه‌دی ودرام بی‌نظیر بر واسطهٔ انتشار ،

متهیج قلبنده بی‌پایان بر مرحمت واردی. عشقی افراطله یوکسلتیر، عشق‌ایچون هرضعفی ، هرفنالغی معذور کورردی . بعضا حیاتك مناظر خارجیه‌سنی‌ده استادانه تصویر وترسیم ایدردی . اثرلرنده « داپره‌ناتور » تابلولر واردر. درام‌لرده حسی ، مؤثر جریانلر ابداع ایتمکده قیمتلی برموهبه‌یه مالکدی . حقیقتك تمامیله اظهاری طرفداری اولان باتای : « صنعت، دکیشدیرمکسزین طبیعته لسان واسلوب ویرمکدر . » دیردی .

۱۸۴۹ ده الجزیره‌ده دنیایه کلن ژان ریشپن حال‌حاضرده فرانسه‌نك اك بویوك برشاعریدر. شعرلری خارقه‌لر، طنطنه‌لر، رنکلر وآهنکلر ایچنده یوزر. دینیله بیلیرکه او ، عینی زمانده هم رومانتیك ، هم قلاسیق بر شاعردر . ۱۸۷۶ ده انتشار ایدن La Chanson des yeux عنوانلی مجموعهٔ اشعاری بادیٔ اشتهاری اولمشدر . حکایه‌لری و منظوم و منثور برچوق پیه‌سلری واردر . اثرلرینك مهم برقسمنی بری ماصاللری تشکیل ایدر. ریشپن ، «معرفت وجهالت» عنوانلی کوزل وفلسفی برشعرنده شویله دییور: « هیچ برشی بیلمه‌ین مسعوددر. چونکه جاهل هرشیئی بیلیرم ، ظن ایدر ؛ و هرشی اوکا جاذب ، باکر ولاهوتی کورونور . هرشیئی بیلن‌ده مسعوددر . زیرا هرشیئی بیلمکله هیچ برشی بیلمه‌دیکنی ادراك ایلر .. » ریشپنك شوکوزل تشبیهی چوق خوشمه کیدر : « کونش ، طوپراغك سود ننه‌سیدر .. » بویوك شاعر ۱۹۰۸ ده آندره‌توریه‌نك یرینه اقادمی‌یه انتخاب اولونمشدر .

۱۹۲۲ ، مارت

قدرتلی برناقلدر. بوتون بونلر اخلاقی، عادات وطبایعی عکس ایتدیرر. واونلر اوزرنده نافذ تأثیرلر یاپار. بر رومان قادار، اجتماعی نقطهٔ نظردن ایی ویا فنا، مسعود ویا مشئوم برعامل یوقدر.

محررك کوزل وپارلاق فکری بزی تنویر، شدید حساسیتی بزی تهییج ایدر. تولستوئی، دیکنس بزه مرحمتی اوکرتدی؛ غوته حکمت وفراستی.. بویوك رومانجیلر دائما معنای عمیق حیاتی افشا ایتمشلردر. حکایه نویسلر چوق ایلکلر وعینی زمانده چوق فنالقلر یاپمایه قادردر. بن دومانك رومانلرینی سهوهرم: چونکه نجیب بر عزم واراده‌یی، اصیلانه برفراغت نفسی تشویق وعرقمزك فضیلتلرینی تشهیر ایدر.. اخلاقسزلغی، هردورلو رذائل ومساوی‌یی تصویبکارانه تصویر ایدن حکایه‌لردن تیکسینیرم...»

***

اقادهمی اعضاسندن اختیار «امیل اولیویه» کچن آی وفات ایتدی. مقتدر وفیاض برمورخ، برمحرر سیاسی اولان اولیویه حیاتنك صوك زماننه قادار بویوك برانتظام وفعالیتله چالیشمش، مبارزات ومناقشاتنه جسور وپرشباب حمله‌لر وحرارتلرله آتیلمشدر.. شجاعت مدنیه وجلادت سیاسیه‌سی شایان حیرت اولان بومتفکر، بوتون مدت حیاتنی دائمی برسعی وجدال ایله کچیرمشدر. ۱۸۲۵ ده مارسیلیاده تولد ایدن امیل اولیویه‌نك باشلوجه مهم اثرلری شونلردر: دهموقراسی وحریت، حر حکومت، لامارتین، ایکی کانون ثانی نظارتی، تیهر اقادهمیده وتاریخده، پاپا رومادهٔ سربستمیدر، مطبوعات اداره‌سی، احکام سیاسیه واجتماعیه..

٢٤

شباط ، ١٩١٤

بك مهم واليم برحادثه، داها دوغروسی، بر بادرهٔ ادبیه: استاد اکرم وفات ایتدی!.. بوخبر فلاکت ، استانبولك محافل عرفانده همان شیمدی‌یه قادار امثالی کورولمه‌مش عظیم بر کردباد هیجان‌وتأثر حصوله کتیردی.

مملکتمزك الك لایموت بر سیماسی اولان استادك افول نا کهانیسی ایله قلب‌وطنده حاصل اولان تأثر عمیقك درجه‌سنی آکلامق ایچون جرائد یومیه‌مز ایله مجامع موقوته‌مزه عطف نظر ایتمك کفایت‌ایدر. فی‌الحقیقه شاعر معظم یارم عصرلق او پاك وشـان آور عمر ادبیسی ایله مملکتمزك حیات ادبیاتنده و حیات ترقیات فکریه‌سنده مستثنی بر موقع اشغال ایتمش بك محترم بر سیما ایدی.

مکتب ملکیه‌ده بر نزاهت عالمانه ایله تدریس ایتدیکی علوم‌ادبیه ایله او زمانك کنج دماغلری اوزرنده بك مسـعود وفیضکار تأثیرلر یاپمش ، وبزده معنای صحیـح ادب ایلك دفعه اولارق استادك « تعلیم ادبیات » ی ایله آکلاشلمشـدر. یالکز بوتألیف کزین اوزمانك محیط عرفانده باشلی باشنه بر انقلاب ادبی، بر انقلاب بدیعی حصوله کتیرمك ایچون کفایت ایتمشـدی . اکرم بك ، تاریخی بر اهمیت

پيدا ايدن تدريسـات عالمانه‌سى واو تدريساتك محصول نفيسى اولان تعليم ادبياتيله حقيقةً « استاد » عنوان مبجلنه استحقاق پيدا ايتمشدر. بر درجه‌ده‌كه استاد دنيلنجه يكدن خاطره اكرم بكك كلمه‌سى آرتيق غير قابل اولمشدر. صانكه استاد ايله اكرم كلمه‌لرى برر لفظ مترادف؛ صانكه اكرم، استاده ابدى ولاينفك بر صفتدر.

ادبيات جديده‌يه تقدم ايدن او معظم و محتشم دور ادبينك، شناسينك تأسيس ونامق كمالك ترصين و تزيين أيله‌ديكى او اختلالكار مكتب انقلابك حسپرور شاعرى وبى‌رقيب معلمى اولان اكرم بك، عثمانلى ادبياتنك، ايلك تجدد معبدنده ـ كمال وحامدله برابر ـ ذى‌وقار بر ستون دهأ وضيا كبى يوكسلمكده‌در.

استاد اكرمك مملكته وشبابه خدمتى يالڭز ادبى دكيلدر. عينى زمانده تربيوى واخلاقيدرده... مرحوم درسلريله، سوزلرى وطورلرى ايله، اثرلرى وشعرلريله دائما كنجلكى كوزللكه، أييلكه، فضيلته، نزاهت حسيه وفكريه‌يه سوق واماله‌يه چاليشمشدر. اثرلرنده تربيه ونزاكتى، روح نزاهتى رنجيده ايده‌جك الك ناچيز وبسيط بر كلمه‌يه بيله تصادف اولونماز. بر ادبيك حياتنده بو، نه علوى ونه شايان تمنى بر مظهريتدر ... مناقشـات قلميه‌ده‌ده مرحوم دائما محافظهٔ نجابت ايتمش، كنديسنه وقوع بولان هجوملره، شتوم وتحقيراته سكون ونزاهتله مقابله ايله‌مشدر. معلم ناجينك لسانمزه ايتديكى خدمت غيرقابل انكار اولمقله برابر اكرم بكه قارشى ياپديغى او غليظانه تعرضـلر وتحقيرلر معلم شهيرى چوق دوشـورمش، استاد بى نظيرى‌ده او نسـبتده يوكسلتمشدر. بومناقشه، تاريخ ادبياتمزك اويله مهم، اويله شـايان

دقت بر فصلنى تشكيل ايدركه بو كونكى ارباب قلممز بو فصلدن عبرت وانتباه ايله مستفيد اولابيليرلر . شتوم وتحقيرات ايله بر بحثك ، بر مناقشه‌نك قازانيلاميه‌جغنه اكرم ـ ناجى جدال ادبيسى اك مؤثر ، اك بليغ بر مثالدر . منملى زاده طاهر بكك « الحان » ى ايچين يازديغى « تقدير الحان » نامنده‌كى اثر بلندى او زمانه كوره جداً يوكسك بر نمونهٔ تنقيد اولوب رجائى زاده‌نك مناقشاتده التزام ايتديكى نزاهت قلميه‌يى واضح ارتساملرله كوسترر .

ثروت فنون ادبياتنى حمايه ايدن ، كنجلرى ويكى يتيشن استعدادلرى جداً استادانه وعاليجنابانه برطرزده دائما تشويق ايله‌ين‌ده محمود اكرم بك اولمشدر .

تورك مدنيتنك وجوديله افتخار ايده‌جكى اك بويوك سيمالردن برى اولان اكرم بك پك كنج ايكن ادبياته انتساب ايتمش وايلك اثر يعنى « نغمهٔ سحر » ، ايران ادبياتنك مفرط تأثيراتندن آزاده قالامامقله برابر ، شاعرك بر شخصيت ادبيه‌يه مالك اولديغنى كوسترەرك استقبالك بويوك بر استادينى جهان ادبه تقديم وتبشير ايله‌مشدر . بونى تعقيب ايدن اثرلر : تفكر ، پژمرده وَ خصوصيله اوچ جلددن متشكل زمزمه اكرم بكك قدرت‌شاعرانه‌سنه محتشم برر شاهددر. حزين ودلنشين بربلاغت وفصاحت‌ايچنده يوزن « ياقه‌جقده بر مزارلق عالمى » عنوانلى بديعه ايسه بى‌نظير بر آبدهٔ تحسس‌در . شاعر اعظم بويله جداً استادانه ومتجددانه بر چوق نفيس منظوم و منثور شعرلردن باشقه عفيفه آنژه‌ليك، محسن بك ، شمسا ، آرابا سوداسىناملرنده كوزل حكايه‌لرده يازمشدر . آرابا سوداسى ثروت

فنونده رسملی اولارق تفرقه ایدیلمش وبك بویوك بر رغبته مظهر اولمشدی. بورومان دینیله‌بیلیرکه ادبیاتمزده « رهآلیزم » ك مبشریدر. « نفرین » اسمنده استبداده عصیان ایدن منظوم بر اثری ، « چوق بیلن چوق یانیلیر » عنوانلی کوچوك بر پیه‌سی ، ویقتور هوغودن ، شاتو بریبان دن ترجمه‌لری‌ده واردر .

استاد محترمك صوك تألیفی عینی زمانده شاه اثری اولان « نژاد اکرم » ، ایکی معظم جلددن متشکلدر . اوچ سنه اول انتشار ایدن بو نفیس ومقدس کتاب ألم ، بویوك اکرمك علوی ورقیق روحنی کوسته‌رن اڭ مهم ، اڭ دوغرو بر وثیقه‌در . بواثرله اکرم‌بك یالکیز کندیسنی دکیل ، سوکیلی نژادینی‌ده لایموت یاپمشدر. زمزمه شاعری خیال وفکردن زیاده حسده یوکسلمش و تمایز ایتمشدر . « نژاد اکرم » ده بو ارتفاع حس صوك شاهقهٔ کمالی بولمشدر .

اکرم بکك نژادڭ افولندن دویدیغی او ابدی بویوك المی آکلایابیلمك وبو امثالسز الم قارشیسنده درین برخشوع دیندارانه ایله اکیلمك ایچون توفیق فکرت بکك نژاده عائد صمیمی تأثرلرله مالامال کوزل مقاله‌سنی اوقومق کافی .. « نژاد اکرم » ده عیناً موجود بومنثور نشیدهٔ تأثرك بر قسمنی اقتباس ایدییورم :

« نژاد ادبیاتمزده لایموت برسیمادر. کتب ادبیه‌مزی قاریشدیران نظرلر مطلقا بوسیمای تفکر اوزرنده توقف ایده‌جك ، اونك نابهنکام افول ابدیسنه آغلایه‌جقدر .

أوت بوقادار چوجوق، بوقادار کنج أولیور ؛ بوقادار بابالر اولادلرینی غائب ایدییور. بوبابانك غائب ایتدیکی اولاد باشقه اولاده بکزمز ؛ نژاد

یرینه قونور بر جوهر دکلدر . اکرم بك اولادینی دکل ، نژادینی غائب ایتدی . نژادینی یعنی هرشیئنی .. کندیسی آغلایان کوزلرینی سمایه دیکه‌رك صاییور :

— او بنم رفیقم، انیسم ، محرمم، همدمم ، همزبانم، همحالم ، همحیاتم .. او بنم هرشیئم ، او بنم روحمدی ؛ بن اونسز هیچ بر شی دکلم .

صوکره طورور ینه او نظرله صورییور :

— شیمدی بن نه یاپه‌جغم ؟..

ایشته بوتون حقیقت بو صوك کله‌ده‌در ؛ نه یاپاجق زوالی استاد ؟ نه یاپه‌جق که بو تلافی قبول ایتمه‌ین ضیاعی ، بو دواسی اولمایان جریحه‌یی ، بو اونوتولمایه‌جق آجی‌یی ، بو تسلی بولمایه‌جق قلبی بر آز تطمین وتسکین ایده‌بیلسین ؟.

زوالی نژاد .. اطرافنده بو قادار بوشلق براقمق ایچین سن نه بویوك بر موجود ایمشسك ! سنی طانیانلرك قلبنده ناصیل بر یر طوتمشدك که غیبوبیتکله او قلبلر بوش ، سونوك ، خراب قالدی .

نژاد هم پك حساس ، هم فوق‌العاده متین وجدی بر فطرت ایدی . اونی بر انهماك مدابعله مترافق درین برمیل حکمت کندیسنی محاسن وحقایقه مفتون ایتمشدی . بو کوچوك باشك ، بو کوچوك وجودك نره‌سنه صیغدیغنی بیلنه‌مه‌ین او قابلیت علویه ، ایشته اوده بوکون طوپراق اولدی . بوکا آغلاماماق ممکن دکیلدر .

نژادك غیبوبتنه بر چوجوغه ، بر کوچوك قارداشه آغلار کبی آغلامیورم . نژاد چوجوق دکل ایدی ، او هیچ بر زمان چوجوق اولمامشدر . کندیسنی طانیانلر پك ای بیلیرلرکه او کوجوجوکدن بری بویوك بر آدام ایدی . اطوارنده ، افکارنده ، اقوالنده مخاطبنی کوچولتن بر بویوکلك واردی . قصورلرینك علویتی ، محاکمه‌لرینك درینلکی اونی دائما چوجوقلغك‌فوقنده طوتمش، مخاطبلرینی کندیسنه قارشی حتی‌اقران معامله‌سنك فوقنده بر معامله‌یه سوق ایتمشدر . بو ، شبهه یوق‌که مسعود بر مظهریت ایدی ؛ فقط او مظهریت نتیجه اعتباریله بر فلاکت اولدی ... زوالی نژاد !...»

ايشـته إستاد اكرمی ابدی بر فسون حزن و الم ايچنده بيراقان نژاد ، ادبيـاتمزك او لايموت سيماسی بويله بر نادرهٔ خلقت ايدی .. « نژاد اكرم » ده موجود خزائن نفيسـه‌دن « شئون عالمه قارشی » عنوانلی بديعه‌نك ايكی پارچه‌سنی آليورم :

كون كچديكنی سويله‌ين أی شام غمم افزا !
وجدانمی تخريش ايدن أی فكرت فردا !
أی باد مسادن دويولان آه تظلم !..
أی قدرتك اسرارينی مستور و بديدار
اعماق ظلامنده طوتان ليلهٔ بيدار !
أی روحی لرزنده ايدن محشر انجمم !.
محو اولدی او بروهم وخيال اولدی ، دكيلمی ؟
بولمق اونی براس محال اولدی ، دكيلمی ؟

أی لوح بلند افق .. أی مغرب كلكون !
أی حسن بديع شفق .. ای مشرق پر خون !
أی بارقهٔ خاطفه .. ای نجم سحرزاد !..
أی مادر ماتمزده .. ای والد مأيوس !
أی نالهٔ بی فاصله .. ای كريهٔ محبوس !
واه ! أی قره بلوبراقده ياتان سوكيلی اولاد !..
محو اولدی اوبروهم وخيال اولدی ، دكيلمی ؟
بولمق اونی بر امرمحال اولدی ، دكيلمی ؟.

*
* *

اوچ عصردن بری فرانسه تماشاسی، محررلرينك قدرت ودهالری سايه‌سنده ديكر مترقی ملتلر تماشالرينه قارشی آزچوق تفوقنی محافظه ده دوام ايديور. فی‌الحقيقه فرانسه تماشاسی هرشيئه رغماً دائما زنده وپر

شباب قالمش، شیمدی یه قادار قدرت وطراوتندن برشی غایب ایتمه مشدر. واقعـا پیه‌س محررلری آراسنده نقطهٔ نظر فرقی، تماشائی نظریه‌لره عائد تضاد واختلاف اوچورومی بویوکدر. فقط بونی فرانسز تیاترو منقـدلرندن بری پك طبیعی وعینی زمانده قانون تکامله پك موافق بولویور: « حسلرك وفکرلرك برلکی برنوع سکون، برنوع اویوشوقلق حصوله کتیرر که انسانده عزمی، تربیهٔ اراده‌یی که‌وشه‌تیر. هرشیده اولدیغی کبی ادبیاتك منافی نامنه‌ده جدال لازمدر. هیجان وجدال انسانده حدت وعصبیت ابداع ایدر.. حدت وعصبیت‌ده بلاغتدر!. فرانسه تماشاسی پك پرحیاتدر. آراصیرا کورولن علائم شورش او زندکی‌یی اخلال ایده‌جك بر ماهیتده دکیلدر . بوکون یکی بر کتلهٔ شباب « راسین »ه عودت ایدییور ، تولستوئی‌یه تمایل ایله‌یور وآریستوقراتیك صـنعته دشمن اولویور.. »

شیمدی صوك آیلرده پارس صحنه‌لرنده اوینانان شایان دقت پیه‌سلره مجمل بر نظر فیرلاتالم :

لجن آی ساشا کیتری نك La Pélérin Ecossaise نامنده‌کی قومه‌دیسی، بو آی معروف تیاترو محرری اوژن بریونك Le Bonrgeois au champs عنوانلی پیه‌سی صحنهٔ تماشایه قونولمش وآلقیشلره مظهر اولمشدر. [*] بریو اقاده‌می اعضاسندن اولوب « فرانسز قادینی » عنوانلی مشهور

---

[*] ساشا کیتری عینی زمانده پك معروف بر صنعتکار، بر آقتوردر. ۱۹۲۰ سنه‌سنده اوینانان « سنی سه‌وییورم » اسملی پیه‌سی بویوك برموفقیت قازانمش، بونون منقدلر بواثردن تقدیرلرله بحث ایتمشـدی . « بریو »نك « بلانشه‌ت »ی‌ده کنیش بررغبته نائل اولمقدر.

۱۹۲۲، مارت

پیەسك مؤلفیدر. آلتی یدی آی اولدە پارسدە ایتالیان شاعرشهیری غابرییەل دانونجیونك La Pisanelle نامندەکی پیەسی اویناتمشدی. دانونجیونك بویکی پیەسی تیاترو اثری اولمقدن زیادە بلیغ، محتشم بر سلسلهٔ اشعاردر. اثرك کوزللکی تماشادن زیادە مطالعەدە تجلی ایتدیکنی منقدلر سویلەیورلر. وقعە قبریس آداسندە کچیور.. هانری دورنیه : « دانونجیو صحنەدن زیادە کتابدە موفق اولمشدر..» دییور.

مارسل پرەوونك اولجه بحث ایتدیکمز Les Anges gardiens عنوانلی رومانی ایکی فرانسز محرری طرفندن پیەسە تحویل ایدیلمش وصحنهٔ تماشایه قونولمشدر. هانری باتایك Les Flambeaux اسملی پیەسی پورت ـ سن ـ مارتن تیاتروسندە اویناتمش، آلقیشلرە مظهر اولمشدر. ژان ریشپەنك Tango نامندە یکی پیەسی دە « آتەنە » صحنەسندە تمثیل ایدیلمشدر.

بو آیك صوك ومهم حادثهٔ تماشائیەسی ایسە ادمون روستانك زوجەسی مادام روزموند ژەرار ایله بویوك شاعرك اوغلی موریس روستانك مشترکاً یازدقلری اوچ پردەلك برپیەسك ایلك دفعه اولارق اوپەرا قومیق تیاتروسندە وضع صحنە ایدیلمەسیدر. « کبریتجی قیز » عنوانی طاشییان پیەس، صنعت اثرلری ایچون روحندە سلیم بر ذوق وبدیعی بر هیجان بسلەین هر آدامی تطمین وتلطیف ایدەجك بر قدرتدەدر. فی الحقیقه اثر پارسك قورقونج قالدیریملرندە، سفیل وآوارە، سوروکلەنن ، حیاتك خشین وظالم پنجەسی آلتندە أزیلن بی کس وبی حمایه قیزلر حقندە روحلردە درین ونجیب بر حس شفقت ابداع ایتمشدر. پیەس اینجە، مؤثر وانسانی صحنەلر ومنظرەلر عرض ایتمکدەدر.

*
* *

اقاده‌می اعضالغنه انتخاب ایدیلن فیله‌سوف « امیل بوترو » نك قبول مراسمی پارلاق بر صورتده اجرا ایدیلمشدر . بوترونك نطقنه پول بورژه جواب ویرمشـدر . منحل اقاده‌می اعضـالقلرینه نامزد کوسته‌ریلن « هانری برغسون » ایله « الفرد قاپوس » ك و « پیه‌ردو لاغورس » ك اعضالقلری تحقق ایتمشدر .

برغسون ، شعشعهٔ اشتهاری صوك کونلرده بوتون فرانسه آفاق عرفانی صاران کزیده بر فیله‌سوف‌در . فی‌الحقیقه برغسون بوکون صـالونلرده ومحافل علمیه‌ده بر حکمدار فکر کبی اجرای سلطنت ایتمکده‌در . ناصیل که یکرمی سـنه مکتبلرده‌ده سلطنت تدریسیه‌سیله حکمران اولمشدی. برغسونك مسلك فلسفیسی روحی‌در. سپیریتوآلیزم فلسفه‌سنه یکی والهی بر شعله آقیتمشدر . برغسون مادیاتی مالکانهٔ روحدن تماماً آییرییور . اونی استقلال وانفراد ایچنده تدقیق وتحلیل ایدییور. پوزیتیویستلر برغسونك علیهنده‌درلر. بوکارغماً«برغسونیزم» توسع وانکشاف ایده‌جك کبی کورونویور .

قاپوس،فرانسه‌نك طانیلمش ادباسندن‌در. ایلك اثری «داروین»عنوانیله بوبویوك فیله‌سوفه عائد یازدیغی براثرتتبع‌در. اینجه استهزالرده خصوصی برظرافت ومهارته‌مالکدر.موفق اولمش حکایه وپیه‌سلری واردره [*]

دولاغورس ، مقتدر برمورخ وصوك درجه‌ده عفیف بر انسان اولوب « فرانسه اختلالنك تاریخ دینیسی » عنوانلی اثر معظمی پك مشهور وقیمتداردر.

---

[*] صوك اثری اولان Le Soupçon عنوانلی پیه‌سی ۱۹۲۰ سنه‌سنك نهایتلرنده وضع صحنه ایدیلمش وشایان دقت برموفقیت قازانمشدر. ۱۹۲۲،مارت

استاد اکرمك مکتوبلری

حیات تحریریه‌مك الڭ مسعود وحمان یکانه مکافاتی استاد اکرمدن آلدیغم ایکی تلمیذ نوازانه تلطیفنامهٔ نجیبانه‌در. «حسلر وفکرلر» له «افول» ك انتشاری مناسبتیله محضا عالیجنابانه براثر تشویق اولمق اوزره لطفاً کوندردکاری بونجه بك قیمتدار ایکی مکتوبی، حقمده لایق اولمادیغم توجهلری و التفاتلری احتوا ایتمه‌سنه رغماً، شورایه عیناً درج ایتمکدن کندیمی آلامادم. زیرا دوشوندم که بونازك ولطفکار مکتوبلر بنم عجزمی وهیچلکمی ستر واخفا ایده‌من؛ فقط ادیب اعظمك او بی‌نظیر روحنڭ نجابت وعلویتنی رعنا بر طرزده عیان ایلر.. یالکیز شو قادار سویلیه بیلیرم که بومکتوبلر، حیاتمك الڭ یابس، الڭ حزین وبدبین دملرنده بنم ایچون معطرا بر منبع تسلیت، بر منبع تشویق اولدی؛ واولاجق.. بوجهان قیمت تلطیفلره، التفاتلره مقابل اقامتکاهلرینه کیدوب بالذات عرض تشکر ایده‌مه‌دیکم ایچون شیمدی روحمده درین بر بحران ندامت دویویورم. مع‌مافیه عینی زمانده امینم و بو امنیتله متسلی‌یم که استاد مکرم بو حرکتمی لاقیدلغمه، نانکورلکمه دکیل؛ تصدیعه جسارت ایده‌مه‌یشمه، محترز ومحجوب وصدمکریز طبیعتمه عطف بویورمشلردر..

برنجی تلطیفنامهٔ استادانه

ادیب محترم بك افندی

«حسلر وفکرلر» عنوانلی اثر ادیبانه‌کزدن نام حقیرانه‌مه اهدا بیوردیغکز جلدی الدم. بو وسیله ایله نائل اولدیغم احسان والتفات مخصوصله روح وقلبمده انکشاف ایتدیردیکی حس انبساط وابتهاجی بنده‌کز تعریفه مقتدر اوله‌ماسه‌مده مفتون کمالی اولدیغم فراست وعرفانکز پك اعلا تقدیر ایدر. بوندن امینم. بناءً علیه، بنده‌کزی

اوبولده اسراف کلمات ایله تشهیر عجز مجبوریتندن وارسته ایدن ذکای انورکزه، هرشیدن اول، عرض شکران ایدرم.

رسملی کتابده، ثروت فنونده اوقودیغم بك فاضلانه، بك دکرلی مقالات نزیهه آلتنده عرض سیمای محویت ایدن - رائف نجدت - نامی ایله استیناسم اپیجه اسکیدر. بوسهویملی اسمك مسمای محترمیله‌ده برایکی دفعه تصادفی اولارق تشرف ایتمشدم. سودای روح وقلبی، غایهٔ خیالی، زواللی انسانیتك طرف طرف، دمبدم ایچنده بونالدیغی ظلام جهل وعدواندن تماميله صیریله‌رق زوال بولماز برمنوریت‌صلاح ایله تعالیسنه معطوف‌اولان بوشاعر ادیبك تمایلات حسیه وفکریه‌سی حقنده قطعی برفکر حاصل ایده‌بیلمکلکم آنجق «حسلر وفکرلر»ی مطالعه ایتدکدن صوکره میسر اولدی.

کتابك برنجی قسمنی ترکیب ایدن فلسفی، اخلاقی، اجتماعی مقالات‌عالمانه‌نك موضوعلرنده‌کی جدیت‌وقوریلغه‌رغماً کلك سحارکزك تأثیر فسونکاریسی بونلره نه‌درجه مطرا، نه قدر جاذبه‌دار برماهیت اکتساب ایتدرمش اولدیغی‌ده نظردقتمدن دور قالمادی!

مطالعه‌سی، بالخاصه ارباب‌شباب‌ایچون، غایت‌نافع ونوعی‌کندیسنه منحصر اولان بو کتاب کزیده‌ی ترتیب ونشره موفقیت فاضلانه‌کزی تبریك ومطالعه‌سندن استحصال ایتدیکم اذواق‌ادبیه وفوائدفکریه‌دن طولایی ذمت قدردانی‌یه متحتم تشکرات خالصانه‌می عرض حضور ایلرم نور عینم افندم. شیشلی ۲۶ نیسان ۱۳۲۶ رجائی‌زاده

اکرم

ايكنجى تشويقنامهٔ اكرمانه

عزيز ومحترم بك افندى

نام حقيرانه‌مه تخصيص وبر جملهٔ تلطيفيه ايله توشيح بيورديغكز «افول» ى منتلر، مفخرتلرله الدم وهمان مطالعه‌سنه باشلادم. قريحهٔ غراكزك بويكى وامثالسز محصول كزيدنى آثارمتقدمهٔ اديبانه‌كزكبى وحتى بعض جهتلرله اونلره فائق برمرتبهٔ كمالده بولدم.

بونده اظهار بيورديغكز اومبارك حسياتك منبعى قلب نجيبكزده مركوز مليت غيرتى، وطن عشقى دكلمى؟ بوغيرت ومحبتله، شبهه يوق، هپمزك يوركلرمز مشبوع. فقط عنداللزوم تحسساتمزى تصويرده خامهٔ اقتداركزك فيض وجالا كيسنى كوسترمك بزم قلملرمزه ميسر اولمايور. بو حقيقتى هله بنده‌كز كنـدى نفسم ايچون اعترافده تردد ايتمم.

كتابكزك محاربه ومحصوريت وقوعاتنى شـامل فصول وفقراتى اره‌سنه سرپشديريلن افكار ومطالعات نه‌قدر حزين‌ايسه جابجا ابداع وتشكيل ايديلن الواح تحسسات وتحسرات او قدر مؤثر وانتباه‌آور، ايشته بومزيت وحيثيتله اثريكز هم‌تاريخى، هم‌اجتماعى، هم عسكرى، هم ادبى فوائدى جامع برشاه اثردر. موفقيتكزى تبريك ايدر، حضور اديبانه‌كزه تقديم احترامات ايلرم افندم.

شيشلى ٢٨ كانون اول ١٣٢٩ رجائى زاده

اكرم

بس سنه صوکره

— ایکنجی قسم —

۲۵

بس، صوکره

۱۹۱۹ ، شباط

ادبیات ؛ خصوصیله رومانلر ، پیه‌سلر ـ بر ترکیب موجز ایله سویله‌مك لازم کلیرسه ـ حیاتك افاده‌سی‌در . . لکن صنعتکارانه ، سحارانه برطرزده افاده‌سیدر . ایشته بونك ایچون‌درکه ادبیات ایله حیات ومدنیت آراسنده‌کی رابطه ومناسبت غایت صمیمی ، غایت کثیف ولاینفکدر. فی‌الحقیقه عصرلردن‌بری ادبیاتك هاله‌دار بر محرك تکامل‌اوزرنده تحولاته اوغراماسی مدنیتك ، معنای حیاتك ، شرائط معاشرتك د.کیشمه‌سندن باشقه برشی‌ایله تفسیر ایدیله‌مز ..

لکن بوتون بوتحولاتی حیات ومدنیت‌ده علوم وفنونك ترقیات متمادیه‌سنه مدیوندر. علوم وفنونك ترقیسی ، یکی کشفلر واختراعلر حیاتك ، حتی‌فضیلتك معناسنی واسع مقیاسده دکیشدیرمش، مدنیتك جبهه‌سنی پك بویوك بر زاویهٔ احتیاج ایله کنیشلتمشدر . سیاسی واجتماعی ، فکری واقتصادی انقلابلر هپ علوم وفنونك ، کشفیات واختراعاتك محصولی ونتیجه‌سی‌در. دینیله‌بیلیرکه زمانه معیتنده محتشم بر کتیبهٔ علم وفن ، النده سحار بر عصای انقلاب ، مرحمت ایتمز

برسردارمظفر مثبی وقورانه‌سیله متمادیاً ایلرولەمکده ، رهگذارینه تصادف ایدن مدنیتلری، سیاستلری، عنعنه‌لری ، تلقیلری ، اعتیادلری بی‌پروا دەویرمکده ؛ حق، أوت حق دماغ بشرك حجیراتنی، روحك انسجهٔ تحسساتنی بیله دکیشدیرمکده‌در. فی‌الحقیقه برقاچ عصر اولکی عشقلر، احتراصلرله شیمدیکیلرك آراسنده نه درین برتفاوتك کردابی واردر.. ایشته تا معبد عشقك حریم قدسیتنه، قلبك انسجهٔ احتساسات واحتراصاتنه قادار حلول وتأثیر ایدن زمانه ، بوقدرت بی‌اماندرکه ادبیاتك ، شعر وصنعتك محور تکاملنی اداره ایتمکده‌در .

ادبیات صانکه حساس وممتاز برقادین، برنفیسه‌درکه آنك، محیطك منظرهٔ حیاتك ، هوای مدنیتك تحولات وانفعالاتنـدن ، هیجانات واحتراصاتندن هرشیدن وهرکسدن زیاده متأثر ومتحسس‌در. اوحالده آنجق بوتون بوتحولات وانفعالاتی ، هیجانات واحتراصاتی سینه‌سنده طاشییان جانلی وبدیعی برادبیات، عصری وحقیقی برادبیات اولابیلیر.. روحی، کرك اساس وکرك شکل اعتباریله ، وطنك وبدیعیاتك ضررینه اولارق ، دار ، ابتدائی ، غیراخلاقی برناسیونالیزمك ، داها دوغرو وقیصه برتعبیرله ، برشووه‌نیزمك مظلم و متعصب پرنسیپلرینه طاقارق ملی وعصری برادبیات یاپمایه اوغراشمق ، آه یاربی ، نه قادار فرضا اوتحی عصرك یکرمنجی عصر ایله استهزاسنه بکزرکیبی برشی اولویور!.. دوشونولمیورمی‌که عرفانسز برسیاست ناصیل عصری، منجی برسیاست اولامازسه ، عرفانسز برادبیات‌ده عصری ومنجی برادبیات اولاماز...

بیلمم، بلکه بن فکرمده خطا ایدییورم، فقط اویله ظن ایتمکده

اصرار ايليورم كه ادبياتلر بوملیت عصرینـه رغماً [*] کیتدکجه ملی اولمقدن اوزاقلاشیور ، بالعکس جهانی اولمایه یاقلاشـیور .. بوندن تام اون سكز سنه اول فرانسه نك اومنقد معروفی « فردیناند برونتيه ر » افول ایدن اون دوقوزنجی عصرك ادبیـاتی تدقيق وتتبع ایدركن نه كوزل ، نه مصیب برفکر وتمنیده بولونمشدی : « آرتیق یکرمنجی عصرده ادبیات دکیل ملی، حتی دکیل اوروپائی، جهانی اولمالیدر!.. » فی الحقیقه ترقیات علمیه وفلسفیه ، مناسبات اقوام ، تجارت بین الملل ، انسانی امللرده کی انکشاف ، دوشونوشلرده وحس ایدیشلرده کیتدکجه متکامل مشابهت ... بوتون بومؤثر عامللر وعنصرلر ادبیاتی هرکون بر آز داها عالمشمول قیلمقده‌در ..

جهانی براثر ادبی ابداع ایدن برمتفکر سـاده انسانیته دکیل ، عینی زمانده ملیتنه ده مفید اولور . . وخصـوصیله ملیتنه ... چونکه سینه‌سندن بویله یوکسك روحلی برصنعتکار یتیشدیرن بر ملتك قیمت واهمیتی جهان تمدن نظرنده پك چوق اعتلا ایدر . . یالـكیز عرفاناً روحاً دکل ؛ حتی سیاسة ده ارتقا ایدر .. عصرك ایجاباتنه ، دهرك انقلاباتنه سرفرو ایله‌مه ین ماضی پرسـت ذهنیتلرك محصـولی اولان براد بیاتك تأثیری بعضاً ـ هایدی مسامحه‌كار داورانالم ـ هیچ ومضر اولماسه بیله ، هروقت محدود وموضعی قالیر..

عصری ادبیـات ، آنجق صحیفه‌لرینـه عصرك « ته‌قنیك » نی ، عصرك اسلوب حیات وافكارینی، عصرك هیجانات وتموجاتی ملی وبدیعی

---

[*] معمافیه ملیتك ، یکرمنجی عصرك تماميله قاراقته‌ریستیك برنشانه‌سی، بر خاصهٔ ممیزه‌سی اولدیغنه وخصوصیله اولاجغنه چوق شبهه‌م واردر !.

بر طرزده عكس ايتديرن وحق ايجابنده عصرك وملتك فوقنه يوكسه‌لن برادبياتدر.. بزم شوصولك انقلاب سنه‌لرنده بوتون شدتيله كابوسنی اوزرمزده طاشيديغمز سياسی بلالر، ملی ماتملر غيرمنور ، كور بر ناسيوناليزمك نتيجه‌سندن باشـقه بر شيميدر ؟.. جهل وظلمت ايله دولو بر شفقت بر چوجوق ايچون ، بر چوجوغك اسـتقبالی ايچون ناصـيل توليد مصائب ايدرسه بويله بر « شووه‌نيزم » ده ، خصوصيله بويله برعصرده وبويله برمملكتده ، برشاه اثر اضمحلال حاضرلايابيلير !. سياستده‌كی ظالمانه خطالره موازی‌اولارق بش‌سنه‌دن بری ادبياتده‌ده عينی خطالر ارتكاب‌اولوندی. صنعی،غيرطبيعی برايده‌آل ايله‌روح شباب اغفال واضلال ايديلدی.پان‌توركيزم، پان‌اسلاميزم جريانلری برطوفان احتراص حالنده يالكنز محيط‌سياسته دكيل، محيط ادبياته‌ده استيلاايتدی. [*]مملكتك وضعيتی، عناصرك قدرتی، اوروپانك وعصرك‌مشوار تهيـج وتحسسی، هيچمی هيـچ، نظر اعتباره آلينمادی.. زمانه، قانون تكامله سرفرو ايتمه‌ين هر مؤسسه‌نك محكوم سقوط اولاجغی ذره قادار دوشونولمه ـ مه‌دی .. تاريخك هايقيرديغی بوتون حقائقه وفجايعه رغماً سرسريانه ومجنونانه بر خيالپرورلكله بر توران ، بر قيزيل الما ، بر پروپاغاندا ادبياتی‌دركه جوش وخروشه كلدی.. عجبا ادبياته سياستمی ، تجارتمی حلول ايتمه‌دی ؛ قوميته‌جيلق ، فرقه‌جيلق‌می كيرمه‌دی ؛ منفور بر

[*] بالطبع تورك واسلام عالمنك‌قدرت وسعادتی، مدنی‌سويه‌سنك رفعت واعتلاسنی كوكلك درينلكندن كلن صميمی برحسله‌ايسته‌مك وبوآرزويی ايجابنده فعلاً اظهار ايتمك هرتورك وهر مسلمان ايچون معزز برحق ومعزز براملدر. يالكيز بومعززاملی‌مفرط،مشئوم‌ومشوش احتراصات سياسيه ايله قاريشديرمق‌دركه ناچيز فكرمجه قورقونچ وقاراكلق برحركتدر .

احتراصك حماسی، مدهش بر « أغوئیزم»ك کابوسیسی چوکه‌دی... آه، أوت هپسی، هپسی اولدی. لکن نتیجه‌ده، نه‌قادار یازیق که، زاواللی وطن گیبی ، عرفان وّوجدان أزیلدی، کیتدی!.. استقلال تفکردن، وقار تحسسدن عادتا نشانه قالمادی!. یالگز وجدانك، یالگز عرفان وعمرانك حاکم اولاجغی تمیز ، منور بر افق حیات ، بر محیط شفق کورمك احتیاجیله تیتره‌ین اصیل ومهیج روحلر ایچون بو ، نه الیم، نه‌سرسم ایدیجی برمنظرهٔ سقوط ایدی، یاربی؟... شیمدی مع التأسف توران ایللرندن ، آلتای داغلرندن اسن بادسیاه ، بوغاز ایچنك مائی صولرینه آنجق محموم ومسموم برموجهٔ استهزا سرپیورا...

بیلمم، بوسوزلره، بوآجی سرزنشلره تورکك مدنی سـویه‌سنك اعتلاسنی هدف اتخاذ ایدن ضیادار ، لیبه‌رال ، وطنه حیات وسعادت کتیرور بر ملیتپرورلـکك اك آتشین طرفداری اولدیغمی علاوه ایتمك لازم‌میدر؟...

هرادبیاتك ایچنده بولوندیغی دورك، هیئت اجتماعیه‌نك شخصیتنه، شخصیت حاکمه‌سنه اطاعت ایتمه‌سی پك طبیعی ایکن مملکتمزده بو ، بر استثنای غریب تشکیل ایتمش، بیك دوقوز یوز سکز انقلابی بزه عصیانکار، جانلی وهیجانلی بر اثر ، احتوا ایتدیکی وثائق ایله تاریخ ادبیاتده مهم بر ایز بیراقه‌جق براثرادبی‌اهدا ایده‌مه‌مشدر. [*] منور، نجیب،عرفان وعمرانی استهداف ایدر بروطنپرورلك..شووه‌نیزمدن،ظلمت وتعصبدن‌چوق‌اوزاق؛ نور و ضیایه، انسانلغه پك‌یاقین برملیتپرورلك..

[*] بر اثر ادبینك قیمت واهمیتی‌احتوا ایتدیکی‌وثائق بشریه‌نك مقداریله مقایسه اولنور .. ایپولیت تن

توركلكك سويهٔ مدنيه‌سنی، سويهٔ اجتماعيه واقتصاديه‌سنی اعلا.. مسلم وغير مسلم بوتون عناصری ـ قابل اولابيلديکی قادار ـ فسون منفعت وشفقت ايله تسخير .. هرنوع ظلمه واستبداددن نفرت .. انتظامه، حيات وفعاليته پرستش .. آوروپا عرفانـنه مشتاقانه هجوم .. تورك قادينلغنی قفس حياتندن، ظلمت واسارتدن تخليص .. حريتك، خصوصيله حريت فكريه‌نك فضائلنی ادراك وتقديس .. تجددی، عدل وخيری صميميتله، منت وشكرانله درآغوش.. عصرديده، مضر وكهنه هردورلو اعتيادات سياسيه، اجتماعيه وملبه‌يه بر فوران عصبی ايله عصيان.. روحی يوكسلتن، دماغی خسيس احتراصلردن تميزله‌ين فداكار، جهانی، ابداعی بر عشق!...اوت، بوتون بوتحسس وتفكرلر، بوتون بو مفيد ومهيج موضوعلره مونس بر تماس صنعتكارانه ايله دوقونارق ملتك آفاق روحنه فجر وشفق سرپه‌جك « موده‌رن » بر نفيسهٔ ادبيه ابداع ايديله‌مه‌دی.. [*]

اكر انقلاب قدرتلی، حقيقی وعصری اولسايدی، اكر انقلاب قوتنی تماماً نوردن، عرفاندن، عدالت احتياجندن آلسايدی بوس

---

[*] يالكيز انقلاب دكيل، حرب عمومی‌ده بزده ديكر ملتلر كبی جانلی وبديعی بر حرب ادبياتی ميدانه كتيره‌مه‌دی.. هرشيئه، بی‌نظير فلاكتلره وماتملره رغماً ينه او المی صنعتده، اكثريت اعتباريله، بر سفاهت حس، بر ذوق هوائی حاكم!. عجبا دورت سنه‌يی دولدوران اومعظم منقبه‌لر، قهرمانلقلر وهيجانلر.. او مدهش سفالتلر، فاجعه‌لر ومجرالر لاقيد وبی پروا زمانك دهان نسيانه‌می غدا اولاجق، يوقسه الی‌الابد تاريخك يابس وحسسز صينه‌سنده‌می ياشه‌ياجق؟! بوسؤاله ياقين برآتی‌نك، هيچ اولمازسه قسماً، مثبت بر جواب ويره‌جكنی اميد ايتمك ايسته‌يورم.

بوتون يكى بر افقه دوغان بر هيأت اجتماعيـه‌يى اصيل ، يوكسك بر ايده‌آل ايله تنوير و تهييج ايده‌جك بويله براثر مطلقا ياراتيله‌بيردى .. حالبوكه بو اليم يوقلغه ، بودرين بوشلغه مقابل بى‌چاره مملكتى وملتى اوچورومه سوروكله‌مكده‌مهم بر عامل اولان بوتون او كهنه ومزعج نظريه‌لريله بر توران ، داها دوغروسى برقوميته ادبياتى‌سهولتله‌ايقاع ايديله‌بيلدى .. هيچ بر قدرت تلقينيه‌سى اولمايان بر اثر ادبى يى پك سومه‌ينلردن؛ رومانلرك، پيه‌سلرك« آتمز » اولماسنى ترجيح‌ايدنلردن وخصوصيله «صنعت ايچون صنعت» نظريه‌سنه بلا قيد وشرط‌باغلانمق عصرك روح ترقياتى تماميله ادراك ايده‌مه‌مكدن متولد بر كوته‌بينلك اثرى اولديغنه قنـاعت كتيرنلردن بولونديغم حالده بو ادبياتى ، يابس اولديغى قادارپك ادعالى كورونن بومتحكم ومتهكم توران،نام ديكرله، ضيا كوك آلب ادبياتى ، بيلمم نه‌دن ، سياسةً پك مضر ، فكراً ، روحاً‌ده پك بارد وغير بديعى بولدم.. [قوطلو ، صاواش ، آيبرد ، باقراج ، اوزان ، قوپوز ، توره ، باسسا ، اورتاج ، شولن ...] كبى شيمدى خاطرمه كله‌ين داها بر چوق حيات ادبيه‌ده ياشامادن اولمه‌يه محكوم نقيل كلمه‌لرله ، نازك وكبار استانبول شيوه‌سنك روح متكاملنى اينجيتن وفقط اوكا مقابل معنى اعتباريله‌ده فضله هيچ برشى افشاوملى هيچ براحتياجى تطمين ايده‌مه‌ين صوغوق تعبيرلرله بعضاً سيكرلرمك انجمادينى حس ايدر كبى اولدم. اساساً لسانده سـاده‌لكه وجدانمك بوتون صميميتيله طرفدار ايكن ، بيلمم ناصيل‌آ كلاتايم ، بواصالت موسيقيه‌دن تماماً محروم توره‌دى كلمه‌لرقارشيسنده‌ويسى ونركسى‌زمانىنك اوقولاقلرى اوغولتان طنطنهٔ بى‌معناى اسلوبنه عادتا مشتاق ومتحسر قالدم!!..

سياسى براستنادكاهدن آلنمش صرعه‌لى وحمالى بر قوت ايله صنعت وفكر عالمنه بودرجه ظالمانه بر تجبر وتحكمك تسلط ايتديكنى هيچ بر ملتك تاريخ ادبياتى قيد ايده‌مز !.. مليق يالكيز كهنه وشعريت تلفظدن كلياً آزاده كلمه‌لرك احياسنده ، مشئوم قيزيل الما پولتيقه‌سنك ترنمنده آرايان بوصنعى وجبرى جريان ، بوادبى و سياسى احتراص واستبداد قارشيسنده محافظهٔ وقار ايدنلرى ، اويله ظن ايديورم ، تاريخ ادبيات تقديرلرله ياد ايده‌جكدر ..

زاواللى فكرت !.. شيمدى سن بكا نه حسى وفجيع خاطره‌لر ، نه هيجانلر وهجرانلر الهام ايديورسيك !...

*
* *

ادبيات ، خصوصيله رومانلر ، پيه‌سلر علوم وفنونك ترقياتندن ، حيات ومعاشرتك تحولاتندن متأثر اولديغى كبى حيات اجتماعيه ومدنيه‌ده ادبياتدن پك چوق متحسس اولور . فى الحقيقه بعض معظم اثرلر عشق ، حس عالملرنده برچوق اينجه‌لكلر ، دكيشكلكلر ، فجيعه‌لر وانتحارلر ايقاع وابداع ايتديكى كبى سياسى واجتماعى حياتده‌ده قانونلرك تحولنه ، انقلابلرك ، اختلاللرك انفلاقنه سبب اولمشلردر .. بوكون روسيه‌ده‌كى تشوشات وتموجات اجتماعيه تولستوئى نامنده‌كى برصرصر دهانك اثرى دكيلده نه‌در ؟.. ايشته عصرى ، حقيقى ، جهانى اثرلر ديه بونلره ، بولايموت هياكل حس وفكره ديمليدر ... تولستوئى‌نك كتابلرى انقلابكار وعصيانكاردر ، حسى واجتماعيدر ، انسانى وجهانيدر .. فقط عينى زمانده بوتون بويوكسك مزيتلر اثرلرينك ملى اولماسنه ، روس روحى وحياتنى ، حتى برفوطوغراف صداقتيله ، كوسترمه‌سنه هيچ برزمان

مانع دگيلدر .. ايشته بن ملىق بويله آ كلارم .. عجبا قاچ مظفر قوماندان، قاچ سرسری ديپلومات روسيه‌يی تولستويك، غوركينك، پوشكينك، دوستويه‌وسكی‌نك اثرلری قادار يوكسلته‌بيلمش، موسقوف ملتی جهان تمدن نظرنده اعلا ايده‌بيلمشدر؟.. عسكرلكدن، شوكت عسكريه‌دن زياده روحاً يوكسه‌لن، سطوت عرفان [*] كوستره‌رن ملتلردر كه داهازنده، داها مستقل وذی‌قدرت‌درلر .. بيلمم بز بوابدی حقيقتی داها نه وقت ادراك ايده‌جكز؟..

.... تولستوئی [**] ادبياتده هم ره‌آليست، هم ايده‌آليست بر محرردر.. موفقيت صنعتكارانه‌سنك مهم بر قسمنی سحار بر آهنك امتزاج ايچنده برلشديرديكی بوايكی ضد جريانه مديوندر. هر مسلك ادبی‌نك كنديسنه مخصوص مزيتلری، نقيصه‌لری واردر .. يالكز بر مسلكه متعصبانه ومفرطانه باغلانمق موافق دگيلدر.. اصل هنر هر سيستمك، هر جريانك مزيتلرينی، قدرت وفضيلتلرينی موشكافانه سچمك و اونلری بر طرز ماهرانه‌ده مزج واستعمال ايتمكدر.. ره‌آليزم ايله ايده‌آليزمی ممزوجاً ذكای صنعتلرينه سرفرو ايتديرن محررلر، اثرلرنده هم حقيقتك

---

[*] بكا «حرث» ك آهنك تلفظی پك عبوس، پك صوغوق وقابا كليور.. بوكلمه‌ده معنی جهتيله‌ده فضله برجيادت وطراوت كوره‌ميورم.. «كولتور» مقابلی اولارق «عرفان» كلمه‌سنی هم لفظ، هم معنی اعتباريله داها نفيس ومونس، داها قوتلی وشطارتلی بولويورم..

[**] استاد محترم سليمان نظيف بكك بوآی دارالمعلمين عاليه‌ده نامق كمال حقنده ويرديكی اونفيس ومهيج قونفرانسده هوغو وتولستوئی ايچون درميان ايتديكی فكرلره اشتراك ايتمه‌ديكمی عرضه لزوم كوروبورم.

١٩٢٢، مارت

ضیاسنی، هم خیالك شعرینی یاشاتابیلدکلرندن موفقیتلری داهاسحرلی، داها جاذبدر .. تولستوئی‌دن باشـقه بووادیده تمایز ایدن ، شخصیت وغیرشخصیتی فسونکارانه مزج ایده‌رك بدایع ونفائس صنعت وجوده کتیرن اساتیذ صیراسـنده بالخاصه کوستاو فلوبر ، آلفونس دوده ، غونقور برادرلر ... کوسته‌ریله‌بیلیر ..

مع مافیه بوایکی مسلکدن یالکز برینی ترجیح ایدن ادبا آراسنده موفق اولانلرك شعشعهٔ صنعت وشهرتلری داها آز پارلاق دکیلدر . اصل ایش سحر موفقیتده ، سر صنعتده‌در .. ادبیاتده غیر شخصیلکی تقدیرله، هیجان وتهالکله قبول ایتمه‌مك هیچ برزمان دوغرو اولامادیغی کبی شخصیت مسلکنی‌ده بی‌پروا رد قطعیاً موافق دکیلدر.. مع‌هذا شوراسنی‌ده‌سویله‌ملیدرکه غیرشخصیت [ره‌آلیزم] ك داها ذی حیات، داها مظفر ومفید اولدیغی ترقیات علمیه اظهار و اثبات ایتمکده‌در. عینی زمانده او هرشیدن بویوك، مقدس وابدی اولان حقیقت نامنه شونی‌ده اعترافدن چکینمه‌مه‌لیدرکه روح بشرده‌کی تجدد احتیاجی، بوظفری‌ده پایدار برهوای انحصار ایله درآغوش ایده‌مز ..

ایده‌آلیزمده الك چوق موفق اولان آناطول فرانس ، ره‌آلیزم مسلکنده‌ده بویوك وممتاز برقدرت دهاٴ کوسته‌رن بالزاق، موپاسسان، خصوصیله زولادر . او زولادرکه دەموقراسـینك ، سوسـیالیزمك توخوملرینی‌اثرلری ایله فیلیزلندیرمش، عصای صنعتی‌ایله بردورك تاریخ اجتماعیسنی سحارانه‌تثبیت ایتمش، مالکانهٔ ادبیاته یالکز پسیقولوژی‌یی دکیل ؛ فیزیولوژی وسوسیولوژی‌یی‌ده شطارت ومهارت ایله ادخال ایله‌مشدر ..

تولستوبك ، زولانك ، ابپسه‌نك ، آناطول فرانسك اثرلری ، اوانسانی وجهانی، اوعاصی وپرشفق ادبیات مع التأسف قتال عمومی‌یه مانع اولامادی .. مدنیتی تخریب ، انسانیتی تزییل ایدن حرب عمومینك کابوسی ایشته ، قاتل برسیاه قاناد کبی ، بشریت محترصه ومضطربه‌نك آفاقنده ، محموم ومشئوم ، دورویور !... اجتماعیات واقتصادیاتی ، تفکرات وتحسساتی تلقیات واعتیاداتی رعد وبرقدن بر صدمه ایله اساسندن صارصان بودورت سنه‌لك هول انکیز منظرهٔ قتال قارشیسنده ادبیات مستقبله ، شبهه‌سز پك چوق متأثر اولاجقدر ...

حرب عدم مساواتی ، طبقات اجتماعیه آراسنده‌کی اوچورومی مدهش بر طرز ومقیاسده درینلشدیردی .. بر طرفده آجلقدن ، فیزیولوژیك سفالتدن ، قتال عمومینك بیراقدیغی اومشئوم وظالم کابوسدن ایکله‌ین ، فریاد ایدن بر کتله ، بر کتلهٔ کین وغیظ .. دیکر طرفده بردن غیر مشروع حمله‌لرله رفاهك ، ثروتك ، طنطنهٔ معیشتك اك یوکسك شاهقه‌سنه صیچرامش بر زمره ، بر زمرهٔ اقبال واحتراس .. شوموزعج وفجیع عدم مساوات ، بوتون ملتلرده بوایکی طبقه آراسنده شو مدهش ودرین اوچوروم اجتماعی بر حرب آچاجق ؛ وبو حرب احتمال معتدل ناسیونالیزم حسیاتنی بیله ضعفه اوغراتاجق و ادبیات عمومیه‌ده بوندن متأثراً داها انسانی ، داها دموقرات وداها سوسیالیست اولاجقدر ..

بوصوڭ دورت بش سنه ظرفنده هرشیئك فوقنده شدتله حکمران اولان معده احتیاجنك عنیف برتکمه‌سی ایله نه قادار صاف ، بی‌کناه قادینلر اوچورومه یووارلاندی ؛ ونه یوکسك ، نه متین فضیلتلر

وسجيه‌لر ييقيلدی!. غليظ بر جريان تجارت واحتراص ايله طاشان حرب ثروتنك فيضان مشئومی قارشيسنده بوتون حسيات عاليه، بوتون معاليات وبديعيات بر نعش مغروق كبی سوروكلندی، كيتدی.. جبهه‌لرده كيلرك قانلری وكيريده كيلرك سفالتی بهانه‌سنه قازانيلان بو قيزيل ثروت بوتون بشريت ايچون اجتماعی بر چيبان، بر قرحه‌دن باشقه بر شی دكيلدر.. انسانيتك سلامت وصحتی ايچون بو يارايه بهمه‌حال بر نيشتر وورمق لازم! بو عملياتی، بو الهی تداوی‌يی آنجق او كنيش وجاذب معناسيله ادبيات ياپابيلير!..

فی‌الحقيقه ادبيات مناظر جديدهٔ حياتيه‌يی، بوتون بو ظلملری، فجيعه‌لری، سفالتلری، حقسزلقلری و اخلاقسزلقلری ده آليزمك مهيب وذی قدرت عناصر وتشكيلاتيله، اولديغی كبی، تصوير وتشهير ايدركن.. عينی زمانده ايده آليزمك صنعتكار، صيجاق وبر شفق هيجانی بر شهپر ضيا وسودا كبی مذهبك، عرقك، مليتك فوقنه يوكسه‌لرك معبد انسانيت ايچين بر دين، بر فلسفهٔ شفقت ابداع ايتمه‌يه چاليشمالی؛ قدسی و صميمی بر حملهٔ محبت ايله آلام عموميه‌يی قوجاقلامالی‌در.. ايشته فكرمجه ادبيات مستقبله‌نك خطوط اساسيه‌سی و ايده‌آلی...

بشريت چوقدن بری فرط تسليحات كابوسندن، احتراص وخوديني حماسندن خسته ومضطرب ايدی.. كنديسنه حرب عمومی شكلنده قورقونج بر عمليات ياپيلدی.. فقط خسته عمليات نتيجه‌سنده پك ضعيف و بی‌تاب دوشدی.. شيمدی اونی قوتلنديرمك، اونی ابدی بر نفخهٔ زندكی ايله جانلاندرمق لازم.. بوتون ملتلره منسوب

متفکرلر، صنعتکارلر آرتیق حرب عمومینك نتایجنه وضع ید ایتمه‌لی؛ یالکیز بر ملتك دکیل ، بوتون انسانیتك اك کزیده ، اك متحسس بر اولادی اولدقلرینی دوشونمه‌لی ؛ اثرلرنده حریت عمومیه‌یی ، عدالت عمومیه‌یی ، شفقت عمومیه‌یی ترنم ایله‌مه‌لیدرلر ..

أی حالا ظلمته مستغرق مدنیق مشعلهٔ حقیقت ایله آیدینلاناجق، انسانیت ایچین جیرکین ومضر کوردیکی هرشیئه قهرمانانه هجوم ایدرك استقبالی محترص ، خونخوار پنجه‌لردن قورتاراجق یوکسك وجسور زمرهٔ متفکرین .. أی حساس و ایده‌آلیست قافلهٔ ادبا وشعرا !.. سلاح باشنه !.. آرتیق متعظم و متحکم قیلینجلرك شدت وسطوتلری یتیشیر . بوندن‌صوکره آفاق بشریتده قانلی قیلینجلرك قاتل منظره‌سی دکیل ؛ عرفانك ، حقیقتك ، انسانلغك الهی شعله‌سی پارلاسین .. آرتیق حیاتده قان و آتش ایله ملمع بر شان وشرف اولامیه‌جغنی هر ملت وهرفرد آکلاسین .. فی‌الحقیقه ادبیات ، فلسفه بوجنایتی، بو حرب عمومی وحشتنی آنجق حدت ونفرتك ابداع ایده‌بیله‌جکی بر بلاغت آتشین ایله پروتستو ایتمه‌لیدر .. هوغونك دیدیکی کبی مدنیتك صلح : فضیلتی.. جنك : جنایتیدر. انسانلرك حقی یاشامق.. وجدانلرك حقی‌ده حریت و آزادکی ...

لکن یاربی ، آرتیق هیچ اولمازسه او مقدس صنعت ، او معزز مالکانهٔ ادبیات هوای کین ایله مسموم و محموم اولماسین .. اعماق ظلامنده فاجعه‌لر ، شآمتلر تونکله‌ین عمومی خرابه‌یه هیچ اولمازسه او ، بر آز هالهٔ تسلی ، بر آز شکوفهٔ شفقت سرپسین !...

.... فقط شیمدی هرشی «ورسای» صلح قونفرانسنك مقرراتنه

تابع !.. آه ، بو مقررات عادل ومعتدل اولسه ؛ احتراصدن ، افراطدن وانتقامدن اوزاق بولونسه ایده آلیست فیلهسوفلرك عصرلردن بری طلوعنی هیجانله بکلهدکلری شفق نه کوزل، نهجاذب برقولایلقله دوغار ، وبو طلوع دوکولن او ملیونلرجه معصوم قانلره ناصیل صمدانی بر مهتاب تقدیس سرپردی .. أوت ورسایدن یا بوتون انسانلغی ایصیتان بر کونش طلوع ایدهجك ویاخود صوك شعلهٔ امید بوس بوتون سونهجك !..

أی متفکر قلهمانسو، أی صلح قونفرانسنك رئیس شهیری!.. اصل بویوکلککی یالکیز فرانسهنك دکیل ، فقط انسانیتكده مقدراتنه حاکم اولدقدن صوکره کوستر !.. دهترمینیست ومسامحهکار اول .. قلبکدهکی شفقت دماغکدهکی ضیاایله مسابقه ایتسین .. قدرتلی روحك، غالب و مغلوب ، بوتون انسانیتی عینی مساوات محبتله قوجاقلاسین .. بوتون ملتلر ایچون نور ، شفق ، نجات بو درآغوشدهدر .. ادیبلره، شاعرلره ابدی و فجری بر موضوع هدیه و الهام ایت !.. اوخ ، آفاق انسانیتك شاهقهٔ شفقتنده بوتون صنعتکارلره براله الهام اولمق.. بو ، نه یوکسکلك ، هرشیئك ، هر اقبال ومسندك فوقنده نه سماوی بر سلطنت روحیهدر !..

أی یونانپرست قلهمانسو!.. أی مقدرات جهانك ناظم نامداری!.. هیچ امید ایدرمیدك که بوندن اون اوچ سنه اول ، ١٩٠٦ ده او سهویملی و مدنی مملکتکزده مدهش برقضا اولسون ، « قورییهر » ده بر چوق معدن عملهلری فجیع بر ضربه ایله بردن ترك حیات ایتسین ده بنم کبی ناچیز بر تورك « دربندکلرده .... » [*] عنوانیله

[*] حسلر و فکرلر ، صحیفه : ٢٧

صمیمی بر مرثیه ، عاصی بر منثوره یازسین ؛ حیاتك ، عدم‌مساواتك او زاواللی قوربانلرینه بوتون روحیله آجیسین ، او کوزللکلر وانجه‌لکلر دیارینك آلامنه قلبنك بوتون هیجانیله اشتراك أیله‌سین...

ایشته بنم کبی بر ذرۂ حس وفکر بر دور ضجرتده و بر محیط ظلمتده ، ولوکه ناچیز اولسون ، شو هیجانی ، شو بین‌الملل شفقتی کوسته‌رسه سنك کبی بر شعلهٔ دهاْ بو زمانده و او دیار ضیاده بوتون‌انسانیت مضطربه‌یی عینی‌مساوات محبتله درآغوش ایده‌مزمی؟..

فی‌الحقیقه سن‌که یالکز جهان سیاستك دکیل ، عین زمانده تفکر وادبیات عالمنك‌ده نافذ ، مؤثر بر عضویسك .. سندن بو بویوکلکی بوتون انسانلغی کابوسدن وضلالتدن قورتاراجق بو ابدامی جلادتی بکله‌مکده پك چوق حقلی‌یز !.. [*]

*
* *

صوك آیلرده ، زمانك قهرمانی اولمق صفتیله ، الك بنام محررلر طرفندن حقنده بر چوق أثرلر نشر اولونان قله‌مانسو فی‌الحقیقه فرانسه‌نك الك بویوك متفکرلرندن ، حق ادیبلرندن‌در . اسلوبی غایت‌متین وآتشین، سحار وآهنکدار اولان قله‌مانسویی بعض منقدلر بر چوق خصوصاتده دیده‌رو ، وولتر ، ره‌نان ، هوغو ، میشله کبی فرانسه‌نك برنجی صنف متفکر ادباسیله مقایسه ایدیورلر . یتمش سکز یاشنی کچن بر پیر سیاسی ایچین بو ، نه‌بویوك

---

[*] مع‌التأسف قله‌مانسو حرب کبی صلح قهرمانی اولامادی .. او یوکسك جلادت مدنیه‌یی کوستره‌مه‌دی !. مع‌مافیه بوکون انسانی‌مشعله ، ولوکه خفیف اهتزازلرله اولسون ، ینه پارس آفاقنده پیریلدایور ...

۱۹۲۲ ، مارت

برمظهريت فكريه وادبيه !... ناصيل برفسون برقدرت ، برمعجزهٔ صحت وشطارتدركه بزده آلتمش ياشنده صولانان بينلرء مقابل اوديار عرفان سكسانلك بويله زنده ، پرذكا وضيا بردماغ ياشاتيور !..

قلهمانسونك بك أسكى وصميمى بردوستى اولان كوستاوژهفرووا حكايهنويس اولديغى قادار معروف بر منقد ، مقتدر برغزتهجىدر .. L'Apprentie وَ L'Enfermé ‘ Le Cœur et l'esprit عنوانلى أثرلرىايله تمايز ايدن بومحرر ايچون منقدلردن ژول بووا: «راديقال-سوسياليست وآتشين برءوراليست اولان ژوفرووا عدالت وحريته صوك درجه تشنه ، ضعيفلره قارشى درين برحس شفقت ومرحمت ايلهمتحسسدر ...» دير .. ايشته بويله رقيق ، انسانى حسلر و فكرلرله مجهزبوبنام متفكراخيراً، ديكر برچوق محررلر كبى ، « قلهمانسو » عنوانيله مهم برجلد نشر ايلهمش ، بك أسكىوصميمى محبنك حيات سياسيه وفكريهسنى تشريح وتحليل ايتمشدر .

ايلك دفعه اولارق ۱۹۰٦ ده رياست وكلايه كچن قلهمانسو ۱۸۸۰ ده عدالت غزتهسنى تأسيس واوزون مدت اداره ايتمش ، أبى زمانده شفق غزتهسنده چاليشمش ونهايت حرب عموميدن برسنه اول ، ۱۹۱۳ ده سربست آدام غزتهسنك امتيازينى آلمشدر . حرب اثناسنده جريدهسنك اسمنى « زنجيربند آدام » ه تحويل ايتمش و ۱۹۱۷ تشرين ثانيسنك اون آلتيسنده ، حربك الكشدتلى وبحرانلى زماننده، قابينهيى تشكيله مأمور ايديلهرك غزتهسنه أسكى اسمنى ويرمشدر .

بك مكمل، بك آتشين برغزتهجى، برمناقشهجى اولانومدهش برقدرت اقناعيهيه مالك بولونان فرانسه باش وكيل حاضرينك حيات

سیاسیه و فکریه‌سی امثالنه آز تصادف اولونور مجادله‌لر، مصارعه‌لرله کچمشدر .. ولوله‌ٔ مناقشاتی آفاق سیاست وتفکرده بیلدیرملر ابداع ایدن بوخشین ، بومتشبث وییلماز آدام، تنقیدده کوستردیکی صولت وسطوتدن دولایی ، « اختیار قاپلان » نامیله شهرت بولمشدر .

بوکون ترقیات علمیه‌نك نتیجه‌سی اولارق رومانلر حیات اجتماعیه‌نك برتاریخی ، بشریتك برونیقه‌سی دییه تلقی ایدیلیور .. ایشته بواك صوك تلقی‌یه کوره قله‌مانسونك عینی زمانده مقتدر برحکایه نویس اولدیغنی منقدلر اعتراف ایلیور ..

احتراصات سیاسیه ومجادلات قلمیه‌سیله تمایز ایدن، ادبیات و فکر عالمنده‌ده اثبات قدرت ومزیت ایله بن بو نامدار باش وکیل بوندن اوچ آی قادار اول ، تشرین ثانینك یکرمی برنده ، منقد شهیر مرحوم امیل فاکه‌نك یرینه فرانسه اقاده‌میسی اعضالغنه انتخاب ایدیلمش، لایموتلر صیراسنه کچمشدر !..

لکن بنم فکرمجه قله‌مانسو بوتون بشریت ایچون ابدی وشرفلی برصلح؛ احتراصدن ، کین وانتقامدن چوق اوزاق برعدالت واعتدال صلحی عقدینه چالیشیر وموفق اولورسه ایشته آنجق اوزمان حقیقةً لایموت قالیر ؛ وجدان انسانیتك مؤبد تقدیسنی قازانیر !!...

٢٦

قورقونج بر دور

١٩٢١ ، مارت

بوسرنامه ایله ، بوتوصیفی ترکیب ایله نه سیاسی ، نه‌ده اقتصادی برمعنی قصد ایدییورم .. بن شومصاحبه‌مله نشریات ومطالعه عالممزده شیمدی‌یه قادار نظیری کورولمه‌مش اوقورقونج ومفلوج دورغونلقدن، داها دوغروسی آلام حرب نتیجه‌سنده کندیسنه نزول اصابت ایدن حیات عرفانمزدن بحث ایتمك ایسته‌یورم ..

مادیات ایله معنویاتك یکدیکرینه نه صمیمی ، نه ازلی و ابدی رابطه‌لرله باغلی اولدیغنی حرب عمومی دینیلن وبشریت ایچون هم برلکه ، هم‌ده برهائله اولان آفت پك « پراتیك » ، فقط عینی‌زمانده پك فجیع برصورتده کوستردی . فی‌الحقیقه حرب مادیات ایله برابر معنویاتی‌ده تارمار ایتدی . . ومع‌التأسف اك ظالمانه ، تلافیسی اك مشکل اثر تخریبی بوایکنجیسی اولدی ...

شیمدی کوزمزك اوکنده عادتا تفسخ ایتمش بر انقاض بشریت ایکلتیلر، صرعه‌لرله چیرپینوب دورویور . دیریلمك ویکیدن‌سرپیلمك ایچون ظلمتلر واختلاجلر ایچنده یکی برافق ، بر شفق آرایور .. فی‌الواقع اوته‌ده خراب اولمش شهرلر، معموره‌لر؛ عدمه ، طوپراغك

اوبی‌امان جاذبهٔ تمثیلیه‌سنه قاریشمش میلیونلرجه وجودلر ، بی‌گناه کنج قوربانلر وارسه .. بریده‌ده اوززنده آرتیق اڭ خفیف برهوای فضیلتڭ موجه‌سی بیله اسمه‌ین ضیاسز و سوداسز علیل بلده‌لر ، فقرالدم عرفانه دوچار اولمش جانسز مؤسسه‌لر ، حمالی بر صرصر ایله روحلری وسیگیرلری قاوورولمش بیتکین وبدبین ذکالر ... خلاصه معناً اولمش یاشایان انسانلر وار !..

اوت ، حرب عمومی دینیلن آفت معنویاتی ، حتی بدیعیاتی تارمار ایتدی .. چونکه اقتصادیاتی ، شرائط اجتماعیه وحیاتیه‌یی کوکندن صارصدی ، برباد ایله‌دی . سفالت ومحرومیت قارشیسنده اڭ متین سجیه‌لر، اڭ فضیلتکار جبهه‌لر بیله اگیلمه‌یه مجبور اولدی .. ایشته بوألیم مجبوریت ، بو فاجعه‌لی سرفرو حربڭ انسانیته اڭ ظالم برهدیهٔ جنایتی !..

اون دوقوزنجی عصرڭ سینه‌سنده تنمو وتنبت ایدن مسموم ومحموم «أغوئیزم» شیمدی اڭ صوڭ ، اڭ حاد ومزمن دورهٔ انکشافنی یاشایور.. بشریت‌شعورسز برهذیان احتراص‌ایچنده صرعه‌لی‌احتیاجلر واختلاجلرله قیورانوب دوروبور. کوکللرده فضیلت متورم برشعله حالنده سونیور . . دماغلرده معنوی غدا ورروحلرده حقیقی سودا هیجانلری غایب اولویور.. حیات بایاغیلاشیور و ... حیوانلاشیور ... قیصه‌جه انسانلق مشئوم ، جهنمی برگردابه دوغرو قاییور .. جهانی وبین‌الملل اولان بوسقوط ، بزم هرجهتجه‌زاواللی مملکتمزده ایسه مستثنی برمهابت ، برفجاعت کسب ایدییور !...

بوتون متفکرلرڭ بوگون اڭ مقدس وظیفه‌سی بومعظم سقوطه ،

بوهولناك قاپیشه مانع اولمق ، اوچوروملك كنارینه دهـا وضیادن برسد ارشـاد یاپمقدر . او یوكسـلك وعالیجناب صنعتكارلر ، عالملر ومتفكرلركه بوكون مدنیتـك ، اومروى ترقیـات وتعالیاتك یكانه نشانهٔ شرفى وآبروى افتخارى اولارق قالمش اولسه‌لر كرك !..

مع مافیه حربك تولید ایتدیكى مصائب بى‌نهایه ومشكلات اقتصادیه‌یه رغماً مترقى مملكتلرده خصوصیله انكلتره‌ده ، فرانسه‌ده ، آلمانیاده یكیدن برچوق نفائس فكریه وبدایع حسیه میدان انتشاره چیقیور . كمافى السابق اون بیكلرجه ، حتى یوز بیكلرجه نسـخه‌لر صاتیلیور ، قاپیشیلیور ... اواثرلر ، اوكزیده تألیفلركه برقسم مهمى دوغریدن دوغرویه ویا دولاییسیله حربه ، حربك ایقاع وابداع ایتدیكى مصائب وانقلاباته تماس ایدییور .. یكى احتیـاج واختلاجلردن ، یكى حس وفكرلردن ، یكى هیجـان وجریانلردن غدا وضیا آلیور . . فرضا فرانسه‌ده صوڭ ایكى اوچ سنه ظرفنده انتشار ایتمش همان هیچ برادبى اثر ، بررومان ، برتماشا ، حتى بر مجموعهٔ اشعار تصور ایده‌مزسكزكه هیچ اولمازسه دولاییسیله حرب ایله ، حربك تولید ایتـدیكى مرج ومرج اجتماعى ، تحول وتموج روحى ایله آز چوق علاقه‌دار اولماسین.. وحشت ویبوست ایچنده بونالمش دماغلره یكى برشفق طراوت ، یكى بر افق تنفس آچماسین !..

فى الحقیقه حربك انسـانلق عالمنده براقدیغى اوتلافیسى كوچ مدهش ومعظم ضرر ، هیچ برقیمت ادبیه وفلسـفیه‌یه مالك اولمایان هوائى وشهوى اثرلرله ، خفیف وهوبیا پیه‌سلرله دكیل ، آنجق بوكبى بدیعه‌لرله تلافى ایدیله‌جك ، خشین ظلمته آنجق انافس صنعت وارشاد

ایله نور وضیا صاچیلاجق !.. حرب ؛ اخلاقیاتی‌ده ، بدیعیاتی‌ده کافی درجه‌ده برباد وپریشان ایتدی .. بناءً علیه نجیب وصنعتکار قلملرك ایده‌آلی « تخریب » ی توسـیع و تمدید دگیل ، توقیف وتعمیردر . کتابلر ، حتی محنه‌لر معـالیات وبدیعیـاتده‌کی رخنه‌لری اورته‌جك ، اسـتقبالك احتیاجاتنه جواب ویره‌جك برقوت وقدرتده اولمالی ؛ هم روحی، هم دماغی دویورمالی؛ روحه سودا، دماغه ضیا آقیتمالی‌در...

بز که اك چوق بویله نفیس ویوکسـك اثرلره ، نوره واوقومایه شـدتله محتاج بدبخت وزاواللی بر ملتز.. بز که غدای مادیدن زیاده غدای معنویمزی دوشونمه‌یه ، آرامه‌یه وبولمایه مجبورز.. بویله ایکن، نه‌الیم برمنظرۀ تضاد یاربی ، چوقدن بری کتاب یوزینه،حتی برقطرۀ ضیایه حسرتز !. کتـابجیلرمز ، بیلینه‌مز ناصیل سرسم بر اختلال اقتصادی ایله، بقال دکانلرینه انقلاب ایتمکده... اك جید مؤلفلرمز، اك صمیمی متفکرلرمز مبهوت ومدهوش بر انتظار ایچنده صـانکه برسکتۀ ابداع کچیرمکده... حیاتسز وروتقسز مکتبلرمز ایسه برمنظرۀ هجران کبی سوزولمکده !.. بی‌نظیر برقیامت ، برقیامت عرفان !...

باب‌عالی جاده‌سنده نه کتاب باصان طابع ، نه‌ده کتاب آلان قارء وار!.. شبهه‌سزکه بونده شرائط حاضره مهم واساسلی برتأثیر یاپمقده‌در.. بونی تهـالك وصمیمیت ایله قبول واعتراف ایده‌رم . فقط قبـاحتی ، قصوری یالکز احوال اقتصادیه‌یه عطف ایتمك مع الأسف ممکن دگیل!. مادام‌که اوجداً فجیع شرائط اقتصادیه میخانه‌لرك ، قهوه‌خانه‌لرك ، ذوق وصفا محفللرینك هرزمان خنجا خنج دولماسنه مانع اولامیور!.. مادام‌که اك سـفیل وضعیت حیـاتیه ایچنده بیله روس مهاجرلری

بوغربت دیارنده چیقـاردقلری کتابلر وغزته‌لرله کندیلری ایچون زنکین برمحیط تفکر ومطالعه ابداع ایده‌بیلیور !...

عرفانه ، مطالعه‌یه شدتله محتاج ، داها دوغروسی، محکوم برملت ایچون بویوقسوللغی،عرفانه‌ومطالعه‌یه قارشی بونشئه‌سزلکی‌وتشنه‌سزلکی ـ برآز معذور کورمکله برابر ـ بن پك الیم، پك تهلكه‌لی وهائله‌لی بولیورم ... وایشته اونك ایچوندرکه سیاسی واقتصادی بر معنی قصد ایتمکسزین‌ده بودوره قورقونج ومفلوج بردور دییورم !..

٢٧

اجمال ادبی

١٩٢٢ ، مارت

حرب عمومینك و متارکه‌نك مشئوم دالغه‌لری وصرعه‌لری ایله معلول ومضطرب سکز سنهٔ ادبی‌نك [١٩١٤-١٩٢٢]شیمدی‌قیصه بر تاریخنی ، داها دوغروسی ، بسیط بر قروکیسنی یاپارق کتابمزك ایکنجی قسمنی بیتیرمك ایسته‌یورم..

انکار اولونامازکه صوك سکز سنه ظرفنده لسانمز ساده‌لکه ، ادبیاتمز ملی جریانه، ملی کوزللکه دوغرو أیی مهم خطوه‌لر آتدی. مع مافیه ینه اعتراف ایدیلمه‌لیدرکه حرب زماننده بوتکامل - هله بر آرالق- منفعتپرست دسیسه‌لر واحتراصلر ایچنده مفرط، غریب ومضر انحنالر ، اعوجاجلرله طبیعی وبدیعی محورندن أیی آیریلدی . شکل واسلوب اعتباریله تجددك، ساده‌لکك محور ملاحتنی آنجق استانبولك او کوزل وکبار لسانی تشکیل ایده‌بیله‌جکی هیچ دوشونولمه‌دی. بوکون لسان واسلوبمز بالنسبه معقول، معتدل ومطرا برمجراده سیرطبیعیسنی تعقیب ایدییور. مع‌مافیه یالکیز شکل ایله ملی، داها دوغروسی عصری وانسانی بر ادبیاتك سحر تکوننه ایناتمق و قاپیلمق پك بویوك بر خطادر. اسلوبك، شکلك ادبیاتده پك مهم وجاذب برقدرت اولدیغنه

بوتون روحیله ایمان ایتمکله برابر اساسی، موضوعی و « تکنیك » ی اهمال ایتمه‌نك مسعود بر انکشافه، بر انقلاب ادبی‌یه مانع اولاجغنه‌ده شدتله قانعم. شو حالده ادبیاتمز داها چوق تکامل صفحه‌لری کچیرمه‌یه محتاجدر. چونکه .. چونکه بو عصرده - اولجه‌ده بر چوق دفعه‌لر سویله‌دیکم کبی - علمسز، فکرسز، عرفانسز ادبیات اولماز، اولاماز.. عصری ادبیات، ملی ادبیات آنجق عرفانله، ضیا ایله تغذی وتکمل ایدن بر ادبیاتدر؛ شخصی وسیاسی احتراصلر وحالرله دکیل!. صوك کونلرده معلم ناجینك نثرندن بحث ایدرکن جناب بکك سرد ایتدیکی شو مطالعه‌یی پك مفید ودوغرو بولدم: « .. بن ادیب ایچون یالکز معلومات بدیعیه دکیل، ریاضیاتدن اجتماعیاته قادار هرعلمدن درجهٔ کافیه‌ده حصه‌ده ایسته‌رم. اوروپا ادباسنی اونلرله مسلح کورویورم. وجهلك صنعتکار اولابیله‌جکنه ایناناميورم. دها نهایتسز براشتیاق ارتفاع دروانسان آنجق مرقات علمده‌یوکسه‌لیر..» فی‌الحقیقه‌ادبیاتمزی بحق یوکسلتمك ایسته‌یورسه‌ق سعیه، علمه، تدقیقات وتتبعاته قارشی آتشین بر تمایل واحترام کوسته‌رمه‌لم؛ عرفانه بویوك بر حصهٔ قدرت آییرمقده تکاسل ایتمیه‌لم.. حالبوکه مع‌الاسف ادبی محیطمزده‌ده عرفانه وغربه قارشی کوندن کونه بویوین مضر برغرور ولاقیدی حکمران.. اوروپا عرفانیله تماسمزی عادتا کسر کبی اولدق.. وصوکره بوقطع مناسبته، بوارتجاعه ملی ادبیات نامنی ویرمك ایسته‌دك!..

تکرار ایدیورم: ساده‌جه، معصوم ویا کناهکار، ترکیبلری اعدام ایتمکله، تلفظ وموسیقی کوزللکندن نصیبی اولمایان برطاقم کهنه‌ومرده کلمه‌لری دیریلتمکله قطعیاً ملی‌ادبیات یاراتیلاماز.. ملی ادبیات، آنجق

ملی رنکلری ورایحه‌لری عصری وانسانی برجاذبهٔ صنعت ایله کوسته‌رن بر ادبیات اولابیلیر . یاشادیغمز مستثنی دورك وهائلوی حیاتك تاریخ اجتماعیسنی نوار وصنعتکار تصویرلرله جانلاندیراجق، ملته وحتی بوتون انسانلغه هیجان وضیا آقیتاجق معظم اثر ادبی نره‌ده ؟. ایشته فکرجه ملی ادبیاتی ، عصری و انسانی ادبیاتی ابداع ایده‌جك و یاشاتاجق ابدهٔ صنعت!.. شعر وادب عمله‌لری یابس برنمایش وطنپرورانه ایله ساده متمادیاً ملی ادبیات ، ملی ادبیات دییه خایقیرماسینلر، بر آزده بو محتشم ومخیل آبده‌یه وجود ویرمك ایچون چالیشسینلر ، علمدن وعرفاندن استعانه و استفاضه ایتسینلر !..

یوقاریده غرب عرفانیله تماسمزی کسر کبی اولدق، دیمشدم .. نه‌وقت غرب عرفانی ترکیبی لسانمدن ویا قلممدن دوکولسه درحال خاطرمه مرحوم شعیب بك کلیر. بن احمد شعیب قادار تتبعات علمیه وادبیه‌یه صمیمی پرستش ایله‌ین وتتبعاتندن جانلی وطراوتلی براسلوبله قارئلرینی مستفید ومستفیض ایدن بر محرر کورمه‌دم. فی‌الحقیقه بزده هیچ برمحرر ومتفکر، هیچ برادبی‌سیمایی شعیبك فرضا کوستاوفلوبری یاخوداميل‌زولا یی تدقیق ایتدیکی کبی واقفانه‌وسحارانه برطرزده تتبعه وتثبیته موفق اولامامشدر. آزچوق‌ادبیاتمزك استقامت تکاملنی‌ومحور انقلابنی اشارت ایتدیکی ایچون ، وقتسز اولومیله حیات فکریه وادبیه‌مزده الیم بر بوشلق بیراقان بو قهرمان تتبعك فلوبره عائد بی‌نظیر مقالهٔ عالمانه‌سندن بو کون‌ده بزه حکایه ادبیاتنده رهبر و مرشد اولابیله‌جك شوشایان دقت جمله‌لری آلیورم :

« . . . بو صورتله رومانلری ماصالدن ، کذبدن قورتاران ، تمیزله‌ین

رومانجیلر فلوبردن صوکره غونغورلرله دوده، زولا وموپاساندر. غونقورلرده ادبیاتی تدقیقات اجتماعیه‌نك برشکل مخصوصی کبی تلقی ایده‌رك بوتون وظائف فنیه‌یی قبول ایتمشلر وعناصر خیالیه‌یی حاق کاملاً اورتادن قالدیرمشلردر. اونلرك نظرنده‌ده رومان بروثیقهٔ تاریخیه‌در. « آلفونس دوده » ده بویله‌در. تصویر ایتدیکی الواح اوقادار حقیقیدرکه اوزرنده هوانك اهتزازی، ضیانك لمعانی کورولور. رومانلرینك هپسنده مرحمت واستهزا، هیجان وذوق، متانت وظرافت عمیق تدقیقات ایچنده نظره چارپار. زولایه کلنجه: ناتورالیزم اونك فکرینه نظراً زمانمزك تکامل فنیسنه ملتصقدر. مع‌مافیه زولاده فلوبر کبی رومانتیزمك تأثیرندن کندینی تماماً قورتارامامشدر. فقط زولاده بو، اویله برقصوردرکه موجودیتی رومانجینك مهارتنی آرتدیرر. صوك رومانلرنده اخوت بشریه‌یه، سعی وحقانیته قارشی تسکینی غیرقابل برحرارت حس ایدیلیور. موپاسان ایسه اوقادار غیر شخصیدرکه صانکه اندیشهٔ صنعتی قابلیت حسیه وتأثریه‌سنی مص ایتمشدر.

حاصلی شوصوك زمانلرك اك بویوك رومانجیلری صاییلان بودهات ادبك هپسی فنه ربطه قلب ایتمش، حقائق وقایعی، تدقیق طبایع بشریه‌یی کندیلرینه رهبر اتخاذ ایله‌مش، اثرلرنده یاشاتدقلری اشخاصی ذوق منفرد شخصیلرینه کوره تصویر ایتمه‌یه‌رك بنیه ومزاجلری، محیط اجتماعیلریله برابر کوسترمش، اوپارلاق صحیفه‌لرینك هربری ایچون کونلرجه تدقیقات وتتبعاتده بولونمش وبو سایه‌ده حصوله کلن آثار مخلده‌لرینك ضیای حقایقنماسیله عالم افکاری تنویره موفق اولمشلردر. »

« آنغلو - ساقسونلرك اسباب تفوقی » عنوانلی اجتماعی بر اثریله فرانسه‌ده عظیم ولوله‌لر، هیجانلی کردبادلر ایقاع ایدن « ادمون ده‌مولن »دن بحث ایدرکن‌ده ادبیات جدیده‌نك بوغیور وکزیده منتبعی شو شایان دقت مطالعه‌ده بولونیور:

« ... ده‌مولن‌ده برونتیه‌ر، ارنست لاویس، غابریل مونو .. کبی بوتون فرانسه مسائل حاضره‌سنك مسائل اجتماعیه وملیه اولدیغنه قویاً ایناتان صنفه منسوبدر. بونلر ایچون « صنعت ایچون صنعت » نظریه‌سنه باغلانوب

قالمق بر حماقتدر . هر کسك اوقومق بیلدیکی بر مملکتده نشریات قلمیه ملتك محتنه یا فائده بخش، یاخود مضر اولاجقدر. کتابلرك حیات اوزرنده عکس صدمه‌سنی کوره‌میه‌نلر یا کور ، یاخود دیوانه‌در ... »

نظرمزی شیمدی بر آزده شعرمزه چه‌ویره‌لم : کوزل دیلمزله هجا وزننده شو صوك سنه‌لرده ـ آزده اولسه ـ نفیس و سلیس شعرلر یازیلمایه باشلاندی. لسان شعر داها پورووزسز، داها تمیز وساده، داها اعتنالی وصنعتلی برشکل آلدی. مع‌مافیه شعرمزده هنوز داها چوق محتاج تکامل.. بوندن اون بش سنه اول سلانیکده منتشر « چوجوق باغچه‌سی » مجموعه‌سنده محمد امین بکه خطاباً نشر ایتدیکم بر آچیق مکتوبده‌ده سویله‌دیکم کبی ، بن هجه وزننده ، عروضه‌ده طرفدار وحرمتکارم . محترص ومنفعت پرست برفرقه آدامی کبی یالکیز بر وزنه متعصبانه یاپیشمق موافق دکیلدر ، ظننده‌یم . فی‌الحقیقه اصل مسأله بویوك شاعر ، بویوك صنعتکار اولمقده . . ملی وزندر ، دییه هجه‌یی ترجیح ایده‌بیلیرز.. فقط قدرت موسیقیه‌سی داها یوکسك وسیال اولدیغی وخصوصیله پك چوق بدایعی سینه‌سنده صاقلادیغی ایچون ، برفکر مخصوصه اسیر اولارق، عروضه اصلا نظرکین ایله باقامایز . . هجایه عینی شطارت وجیادتی، عینی سبالیت وجوالیتی، عینی سطوت ترنمی ویره‌جك برده‌أ یتشدکدن صوکره‌در که بلکه عروضی اهمال ایده‌بیلیرز. مع‌هذا شونی‌ده، محضا حقیقته حرمت ایتمش اولمق ایچون سویله‌یه‌یم که ایلك دفعه اولارق محمد امین بکك قدرت و حیات ویردیکی ملی وزن وتورکجه شعر ، بوکون بعض کنج صنعتکار اللرده داها بدیعی برذروه‌یه ، داها جوال وبرآهنك برمرحله‌ٔ تکامله دوغرو ایلروله‌مك استعدادینی کوسترمشدر .

تورانجیلغی یاخود اسلامجیلغی ـ بیلمم تعبیرلر نه درجه‌یه قادار دوغرو ـ محترصانه استهداف ایدن برادبیاتی ، اولجه سویله‌دیکم کبی، بن صنعت ایچون‌ده ، وطن ایچون‌ده ، اقبال واستقبال ایچون‌ده مضر بولویورم . دار ، متعصب ومظلم فکرلردن ومفرط سیاسی منفعتلردن واحتراصلردن دوغان تورانیزم و پان اسلامیزم‌ی زمانك روحنه منافی وَ وطنك منافع عالیه‌سنه مغایر بولدیغم ایچون قطعیاً تصویب ایتمه‌یورم . هر دورلو انتریقه‌لردن آزاده بو صاف و شفاف عدم تصویب ، بنم ایچون برنعمت حس‌در . ناچیز فکریجه ضیا کوك آلپ بك بلکه معصوم ، فقط هرحالده مشئوم براعجوبهٔ تفکر ، سیاسی و ادبی امللری و اندیشه‌لریله احتمال صاف و ذکی ، فقط هرحالده مشوش ومجنون بر اختلاجلی‌در . . . شوصمیمی سوزلرمدن « یکی‌حیات » ناظم محترمی هیچ رنجیده اولماسین . . چونکه حرب عمومی‌زماننده‌کی اوسطوتلی سلطنت فکریه‌سی اطرافنده نه‌ریاکارحرمتلر ومجلوبیتلرله منفعتپرست رەوەرانسلر یاپدم ؛ نه‌ده سقوط وخلعنده آرقه‌سندن آغیر ، مطنطن شتملر وکفرلر صاوووردم !...

* * *

بیك دوقوز یوز اون آلتی سنه‌سنك آغستوسنده حیات‌ادبیه‌مز مدهش ، تلافیسی همان غیر قابل برضیاع، برقیامت‌افول ایله‌ظلمتلره، المله وماتملره مستغرق اولدی : فکرت ، شفقه مشتاق کوزلرینی الهی برهجرانله ابدیت افقنه قاپادی !..

فکرتك اولومنه محیطمز ، حیاتنه اولدیغی کبی ، بی‌حس ولاقید قالامادی . شیمدی‌یه قادار هیچ بر تورك شاعرینه بذل ایدیلمه‌مش

حرمتلر ، تقدیرلر وتبجیلر کوستردی . صانکه وقتیله یاپیلان بویوك برکناهك کفارتی ویریلیورمش کبی غزته‌لر ستونلرینی ، مجموعه‌لر صحیفه‌لرینی اوکا تخصیص ایتدیلر . افولنك سنهٔ دوریه‌لرنده ایوبده مزارنده وحصارده آشیاننده زیارتلر یاپیلدی؛ تقدیسکار نطقلر تعاطی قیلیندی . مع مافیه ـ هرحادثه‌ده اولدیغی کبی ـ بو بویوك انسانی وقتیله خسیس فکرلر، سیاسی منفعتلر سائقه‌سیله تزییف وتحقیر ایدنلر آراسنده أولومنك ویردیکی شعشعهٔ ظفردن مبهوت ومدهوش قالارق درحال تبدیل تعبیه ایدن وشایان حیرت بر طنطنهٔ ریا ایله اونی تقدیرلره غرق أیله‌ین آچیق کوزلیلرده ظهور ایتدی !.. اومسموم تموجلریله بولتیقه وفرقه احتراصلری بیله، بویوك أولونك هوای مزارینه حلول ایچون مع الاسف برمنفذ مشئوم بولدی !..

فکرت ، اوروپا عرفانیله پك یاقیندن تماس ایده‌رك اصول صنعتی کنیش مقیاسده ومؤثر برطرزده ادبیاتمزه نقل وتطبیقه موفق اولان ادبیات جدیده مکتبنك مؤسسلرندندر؛ وشعرمزده پك مهم برمرحله، بردوردر . اونك تزیه وصنعتکار النده لسان شعر، هردورلوحسیاتی تصویره قابلیتلی تمیز وَجید برشکل کمال آلمشدر . موضوعك مختلف صفحه‌لرینه کوره کلمه‌لری، ترکیبلری، وزنلری انتخابده مستثنی برذوقه، اینجه وسیال برهنر ومهارته مالکدی . مع مافیه فکرت یالکیز ممتاز برشاعر، یوکسك برصنعتکار دکیل ، عینی زمانده ـ حقیقی ومدنی معناسیله ـ بویوك بروطنپرور وبویوك برانسان ایدی . أوت، فکرت ـ نامق کمال کبی ـ براخلاق وفضیلت قهرمانی ایدی . او ، هیچ بردورده ریاکار ومتصبص اولمامش ، غلظت اداره‌یه قاریشمامش ،

قوتەوظلموظلمتەبویونا گمەمش ، حقسزلق واخلاقسزلق قارشیسندە لاقید قالمامش ، هرشیئە رغماً استقلال افکارینی ، حریت وجدانی متجلدانە محافظە ایتمشدر . معالتأسف محیطمزدە ، حتی الک مدنی ومتکامل محیطلردە ، بودرجە پاك ودرخشان ناصیەلر محدوددر .

توفیق فکرتدە ـ نامق کمال کبی ـ صنعتی برغایە اولمقدنزیادە بر واسطە اولارق قوللاندی . چونکە نورە وضیایە مفتون بویوك روحی انسانلغی وَوطنی ریاسز ، منفعتسز سەودی . فیالحقیقە صنعتی برمشعلە کبی قوللانان فکرت یازارکن دائما وطنی وانسانلغی دوشو- نمشدر . معمافیە تنویر وارشاد ایدن ، فجرك انعکاسلری تیترەشن الهیذروەلری وغایەلری استهداف ایلەین شعرلری صنعتدن، کوزللکدن، جیادت وطراوتدن هیچ برشی غایب ایتمز .. ایشتە فکرجە ادبیاتدە شاهقۀ کمال .. وایشتە لایموت شاعرك خاصۀ فارقەسی : کوزللکی ، صنعتی أییلك ایلە ، فائدە ایلە ، حیات ایلە ، نور وضیا ایلە سحارانە مزج وتألیف ایتمك ... « رسملی کتاب » مصاحبەلرندە ناچیزومحترز برتماس حرمتکارانە ایلە تدقیق ایتدیکمز « رباب شکستە » ، «خلوقك دفتری » بویلە برضیا وسودا نفیسەلر ، بدیعەلرلە مالامالدر . سیاسی برماهیت حائز اولان ربابك جوابی ، دوقسان بشە دوغرو عنوانلی شعرلر ایسە اصالت فکریەنك ، جلادت مدنیەنك، حقە وَوطنەمحبت صمیمیەنك بدیعی برر نمونەسیدر .

خلاصە اولارق دیەبیلیرم کە فکرت کبی برشاعرە وبرانسانەمالك اولمق برملت ایچون بویوك ، مدنی بر شرف وبر غروردر . فکرت نورکارك روحندە، بدیعی ذوقندە وتربیەسندە، زمانك ظلمتەوظلمتە

رغماً پك درین، پك مسعود ولایموت ایزلر وتأثیرلر بیراقمشدر. بو بیوك متجدد، ادبیات تاریخمزده وقیمت بیلن تمیز روحلرده شرفلی وابدی بر آبده، بر صنعت وفضیلت آبده‌سی کبی یوکسه‌له جکدر. غلطت وظلمته، حقسزلغه واخلاقسزلغه ـ عاصی وهیجانلی فریادلرله ـ خایقیران فکرت، بزده دنیله‌بیلیرکه عصری وانسانی بر ادبیاتڭ ایلك مبشریدر. «تاریخ قدیم» شاعری شبابه واستقباله کوزللك وأییلك مبدعی صفتیله بی پروا تقدیم وتودیع اولونابیلیر...

فکرتی آز بر زمان صوکره سلیمان پاشا زاده سامی بك تعقیب ایتدی. مرحوم دور استبدادده ثروت فنونده سلیمان نسیب امضای مستعاری اوستنده انتشار ایدن رقیق، کوزل شعرلریله ادبیات جدیده شاعرلری آراسنده تزیه برموقع قازانمشدی. «مبانی الانشا» مؤلف محترمی مشهور مشیر سلیمان پاشانڭ اوغلی اولان سامی بك اخلاقی واجتماعی فضیلتلریله‌ده جداً تمایز واشتهار ایتمشدی.

وفاتندن برسنه صوکرا، ۱۹۱۸ ده، وفاکار وقدرشناس بر هیأت متشبثه طرفندن، منثور ومنظوم بوتون اثرلرینی وعینی زمانده محررین ومتفکرینمزڭ مرحوم حقنده‌کی احتساسلرینی احتوا ایدن بویوك قطعه‌ده دورت یوز صحیفه‌لك نفیس ومعظم برکتاب طبع ونشر اولونمشدر. هیئت متشبثه‌نڭ شو اصیلانه حرکتی وموفقیتی اویله علوی بر منظرهٔ وقادرکه تاریخ ادبیاتمز شیمدی‌یه قادار، ظن ایده‌رم، برنظیرینه شاهد اولمامشدر.

*
* *

بیك دوقوز یوز اون سکز سنه‌سی مارتنده‌ده تورك ادبیاتنڭ

وتورك مدنیتنك وجودیله جداً مفتخر اولدیغی گزیده برناصیهٔعرفان افول ایتدی : نگار بنت‌عثمان ..

فاطمه نگار خانم یالگیز اکرم ــ حامد دور ادبیسـنك حساس وممتاز برشاعری دگیل ، عینی زمانده استانبولك اك کبار ، اك فاضل ومنور برقادینی ایدی. مشئوم‌حربك صوك‌سنه‌سنده الیم‌شرائط ایچینده تیفوسدن وفات ایتمشدر . روم‌ایلی حصارنده شهیدلکده مدفوندر .

حسلی والملی قلبنك صمیمی انینلرینه حقیقی برمعکس‌اولان گوزل شعرلری هپ‌رنك‌وآهنك‌ایله دولودر. شیمدی‌یه‌قادار ادبیاتمزده‌هیچ بر قادین نظمه نگار خانم قادار قدرت وموفقیتـله تصرف وتحکم ایده‌مه‌مشدی . فرانسزجه ، آلمانجه ورومجه لسانلرینه مکملاً واقف اولان بویوك شـاعره‌نك صالونی صـالی گونلری مملکتك رجالنه ، متفکرین وادباسنه گشاده‌ایدی. اجتماعی‌وادبی مباحث‌ایله مالی‌مصاحبه ومحاوره‌لری گزیده برذکای روح ایله اداره ایدردی .

اون‌سکز یاشنده نشرایتدیکی « افسوس » عنوانلی مجموعهٔ اشعاری بادیٔ اشتهاری‌اولمشدر. منظوم ومنثورشعرلردن تشکل‌ایدن وحساس برقادین قلبنك‌اینجه المرینی ترنم ایدن « نیران » ، افسوس محررەسنك شهرت ادبیه‌سنی تزیید ایتمشدر . داها صوکرا عکس صدا ، صفحات قلب انتشار ایله‌مشدر . ابدی رایحهٔ طراواتلریله صولمـاز برر شکوفهٔ حس وخیال اولان بوتون بواثرلرده روحه ضیا واعتلا ویرن نفیس ونجیب برحزن وملال حاکمدر .

صوك سنه‌لرك ضایعات ادبیه فهرستنه فکرت، نگار، نسیب گبی ممتازشاعرلردن‌باشقه‌کمال‌پاشا زاده سعید، محمدعطا وصالح ذکی‌بکلر گبی

قیمتدار اساتیذعرفان ده داخلدر. گنجلردن ده م. رؤف، نزهت ثابت، شهاب الدین سلیمان، عمر سیف الدین، تحسین ناهید، مفید راتب وراسم حشمت بکلر بوسیاه قادرویه داخل اولمشلردر !.

استادا کرمك افولندن بو کونه قادار، هر دورلو تموجات سیاسیه وتشوشات اقتصادیه یه رغماً، طبع ونشر اولونابیلن شایان دقت تألیفلری آشاغی یه درج أیله مکله صوك سکز سنه لك حیات ادبیه یی پك مختصر بر طرزده اجمال ایدن مصاحبه می بیتیرمش اولویورم :

نامق کمال: جزمی؛ قنیژه محاصره سی [بو أثرلر ۱۹۱٦ ده معارف نظارتنجه تأسیس ایدیلن آثار مفیده کتبخانه سی طرفندن نفیس بر طرزده طبع ونشر اولونمشدر.]

محمود اکرم: نفرین؛ چوق بیلن چوق یانیلیر [پیه س]

عبدالحق حامد: مکتوبلر [ایکی جلد] ، الهام وطن ، ساردانا پال ، طارق ، ابن موسی، طیفلر کچیدی ، فینتن ، عبدالله الصغیر ــ نظیفه، یادکار حرب [بوتون بو أثرلرده آثار مفیده کتبخانه سی طرفندن طبع ایدلمشدر .] ؛ روحلر [شاعر اعظمك صوك أثری]

مصطفی رشید : مدفون امللر [شعر وشرقی مجموعه سی]

خالد ضیا: بر شعر خیال ؛ کابوس [پیه س] ؛ مائی وسیاه [بو مشهور و نفیس رومان ایکنجی دفعه اولارق طبع اولونمشدر .]

توفیق فکرت : شرمین

جناب شهاب الدین: اوراق ایام ، نثر حرب ونثر صلح ، اوروپا مکتوبلری، کور أبه [پیه‌س]

علی اکرم: اردونك دفتری ، آنا وطن ..

سلیمان نظیف : باطاریا ایله آتش ؛ فراق عراق ؛ نامق کمال [۱۹۲۲ مارتنك اون ایکنجی کیجه‌سی دارالملمین عالیه‌ده ادیب اعظم حقنده ویریلن قونفرانس]

رضا توفیق: حامد نامه

محمد امین: تورك سازی ، طاغ سسلری ، اردونك دستانی ، عصیان ودعا

حسین رحمی : خزان بلبلی ، حیاتدن صحیفه‌لر ، حقه صیغندق ، طوراماں .

صفوت نزیهی : زواللی مجدت [بی‌نظیر بر رغبته مظهر اولان بوکزیده حکایه اوچنجی دفعه اولارق طبع ایدیلمشدر.]

فائق عالی: تماثیل ، الحان وطن ، مدحت پاشا ؛ پایتختك قاپیسنده [منظوم پیه‌س]

عبدالله جودت : رباعیات خیام ، دلمسق مولانا

محمد رؤف: اوچ حکایه، ازهار ، پروانه‌لر کبی ، یاغموردن دولویه [پیه‌س] ، ایلول [بویوك بر رغبتـه نائل اولان بو کوزل رومان ایکنجی دفعه اولارق طبع ایدیلمشدر .]

خالده ادیب: خندان ، موعود حکم ، صوك اثری

محمد عاکف : صفحات [اوچنجی ، دردنجی وبشنجی جلدلر]

ضیا کوك آلب : یکی حیات

محمد فؤاد: تورك ادبياتنده ايلك متصوفلر؛ تورك ادبياتى تاريخى [برنجى و ايكنجى جلدلرى انتشار ايتمشدر .]

فاضل احمد: ديوانچهٔ فاضل ، خرمن صوكى

خليل نهاد: سهام الهام

م . رؤف: تيراژه [مرحومله مشتركاً يازديغمز حسى واجتماعى بر پيه‌س]

احمد هاشم : كول ساعتلرى

عزت مليح : تضاد ، سرمد ، حزن وتبسم

ارجمندا كرم : كون باتاركن ، صابر افنديڭ كليفى ، اولياى جديد

رفيق خالد : مملكت حكايه‌لرى ، استانبولك ايچ يوزى

رشاد نورى : خنجر [پيه‌س]، چالى‌قوشى [حكايه‌جيلكده اينجه‌وكبار برمشوار تجدد كوسته‌رن بوكوزل‌وصميمى، بو تميز ونفيس رومان پك حقلى اولارق بويوك بر رغبته مظهر اولمشدر. يالكيز صنعتيله دكيل ، فضيلتيله‌ده تمايز ايدن رشاد نورى بك استقباله بويوك بر حكايه‌جى و تماشا محررى اولارق شيمديدن تقديم وتوديع اولونابيلير .]

يعقوب‌قدرى : ارنلرك باغندن ، رحمت

عمر سيف‌الدين : حرم

علىّ جانب : كچديكم يول

روشن اشرف : كچمش كونلر

انيس عونى : بوزغون

على ذكى : آله‌و

مفيده فريد : آى دمير

فالح رفقى : آتش وكونش

خالد فخری : بايقوش [منظوم فاجعه] ، افسانه‌لر

فاروق نافذ : شرقك سلطانلری ، ديكله‌نی‌دن

اورخان سيفی : فيرطينه وقار ، كوكلمدن سسلر

يوسف ضيا : بيكناز [منظوم پيه‌س] ، شاعرك دعاسی

خالده نصرت : كوللر

سعاد درويش : قارا كتاب

پيامی صفا : استانبول حكايه‌لری ، كنجلكمز .

حرب عمومی وادبیات

— اوچنجی قسم —

٢٨

حرب عمومی و ادبیات

١٩٢١ ، تشرین اول

کتابمك آزچوق تفکرات و تتبعاتمه متعلق شو اوچنجی قسمیله حرب عمومینك ادبیات جهان اوزرنده‌کی تأثیرنی - ولوکه بسیط بر فروکی حالنده اولسون - کوستره‌ره بیلدمسه پك سه‌وینه‌جکم ..

موضوع جداً مهم ومهیب ، یکی ومهیج ... بزده شیمدی‌یه قادار بو باکر موضوعه - آیدینلق مجموعه‌سنك اوفاق بر مقاله‌سی مستثنی - همان هیچ تماس ایدیلمه‌دی . مع‌مافیه بنم شو کوچوك اثرم ، بوطرزده معظم ادبی تدقیقلر ایچون آنجق ناچیز بر أورنك ، بر پیشدار اولابیلیر . عینی محور موضوع ایله داها کنیش ، داها شامل ، داها جاذب وجوال دائرهٔ تتبعاتی بالطبع ادبیاتمك استادلری چیزه بیلیرلر ... بن ضعیف نظر تفتیشمی ، اوده یاریم یامالاق ، یالکیز فرانسز ادبیاتنه چه‌ویره‌بیلدم .. حتی حرب عمومیدن حصهٔ تأثر آلمش اثرلری تدقیق وتفریق ایدرکن تصادفك تأثیری هیچ‌ده بوس بوتون اهمیتسز قالمادی . احتمال ، احتمال دکیل ، شبهه‌سز حربدن ونتایج حربدن الهام آلمش داها مهم ، داها یوکسك بعض کتابلر تتبعاتمك خارجنده قالمشدر .. امید ایتمك ایسته‌رم که قصورم عجزمه ، بوباکر موضوع تحریر اوزرنده کوستردیکم عجول تهیجه ، صمیمی شتابه باغشلانیر .

ملتلرده مشترك بر ادبی انتباه و انقلاب ، اویله ظن ایدییورم که ، سیاسی استقبال ایچون ، حتی ... شفق ایچون بویوك وعدلر وقدرتلر ویره‌بیلیر .. دنیا دینیلن شو ظلمتکاهده یوکسك ، انسانی وجهانی بر ادبیاتك فجرةکوتی سه‌زر کبی اولمق ، بدبخت وجدانمده خفیف بر اهتزاز ضیا ابداع ایتدی . ایشته بو نماوی رعشه ایله‌درکه قلبمدن وقلممدن شو ناچیز قطرهٔ تفکر وتتبع دوکولدی !..

*
* *

ادبیات، اوبجه‌ده سویله‌دیکمز وجه ایله، حیاتك معکسی وحیاتك صنعتکارانه بر طرزده افاده‌سی‌در . بونکته‌دن دولاییدرکه ادبیات حرب عمومیدن متأثر و متهیج اولان مؤسساتك و عوامل عرفانك پیشداریی تشکیل ایدر . فی‌الحقیقه ادبیات قادار هیچ برشی حرب عمومی دینیلن جهانی واجتماعی آفتدن متحسس ومضطرب اولامامش، بویوك وصمیمی بر رعشهٔ اختلال آلامامشدر .

حرب شرائط حیاتیه واقتصادیه‌یی کوکندن صارصدی.. تاریخده نظیری کورولمه‌مش اجتماعی بر صرعه حیات بشریه‌ده اختلاجلر ، اعوجاجلر ، انهداملر یاپدی .. اوحالده پك طبیعی دکلمیدرکه فکرلره خشیت ودورغونلق ویرن بوبدبخت تحولدن، تویلری اورپرتن بوهول انکیز منظره‌دن حیات وروح ، یعنی ادبیات واسع مقیاسده متأثر ومنفعل اولسون !..

او قادار مطلسم،او قادار معظم ، او قادار لاهوتی فرض ایتدیکمز روح بیله معجزه‌سنی آرتیق غایب ایدر اولدی.. اوبجه روحلر داها سحار ، داها عظمت نثار ، داها فدا کار ، خصوصیله داها نجیب ودیکربین ایدی .. شیمدی ایچین ایچین سزییور و مرارتله حس ایدییورزکه روح دیدیکمز اوشعرآمیز ، اوخولیاریز، اوالهی قدرتك هیجانلی وطراوتلی تلی اقتصاد واحتیاج دینیلن منظومهٔ جهنمی‌یه تماس ایدر ایتمز قاراردی ، قاورولدی!..

منظومهٔ جهنمی . . ایشته آفت حربك جبههٔ حیاته تعلیق ایلدیکی فانوس فلاکت!. بر فانوس مشئوم‌که مادیاتك ، احتراصاتك ، خودبینلکك وظلمك سیاه ومفترس ظفرینی ضیانکه بر ضیای عقور ایله

اطرافه، محيطاته صاجيور.. شوراجقده كمال جسارتله اعتراف ايتمه ليدركه حرب عمومينك انغلاقنـده ديكر بر چوق مؤسسات كبى ادبيـات عموميه نكده بويوك بر حصهٔ مسئوليتى واردر.

حرب عشقه بيله اليم، عنيف بر ضربهٔ انحراف ووردى.. فى الواقع أولكى عشقلرله شيمديكيلر آراسنده نظر تحليلدن فرار ايده مه ين مهم ومهيب فرقلر وار!. حياتك كوزل بر غروری اولان عشقك هالهٔ شعريتى، ديله بيليركه، حرب عمومينك ايقاع ايتديكى محترص، چيركين بولوطلرله قاراردى، صولدى.. طراوتى، فسوتى، جاذبهٔ عصمتى وشعلهٔ اصـالتنى غايب ايتـدى!.. شيمدى نه بر قطرهٔ وفا، نه بر شعر سودا.. أوت، شيمدى هرشى مادى، هرشى باياغى، هرشى خودبين وظالم اولدى..

بناءً عليه ادبيات، خصوصيله اونك اك مهم ركنى اولان رومان، بيه‌س شو فجيع شرائط وتحولاتك تأثيرى آلتنده «حيات»ى و«روح»ى اولديغى كبى كوسترمك مجبوريتنده. قالنجه ممكنميدركه موضوعلر محوريتى، منظره‌لر رنكنى دكيشديرمش اولماسين.. ايشته اونك ايچوندركه دورت بش سنه‌در آوروپاده انتشار ايدن ادبى اثرلر بويكى ومضطرب حياته معكس اولان، بويكى ومضطرب حياتك ابداع ايتديكى جريان وهيجانلره جواب ويرن صفحه‌لر وصحيفه‌لرله دولودر..

جادوى مصائب اولان حرب عمومينك مشيمهٔ شأمتندن دوغان احتكارك، غلاى اسعارك، ثروتلر بيننده‌كى داها كنيش عدم توازنك، صنوف اجتماعيه آراسنده‌كى داها درين اوچورومك وصوكره‌ده مسكن، وسائط نقليه، قامبيو، حتى خدمتجى كبى اجتماعى بحرانلرك ـ دولاييسيله ـ

بر حياتك ، حتى بر عشقك تاريخ سرگذشتنده اويله نا مأمول ، اويله عجيب تأثيرلرى اولابيليركه حربدن اولكى آثار ادبيه‌ده بوتأثيرلرك بولونمق احتمالى قطعياً يوقدر .. هله دوغرودن دوغرويه حرب عموميه ، نتايج قتاله وفجايع مهاجرته تماس ايدن هائله‌وى صحنه‌لر ، حسى صفحه‌لر ... كور بركين ايله چارپيشان صرعه‌لى بر كتله‌ٔ بشريتك ايقاع وابداع ايتديكى مهيج ، قهرمان تابلولر ، ظالم ومظلوم منظره‌لر ... حيات عموميه‌يى عقور صولتلرله تضييق ومحاصره ايدن ئولوم وآجلق .. والده‌لرك ومعشوقه‌لرك فريادلرى ... جبهه ايلريسنده قان ودومان ، كريسنده اقتصادى آتش ! .. ايلريده طويله دوشن قلعه‌لره مقابل كريده معده احتياجيله سقوط ايدن فضيلتلر .. صوكره‌ده مجروحلرك ياصدقلرى كنارنده اوچوشان ، تيتره‌شن هواى علوىٔ اضطراب .. احتضارلرك حلاوت وروحانيتى .. داها صوكره فنالغى تعمير وترميم ايچون اوغراشان ، كنج ياراليلرى موتك واضطرابك پنچه‌سندن قورتارمق ايچون چاليشان - جهانى بر كناهك كفارتى وجزاى ندامتنى ويرمه‌يه مأمور ايمشلركبى - حساس بر قافلهٔ شفقت: خسته باقيجى قادينلر ، طبيبلر ، مأمورلر ....

ظاهراً يأس كورونن ، لكن حقيقتده اعماقندن بوتون بر حيات ، بوتون بر فلسفه فيشقيران بوجانلى وهيجانلى موضوعلره سحار بر عصاى صنعتله تماس ايدن اديبلر ، حكايه نويسلر عينى زمانده مورخلر ايچون نه حيد ، نه مطرا وثيقه‌لر احضار ايتمش ، استقباله نه جاذب ، نه امين وزنكين ، نه ييوستدن آزاده بر خزينهٔ معلومات اهدا ايله‌مش اولورلر ... فى الحقيقه رومانلر حيات اجتماعيه‌نك تاريخى دكلميدر ؟ رومانلر ، مشاهير منقدينندن

واقاده‌مى اعضاسندن « ره‌نه‌دوميق » ك ديديكى كبى، قوانين بشريه‌نك تعديل وتكمله خدمت ايده‌جك درجه‌ده مؤثر بر مشعله، بر مشعلهٔ عرفان دكلميدر ؟..

پول بوره‌ژه كه تحليلجى بر محرر، كزيده، مستثنى براستاددر.. حكايه‌لرنده همان يالكيز عشقى، حيات روحيه‌يى، فقط بلند ومحتشم بر صنعت ومهارت ايله، مبدعانه تصوير ايدر.. بر كون متوفى « ژول‌لومتر » ك [*] صميمى براعتراضنه اوغرار : « حيات يالكيز عشقدن عبارت دكيلدر. بوندن صوكره يازاجغكز رومانلرده نفيس تحليللر ، روحى وشهوى احتراصلر يرينه بزه حياتى ، منظرهٔ حياتى ، حيات اجتماعيه‌يى كوستريكز ... »

وقتيله « رسملى كتاب » مجموعه‌سنده يازديغم ناچيز ادبى مصاحبه‌لرله‌بن‌ده بوفكرده بولونيور ، عرفانمزك تعاليسى ايچون ابرهٔ ادبيامزك ژول لومترك توصيه ايتديكى فياض هدفه تمايلنى آرزو ايديبوردم . . فقط بويله معظم ، بويله بوتون معناسيله بلند صنعت اثرلرى ايچون يالكيز اسلوب ، يالكيز شعر وخيال كفايت ايتمز .. عين زمانده درين.

---

[*] فرانسه‌نك وبلكه‌ده بوتون جهان عرفانك ايكى قطب كاملى ، ايكى معظم وفياض منقدى اولان اميل فاكه ايله ژول لومتر حرب عمومينك صوك سنه‌لرنده وفات ايتمشدر . اقاده‌ميده فاكه‌يى قله‌مانسو، ژول‌لومترى‌ده هانرى بوردو استخلاف ايلمشدر. « فرانسى شارم » ك يرينه اقاده‌مى اعضالغنه ژول قامبون، ماركى « دووو غوئه » نك يرينه‌ايسه مارشال‌فوش انتخاب اولونمشدر. مارشال « ليبوته‌ى » ك سلنى خاطرمده قالمادى .. كعبهٔ صنعت و فكرت اولان فرانسه انجمن دانشنه بيله شيمدى ادباوشعرادن زياده - لا يموت اولمق ايچون - مارشالر وديپلوماتلر كيريبور !....

برقدرت عرفان، آتشين بر ذكاى ترصد، دائمى برعشق تتبع ومسعود برا استعداد تحليل وتركيب ايستر.. اولا حياتى كورمك، كوره بيلمك؛ وصوكره ده كوستره بيلمك.. ايشته عصرى ادبياتك، عصرى رومانجيلغك هدفى وقدرتى ... بومهيب قدرت يانندە قيريق دوكوك بر اسلوب، يكرمنجى عصره رغماً درويشانه برشعر وخيال، قورو وجعلى برمليت ياپغاراسى نه هيچ، نه ناچيز، نه سونوك شيلر قاليور !.. صيره‌سى كلمشكن شونى ده علاوه ايده‌يم كه حرب عمومى زماننده بزده صوك درجه ابتذاله وسوء استعماله اوغرايان «ملى» كلمه‌سى ادبياتى، صنعتى چوق تخريب ايله‌دى .. وقتيله «صنعت ايچون صنعت» نظريه‌سنى مدافعه ايچون كهنه حمله‌لرله بكا هجوم ايدن جوشغون قهرمانلر بيله ادبياتى پروپاغاندا و پولتيقه منزله‌سنه ايندیرمكده، «منفعت ايچون صنعت!» ياپمقده برباس ومحذور كورمه‌ديلر !.. سليمان نظيف بكك خوش برتعبيريله: قرارگاه عمومى، حرب ومركز عمومى‌ده ادبيات ياپيوردى. اوزمان ملى كلمه‌سى اضافه ايدلمكله شركتلر، اقتصادى مؤسسه‌لر نه قادار مليلشديسه ادبياتمزده ايشته اودرجه مليلشدى !.. بن كه اوته‌دن برى ادبياتمزك ملى واجتماعى برشكل تكامل آلماسنك اك صميمى طرفدارى ايدم.. حرب عمومى زماننده ابتذاله اوغرايان وانتريقه‌لره آلت ياپيلان بوسوكيلى كلمه‌دن عادتا سيكيرلنمش، تيكسينمش و ايكرنمشدم !..

ژول لومترك توصيه‌سى بورژه‌نك اوزرنده آز چوق بر تأثير ياپمش اولمالى كه استادك صوك اثرلرنده منظره‌لر كنيشله‌مش، موضوعلر برآز داها اجتماعى وفلسفى بررنك ومعنى آلمشدر. بونده حرب

عمومينك تأثيراتیده اولسه کرك . . اخيراً بر ملاقاتنده بورژه‌نك رومانك ماهيتی حقنده بيان ابتديكی قيمتدار مطالعه‌يی، ادبياتمز ايچون برفائده تشكيل ايدر اميديله ، خلاصةً بورايه نقل ايديورم :

« ... رومان شعبات ادبيه‌دن اويله بر نوعدركه مختلف ومتنوع عناصر وعواملہ تحمل واردر .. اورايه اخلاق تدقيقلر ، فلسفی مناقشه‌لر ، تاريخی تصويرلر، اجتماعی ترصدلر وپسيقولوژيك تحليللر كيرر .. فقط بر شرطله‌كه رومان دائما رومان اولارق قالمالی‌در .. رومان حركتده بولونان حياتك جانلی برمصوری اولمالی‌در . بن اويله دربن بر اعتقادده‌يم‌كه يارينكی ادبياتك الك ممثل استادلری‌ده اون دوقوزنجی عصرك الك ممثل استادلری كبی، حكايه‌نويسلر اولاجقدر .... »

*
* *

عمومی حربك جهان ادبياتنه طرز تأثيری ايكی نوعه آيريلابيلير.. بری ـ خصوصيله شيمديلك ـ بحران اقتصاديدن دولايی اسكی نفاست ومبذوليتده آثار ادبيه‌نك عدم انتشاری وادبيات آداملرينك سفالت وضرورتلری.. بو، اوته‌دن‌بری بزم زاواللی مملكتمزده بويله‌ايدی.. فقط شيمدی آز چوق آوروپاده‌ده اويله اولدی.. مع‌مافيه شيمديكی بزه‌قياس ايديليرسه‌اوراسی بوكونده نفيس ومهيج برجوش وخروش آثار ايچنده.. كچنلرده « تان » غزانسه‌ده اديبلرك، محررلرك وضعيق أيی بر حالده اولماديغنی، ويرديكی نتايج اقتصاديه دولاييسيله حربك باشليجه قوربانلرندن بولونديغنی يازييوروعلاوةً ديیوردی كه: «.. قازانجلری عمله كونده‌لكلری ومأمور آيلقلری كبی حيات بهاليلغيله متناسب بر صورتده آرتمادی؛ بالعكس مطبعه وكاغداجرتنك آرتماسيله قازانجلری چوق آزالدی ..» غرانسه‌ده بويله اولورسه بزده حياتی عفت قلميه‌لرينه

مديون محررلرك ، مؤلفلرك او يوركلر آجيسى حاللرينى تصوير ايچون بيلمم ناصل بر بلاغت ابداع ايتمه‌لى؟.. مع مافيه تان، فرانسز محررلرينى روس متفكرلريله مقايسه ايده‌رك اونلرى بويوك بر رفاه وسعادت ايچنده كورويور.. بريكيلرء ايسه « ئولومه محكوم بر حالده سفيلانه ياشايورلر ، داها دوغروسى سورونيورلر .. » ديبه آجيور .. تان كاشكه خزينهٔ شفقتندن بر قسمنى‌ده بزم مسلك وسجيه صاحبى محرر ومتفكرلرمزه آييرسه‌يدى !.

بر ده بعض آوروپا محررلرى ادبياتك اسكيسى كبى رواج بولماياجغنى، شعرلردن ، صنعتكارانه اثرلردن زياده مادى، عملى بيلكيلره احتياج اولديغنى يازيورلر .. فكرمجه ، بر جبهه‌دن باقيلديغنـه كوره دوغرو اولابيلن بونظريه اساسندن تماماً مجروح ومردوددر .. أوت، بن‌ده تهالكله اعتراف ايده‌رم .. او بى پايان مادى تخريبـاتى تعمير ايچون جمعيتك فنون مثبته‌يه، عوامل اعماريه‌يه، انكشافات اقتصاديه‌يه؛ شيمدى يلك بهاليلاشان حياتى قازانمق ايچون‌ده فردك مادى وعملى بيلكيلره چـوك، اما چوك درجه احتياجى واردر.. فقط دوشونمه‌لى‌كه حرب عموميتك ايقاع ايتديكى تخريبات مع التأسف يالكز مادى دكيلدر .. مادى تخريباتك فوقنده او قورقونچ معنوى خرابه‌يى كورمه‌مك ايچون بر انسـان نه‌قادار حسسز وبصيرتسز اولماليدر !.. بالعكس بشريتك روحه خطاب ايدن نفائس حسيه‌يه ، دماغه هيجان واعتلا ويرن بدايع فكريه‌يه هر زماندن زياده شيمدى بويوك براحتياج واشتياقى واردر . انسان فراست وحساسيتدن بوس بوتون تجرد ايتمه‌دكجه روحنه يوكسك

ولذيذ برافق اهتزاز گشاده ایدن کتابلره قارشی توجه ومربوطیت منعدم اولاماز .

« له‌زانال » مجموعهٔ ادبیه‌سنك صاحب ومدیری آدولف بریسون « بونوم قریزال » نام‌مستعاریله ومسعود برجیادت‌فکریه ایله سنه‌لردن بری هرهفته منتظماً مجموعه‌سنك باش مقاله‌سنی یازار .. تخمیناً ایکی سنه أول مصاحبه‌سنی برطابعله ملاقاتنه حصر ایتمشدی . طابع کاغدك واجرت طبعیه‌نك بهالیلغی دولاییسیله کتاب نشریاتنك تهلکه وسکته‌یه معروض قالاجغندن اندیشه ایله ، هیجان ایله شکایت ایدر . آدولف بریسون ایسه ، خاطرمده قالدیغنه کوره ، شوطرز معقولده بر جواب ویرر : « ..... خلق حس وفکر صاحبیدر . کتابلرك ، آثار ادبیه‌نك تزیید فیئاتی طابعلر ویا محررلر طرفندن آرزو ایله ، شطارت قلب ایله ، احتکار وقازانج احتراصلریله یاپیلمادیغنی آکلار . بالعکس خلقك بومعزز ، بوتقویه وتعلیم ایدن ، بوتنویر وتلذیذایده‌رك بورغونلغی دیکلندیرن سه‌وعلی رفیقلره قارشی توجه واشتیاقی أسکیسندن داها شدید اولاجقدر .. حقیقی معناسیله مدنی انسان حیات فکریه‌یه حیات مادیه‌دن داها آز اهمیت ویرمز.. بونلردن بریسنك مفقودیتی ساده‌جه ئولومدر .. » فی‌الحقیقه « تان » ك تماشا منقد معروفی چوق حقلی ایمش .. هرشیئه رغماً فرانسه‌ده همان هرکون برچوق آثار جیده انتشار ایدییور، اون بیکلرجه، حتی یوز بیکلرجه نسخه صاتیلیور . . بزم زاواللی مملکتمزده ایسه نه بر قطرهٔ ضیا ، نه برشکوفهٔ فکر ... مع‌مافیه استقبال ایچون چوق بدبین دکیلم .. ایلریده شرائط سیاسیه واقتصادیه مساعده ایدر ایتمز بزده‌ده یکی احتیاجلره وهیجانلره جواب ویرن ، حرب عمومینك یکانه فائده‌سی اولارق صوك درجه وسعت وکشایش بولان « دهموقراسی » جریانلرندن

اخذ غدا وضیا ایدن تألیفات نفیسه انتشار ایلیه‌جك ، مطالعه‌یه قارشی بوکون خلقی قاپلایان هوای لاقیدینك اوزرندن هرشیئی جانلاندیران مهیج وپرحیات بررعشهٔ اشتیاق کچه‌جکدر ...

حاصلی مادی تخریباتی اقتصادیات ، فنون مثبته .. معنوی خرابه‌یی فلسفیات ، نفائس حسیه وفکریه تعمیر وترمیم ایده‌جکدر . وعینی زمانده امین اولمالی که انسانلغی قاپلادیغی ظلمتدن ، ضلالت وغلطتدن فابریقه دومانلرندن زیاده بدیعیاتك ، روحده‌کی هیجان وجوششك هوای اصالتی تخلیص ایلیه‌جکدر .

اوخ ... انسانی ، جهانی ، الهی براثر ، براثر ادبی وفلسفی که روح عصری شدید بر زلزلهٔ انقلاب ایله تیترتسین ، صارصسین .. وبوس بوتون یکی ، کنیش ومسعود برمحور تحسس وتفکر یاراتسین .. بن ادبیات ایچون بویله بر دهاء ، حرب عمومینك سینهٔ اضطرابندن یتیشمش بویله یوکسك بر اله بکله‌یورم !..

فی الحقیقه مسألهٔ تلافی ، مسألهٔ ترمیم معده مسأله‌سندن زیاده روح مسأله‌سیدر .. اضطراب وسفالت چکن معده‌دن زیاده چوروین روحی قورتارمق لازم .. زیرا حرب یالکیز مملکتلری ، یالکیز معده‌لری دکیل ؛ داها ظالمانه ، داها عقورانه صولتلرله روحلری و سیکیرلری تخریب ایتدی !..

حماقت بشریه‌نك «شه ـ دوور» ی اولان حرب عمومینك ادبیاته ایکنجی والك مهم تأثیری ایسه ، بدایتده برنبذه بحث ایتدیکمز کبی ، بوجهانی وجهنمی آفتك تولید ایتدیکی یکی و هول انکیز شرائط

اقتصادیه واجتماعیه‌نك حیاتك وَروحك معكس اولان ادبیات اوزرنده یاپدیغی وداهاده یاپاجغی درین تأثیرلردر ..

فی‌الحقیقه ذکای ترصد صاحبی بر محرر ، بر صنعتکار بوبوس بوتون یکی منطقهٔ الهامده نه‌زنکین ، نه باکر موضوعلر .. حتی نه نوار وانقلابکار صفحه‌لر ، صحیفه‌لر صید وابداع ایده‌بیلیر ... حکایه نویس حیاتی کوستور .. اکثریا کندی روحندن ، شخصیتدن نفخه‌لر ، شعله‌لر وشکوفه‌لر قویارق حیاتك عادتا فوطوغرافنی آلیر .. مادامکه حیات دکیشمشدر ، افتراس واحتراص حملریله برقات‌داها دومانلاشمش وحتی ... حیوانلاشمشدر .. مادامکه حیات عمومیه‌یی بی‌نظیر بر اقتصادی پنچه قورقونج بر تضییق ایله صارمش وقاورامشدر .. مادامکه روحك تمایلاتی ، تحسساتی ، تهیجاتی درین انحرافلره ، اعوجاجلره اوغرامشدر .. وحتی مادامکه ادبیات موضوعلرنده قادر وقاهر بر رول اوینایان جنس لطیف ، جهانی قتالك منظرهٔ فجایعی قارشیسنده بوس بوتون باشقه‌لاشمش ، چوق جور و جفا کورنلره مخصوص شاشقین بر حسسزلکله مادیلشمشدر .. اوحالده آثار ادبیه‌ده بوتون بو بدبخت تحوللرك ایزلری ، نشانه‌لری ، انعکاسلری مشهود اولاجقدر ..

لکن فکرمجه صنعتکار یالکز حیاتك دکیشن شرائطنی ، صفحه‌لرنی ، جامد ولاقید ، قید و تثبیت ایتمکله اکتفا ایلرسه وظیفهٔ صنعتی بلکه ایفا ایده‌بیلیر ؛ فقط وظیفهٔ ارشادیی ، اوبویوك والهی وجیبه‌یی اصلا!.. حالبوکه خصوصیله بوکون انسانلق نجیب ، قدرتلی صنعتکارلردن بر خارقه ، بر معجزه بکله‌یور : قلیجك یاپدیغی اوبی‌پایان مادی ومعنوی

تخريباتی قلمله ، فكرله تعمير وتلافی ایتمك معجزه‌سنی... قاصیرغه‌سز هواسنده یالکیز شکوفهٔ نور وحضور استشمام ایدیلن بر بهار مسالمت وانسانیت یاراتمق معجزه‌سنی .. حاصلی ضيا وسودادن یاپیلمش معظم ومطلسم بر محورله بدبخت تحولی مسعود انقلابه چه‌ویرمك معجزه‌سنی!.. آنجق بویله بر معجزه ایله‌درکه آرقه‌مزده بیراقدیغمز یدی سکز سنه‌لك قارا کلق ، قانلی ، صرعه‌لی وخرابه‌لی ماضی‌یی ، خلجانسز واضطرابسز ، یالکیز خفیف بر رعشهٔ نفرت حس ایده‌رك ، تماشا ایده‌بیلیرز ؛ وبرحماقت ظالمانه ایله اسراف ایدیلن ذکالره وپاراره یکده هدر اولمش نظریله باقابیلیرز ... اونك ایچون کوکل شدتله آرزو ایدیورکه ادبی اثرلر شرائط حاضره‌یه کوره حیاتی ، حیات اجتماعیه‌یی کوسترکن روح عصرك شاشیران محورینی دوزلتمه‌یه ، غلطته وضلالته دوغرو قایان بشریته یکی وکنیش برافق کشاده ایتمه‌یه ، یکی برهوای ناموس ، یکی وتزیه برهوای مدنیت ابداع ایله‌مه‌یه چالیشسین.. صمدانی برسوز کیچ کبی روحك بیریکمش چیرکین طورطیلرینی آیقلاسین.. حربك ساده‌جه برحماقت وجنایت اولدیغنی جانلی وهیجانلی تابلولرله کوسترسین .. خلاصه انسانلغی ذلتدن ، ظلمدن ، مشئوم ومحموم کابوسلردن قورتاراجق طراوتناك ، جنانی منظره‌لر ؛ انسانی وجهانی وجدلر وتهیجلر یاراتسین ... اوخ ، اویله تمیز ونورلی بر ادبیات که روس ادبیاتنه ، خاصةً « تولستوی » ادبیاتنه داها درین ، داها عصری وانقلابکار ، داها زنده وجوال بر نور ، برفجر نجابت ویرسین ؛ و « ایبسه‌ن » ك شعر صنعتی ، فلسفهٔ تفکری وجهانی

قوجاقلایان عظمت شفقق ایله شفقلره، قوس قزحلره بورونسون؛
سمالره، اعتلالره سوزولسون!.. [*]

---

[*] نوروچ تماشا نویس شهیرینك Un Ennemi du Peuple عنوانلی بش پردەلك پیەسی [٢٠ حزیران ١٩٢١] دە قومەدی فرانسەزدە وضع صحنه ایدلمش، پك چوق آلقیشلره مظهر اولمشدر. حد ذاتنده اهمیتسز کبی کورونن شووقعه، حقیقتده حرب عمومینك ادبیات وافکار اوزرندەکی تأثیرینی کوسترمسی حیثیتیله صوك درجه مهم بر حادثهٔ ادبیەدر.. اجتماعی تلقیلرك، ادبی ذوقلرك دکیشمەسنده «زمان» ك نه مؤثر، نه بی امان بر عامل اولدیغی بونکله برقات داها ثابت اولیور..

«هانریق ایپسەن» ك بو مشهور اثری آنطوان ایله کنج وآتشین بر رفیقك، اسقاندیناو تماشاسنه وقوفیله مشتهر «لوغنه ـ پو» نك تشبث ودلالتیله ایلك دفعه اولارق پارسده ١٨٩٣ سنەسنده موقع تماشایه وضع ایدیلمش، فقط تماشا کرلرك چوغی طرفندن ایصلیقلر، تحقیرلر، حتی شتملرله قارشیلانمشدی.. پیەسك احتوا ایتدیکی اجتماعی عقیدەلری یکرمی سکز سنه أول فرانسه بیله هضم ایدەمیوردی.. احتمال بونده او زمان بربرینی ولی ایدن آنارشیست سوء قصدلرینك تأثیراتیده واردی.. فقط بوکون عینی اثر، یکرمی سکز سنەلك برفاصلەدن صوکره، عینی مملکتده، خصوصیله تیاترو ـ فرانسه کبی ملی و محتشم بر صحنەده بیوك بر تقدیر، مهیج بر تصویب ایله آلقیشلانیور.. اثردەکی سوسیالیزم عمدەلری غایت طبیعی تلقی اولونیور..

ایشته ١٨٩٣ دەکی اقلیت قلیلەنك ١٩٢١ دە اکثریت مطلقەیه انتقال ایدیشنی کوسترن عبرت آمیز بر تابلو!. ایشته زمانك، خصوصیله حرب عمومی دینیلن بادرەنك قدرت و کثافتله تمثیل ایتدیکی بر دورك افکار و ادبیات اوزرندەکی مهیب تأثیری.. ایشته روحی اجتماعی وجداندن ویا وجدان انسانیتدن آلان جریانلره اوزون مدت قارشی کلینەمیەجکنك یکی و بارز بر اثباتی ... و ایشته ادبیاتده انسانی واجتماعی مهم بر مرحلهٔ

عصرك وسياستك مصيبتى اولان اومفرط «أغوئيزم» هم ملتلرى، هم فردلرى كميربيور .. احتراصك ، پولتيقه‌نك جانى وجنائى حمله‌لرله آتشـله‌ديكى كينك وتهورك فاجعه‌لرينى ، دورت بش سنه‌لك مشئوم صرعه‌نك اجتماعى وعائله‌وى حياتده ياپديغى وحالاده ياپاجغى اختلاج وانهداملرى دماغه ضياوعصيان، روحه جوشش وهيجاب ويرن برصنعت وبلاغت ايله تصوير وتثبيت ايدن اديبـلر ، هنرورلردركه « بويوك » عنوانى وانسانلغك ابدى شكرانى قازاناجق ، شهرت و مظفريتلرينى فانى وموضـعى اولمق كوچوكلكندن قورتاراجقدر . . فى‌الحقيـقه تفكرات وتحسسات بشريه تاريخنـده مرحله‌وى بر لمعه ، بر هاله كبى پيريلداپان ، ملى اولمقله برابر عينى زمانده انسانى وجهانى اولان اثرلردركه ابديتك تاج تقديرينى طاشيرلر ..

وَبويله الٰهى بر قدرت ، جهانشمول بر جلادت كوستره‌بيلمك ايچين فكرمجه يالـكيز ذكاى صـنعت ، حتى يالـكيز ضياى فلسفه كافى دكيل .. عينى زمانده روحك صـمدانى بر اصالتى ، بر حساسيتى و بر ممتازيتى الزم .. فى‌الحقيقه اديبلر ، شاعرلر روحاً ، اخلاقاً ديكر مسالك عرفان اربابندن چوق نزيه ، چوق نجيب ويوكسك اولماليدرلر.. منـاطق معاليـاتده ربانى جذبه‌لر و الهاملرله طيران ايدن قانادلرى انسان آلودهٔ سحاب دكيل ، نوار وشفاف كورمك ايستر .. حسود، باشقه‌لرينك موفقيتندن صوك درجه مضطرب ، مشـئوم اولابيله‌جك

تكاملك نشانهٔ انكشافى... ونهايت ايشته زمانه، عصرينه تقدم وتفوق ايدن اپسـه‌نك شـيمدى داها كنيش بر شعشعهٔ وضـوح ايله تجلى ايله‌ين حكمت دهاسى ...

درجه‌ده محترص ، متعصب و خودبین ، مسلکسز و سجیه‌سز محررلرك بلکه صنعته آز چوق خدمتلری اولابیلیر ؛ فقط مملکته، فقط انسانیته مضرتلری الیم و قورقونج اولور !.

متکامل بر مدنیت معنویه یاراتمق ، ـ چونکه مادی مدنیت انسانلغه پك بهالی‌یه مال اولدی !. ـ ظلمته وغلظته قاپان روحی قورتارمق آرتیق صنعتکارلرك، فیله‌سوفلرك و بوتون عمله‌ٔ متفکرینك اك مقدس براملی ، بر وظیفه‌سی اولمالیدر .. اثرلرك روحنه ماضینك ضایعاتنی ، بلاهت وجنایتنی تضمین وتلافی ایده‌جك صیجاق وصمیمی، نوار وَرهاکار بر شفق قویمق .. ایشته بویوك و اصیل هدف !.

آوروپانك و آمریقانك حر و سرآزاد متفکرلرینی ، انسانی حسلرله مشبوع صنعتکارلرینی شیمدیلك صید الهام ایچین ، اوزرنده توتن سیاه و قیزیل دومانلریله ، مارمارا سواحلنه ، « ۱۹۲۱ » ك او بی نظیر محنهٔ مظالمنه دعوت ایلرم!. وطنك آلام ومصائبنی ترنم بر مزیت ، بر مزیت عالیه‌در . لکن جهانی حقسزلقلره ، ظلملره عاصی و انسانی بر هیجانله هایقیرمق فضیلتك ، حق قهرمانلغك فوقنده بر شهامت ، بر شهامت مدنیه‌در ...

ظلمه واستیلایه، بودالالغه وچیرکینلکه، وحشی وایکرنج تظاهرات روحیه‌یه چیلغین وجوشغون بر حمله ایله بردن عصیان وفوران ایتمه‌ین بر صنعتکار، نه‌قادار بسیط، نه‌قادار حسسز واصالتسز بر روحه مالکدر.. منظرهٔ شنایع ومنظومهٔ فجایع قارشیسنده روحی الکتریکله‌نمه‌ین بر ادیب نه جنس بر مخلوقدر ؟.. یالکیز شخصی سعادت ، یالکیز عشق

و قادين دوشـونن ، ربابنه اجتماعى و انسـانى بر تل علاوه ايتمه‌ين. شاعر ناصيل بر آدامدر ؟..

دكيل يالكيز صـنعتكارلرك ، متفكرلرك حتى‌ـ باشده ديپلوماتلر اولديغى حالده‌ـ بوتون انسانلرك محدوديتدن ، دار افقلردن قورتولمق زمانى حرب عمومى ، داها دوغرو برتعبيرله ، قتال عمومى آفتيله شيمدى بوس بوتون كلدى ؛ حتى كچدى .. آرتيق بر آز انتباه ، بر آز ضياو سودا !..

كچن سنه وفات ايدن فرانسه مشاهير ادباسندن « پول آدام » ك حيات و آثارندن بحث ايدركن جناب شهاب الدين بك ، استادانه بر وقوف واسلوب ايله بو بويوك آدامى شويله تصوير ايديوردى :

« .... دماغى اك مهم مسائل اجتماعيه‌يه قارشى وضع هجوم آلدى .. محروك صـوك كتله‌ٔ بدايعى بر داسـتان اجتماعى اولدى .. پول آدام آثار ادبيـه‌نك يالكيز هيجان قلبى وحسى توليد ايتمه‌سنى غيركافى كورووردى . او ايسترديكه ادبيات دماغمزده‌ده بر هيجان فكر اويا ندرسـين .. عشق ونفرت كبى دائره‌ٔ نفوذى بالطبع محدود حسلردن باشقه برجمعيتى كوكندن صارصمقه واعتلائى ويا انحطاطى تكاملى حاضرلامه‌يه مستعد عامللرى‌ده بر وقعه‌ٔ مخيله ايچنده سحر صنعتله كوزاوكنه كتيرمك ادبياته مترتب بر وظيفه‌در .. مسائل فكريه واجتماعيه ادبياتك بوتون قدرت تزيينيه‌سيله قوشانه‌رق اونك سايه‌سنده حكايه‌يه كيردى ... »

ايشته تم اون اوچ سنه‌دن برى ارزوايتديكم وَ وجودينه شدتله طرفدار بولونديغم كنيش افقلى ، جيد ومفيد ، پرحيات وَپرعرفان برادبيات... هله شيمدى ، جهان حربنك انفلاقندن صوكره ، مالكانه‌ٔ صـنعته كيره‌جك مسائل فكريه واجتماعيه اوقادار چوغالدى ، اوقادار عظمت ومهابت پيدا ايتدى كه ...

فی‌الحقیقه ادبیات، خصوصیله رومان و پیه‌س، روحی‌وفکری، اجتماعی وفلسفی بر نوع تاریخ‌در .. و اصل تاریخ ایچین قیمتلی، طراوتلی وشطارتلی برمنبع‌در.. زیرا تاریخ یالکیز سیاسیات‌ومحاربات‌نی دکیل،اجتماعیات ورروحیات‌نی‌ده استهداف‌ایدر .. یالکیز وقایع عسکریه وسیاسیه‌یی دکیل، او وقایعی احداث و ایقاع ایتمکده مهم، فقط غیر مرئی و بلکه‌ده اسرار انکیز برر عامل اولان حادثات روحیه واجتماعیه‌یی‌ده تثبیت وتشهیر ایدر. حادثات مهمه‌نك اسبابی، روحی واجتماعی عواملنی آراشدیرر.. ایشته بویله مهیج، یبوستدن آزاده، بوتون معناسیله عصری بر تاریخ ایچین اڭ مسعود، اڭ معطرا و پرحیات وثائق، ادبیات‌در .. بر دورك حالت روحیه و حیات اجتماعیه‌سنی مورخ آنجق وثائق صنعت ایله آڭلایابیلیر .. علم وصنعتك آهنك امتزاجندن حصوله کلن تاریخ درکه بر بدیعهٔ تألیف در .. بو کونکی ادبیات مستقبل مورخلرك خزینهٔ وثائقنی تشکیل ایتدیکی کبی دونکی ادبیات‌ده بو کونکی مورخلر ایچین قیمتدار بر استنادکاهدر. بر اثر ادبی، اکثریت اعتباریله، مطلقا یازیلدیغی دورك شمائل حیاتیه‌سنی، «قاراقته‌ریستیك» خطوط‌والوانی - بیله‌رك ویا بیلمیه‌رك - افشا ایدر .. و بو افشاآت برتاریخه جان و هیجان، ضیا و حقیقت ویره‌بیلمك ایچین نه مهم بر عاملدر .. شو حالده مستقبل مورخ حال حاضر تاریخنی یازارکن شو صوڭ بش آلتی سنه ایچنده انتشار ایدن و داهاده ایده‌جك اولان آثار ادبیه‌یه مراجعت ایتمك مجبوریتندن اصلا قورتولامایاجقدر. ناصیل ادیبلر تاریخدن استعانه ایده‌رك برحکایه، بر پیه‌س یازیورلرسه مورخلرده آنجق

ادبياتدن استفاضه ايليه‌رك بر دورك تاريخنى جانلى ارتسامله صنعتكارانه تحرير وتثبيت ايده‌بيليرلر.. بناءً عليه دنيله‌بيليركه يوكسك ومتكامل بر ادبيات هم انسانلق ، هم تاريخ ايچين لايموت بر جاذبه، بر مشعله‌در !...

* * *

ادبياتك مشوار و موضوع اعتباريله حربدن آلديغى حصهٔ تأثرده ايكى قسمه آيريلابيلير.. برى : حرب عموميـنك دوغرودن دوغرويه ابداع ايتديكى حرب ادبياتى .. حربه ، وطنپرورلكه عائد شعرلر ، منقبه‌لر ، حكايه‌لر .. فرضا « ژاق دەوال » ك « ١٩١٩ » ده پارسده انتشار ايدن Le Livre sans Amour عنوانلى مجموعهٔ اشعارى كبى.. بو اثرده ، اسمندن‌ده بللى ، هيچ بر صحيفهٔ عشق يوق .. ابدى بر تهيج واحتراصك انينى يوق.. اويله بر هيجان وبر آتشين فريادكه اونلرسز شعر غير قابل كبى كورونور .. بو اثرده شاعر موضوعلرينى ساده حادثات وَ وقايعدن آلمشدر . مجموعهٔ اشعار، قاراداغه وارنجه‌يه قادار حرب ايدن متفق ملتلرك قهرمانلقلرينى ترنم ايديور.. فقط يابس وخشين كورونن بوموضوعلره صنعتكار، هيجان وشعرقوتيله موفق اولمشدر. استحصالى اك كوچ ظفر صنعت ايشـته بودر . دينيله‌بيليركه بو كبى طراوتلى و مهارتلى أللر واثرلرله حرب ادبياتى آرتيق أسكى يبوستنى تماميله غايب ايتمشـدر .. مع مافيه ملتلره يالكيز كين وانتـقام تلقين ايدن بر ادبياتك اوزون ، پايدار بر حياتى اولماسه كرك ...

مشهور « ادمون روستان » ك حرب زماننده يازوب وفاتندن صوكره انتشار ايدن Le vol de la Marseillaise عنوانلى وطنپرورانه

شعرلردن متشكل كتابی ایله حساس و ممتاز شاعره قونتس « نوآی » ك Les forces Etérnelles نامنده‌كی شعرمجموعه‌سی حرب ادبياتنك پارلاق بر نمونه‌سی‌در ..

حصهٔ تأثرك ايكنجيسی و الك مهمی: ميليونلرجه انسانلری بی‌فائده مذبحه‌يه سوروكله‌ين جهنمی كردابك حيات عموميه‌ده و افكار عالمده ياپديغی تحولات وانقلاباته معكس اولان وآز چوق ضيا وانتباه صاچان برادبياتك، بلكه برادبيات انسانيه وتلقينيه‌نك تكونی !... حرب عمومی طرزحياتمزی، طرزتحسسمزی ، طرزتفكرمزی چوق دكيشديردی. محيطلری وانسانلری اوقادار دكيشديرن بودوری طراوتناك برمنبع تاريخ اولاجق نفيس ادبی اثرلرله تحليل و تثبيت ايتمك الزم ...

ايشته سزه L'Absence نامنده حربدن ملهم بر رومان كه دورت سنه‌لك عمومی قتالك آييرديغی قاری وقوجه‌نك تلاقيلرنده يكديكرينه قارشی ناصيل لاقيد وجامد ، ناصيل بوس بوتون ياپانجی قالدقلرينی بوتون او مؤثر و اليم صفحه‌لريله تصوير ايديور ... آنجق حرب عمومينك ابداع ايده‌بيله‌جكی رقيق برموضوع : دورت سنه‌لك حرب جبهه ايلريسنده اركك ، خصوصيله جبهه كريسنده قادينه درين وفجيع تأثيرلر ياپمش،رومان قهرمانلری آراسنده مدهش بر معنوی اوچوروم آچمشدر. اثرك محرری « رنه دو مستيل » دكيشن ايكی روحی، ايكی ذهنيتی شايان دقت بر مهارتله تحليل ايديور. اولجه او قادار بربرينی سه‌ون وآكلايان بوزوج وزوجه شيمدی يكديكرينه دشمن... حكايه‌دن چيقان نتيجه: حرب، قاتل سعادتدر..

متاركه بدايتلرنده پارس غزته‌لرندن بری « صلحك أيلكلری

نه‌در؟..» دیبه بوتون متفکرلره، صنعتکارلره، اعیان ومبعوثانه خطاباً بر سؤال صورویوردی .. هرکس حقائق وحادثاتی شبهه‌سز اولدیغی کبی دکیل، فقط کوردیکی وحس ایتدیکی کبی سویله‌یوردی . مع‌مافیه ویریلن جوابلر فرانسزلرك وسطی حالت روحیه‌سنی کوستریبوردی. مارسل پره‌وو : « ایچنده بولوندیغمز نقاهت دورندن نوراسته‌نی‌یی، اضطرابی و ریایی چیقارالم . . » دییور ؛ هانری بوردو: « صلح، قازانیلمش بر مقصدی کوستریبور . بز بومقصددن تکرار حرکت ایده‌جکز: ییقیلان یوردی تعمیر ایده‌جك دیکر برمقصده ایریشمك ایچون... » طرزنده جواب ویرییور ؛ دیکر بر محرره : « انسان، او ابدی غیر ممنون صلحك أییلکلرینی آنجق حرب زماننده آکلایابیلیر ..» فکرنده بولونیوردی .. ویریلن جوابلردن چیقان نتیجه شودر: حربك یاپدیغی صدمه، ظفره وغماً، خشین وظالمانه اولدی.. خرد وخاش اولان بنیهٔ جمعیت پك زبون وضعیف دوشدی .. لکن اعضای حیاتیه قوتی آز چوق محافظه‌ایدییور. تشخیص مرض اولدقجه امید بخشا.. خسته، جدی برتداوی نتیجه‌سنده شفایاب‌اولابیله‌جك!

جواب ویرنلر آراسنده بدبین اولانلرده وار، نیکبین‌اولانلرده.. فقط نیکبین‌اولانلر بیله شرطلر درمیانیله!.. شرائطك روحنی «تعمیر وتلافی »ده‌کی عزم وتشبث تشکیل ایدییور .. تعمیر وتلافی وسائطی ـ اولجه سویله‌دیکمز کبی ـ بر جهتدن مادی، اقتصادی مساعی واجرا آت‌ایسه دیکرجهتندن‌ده حس‌وفکری یوکسلته‌جك‌تألیفات‌در. ادوار هه‌رییو: « قهرمانلق دوری کچمشدر. آرتیق تارلایه‌ودستکاهه قوشالم.. بوتون روحمزله، فکرمزله وقولمزله چالیشالم، چالیشالم..»

دییور. آلفره‌د قاپوس« فلسفهٔ مسالمت» عنوانلی کوچوك فقط کزیده
بر مقاله‌سنده شو شایان دقت فکرده بولونیور : « صلح بزه بردن
سعادت ویره‌میه‌جك.. پاره‌لرمز چوق درین.. آلمان پاره‌سی فرانسه‌یه‌لازم؛
فقط کافی دکیل .. هیچ بر تضمینات ، مملکتمزك دوچار اولدیغی او بی‌نظیر
فلاکتی، او درین هرج ومرجی تعویض ایده‌مز. فرانسه آنجق کندیسنك
بالذات شفایاب ایده‌بیله‌جکی آغیر جریحه‌لر آلدی. کندیمزی کندیمز تداوی ایده‌لم..»
ایشته صلحدن صوکرا بزه‌ده تعقیب ایتمه‌مز لازم کان یکانه دوغری یول!.

فرانسه‌ده حرب عمومینك طانیتدیغی کنج وکزیده محررلردن
« ژورژ دوهامل » ك La Vie Des Martyrs عنوانلی کوزل اثری
حربده چکیلن سفالتلری، اضطرابلری مؤثر ومهیج بر صورتده تصویر
ایدر . اثرده عسکر سیمالری غایت زنده ، غایت حقیقی وبشری‌در .
« مدنیت» نامنده‌کی کتابی بو اثرك متممی وذیلی کبی‌در. «دوهامل»ك
قلبی وفکری نجیبانه تهیجلرله تمو ، صنعت و مهارتی علوی و انسانی
تحسسلرله انکشاف ایتمشدر. حرب عمومی، روحنده عصیان اویاندیر-
مشدر. اعتراف ایدیورکه حربدن چیقان اوروپا مع‌الاسف ذهنیتجه‌ یك
دکیشمه‌مشدر؛ مع‌مافیه دکیشه‌جکنی ظن وامید ایدییور.. او، اختلال
وانقلابلرك معنوی اولماسنی ایسته‌یور: حقیقی انقلاب، معنوی واخلاقی
اولان انقلاب‌در؛ دیکر اختلاللر سفیلانه وظالمانه‌در.. اسراف ایدیلمش
قانلر، بیهوده آقمش یاشلر!..

تورك محبی محترم « قلود فارر» ك La Dernière Déesse عنوانلی
رومانِنك منبع الهامی‌ده حرب عمومی‌در . حربك مناظر وفجایعنه
عشق وقیصقانجلق احتراصلری قاریشمشدر . اثرده بر محاربهٔ بحریه
تصویری پك نفیس‌در دورت سنه‌نك فاجعهٔ قتال قلود فارره‌جانلی وهیجانلی

موضوعلر الهام ايتمشدر. Les Condamnés à Mort نامنده‌كی حكايه‌سی، ايسه يتمش سنه صوكراكی شرائط اقتصاديه‌يی وعمله حياتی خيالنك جاذب قدرتيله ارائه وتصوير ايديور .. بو اثرله فاره‌ر ، زولايی آكديريور .. او بويوك زولا كه Débacle عنوانلی لايموت رومانيله ۱۸۷۰ حربنك سفالت وشآمتنی شفق صاچان بر صنعتله تثبيته موفق اولمش همان يكانه فرانسز ادبی ومتفكری ايدی.

ذكای صنعتی حرب عمومينك قانلی وصرعه‌لی سينه‌سنده انكشاف ايدن « هانری باربوس » ك [آتش] عنوانلی اثرينه ايسه تكون ايتمكده اولان يوكسك ، انسانی و ابدی بر ادبياتك شانلی بر مبشری نظريله باقيلابيلير.. عصرلردن بری، بيلنه‌مز ناصيل بر ظلم ابكميتله، سويلنمه‌يه جسارت ايديله‌مه‌مش چيپلاق حقيقتلری صنعتكار بر شجاعت مدنيه ايله بردن افشا واعلان ايدن بواستقباله حاكم نوار اثرك حربه، ريايه، ظلمت وتعصبه اويله‌جانلی وهيجانلی تعرضلری، اويله صميمی اولديغی قادار سحرلی وطراوتلی سولتلری واركه مافوق الخيال بر شكوفهٔ آتشين كبی روحه هيچ دويماديغی مسكر بر عطر شفق دوكويور؛ دماغه نورلی بر هيجانك و الهی برانتباهك جاذب قدرتی ويريور.. حرب دينيلن حماقت وحشيانه ومجنونانه‌يه جوشغون وسطوتلی بر اسلوب ايله ضمناً اعلان حرب ايدن بو انسانی اثرك اوچيوز اللی بيك نسخه صاتيلمق صورتيله بويوك بر رغبته مظهر اولوشی بشريتك آتيسی ايچون بر اميددر . Clarté [آيدينلق] نامنده‌كی رومانی‌ده عينی مقدس غايه‌يی داها بويوك بر وضوحله استهداف ايدن حسی وفكری بر لوحهٔ شفقدر. « جهنم » اسمنده‌كی حكايه‌سنده‌ده معنالی وضيالی صحيفه‌لر اكسيك

دکلدر . بوتون بو اثرلر صوڭ سنه‌لرڭ اڭ نفيس ، اڭ نوار محصولات ادبيه‌سندندر .

بويوك وَلايموت «آناطول فرانس» ڭ اكثر اثرلری‌ده حروكنيش انسانلق حسلرندن الهام آلمشدر. بوكزيده متفكر حربك و قاپيتاليزمك مهيب بر دشمنی‌در . دينيله بيليركه انسانی ادبياتك ايلك مبشری آناطول فرانس‌در .. هانری باربوس ، «تائيس» مؤلفنك قيمتدار ، آتشين برشاكرد معنويسی‌در . فی‌الحقيقه «آتش» محرری بوكسك مقصده شديد ، واضح ومتبلر برقدرت وهيجان قويمشدر . آناطول فرانس درەيفوس مسأله‌سنك‌ده ـ اميل زولا كبی ـ نجيب بر قهرمانی‌در . حال‌حاضر فرانسه ادباسنك هر ايكی معناسيله شيخی‌در . اسلوبنده‌كی جاذبهٔ صنعت دماغنده‌كی شفق فكر ايله هردم مسابقه ايدر .

عزيز پيه‌رلوتی‌ده يالكيز « اكزوتيك » ادبياتك دكيل ، عينی زمانده انسانی ادبياتك اڭ بنام ، اڭ متبارز سيمالرندن‌در . فكرمجه پيه‌رلوتی ، حدودلری آشان اويوكسك سطوت عشقی ومشعلهٔ صنعی ايله انسانيت وعدالت عالمنك ناپوليونی‌در . بن يالكز برتورك صفتيله دكيل ، برانسان حيثيتيله‌ده بوقهرمان ، بوداهی و الهی قلبك حساسيت مقدسه‌سی حضورنده برحرمت ديندارانه ايله اكيليرم .

أولجه نوبه‌ل ادبيات مكافاتنی قازانان « ژان قريستوف » محرر معروفی «رومه‌ن رولان» ڭ Au dessus de la mêlée نامنده‌كی اثريله حرب عمومی‌يه اشتراك ايدن ماجار ضابطی « آندره آلاتسقو » نك « محاربه‌ده آدام » اسمنده كوچوك حكايه‌لردن متشكل كتابی ، « كوستاو دوبن » ڭ « جهنمی حرب » ، « مارسل مارتينه » نك « ملعون زمانلر »

عنوانلی نفيسه‌لری حرب عمومينك تكوين وابداع ايتمكده اولديغی عاصی، انسانی وجهانی ادبياتك آتی ايچون بويوك وعدلر ويرن تازه، تميز و سليس نمونه‌لری‌در.

شيمدی بر آزده پيه‌سلره كوز كزديره‌لم: ماری لونه‌رو Leneru نامنده شايان حرمت بر محرره‌نك La Paix [صلح] عنوانلی دورت پرده‌لك بر پيه‌سی ايلك دفعه اولارق ۱۹۲۱ شباطنده «اوده‌ئون» ده اويناندی. محرره اثرينی ۱۹۱۷ ده يازمش و ۱۹۱۸ ده، متاركه‌دن بر آز اول وفات ايتمشدر. اثرينك صحنه‌يه وضعنه مع الاسف شاهد اولامامشدر. فرانسز منقدلرندن برينك بو پيه‌س ايچون سويله‌ديكی شو سوزلر بزم ايچون، بزم محرره‌لرمز ايچون پك قيمتدار، پك ارشادكاردر: «پيه‌س تام بر تياترو اثری دكيل .. پك حركت يوق.. اشخاص آز جانلی.. محاوره‌لر تياترو قواعدينه بر آز آيغيری.. فقط حس، فقط فكر چوق كوزل، چوق نجيب وانسانی، چوق هيجانلی وطراوتلی .. حربك الهام ايتديكی پيه‌سلر ايچنده الك حزنی، الك رفيقی والك مهيجی بو پيه‌س اولدی ...» ديمك كه پك تياترو قواعدينه موافق اولماديغی حالده فرانسه كبی بر محيط صنعت وعرفانده، «اوده‌ئون» كبی محتشم ومعلا بر صحنه‌ده بويله براثر اوينانيور وآلقيشلره مظهر اولويور ا..

پيه‌سك محرری غايت حساس، خيرخواه وعاليجناب بر قادينندی. بو قادين صاغيردی؛ وكوزلری‌ده پك كورمزدی. فقط فجيع بر صورتده اوزاق بولونديغی عالم حياتك اوزرينه مضطرب بر شفقت واصيل بر مرحمت ايله اكيلمش، ايچين ايچين ايكله‌يور، انسانلره آجييوردی. بو زاواللی قادينك خاطراتی انتشار ايتدی.. ۱۸۷۵ ده دوغمش.. ادبی استعدادی پك ايركن انكشاف ايتمش .. والده‌سنك تشويقيله اون بر

یاشنده خاطراتنی یازمایه باشلامش . آکلاشیلیورکه یتیشمه‌سنده والده‌سنك بویوك برتأثیری وار .. بویله والده‌لره مظهر اولامادقدن صوکرا بر ملت، نه قادار بی‌بخت وبی‌کس‌در . خاطراتی [مونتپلیه ، ۱۸۸٦ ، ۳۰ تشرین‌ثانی] مکانی وتاریخی آلتنده شوسطرلرله‌باشلار:

« بنی خاطراتمی یازمایه والدهم تشویق ایتدی . بدایتده بنده بلك‌اویله برآرزو یوقدی . دفتری آلوب اوکمه قویانده آننه‌مدی .. صوکرالری بو طرزده یازی یازمق ، هرکون منتظماً احتساسات وانطباعاتمی بودفتره قویمق بکا بلك خوش ، بلك‌جاذب برمشغله اولدی ... »

حیاتنك نهایتنه قادار خاطراتنی یازمقده دوام ایده‌جکنه عزم ایتدی ؛ وعزمنده دوردی . بواثر حقنده تان محرر ادیبه‌سنك بعض مفید فکرلرینی خلاصه ایده‌یم : « حیاتك وقایعنی وانطباعاتنی کونی‌کوننه قید ایتمك الڭ أسکی اشکال ادبیه‌دن‌در . مع‌مافیه بوطرز ادبی‌ده مرور زمان ایله تکامل ایتمشدر. فقط بوروزنامۀ حیات طرزینی [Journal] خاطرات‌ایله [Memoires] ایله قاریشدیرمامالی‌در . بریکنده شخص فعال وپر حرکت اولوب‌حادثاته وحیات‌خارجیه‌یه قاریشمشدر. اوته‌کنده‌ایسه حسیات‌وانطباعات، مناظر تصویر صرف شخصی، صرف صمیمی وروحی‌در. بو ، زمانمزده داها مقبولدر.. غونقور برادرلرآز پواتیفه‌جی، چوق‌ادیب وچوق‌متحسس ومتفکر ایدیلر. فقط عینی زمانده برآز زیاده « سوسیابل » ایدیلر . . خاطراتلرنده خارجی حیاتك حرارتی نظره چوق چارپیوردی . خاطره‌لری فضله ایچلی ، فضله صمیمی دکیلدی ؛ فقط جاذبدی ، معطرا وثائق اجتماعیه ایله مالی ایدی. « وینی » نك روزنامه‌سی ایسه چوق روحی وصمیمی‌ایدی ؛ حیاتك ، حیات روحیه‌نك ایچینی کوستریبوردی .. اوقویانلره قلبك الڭ درین ، الڭ اسراراتکیز الملرینی ، املرینی ، داءالصله‌لرینی‌افشا وتودیع ایدیبوردی .. ماری لونه‌رونك خاطراتی ایشته بونوعدن‌در. بوقادین مستثنی برذکایه ، شفیق بر قلبه وکوزل برصنعت ومهارته مالکدی . اون درت یاشنده قولانی تماماً ایشیتمه‌مه‌یه ، کوزی‌ده أیی کورمه‌مه‌یه باشلادی . . حیاتدن ، هرکسدن اوزاق یاشادی . فقط او ، حیاتی وانسانلری چوق سه‌ودی . . هیجانله ، حرارتله یاشامق ایستردی.. سعادته ، کوزلکه وأیلکه دوغرو عجزص حمله‌لری واردی ... »

.ـ طرفدن صاغير قولاق وحق كورمز كوز .. ديكر جهتدن صوك درجه اويانيق ، صوك درجه حساس و مهيج ، صوك درجه حياته،عشقه وسعادته‌مشتاق برروح... اوف، نه فجيع برمنظرهٔ تضاد.. نه اليم ، نه وجدانسوز برتابلو ! .

تياترونك حرب عمومينك نتايجيله مشغول اولمايه باشلاديغنه اك پارلاق ، اك متبارز نشانه اقاده‌مى‌اعضاسندن وفرانسه‌نك اك بنام تماشا محررلرندن « بريو » نك « اوده‌ئون » ده اويناتان Les Américains chez nous عنوانلى اوچ پرده‌لك قومه‌ديسى‌در . آمريقاليلرك حرب دولاييسيله فرانسه‌ده اقامتلرى‌فرانسز روحنده يالڭيز خاطره‌لرده كيل، درين ايزلرده بيراقمشدر . نه كيبى نفوذلر مساعد مجرالر بولمشدر ، نه كيبى تأثيرلر سد مخالفته معروض قالمشدر . . ايشته اثر بومفيد موضوعه دوقونويور ، بونازك مسأله‌يى تحليل ايدييور . فى‌الحقيقه بزده‌ده حرب‌اثناسنده آلمانلر، آوستريالي‌لر؛ متاركه زماننده فرانسزلر، انكيليزلر، ايتاليانلر، خصوصيله روسلر روحمزده و اجتماعى حياتمزده مهم ايزلر وتأثيرلر بيراقامشميدر ؟ بوتأثيراتى تكميل اينجه‌لكلريله كوسترمك وتثبيت ايتمك اويله ظن ايدييورم‌كه تاريخدن زياده‌ادبياتك وظيفه‌سى‌در .

پيه‌سده موضوعك روحى جبه‌ده سيار خسته خانه‌لرك برنده چاليشان هانرى اسمنده كنج بر فرانسز طبيبنك ميس نللى نامنده آمريقالى برخسته باقيجى قيزه تصادفى ايله باشلايان ماجراى عشق تشكيل ايدر . بو ايكى كنج جبه‌دن عودتده ازدواجه قرار ويرر . فقط نللى برابر آمريقايه كيتملك ، هانرى ايسه مسقط رأسنده قالمق

ايستر .. نللي‌نك خاطريني قيرمق آرزو ايتمه‌مكله برابر ، هانرينك كوكلي حربدن بوقادار خراب ويورغون چيقمش، اولادلرينك حالي فعاليتلرينه محتاج ومشتاق مادر وطني تركه بر دورلو راضي اولماز .. نهايت آمريقالي كنج قيز برچوق ترددلردن ، كوز ياشلرندن صوكرا فرانسه‌ده قالمه‌يه موافقت كوسترر ...

اثردن چيقان معنى شودر : فرانسز وآمريقان روحنك امتزاجي غيرممكن دكلدر . شوقاداركه روحه نفوذ صنعتني بيلمه‌لي ومقابل فداكارلقلرده بولونماليدر . بوانجه فرقلري ومتقابل تأثيرلري بربيو اثرده بويوك برصنعت وظرافتله كوسترمه‌يه موفق اولمشدر .

جهان حربنده ، دوست ودشمن، بوتون ملتلر بربرلريله‌ياقيندن تماس‌ايتديلر .. بوآتشين تماسدن آفاق انسانيته برشرارهٔ ضيا وانتباه ، برشرارهٔ اخوت‌ومسالمت صيچراماسي‌مأمولدر. شوعلوي امل‌واميدي تقويه ايده‌جك عناصر وعوامل آراسنده ادبياتك نه بويوك ، نه ممتاز برحصه‌سي واردر ...

اقاده‌مي اعضاسندن « فرانسوا دوكورل » ، أسكيدن يازديغي Le Repas du lion عنوانلي پيه‌سنك بعض يرلريني دكيشديره‌رك ويرده‌لرك عدديني ايندبره‌رك « ١٩٢٠ » ده قومه‌دي فرانسه‌زده اويناتمشدر . اساسلي تصحيحاته اوغرايان پيه‌س بوس بوتون يكي بر اثر طراوتيله ميدانه چيقمشدر . چونكه موضوع زمان حاضره چوق توافق أيله‌ين وحرب عموميك نتايجندن عدايديله‌بيلن اجتماعي واقتصادي مسأله‌لري قورجالايور . بو پيه‌س اولجه ايلك دفعه‌اولارق ١٨٩٧ ده، تآتر ـ ليبر ده آنطوان‌طرفندن موقع‌تماشايه

قونمشدی. اثر، اجتماعی واقتصادی بر عمده‌نك وپسیقولوژیك بر ترصدك محنه‌ده انكشافی‌در . نه غریب !. بزده بویله مسائل حیاتیه واجتماعیه‌یی تدقیق وتتبع ایدن مفید ومهیج اثرلردن، پیه‌س ـ آتزلردن محنه‌لرمز اوركر .. حتی بویله جدی پیه‌سـلر صنعت ایچون مضر تلقی ایدیلمك غفلتنه بیله معروض قالیر !..

۱۹۲۱ حزیراننده صحنهٔ تماشایه قونولان ومدید آلقیشلره مظهر اولان Le feu qui reprend mal اسملی پیه‌سك نقطهٔ حركتی‌ده حرب عمومی‌در . اثرك محرری مشهور تماشا مؤلفلرندن « تریستان برنار » ك اوغلی ژ ـ ژ برناردر . منقدلر بوكنج تیـاترو محررینك استقبالنی پك پارلاق كوروپورلر. اثر حاد ومزمن قیصقانجلق تحلیلاتی ایله مالا مال .. حربده سلاح آلتنه آلینمش وآلمانیاده اسـیر قالمش بر معلمك زوجه‌سی اولان بلانش ، متاركه‌یه تقدم ایدن صوك آیلرده، بالطبع احتیاج وضرورت سـائقه‌سیله اولاجق ، أوینك برقسـمنی آمریقالی برضابطه كیرایه ویرییور .. ضابط كنج قادینی سه‌وییور ؛ فقط ایالتلرك برنده‌دوغمش حساس وفضیلتكار بلانش آمریقالی ضابطك كیتدكجه صراحت وحرارت پیدا ایدن تمایللرینی، حمله‌لرینی عزمكارانه قیرییور ؛ مع‌مافیه حریم روحنده كیزلی ، اوفاق بررعشه ، بر رعشهٔ خلجان دویارق ... بوصورتله مناسبات حدود نزاهتی تجاوز ایتمز .. برمدت صوكراده زوج اسـارتدن كلیر . درین ، حمالی بر تهـالكله قاریسنی قوجاقلار ؛ معزز خاطره‌لرك ایزلرینی ، نشـانه‌لرینی طاشییان بوتون اشیایی ، مست ومتهیج ، سلاملار .. بلانش ، ذاتاً روحنده اساسلی هیچ برایز بیراقمایان اجنبی ضابطی بوس بوتون اونوتمشدر ؛

آغیر برحمولهٔ مشقتله یورغون عودت ایدن قوجه‌سی ایچون شیمدی داها صمیمی ودرین برشفقت ومحبت بسله‌مکده‌در. لکن آندره مؤخراً برآمریقالی ضابطك کیراجی صفتیله أونده اوطوردیغنه مطلع اولور؛ بردن روحنده شیطانی برعذابك نیشترینی حس ایدر وَدرام باشلار.. هاریننك روحنده دوغان صرعوی قیصقانجلق شیمدی قورقونج انکشافلرله بویومکده وبلانش حقنده بسله‌دیکی اودرین اعتماد ومحبت، بوس بوتون شبهه‌یه وخصومته ترك موقع ایتمکده.. فی الحقیقه آندره، سیکیرلرنده چیلغین برشرارهٔ وهم ایله أوده دولاشیرکن بوتون اشیاده آمریقالینك روحنی وحرارتنی کورور کبی اولویور، بلانش زوجنه قارشی محبت ونوازشنی آرتدیردقجه آندره‌نك شبهه‌سی زیاده‌لشیور، اونی محکوم ایتمك ایچون صانکه الینه مهم بر وثیقهٔ اتهام کچمش کبی تیتره‌یور، آتش وتهور ایچنده قالیوردی... آرتیق بوتون محبتلر، شفقتلر، صداقتلر بیهوده.. حیات ازدواجنده‌کی اوکنیش ومسعود هوای انشراحه عبوست وضجرت طیقایان بومزعج قیصقانجلق زاواللی قادینی تماميله مفتور وبی امید بیراقمشدر. نهایت برکون اعصابنك بحرانلی بردمنده، برحملهٔ عصیان ایله، روحاً هیچ بر رابطه حس ایتمه‌دیکی آمریقالی‌یه کیتمك اوزره أوی ترکه قالقیشیر.. تام قابودن چیقاجغی صیراده الیم، مهیج انتظارلرله کچن حرب سنه‌لرینك بدبخت ومظلوم یالکیزلغنی دوشونور؛ آنی وعلوی برقتله فکرندن واز کچر..

اثرك اصل موضوعی، هدفی قیصقانجلغك صفحات مختلفه‌سنی، سوائق ونتایجنی تحلیلدر؛ دورت سنه‌لك مفارقتدن صوکره تکرار فقط کوجلکله، بحران وکابوسله باشلایان برحیات ازدواجی تصویردر..

لکن بیه‌سك هر کوشه‌سنده، مرئی وغیر مرئی، حرب عمومینك تأثیراتی محسوس ونمایان..

فی‌الحقیقه مشئوم حربك روحه، اعصابه، حیاته وبوتون مؤسساته یاپدیغی تأثیرات قارشیسنده بی‌حس ولاقید قالان بر ادبیات نه‌جانسز وهیجانسز، نه‌فرسز ونورسز برادبیاتدر؟.. اومشئوم حرب عمومی که تاریخك بی‌نظیر، معظم وهیولائی بردالغاسی، برقرنك انتها ودیکر برقرنك ابتداسی‌در!..

صولش

تصحیح. — ٦٠ نجی صحیفه‌نك ١٥ نجی سطرنده: «اوزمانه کوره» «بوزمانه کوره»، ٢٢٨ نجی صحیفه‌نك برنجی سطرنده: «روح حسنلرینی» «روح حسنی»، ٢٥١ نجی صحیفه‌نك ٣ نجی سطرنده: «ایراد ایتدیکی جواب» «ایراد ایتدیکی سؤاله ویردیکی جواب» شکلنده اولاجقدر. معنایی تغییر ایده‌جك درجه‌ده اهمیتلی باشقه‌ترتیب خطالری یوق کبی‌در.

فیئاتی ٦٠ غروش

کتبخانه‌مز طرفندن رمضان شریف نهایتنه قدر نشر ایدیله‌جك یکی کتابلر :

١	حیات ادبیه	رائف نجدت
٢	مهجوره ایله حکمت	مرحوم وجیهی
٣	اولیای جدید	ارجمند اکرم
٤	داغه چیقان قورد	خالده ادیب
٥	رباعیات عمر خیام	حسین دانش ورضا توفیق
٦	ندیم دیوانی	
٧	کلستانلر خرابه‌لر	خالد فخری
٨	فیسکه‌لر	اورخان سیفی

سهام الهام

خلیل نهاد

فیئاتی ٧٥ غروش